

BIG BAZAAR
Grocery, Sweets & Catering
*Fresh Vegetables Every Thursday
*Book your catering now.
Baljinder S. Ben
Ph: 317-640-2400
Like our Facebook page:
BigBazaarIndianGrocery
5425 E. Thompson Rd., Indianapolis IN 46237

Mela
INDIAN RESTAURANT • PUB
ਮੇਲਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਦਾ ਖਾਣਾ ਇਕ ਵਾਰ ਖਾਓਗੇ, ਵਾਰ ਵਾਰ ਆਓਗੇ
Baljinder S. Ben
Ph: 317-869-2400

You dont marry the person you can live with
You marry the person you can't live without
ROKA USA
Coming Soon

Buying/Selling in Michigan
All types of Residential & Commercial properties. Gas Stations, Liquor Stores, Hotels, Plazas, Truck Terminals etc.
Raj S. Shergill
Broker
5820 N Canton Center Rd, Suite 145
734-751-4455 (Cell)
Rajshergill@yahoo.com
CANTON REALTY

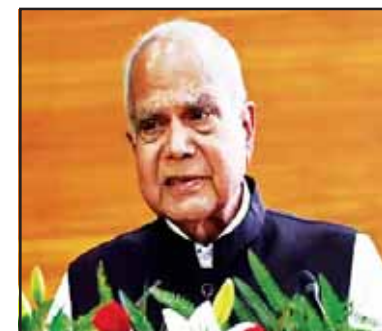
Twenty-Fourth Year of Publication ਮਿਡਵੈਸਟ ਐਡੀਸ਼ਨ Price 50¢ Email:punjabtimes1@gmail.com
ਸ਼ਿਕਾਗੋ, ਸੈਨ ਫਰਾਂਸਿਸਕੋ ਅਤੇ ਨਿਊ ਯਾਰਕ ਤੋਂ ਇਕੋ ਸਮੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹਫਤਾਵਾਰ www.punjabtimesusa.com
ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼
Punjab Times, Vol 24, Issue 40; October 7, 2023 20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074 Ph:847-359-0746, Fax:847-705-9388

ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਹੋਣ ਲੱਗਾ

ਖੰਡਾ ਦੀ ਮੌਤ ਬਾਰੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਉੱਠੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਉਤੇ ਭਖੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚਾਲੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਰਾਜਪਾਲ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਸਾਰਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਨਸੀਹਤ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਗੱਲ-ਗੱਲ ਉਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਸੂਬੇ ਦੇ ਬਕਾਏ ਬਾਰੇ ਵੀ ਗੱਲ ਕਰਨ। ਇਹ ਵੀ ਸਵਾਲ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ, ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਕਰਜ਼ੇ ਨਾਲ ਹਾਲੋ-ਬੇਹਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਬਾਰੇ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਬੋਲ ਰਹੇ।

ਆਮਦਨ ਵਧਾਉਣ ਬਾਰੇ ਵੀ ਦੱਸਿਆ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ ਤਾਂ ਦਿੱਤਾ ਹੀ, ਨਾਲ ਹੀ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੌਰਾਨ ਵਧੇ ਆਮਦਨ ਦੇ ਸਰੋਤਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ 2022-2023 ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਵਿੱਤੀ ਸਾਲ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਆਮਦਨ ਵਿਚ 16.6 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। 2021-22 ਇਹ 15,542 ਕਰੋੜ ਸੀ ਜੋ ਕਿ ਵਧ ਕੇ 18,128 ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਐਕਸਾਇਜ਼ 2021-22 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2022-23 ਵਿਚ 37 ਫੀਸਦੀ ਵਧਿਆ ਹੈ। ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ 6,157 ਕਰੋੜ ਸੀ ਜੋ ਹੁਣ 8,437 ਕਰੋੜ ਹੈ। ਗੱਡੀਆਂ ਦੇ ਟੈਕਸ ਵਿਚ 13 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। 2021-22 ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 2022-23 ਵਿਚ 2,359 ਤੋਂ ਵਧ ਕੇ 2,674 ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਦਕਿ ਸਟੈਪ ਅਤੇ ਰਜਿਸਟ੍ਰੇਸ਼ਨ ਵਿਚ 28 ਫੀਸਦੀ ਦਾ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਚੁੱਕਣ।
ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਲਿਖੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਸਾਫ਼ ਆਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੰਕੜਿਆਂ ਤੋਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਚੱਲ ਗਿਆ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਾਡੀ ਸਰਕਾਰ ਕਰਜ਼ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਨਾਲ ਕਿਸ ਕਦਰ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਰਾਜਪਾਲ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਆਪ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਉਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਸਵਾਲ ਚੁੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਕਰਜ਼ੇ ਬਾਰੇ ਹਿਸਾਬ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮੰਗਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ (ਰਾਜਪਾਲ) ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਕਾਏ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਨ। ਰਾਜਪਾਲ ਨੇ ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸਵਾਲਾਂ ਦੀ ਝੜੀ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਪੁੱਛ ਲਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੋਰ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੀ ਹਿਸਾਬ ਦੇਣ। ਜਿਸ ਪਿੱਛੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਨੇ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ ਸੀ, ਜਦਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੰਜਾਬ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਲਈ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ। ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਨੇ ਵੀ ਰਾਜਪਾਲ ਤੋਂ ਮੰਗ ਕਰ ਲਈ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਲਏ ਗਏ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਦੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਸਪੈਸ਼ਲ ਆਡਿਟ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ ਵਿਰਾਸਤ (ਬਾਕੀ ਸਫਾ 6 'ਤੇ)

ਲੰਡਨ: ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਘਾਤਾ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਖੰਡਾ ਜਿਸ ਦੀ ਇਸ ਸਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਮੌਤ ਦੀ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਯੂ.ਕੇ. ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਅਪੀਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਆਈ ਜਦੋਂ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਸਮਰਥਕਾਂ ਨੇ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਹਾਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਭਾਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ।
ਮੀਡੀਆ ਮੁਤਾਬਕ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਬੈਰਿਸਟਰ ਮਾਈਕਲ ਪੋਲਕ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਬਰਤਾਨਵੀ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਖੰਡਾ ਖਤਰੇ ਵਿਚ ਸੀ। ਪੋਲਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਤੌਰ ਉਤੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿ ਖੰਡਾ ਦੀ ਮੌਤ ਪਿੱਛੇ ਭਾਰਤ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ ਪਰ ਹਾਲਾਤ ਜਾਂਚ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਖੰਡਾ ਦੀ ਇਸ ਸਾਲ 15 ਜੂਨ ਨੂੰ ਅਚਾਨਕ ਤਬੀਅਤ ਖਰਾਬ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਬਰਮਿੰਘਮ ਦੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਮੌਤ ਦਾ ਅਧਿਕਾਰਤ ਕਾਰਨ ਖੂਨ ਦਾ ਕੈਂਸਰ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਖੰਡਾ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਜਿਹਾ ਕੋਈ ਮੈਡੀਕਲ ਰਿਕਾਰਡ ਜਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇ ਕਿ ਉਸ ਦੀ ਮੌਤ ਕੈਂਸਰ ਨਾਲ ਹੋਈ ਹੈ।

India Palace Restaurant
And Banquet Hall
Restaurant-Fine Indian Cuisine
4213 Lafayette Road, Indianapolis, IN
(Ph:317-298-0773)
Banquet Hall Available Up to 550 People
Amber Indian Restaurant
Restaurant-Fine Indian Cuisine
12510 N. Meridian St., Carmel, IN
Ph: 317-580-0828
We do private party's & catering at your home or business.
Call, Lakhvir S. Johal
Ph: 317-709-7800
www.indianpalaceindy.com
www.AmberIndianRestaurantCarmel.com

Singh Auto Group
3983 ST RD 38E
Lafayette, IN 47905
Ph: 765-607-1300
www.singhautosgroup.com
Best Buy Motors
1805 Elmwood, Lafayette, IN 47904
Ph: 765-449-0490
www.bestbuymotorsin.com
University Motors
3312 Klondike Rd, West Lafayette, IN 47906
Ph: 765-497-1100
www.universitymotors1.com
Serving Indian American community over 30 years in Midwest for their auto needs.
ਕੋਈ ਵੀ ਗੱਡੀ ਖਰੀਦਣ ਜਾਂ ਵੇਚਣ ਲਈ ਕਾਲ ਕਰੋ:
Jaspal S. Ghotra: 765-337-5151

Serving Illinois & Florida State.
Buying Selling Renting Investing
ਆਪਣੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਘਰ ਖਰੀਦਣ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਕਾਲ ਕਰੋ।
Jesse Singh
847-606-3664
Also Get Free Home Inspection & Attorney Service & closing cost
(Some conditions apply)
ਵਾਜ਼ਬ ਰੋਟਾਂ 'ਤੇ ਘਰ ਖਰੀਦੋ ਤੇ ਵੇਚੋ
E-Mail: j.singh@remax.com/
WEBSITE: jsingh.remax.com
REMAXAMERICANDREAM,
LONG GROVE, IL 60060

RAJVEER GILL
847-907-1525
Regal Jewels
NEW SPECIALS EVERY MONTH
22KT GOLD & DIAMONDS
MITHA COLLECTION
KARAJAL COLLECTION
ਤੁਹਾਡੇ ਆਪਣੇ ਲੋਗ, ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾ, ਆਪਣਾ ਸਟੋਰ
2625 W. DEVON AVE. CHICAGO, IL 60659
773-262-4377 773-517-0574
www.RegalJewels.com

ਸਰੀ ਵਿਖੇ ਡਾ. ਅਖਤਰ ਹੁਸੈਨ ਸੰਧੂ ਅਤੇ ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਦਾ ਸਨਮਾਨ

ਸਰੀ (ਹਰਦਮ ਮਾਨ): ਹਰਿਦਰਸ਼ਨ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਸਟ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਆਫ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲੋਂ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਏ ਨਾਮਵਰ ਅਦੀਬ

ਇਸ ਮੌਕੇ ਦੋਹਾਂ ਮਹਿਮਾਨ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਰਿਦਰਸ਼ਨ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਟਰੱਸਟ ਕੈਨੇਡਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਆਫ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲੋਂ ਪਲੇਕ, ਸ਼ਾਲ

ਰਾਮਗੜੀਆ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਸਕੱਤਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਬਲ ਤੇ ਸਕੱਤਰ ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਮਰਵਾਹਾ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਦਸਮੇਸ਼ ਦਰਬਾਰ ਸਾਹਿਬ ਸਰੀ ਦੇ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ

ਡਾ. ਅਖਤਰ ਹੁਸੈਨ ਸੰਧੂ (ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੌਰਮਿੰਟ ਇਸਲਾਮੀਆ ਗਰੈਜੂਏਟ ਕਾਲਜ ਲਾਹੌਰ) ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ (ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ, ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ) ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਵਿਚ ਸੰਖੇਪ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਰੀ ਅਤੇ ਵੈਨਕੂਵਰ ਦੀਆਂ ਉਘੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਈਆਂ।

ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਡਾ. ਅਖਤਰ ਹੁਸੈਨ ਸੰਧੂ ਦੀ ਨਵ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕ 'ਪੰਜਾਬ ਐਨ ਅਨਾਟਮੀ ਆਫ ਮੁਸਲਿਮ ਸਿੱਖ ਪੌਲੇਟਿਕਸ' ਵੀ ਇਸ ਮੌਕੇ ਰਿਲੀਜ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ।

ਜਗਤਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ, ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਰੇਡੀਓ, ਟੀਵੀ ਹੋਸਟ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਕੁਲਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਖੰਗੂੜਾ, ਸ਼ਾਇਰ ਬਿੱਕਰ ਸਿੰਘ ਖੋਸਾ, ਸ਼ਾਇਰ ਹਰਦਮ ਸਿੰਘ ਮਾਨ, ਜਰਨੈਲ ਸਿੰਘ ਸਿੰਧੂ ਅਤੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਕੌਰ ਸਹੋਤਾ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਡਾ. ਅਖਤਰ ਹੁਸੈਨ ਸੰਧੂ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਅਤੇ ਸਰੀ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਪਿਆਰ, ਮੁਹੱਬਤ, ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਮਾਣ ਸਨਮਾਨ ਲਈ ਸ਼ੁਕਰੀਆ ਅਦਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਖੋਜ ਕਾਰਜਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਕਾਲਜ ਦੀਆਂ ਯਾਦਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਿਆਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਰਾਜ ਕੌਰ, ਖੜਕ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਚੰਦ ਕੌਰ ਅਤੇ ਨੌਨਿਹਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਸਾਹਿਬ ਕੌਰ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਕ ਸਮਾਧਾਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਸ਼ਹੀਦੇ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਂਡਰਸ ਦੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਸੀ। ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਕੈਨੇਡਾ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚਲੀ ਨਿਮਰਤਾ ਅਤੇ ਮੇਲ ਜੋਲ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਖਾਲਸਾ ਕਾਲਜ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਆਪਣੀ 25 ਸਾਲ ਦੀ ਸੇਵਾ ਦੌਰਾਨ ਸਿੱਖੀ ਅਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪ੍ਰਤੀ ਕੀਤੇ ਕਾਰਜਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈਆਂ ਪੰਜ ਕਿਤਾਬਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਆਫ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕੁਰੇਟਰ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਨੇ ਡਾ. ਅਖਤਰ ਹੁਸੈਨ ਸੰਧੂ, ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਅਤੇ ਹਾਜ਼ਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਨੈਸ਼ਨਲ ਆਰਕਾਈਵਜ਼ ਆਫ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਕਾਰਜ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿਚ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ

ਸਾਡਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ, ਇਹ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ: ਅਖਤਰ ਹੁਸੈਨ ਸੰਧੂ

ਸਰੀ: 'ਸਾਡਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪੁੱਤਰ/ਧੀਆਂ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਤੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲੀ ਸਾਡੀਆਂ ਮਾਂਵਾਂ ਹਨ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਹੀ ਗਹਿਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਟੁੱਟਣ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਲਫਜ਼ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨਾਮਵਰ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡਾ. ਅਖਤਰ ਹੁਸੈਨ ਸੰਧੂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬਰਕਸਾਈਡ ਸਰੀ ਵਿਖੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਰਾਮਗੜੀਆ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਣ ਵਿਚ ਕਰਵਾਏ ਇਕ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕਹੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 1947 ਦਾ ਦੁਖਾਂਤ ਵਾਪਰਿਆ, ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਦਰਮਿਆਨ ਜੰਗਾਂ ਵੀ ਹੋਈਆਂ ਪਰ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਟੁੱਟ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। 76 ਸਾਲ ਤੋਂ ਵਿਛੜੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਅੱਜ ਵੀ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੇ ਲਾਂਘੇ ਰਾਹੀਂ ਮਿਲਾਪ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਦੇ ਲਾਂਘੇ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਸਭ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪੈਗਾਮ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਿਆ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨੂੰ ਮਾਤ ਪਈ ਹੈ।

ਡਾ. ਸੰਧੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਮਿਊਨਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਹਨ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਸਭਨਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਹਨ, ਲੰਗਰ ਦੀ ਮਹਾਨ

ਪਰੰਪਰਾ ਸਦਕਾ ਇਹ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣ ਗਏ ਹਨ। ਏਸੇ ਕਰਕੇ ਹੀ ਪੰਜਾਬ 'ਚੋਂ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦੀ ਉੱਠਣ ਵਾਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਅੱਜ ਦੁਨੀਆਂ ਭਰ ਵਿਚ ਗੂੰਜ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੁਹੱਬਤਾਂ ਵੰਡਣਾ ਮਨੁੱਖਤਾ ਦਾ ਕਾਰਜ ਹੈ ਅਤੇ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਤੱਕ ਸਾਡੀ ਬੋਲੀ, ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਨੀਅਤ ਦਾ ਪਾਸਾਰ ਕਰਨਾ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ ਵੱਲੋਂ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਅਤੇ ਜੁਲਮ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਦਿੱਤੇ ਪੈਗਾਮ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲਣਾ ਏਹੀ ਸਾਡੀ ਰੀਤ ਹੈ।

ਚੜ੍ਹਦੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਆਈ ਵਿਦਵਾਨ ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਕੌਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਵਿਚਲੀ ਨਿਮਰਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਅਪਸ ਵਿਚ ਜੁੜ ਕੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਕਾਮਨਾ ਕੀਤੀ। ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਰਾਮਗੜੀਆ ਸੁਸਾਇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਮੌਕੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਪਬਲਿਕ ਰਿਲੇਸ਼ਨ ਸਕੱਤਰ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਜੱਬਲ ਅਤੇ ਨਾਮਵਰ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਕ ਜੈਤੇਗ ਸਿੰਘ ਅਨੰਤ ਨੇ ਦੋਹਾਂ ਵਿਦਵਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰਵਾਈ।

ਗਜ਼ਲ ਮੰਚ ਸਰੀ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰਾਨਾ ਸ਼ਾਮ 7 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ

ਸਰੀ : ਗਜ਼ਲ ਮੰਚ ਸਰੀ ਵੱਲੋਂ 7 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸ਼ਾਮ 3.30 ਵਜੇ ਸਰੀ ਆਰਟ ਸੈਂਟਰ (13750 88 ਐਵੀਨਿਊ, ਸਰੀ) ਵਿਖੇ ਖੁਬਸੂਰਤ ਸ਼ਾਇਰਾਨਾ ਸ਼ਾਮ ਕਰਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਮੰਚ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਜਸਵਿੰਦਰ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਸਕੱਤਰ ਦਵਿੰਦਰ ਗੌਤਮ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਮ ਦਿਲਾਂ

ਨੂੰ ਫੌਹ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨਾਲ ਸਜੀ ਹੋਵੇਗੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਲੋਕ ਗਜ਼ਲਗੋਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਮਰੀਕਾ ਅਤੇ ਜਰਮਨੀ ਤੋਂ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲਗੋ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਸ ਵਿਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰ ਕੇ ਵਧੀਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਮੁਫਤ ਮਾਣ ਸਕਣਗੇ।

ਗਜ਼ਲ ਮੰਚ ਵੱਲੋਂ ਹਰ ਇਕ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਸੱਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਸੰਬੰਧੀ ਹੋਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਲਈ ਦਵਿੰਦਰ ਗੌਤਮ ਨੂੰ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 604-825-6960 ਅਤੇ ਰਾਜਵੰਤ ਰਾਜ ਨੂੰ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 778-895-4891 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਨਾਚ ਤੇ ਸੰਗੀਤ ਦੇ ਵਿਸ਼ਵ ਪੱਧਰੀ ਮੁਕਾਬਲੇ 6, 7 ਤੇ 8 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ

ਸਰੀ: ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਪੰਜਾਬੀ ਫੋਕ ਆਰਟਸ ਸੋਸਾਇਟੀ (ਆਈ.ਪੀ.ਐਫ.ਏ.) ਵੱਲੋਂ ਵਿਸ਼ਵ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਲੋਕ-ਨਾਚ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤ ਮੁਕਾਬਲਾ 6, 7 ਅਤੇ 8 ਅਕਤੂਬਰ 2023 ਨੂੰ ਵੈਨਕੂਵਰ, ਬੀ.ਸੀ. (ਕੈਨੇਡਾ) ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੰਦਿਆਂ ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਡਾ. ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਵਿਰਕ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਭੰਗੜੇ ਅਤੇ ਗਿੱਧੇ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਤੇ ਜੂਨੀਅਰ ਮੁਕਾਬਲੇ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵੈਨਕੂਵਰ

ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਨਾਚ (ਭੰਗੜਾ, ਲੁੱਡੀ, ਝੁੰਮਰ, ਸੰਮੀ ਅਤੇ ਮਲਵਈ ਗਿੱਧਾ) ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਲੋਕ-ਗੀਤ ਅਤੇ ਲੋਕ-ਸਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰੀ (ਆਨਲਾਈਨ ਅਤੇ ਲਾਈਵ) ਮੁਕਾਬਲੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਭਰਪੂਰ ਮਨੋਰੰਜਨ ਕਰਨਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੁਕਾਬਲਿਆਂ ਸੰਬੰਧੀ

ਹੋਰ ਵੇਰਵੇ ਲੈਣ ਲਈ ਸੀ. ਜੇ. ਸੈਣੀ ਨਾਲ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 604-728-4600, ਪਰਮਜੀਤ ਜਵੰਦਾ ਨਾਲ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 604-725-7800 ਅਤੇ ਕੁਲਵਿੰਦਰ ਹੋਅਰ ਨਾਲ ਫੋਨ ਨੰਬਰ 604-961-9367 'ਤੇ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

-ਰਿਪੋਰਟਾਂ-ਹਰਦਮ ਮਾਨ

Corporate NMLS# 68434
AZ License# BK-0945946

Sistar Mortgage

A Nationwide Lender

Over 2 Decades of experience providing high level servicing for new and experienced borrowers!

Residential and Commercial Loans

Available In Most States!

Special loan programs for:

- Jumbo Loans
- Self Employed and with a work permit
- Business loans with or without property

(734) 330-8859

balbir.grewal@sistarmortgage.com
balbirgrewal.sistarmortgage.com
<https://www.nmlsconsumeraccess.org>

AVEER TRAVEL SOLUTIONS LLC

ਇਮੀਗ੍ਰੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ:

- US Passport Services
- EAD Renewal
- Indian Passport Renewal
- Flight Tickets
- US Citizenship Application
- Visa Services
- Green Card Renewal
- Notary Services
- OCI & Renunciation
- Power of Attorney
- Airport Pick-up & Drop-Off Services

Contact: Aman Kaur Ph: 847-338-2141

(Consular Expert with more than 10 years of experience)

E-mail: Aveertravel@gmail.com

ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ, ਹਿੰਦੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ।

For Airport Drop-Off and Pickup Indy to Chicago Please Contact AVI at:

847-226-2323

Located in INDIANAPOLIS (IN)

ਘਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ
ਚਾਹਵਾਨ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ
ਫੋਨ: 224-422-4772

ਘਰ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ

ਮੈਲਵਿਲ/ਡਿਕਸ ਹਿਲਜ਼ ਏਰੀਆ (ਜ਼ਿਪ ਕੋਡ-11747) ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਪੰਜਾਬੀ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਘਰ ਵਿਚ ਖਾਣਾ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸਫ਼ਾਈ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਹੈਲਪਰ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ।
ਚਾਹਵਾਨ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ:
ਫੋਨ: 347-891-4436

Looking for a Maid for a Punjabi household

Maid needed for cooking food and cleaning at Melville/Dix Hills Area, Zip Code 11747

Contact: 347-891-4436

VerifyingIndia.com

Never Trust, Always Verify

ਭਾਰਤੀ ਮੂਲ ਦੇ ਲੋਕ ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ, ਕੈਨੇਡਾ, ਆਸਟਰੇਲੀਆ ਅਤੇ ਯੂਰਪ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਹੇਠ ਲਿਖੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ:

- * ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਵਸਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਤਫ਼ਤੀਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਜਾਂ ਤਲਾਕ ਦੀ ਜਾਂਚ
- * ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜਾਇਦਾਦ ਨਿਵੇਸ਼ ਜਾਂ ਜਾਇਦਾਦ ਖਰੀਦਣ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇ
- * ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਘਰ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੀ ਮਲਕੀਅਤ ਦੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਹੋਵੇ
- * ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਘਰ ਲਈ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਜਾਂ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਠੇਕੇ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਲਈ
- * ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ ਵਕੀਲ ਜਾਂ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਜਾਂ ਹੋਰ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲਈ

Email: contact@verifyingIndia.com

Call: +1 (888)-598-5186

Use code INTRO10 to get 10% introductory discount

SUPER TRAVEL

847-676-9090, 773-465-5566

E-mail: supertravel2003@live.com

Lowest Fares With Excellent Service

United Airlines
British Airways

Etihad, Air India,
KLM, Lufthansa,
Delta, Qatar Airlines.

For Emergency
Call anytime at
847-673-3825

EARLY BIRD SALE!!!!

Domestic fares
available

UMA TRAVELS

2541 West Devon Ave.,
Chicago, IL 60659

For Delhi Amritsar-Bombay Ahmedabad,
Hydrabad-Madras

Call For Special Sale Fares

Call: 773-338-5603

Matrimonials

ਲੜਕੀ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Gursikh family seeks a suitable match for their Amritdhari son, 36 years, 52-113, vegetarian, Software Manager in San Francisco, CA, USA, owns a house in San Francisco Bay-area, innocent divorcee (short marriage of 4 months). The girl should be well qualified, amritdhari, vegetarian and keski/dastar wearing (or willing to wear). Preference to girl living in USA or Canada. Caste no bar. Please send your biodata & recent picture to singhmat001@gmail.com or Call: +1-510-281-7065 or +91-98993-79442 (WhatsApp).

40-43

Wanted suitable girl for Ivy League MBA Jatt Sikh divorced 40 years old 5'10" man settled in the Bay Area (California). Homeowner and working as a Sr Product Manager in big tech. Moved from Chandigarh (India) to the US 12 years ago. Looking in the US only. Caste no bar. dhillonravi1983@gmail.com or 408-859-5613.

36-39

U.S. Citizen, Jatt Sikh, Brar, Fresno, California Resident, Divorced Boy, 33 yrs, 6'-3" tall, Handsome, Pilot in American Airlines. Please email biodata and picture at: flykush15@gmail.com or Contact: (559) 824-9028

36-39

USA based Arora Gursikh family looking for a suitable match for their turbaned, divorced son, 36, 5'9", M.Tech Engineering. He does not drink, smoke. Works for a reputed company in health care sector. He earns six figure salary. Owns house in US, commercial, residential property in India. Caste no bar. Contact us at: email: utakecare2@yahoo.com or call 1-618-402-4269

35-38

Well educated Jatt Sikh Bay area family is seeking a match for their July 2000 US born 5' 10" Son. He has earned a Bachelor in Computer Science from UCLA and Masters in CS BioMedical Imaging from UCSF. He does not drink. He wears a turban and keeps his hair. He is employed with a six figure salary. Beyond education, girl must be with a family-oriented mindset and should have good moral family values. Please contact Ph: 5108616491 or email pgrrealty@gmail.com

34-37

ਲੜਕੇ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ

Jatt Sikh family seeks suitable match for their daughter who has her MD and is currently working in the Bay Area (California) as a Doctor. 38 yrs old (never married). 5'-5". The boy should be settled in the Bay Area (California) with a University degree and professionally employed. Please contact 408-763-3949

39-42

Hindu/Sikh Nai family looking for a suitable match for their U.S. citizen daughter, 26 years, 5'6". She has completed Bachelors of Science and currently in her final dentistry year pursuing DMD degree. The whole family is settled here and are U.S. citizens. Please contact us at: 516-510-9744

39-42

Jat Sikh well educated and well settled family seeking suitable match for their September, 2001 US born 5'-4" daughter. Turban wearing keshadari boy and compatible humble family is preference but others will be considered. She has earned an AA degree in management and Supervision. She is currently employed as a Federal employee in the Bay Area (California). Contact ph:510-861-6491 or pgrrealty@gmail.com

36-39

Sikh family belongs to Ludhiana Punjab, looking for a US or Canadian Citizen match for their daughter, 35, 5'9" divorcee and has one child living with. She has completed her nursing associate in India, currently not working as she is preparing for RN/IELTS. Whatsapp us: 262-960-7366. Serious inquiries only.

34-37

Jatt Sikh girl, 28 years, 5'4" Graduated in Bachelor of Science in Medical Technology. Studying to become Medical Doctor in the USA. Looking for well settled American citizen match. Please contact: +1 (510) 240-2236 or e-mail itsjas1990@gmail.com

32-35

ਅਰਦਾਸ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਅਮਰੀਕੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਨਿਊ ਜਰਸੀ ਦੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਭਾ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ ਜੋ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਨਿਊ ਜਰਸੀ 'ਚ ਪਾਈਨ ਹਿੱਲ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਗ੍ਰੰਥੀ ਗਿਆਨੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਦਨ 'ਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਕੇ ਦਿਨ ਦੀ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਵਾਈ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਹ ਕਾਰਵਾਈ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਕ ਪਾਦਰੀ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਦਨ ਦੇ ਸਪੀਕਰ ਕੇਵਿਨ ਮੈਕਾਰਥੀ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕਾਰਵਾਈ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨਗੇ।

ਮੈਂਬਰ ਡੋਨਾਲਡ ਨੋਰਕਰਾਸ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਮੌਕਾ ਦੱਸਿਆ। ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧ ਸਭਾ (ਸੰਸਦ ਦਾ ਹੇਠਲਾ ਸਦਨ) 'ਚ ਅਰਦਾਸ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਹਿਲੇ ਸਿੱਖ ਗ੍ਰੰਥੀ ਹਨ। ਨੋਰਕਰਾਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਅੱਜ ਰਚਿਆ ਗਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਇਹ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਮਰੀਕਾ ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਰਹੇਗਾ। ਗਿਆਨੀ ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਸਾਊਥ ਜਰਸੀ ਦਾ ਮਾਣ ਵਧਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਪਲ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਨਾ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ।'

ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਗੋਲੀਕਾਂਡ: ਸੁਖਬੀਰ, ਸੈਣੀ ਤੇ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਨੂੰ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਤੋਂ ਰਾਹਤ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਹਰਿਆਣਾ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਉੱਪ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਸੁਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ, ਸਾਬਕਾ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਸੁਮੇਧ ਸਿੰਘ ਸੈਣੀ, ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪਰਮਰਾਜ ਸਿੰਘ ਉਮਰਾਨੰਗਲ ਅਤੇ ਤਿੰਨ ਹੋਰਾਂ ਨੂੰ ਕੋਟਕਪੂਰਾ ਤੇ ਬਹਿਲ ਕਲਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨਕਾਰੀਆਂ 'ਤੇ ਹੋਈ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਕੇਸ 'ਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਪੇਸ਼ਗੀ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਜਸਟਿਸ ਅਨੂਪ ਚਿਤਕਾਰਾ ਨੇ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੀ-ਟ੍ਰਾਇਲ ਕੈਦ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਤਤਕਾਲੀ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਿੰਘ ਬਾਦਲ ਸਮੇਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਸੀ.ਆਰ.ਪੀ.ਸੀ. ਦੀ ਧਾਰਾ 173 ਤਹਿਤ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਆਖਰੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾਖਲ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਜੁਡੀਸ਼ਲ ਮੈਜਿਸਟਰੇਟ (ਪਹਿਲੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ) ਵੱਲੋਂ ਨੋਟਿਸ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਹਾਈ ਕੋਰਟ ਦਾ ਰੁਖ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਜਸਟਿਸ ਚਿਤਕਾਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਰ ਕੇਸ ਦਰਜ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮ (ਸਿਟ) ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਚੁਣਿਆ ਅਤੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਨੂੰ ਹਿਰਾਸਤ 'ਚ ਲਏ ਬਿਨਾ

ਪੁਲਿਸ ਰਿਪੋਰਟ ਦਰਜ ਕੀਤੀ। ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਾ ਖਦਸ਼ਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕਰਦਿਆਂ ਸੈਸ਼ਨ ਕੋਰਟ ਕੋਲ ਅਗਾਊਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਲਈ ਅਰਜ਼ੀ ਦਾਇਰ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਖਾਰਜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, 'ਜੇਕਰ ਰਾਜ ਮੁਕੱਦਮਾ ਪੈਂਡਿੰਗ ਰਹਿਣ ਦੌਰਾਨ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਰੋਕ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸਮੇਂ

ਤੱਕ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਅੰਤਰਿਮ ਹੁਕਮ ਸਮੇਤ ਕੋਈ ਢੁਕਵਾਂ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਸੀ।' ਅਦਾਲਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜਾਂਚ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਕੰਮਲ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਪਤਤਾਲ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਟੀਸ਼ਨਰਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਵਿੱਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰਨ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਅਸਰ ਰਸੂਖ ਵਰਤ ਕੇ ਗਵਾਹਾਂ ਜਾਂ ਕੇਸ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਤੱਥਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸ਼ਰਤ 'ਤੇ ਅਗਾਊਂ ਜ਼ਮਾਨਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਟਰੂਡੋ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਵਾਬ ਦੇਵੇ ਸਰਕਾਰ: ਗਿਆਨੀ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ

ਜਲੰਧਰ: ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਵੱਲੋਂ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਦੇ ਕਤਲ ਸਬੰਧੀ ਭਾਰਤੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿੱਚ ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਣੇ ਹਾਲਾਤ ਉਤੇ ਸਿੱਖ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਵਿਚਾਰ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਖ਼ਤ ਸ੍ਰੀ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਜਥੇਦਾਰ ਗਿਆਨੀ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ ਇਕੱਤਰਤਾ ਇੱਥੋਂ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਜੀ.ਟੀ.ਬੀ. ਨਗਰ ਵਿੱਚ ਹੋਈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਜਥੇਦਾਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਈ ਨਿੱਝਰ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰ ਰਹੀ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਤੇ ਭਾਰਤੀ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਸਚਾਈ ਦੱਸਣ ਦੀ ਥਾਂ ਭਾਈ ਨਿੱਝਰ ਸਣੇ ਸਮੁੱਚੀ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਨੂੰ ਹੀ ਅਤਿਵਾਦੀ-ਵੱਖਵਾਦੀ ਗਰਦਾਨ ਕੇ ਸਿੱਖ ਕੌਮ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਨਫਰਤ ਅਤੇ ਡਰ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਸਿਰਜਿਆ। ਇਸ ਬਿਰਤਾਂਤ ਵਿੱਚ ਭਾਰਤੀ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਪੰਜਾਬੀ ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਹੀ ਪੱਖ ਰੱਖਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵੱਖਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਜਾਇਦਾਦ ਜ਼ਬਤ ਕਰਨ ਅਤੇ ਓ.ਸੀ.ਆਈ. ਕਾਰਡ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਝੀਆਂ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਦੋਸ਼ੀਆਂ ਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦੇ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਤਪਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਵਾ ਦੇ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਨਤਮਸਤਕ

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ: ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਸਥਿਤ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸਾਲਾਨਾ ਯਾਤਰਾ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋਣ ਜਾਰੀ ਅਤੇ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਵਾਸਤੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਕਿਵਾਤ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਇਹ ਯਾਤਰਾ ਇਸ ਸਾਲ 20 ਮਈ ਨੂੰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਲਗਭਗ ਸਵਾ ਦੋ ਲੱਖ ਯਾਤਰੂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਮੈਨੇਜਮੈਂਟ ਟਰੱਸਟ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਨਰਿੰਦਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਬਿੰਦਰਾ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਸਾਲਾਨਾ ਯਾਤਰਾ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਈ ਮੀਟਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ

ਸਮਾਪਤੀ ਦੀ ਮਿਤੀ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਯਾਤਰਾ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਵੇਲੇ ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿੱਚ ਮੌਸਮ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਯਾਤਰਾ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ

ਚੱਲ ਰਹੀ। ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਆਲੇ ਦੁਆਲੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵੀ ਖਿੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਮੌਸਮ ਸਾਫ਼ ਤੋਂ ਸੁਹਾਵਣਾ ਹੈ ਪਰ ਠੰਢ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੋਬਿੰਦ ਘਾਟ ਦੇ ਮੈਨੇਜਰ ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿੱਚ ਮੁੜ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਔਸਤਨ 700 ਤੋਂ 800 ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦਕਿ ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਬਰਸਾਤਾਂ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਹੜ੍ਹਾਂ ਦੌਰਾਨ ਯਾਤਰੂਆਂ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਕਮੀ ਆਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਅੰਕੜਿਆਂ ਦੇ ਮੁਤਾਬਕ ਹੁਣ ਤੱਕ ਲਗਭਗ ਸਵਾ ਦੋ ਲੱਖ ਯਾਤਰੂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਲਗਭਗ ਚਾਲੀ ਲੱਖ ਯਾਤਰੂਆਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 11 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਦੁਪਹਿਰ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਹੇਮਕੁੰਟ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਕਿਵਾਤ ਸੰਗਤ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ।

ਵੋਟਾਂ ਖਾਤਰ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਦਾ ਮੁੱਦਾ ਉਭਾਰ ਰਹੇ ਨੇ ਮੋਦੀ: ਡਾ. ਗਾਂਧੀ

ਟਿਆਲਾ: ਸਾਬਕਾ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਡਾ. ਧਰਮਵੀਰ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਖਤਮ ਹੋ ਚੁੱਕੇ 'ਖਾਲਿਸਤਾਨ' ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰ ਕੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਘੱਟ ਗਿਣਤੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਕਿ ਵੋਟਾਂ ਬਟੋਰੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ ਪਰ ਉਹ ਆਪਣੇ ਇਰਾਦੇ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਨਹੀਂ ਹੋਣਗੇ। ਸ੍ਰੀ ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਸ੍ਰੀ ਮੋਦੀ ਨੇ ਭੜਕਾ ਕੇ ਵੱਡਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ

ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਚਮਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇੱਥੇ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਂਗਰਸੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਟਿਕਟ ਦੇਣ ਦੀ ਚਰਚਾ ਨੂੰ ਵਿਰਾਮ ਲਾਉਂਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਸੰਸਦੀ ਚੋਣਾਂ ਨਹੀਂ ਲੜਨਗੇ। ਡਾ. ਗਾਂਧੀ ਨੇ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਗੁਰਪਤਵੰਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ ਦਾ ਕੈਨੇਡਾ 'ਚੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਭਜਾਉਣ ਦਾ ਬਿਆਨ ਵੀ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਇਕ ਹਿੱਸੇ ਵੱਲੋਂ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਭੜਕਾ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਪਰ

ਹੁਣ ਲੋਕ ਭਾਜਪਾ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਸਮਝ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਹੁਣ ਕਈ ਮੁਲਕ ਆਸਟਰੇਲੀਆ, ਬਰਤਾਨੀਆ, ਅਮਰੀਕਾ ਆਦਿ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਭਾਰਤ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਏਗੀ।

ਹਿੰਦੂ, ਬੁੱਧ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਜੈਨ ਅਮਰੀਕੀ ਕੌਕਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ 24 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਦੇ-ਪੱਖੀ ਕਾਂਗਰੈਸਨਲ ਹਿੰਦੂ, ਬੁੱਧ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਜੈਨ ਅਮਰੀਕੀ ਕੌਕਸ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਕੌਕਸ ਦੇ ਬਾਨੀ ਤੇ ਭਾਰਤੀ-ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸ੍ਰੀ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਇਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ।

ਸ੍ਰੀ ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਅਮਰੀਕੀ ਕਾਂਗਰਸ ਵਿੱਚ ਕੌਕਸ ਦੀ ਰਸਮੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮਕਸਦ ਧਾਰਮਿਕ ਭੇਦ-ਭਾਵ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਣਾ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ, ਬੁੱਧ, ਸਿੱਖ ਤੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਕਾਂਗਰੈਸਨਲ ਕੌਕਸ ਅਮਰੀਕੀ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਮੂਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਸਾਂਝੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਮਕਸਦਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮੀਟਿੰਗ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਣੇਦਾਰ ਨੇ ਇੱਥੇ ਇਕ ਪੱਤਰਕਾਰ ਸੰਮੇਲਨ 'ਚ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਅਜਿਹੇ ਅੰਦੋਲਨ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਾਉਣ ਲਈ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜੋ ਆਪਸੀ ਸਮਝ ਤੇ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਨੀਤੀਗਤ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ।"

ਬਹਿਬਲ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ: ਪੀੜਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਰਨ ਵਰਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਫਰੀਦਕੋਟ: ਅੱਠ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੇ ਪਿੰਡ ਬਹਿਬਲ ਕਲਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਏ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਦੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ 'ਤੇ ਇਨਸਾਫ ਨਾ ਦੇਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਉਂਦਿਆਂ 12 ਅਕਤੂਬਰ ਤੋਂ ਅਣਮਿਥੇ ਸਮੇਂ ਲਈ ਮਰਨ ਵਰਤ 'ਤੇ ਬੈਠਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਬਹਿਬਲ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਤੇ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਦਿਵਾਉਣ ਦੇ ਅੰਦੋਲਨ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨਿਆਮੀਵਾਲਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਬਹਿਬਲ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਕੋਈ ਵੀ ਪਾਰਟੀ ਇਨਸਾਫ ਦੇਣ ਵਿੱਚ ਸਫਲ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨਿਆਮੀਵਾਲਾ ਦੇ ਪਿਤਾ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਭਗਵਾਨ ਅਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਸਿੱਖ ਨੌਜਵਾਨ

ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਲਿਸ ਦੀਆਂ ਗੋਲੀਆਂ ਨਾਲ ਮੌਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ

ਚਾਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜਾਂਚ ਟੀਮਾਂ ਬਣ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਜਾਂਚ ਟੀਮ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸੱਤ ਚਲਾਨ ਫਰੀਦਕੋਟ ਦੀ ਅਦਾਲਤ ਵਿੱਚ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਸਾਰੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਅਜੇ ਤੱਕ ਮੁਲਜ਼ਮਾਂ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਦੋਸ਼ ਆਇਦ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕੇ। ਸੁਖਰਾਜ ਸਿੰਘ ਨਿਆਮੀਵਾਲਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕੇਸ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਮੁਲਜ਼ਮ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਕੋਈ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਪੀੜਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਮੁੱਦੇ 'ਤੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਗੋਲੀਕਾਂਡ ਵਾਲੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਇਨਸਾਫ ਮੋਰਚਾ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੱਸਣਯੋਗ ਹੈ ਕਿ 12 ਅਕਤੂਬਰ 2014 ਨੂੰ ਬੇਅਦਬੀ ਕਾਂਡ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਬਹਿਬਲ ਗੋਲੀ ਕਾਂਡ ਵਾਪਰ ਗਿਆ ਸੀ।

ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਉਤੇ ਸਿਆਸਤ ਭਖੀ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਹਲਕਾ ਭੁਲੋਂ ਤੋਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਡਰੱਗ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਇਕ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਸਥਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ 'ਤੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰ ਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਪਿੱਛੋਂ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਭਖ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਵਾਈ ਪਿੱਛੋਂ ਕਾਂਗਰਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਅਤੇ ਭਾਜਪਾ ਸਣੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਵਿਚ ਨਿੱਤਰ ਆਈਆਂ ਹਨ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਡਾ. ਦਲਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਸਿੰਘ ਚੰਦੂਮਾਜਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੂਬਾ ਸਰਕਾਰ ਸਿਆਸੀ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਡਾ. ਚੀਮਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਾਂਗਰਸ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਤੇ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਬਿਕਰਮ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਨੂੰ ਇਸੇ ਤਹਿਤ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਕਾਂਗਰਸੀ ਵਿਧਾਇਕ ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਅਕਾਲੀ ਦਲ (ਸੰਯੁਕਤ) ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਚੀੜਸਾ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੀ ਨਿਖੇਧੀ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਨੁਮਾਇੰਦੇ ਨੂੰ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਪਮਾਨਿਤ ਕਰਕੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਤੋਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀ ਕਥਿਤ ਤੰਗ ਸੋਚ ਝਲਕਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰਾਂ ਖਿਲਾਫ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦੀ ਨੀਤੀ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਰਾਜ: ਖਹਿਰਾ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਮੁਤਾਬਕ ਡਰੱਗ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ 'ਸਿੱਟ' ਵੱਲੋਂ ਰਿਪੋਰਟ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਸਾਲ 2015 ਵਿਚ ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਵਿਚ ਐਨ.ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਐਕਟ ਤਹਿਤ ਦਰਜ ਕੇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਸਾਲ 2015 ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦੀ ਤਤਕਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਝੂਠੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਫਸਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਰਿਕਾਰਡ ਬਣਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਖਹਿਰਾ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਇਸ ਵੇਲੇ ਧੱਕੇਸ਼ਾਹੀ ਦਾ ਰਾਜ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਭੇਜਦੇ ਅਤੇ ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਆਪਣਾ ਪੱਖ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੇ।

ਤਹਿਤ ਅਪਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਅਜਿਹੇ ਹੱਥਕੰਡੇ ਨਿੰਦਣਯੋਗ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਕਾਨੂੰਨੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤਹਿਤ ਜਾਂਚ 'ਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੋਟਿਸ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਰਿੰਦਰ

ਸਿੰਘ ਰਾਜਾ ਵੜਿੰਗ ਅਤੇ ਵਿਰੋਧੀ ਧਿਰ ਦੇ ਨੇਤਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਬਾਜਵਾ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਵਫਦ ਨੇ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਮੁੱਦੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਰਾਜਪਾਲ ਬਨਵਾਰੀ ਲਾਲ ਪੁਰੋਹਿਤ ਨੂੰ ਮਿਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਦਖਲ ਮੰਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਖਹਿਰਾ ਦੀ

'ਆਪ' ਵੱਲੋਂ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਪੁਖਤਾ ਸਬੂਤਾਂ ਦਾ ਦਾਅਵਾ
ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ (ਆਪ) ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੀ 'ਸਿੱਟ' (ਐਸ.ਆਈ.ਟੀ.) ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਦੇ ਪੁਖਤਾ ਸਬੂਤ ਮਿਲੇ ਹਨ। 'ਆਪ' ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬੁਲਾਰੇ ਮਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੰਗ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਸੂਬੇ 'ਚੋਂ ਨਸ਼ਾ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਡਰੱਗ ਮਾਫੀਆ ਖਿਲਾਫ 'ਜੀਰੋ ਟਾਲਰੈਂਸ' ਦੀ ਨੀਤੀ ਹੈ। ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੋਈ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਭਾਵੇਂ ਕਿੰਨਾ ਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਕਿਉਂ ਨਾ ਹੋਵੇ, ਬਖਸ਼ਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਸੁਖਪਾਲ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਕਿਸੇ ਸਿਆਸੀ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।'

ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਛੱਡ ਕੇ ਨਸ਼ੇ ਠੱਲ੍ਹੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ: ਰਾਜਾ ਵੜਿੰਗ
ਬਠਿੰਡਾ: ਪੰਜਾਬ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਨੇ ਕਾਂਗਰਸ ਹਾਈ ਕਮਾਂਡ ਨੂੰ ਅਗਾਮੀ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ 'ਆਪ' ਨਾਲ ਚੋਣ ਸਮਝੌਤਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਇੱਥੇ ਨਸ਼ਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਦਿੱਤੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਪੱਧਰੀ ਧਰਨੇ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ। ਪੰਜਾਬ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਕਾਂਗਰਸ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਅਮਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਰਾਜਾ ਵੜਿੰਗ) ਨੇ ਵਿਧਾਇਕ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਹਾਕਮ ਧਿਰ ਵੱਲੋਂ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰਨ ਦਾ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦਾ ਰਾਹ ਛੱਡ ਕੇ, ਨਸ਼ਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਆਪਣੀ ਬਣਦੀ ਡਿਊਟੀ ਨਿਭਾਉਣ।

ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਭਵਿੱਖ ਦੀ ਰਣਨੀਤੀ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਵੀ ਹੋਈ। ਕਾਂਗਰਸ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੜਿੰਗ ਨੇ ਸੀਨੀਅਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਅਤੇ ਆਲ ਇੰਡੀਆ ਕਿਸਾਨ ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨੇ 'ਤੇ ਲਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਇਕ ਪੁਰਾਣੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ ਇਸ ਸਿਆਸੀ ਪਰੇਸ਼ਾਨੀ ਨਾਲ

ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਰਨਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਐਨ.ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਕੇਸ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਵੜਿੰਗ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਕਾਂਗਰਸੀ ਆਗੂ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਦਾਗੀ ਨੇਤਾਵਾਂ ਖਿਲਾਫ ਦਲੇਰੀ ਨਾਲ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਅਜਿਹੇ ਹੱਥਕੰਡੇ ਵਰਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਕਿਰਦਾਰ 'ਤੇ ਵੀ ਸੁਆਲ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿੱਚ ਭਰੋਸਾ ਖਿੜਕ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਸਾਹਨੀ ਨੇ 15 ਹੋਣਹਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਗੋਦ ਲਏ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰਾਜ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ 'ਸੋਨ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ' ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਵਿਕਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ-ਏ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮੌਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਸਕਾਲਰਸ਼ਿਪ ਸਕੀਮ ਤਹਿਤ 15 ਹੋਣਹਾਰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਰੀਅਰ ਲਈ ਗੋਦ ਲਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ 'ਚ ਗੁਰਸਿਮਰਨ ਕੌਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ/ਐਮ.ਡੀ. ਤੇ ਕਨਿਸ ਗੋਇਲ ਸਰਕਾਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕਾਲਜ ਪਟਿਆਲਾ ਤੋਂ ਐਮ.ਬੀ.ਬੀ.ਐਸ. ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਕ ਵਪਾਰਕ

ਪਾਇਲਟ, ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ 'ਚ ਸਿਖਲਾਈ ਲੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਚਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਅਮਨਜੋਤ ਕੌਰ, ਦਲਜੀਤ ਕੌਰ, ਰਾਜਵੀਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਨਵੀਨ ਕੁਮਾਰ, ਇੰਜੀਨੀਅਰਿੰਗ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦਕਿ ਜਯਾ ਵਰਮਾ ਅਤੇ ਨਿਤੀਸ਼ ਕੁਮਾਰ ਆਰਕੀਟੈਕਚਰ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਹਾਲ ਹੀ 'ਚ ਸਟੇਟ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪ 'ਚ ਸੋਨ ਤਗਮਾ ਜੇਤੂ ਡਿਸਕਸ ਥ੍ਰੋਅਰ ਭਰਤਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸਮੇਤ ਦੋ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਵਜ਼ੀਫਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਦੋ ਲੜਕੀਆਂ ਜੋ ਇਕੱਠੇ ਨਰਸਿੰਗ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਦੋ ਉੱਭਰਦੀਆਂ ਗਾਇਕਾ ਅਟਵਾਲ ਭੈਣਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕੀ ਸਫਾਰਤਖਾਨੇ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ 10 ਲੱਖ ਵੀਜ਼ੇ ਦੇਣ ਦਾ ਟੀਚਾ ਪੂਰਾ ਕੀਤਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕੀ ਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਇਸ ਸਾਲ 10 ਲੱਖ ਗੈਰ ਪਰਵਾਸੀ ਵੀਜ਼ੇ ਦੇਣ ਦਾ ਆਪਣਾ ਟੀਚਾ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਿਆ। ਰਾਜਦੂਤ ਐਰਿਕ ਗਾਰਸੇਟੀ ਨੇ ਨਿੱਜੀ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਇਕ ਜੋੜੇ ਨੂੰ 10 ਲੱਖਵਾਂ ਵੀਜ਼ਾ ਸੌਂਪਿਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਮਰੀਕਾ 'ਚ ਆਪਣੇ ਬੇਟੇ ਦੇ ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੇਡੀ ਹਾਰਡਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸੀਨੀਅਰ ਸਲਾਹਕਾਰ ਡਾ. ਰੰਜੂ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕੀ ਦੂਤਘਰ ਤੋਂ ਇਸ ਸਾਲ ਦਾ 10 ਲੱਖਵਾਂ ਵੀਜ਼ਾ ਮਿਲਣ ਬਾਰੇ ਈਮੇਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਹੋਈ। ਉਸ ਦੇ ਪਤੀ ਪੁਨੀਤ ਦਰਗਨ ਨੂੰ ਅਗਲਾ ਵੀਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਜੋੜਾ ਮਈ 2024 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਕਰੇਗਾ।

ਗੋਲਡੀ ਬਰਾੜ ਨੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਮੰਗੀ ਪਨਾਹ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤੀ ਖੂਫੀਆ ਏਜੰਸੀਆਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਅਧਾਰਿਤ ਗੈਂਗਸਟਰ ਗੋਲਡੀ ਬਰਾੜ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਬਚਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨੀ ਚੈਨਲਾਂ ਜ਼ਰੀਏ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਸਰਨ (ਪਨਾਹ) ਮੰਗੀ ਹੈ। ਨਵੀਂ ਮਿਸਲ ਮੁਤਾਬਕ ਬਰਾੜ 15 ਅਗਸਤ 2017 ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜਾ ਸੀ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਅਮਰੀਕਾ ਭੱਜਣ ਵਿਚ ਸਫਲ ਰਿਹਾ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਉਹ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਨਵੀਂ ਲੁਕਣਗਾਹ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਸਰਗਰਮੀ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨੇਤਲੇ ਸਾਥੀ ਵਜੋਂ ਪਛਾਣ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਲੰਡਾ ਦੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਇਤਿਹਾਸ ਬਾਰੇ ਵਿਆਪਕ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਲ ਵਿਚ ਸਤਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ (66) ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਦੇ ਮਰਹੂਮ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਵੱਖਵਾਦੀ ਆਗੂ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਗੂੜ੍ਹੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਸਨ। ਮਿਸਲ ਵਿਚ ਸਨੌਵਰ ਵਿੱਲੋ, ਸੁਲਿੰਦਰ ਸਿੰਘ, ਮਲਕੀਅਤ ਸਿੰਘ ਫੌਜੀ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਬਰਾੜ, ਗੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ, ਗੁਰਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ, ਗੋਲਡੀ ਬਰਾੜ, ਟਹਿਲ ਸਿੰਘ, ਲੰਡਾ (ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ), ਮਨਵੀਰ ਸਿੰਘ ਧੂਰਾ, ਮੋਨਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੁਆਲ, ਗੁਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂ, ਰਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਮਨਦੀਪ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਸੰਦੀਪ ਸਿੰਘ, ਪਰਵਕਾਰ ਸਿੰਘ ਦੁਲਾਈ, ਮਨਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਅਰਜਦੀਪ ਸਿੰਘ ਡੱਲਾ ਤੇ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਦੇ ਨਾਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਣਖੀ ਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ: ਪਿੰਡ ਮੇਘੋਵਾਲ ਗੰਜਿਆਂ 'ਚ ਅਕਾਲੀ ਆਗੂ ਤੇ ਸਾਬਕਾ ਸਰਪੰਚ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਣਖੀ ਦੀ ਅਣਪਛਾਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੁਤਾਬਕ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰ ਦੇ

ਅਣਪਛਾਤੇ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ। ਇਹ ਵਾਰਦਾਤ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਜਦੋਂ ਉਹ ਕਰਿਆਨੇ ਦੀ ਇਕ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਘਟਨਾ ਦੌਰਾਨ ਸੁਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਤਿੰਨ ਗੋਲੀਆਂ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਇਕ ਨਿੱਜੀ ਹਸਪਤਾਲ 'ਚ ਲਿਜਾਣ

'ਤੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮ੍ਰਿਤਕ ਕਰਾਰ ਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਤਨੀ ਪਿੰਡ ਦੀ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਪੰਚ ਹਨ। ਡੀ.ਐੱਸ.ਪੀ (ਦਿਹਾਤੀ) ਤਲਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਬਾਣਾ ਬੁੱਲ੍ਹੇਵਾਲ ਵਿਚ ਅਣਪਛਾਤਿਆਂ ਖਿਲਾਫ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਨੂੰ ਆਰ.ਪੀ.ਜੀ. ਨਾਲ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸੀ ਯੋਜਨਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਖੁਲਾਸਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਜਿਸ ਆਰ.ਪੀ.ਜੀ. (ਰਾਕੇਟ ਪ੍ਰੋਪੈਲਡ ਗ੍ਰੇਨੇਡ) ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਗਾਇਕ-ਰੈਪਰ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਚੋਟੀ ਦੇ ਸੂਤਰਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਗਰੋਂ ਵਾਰਦਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਯੋਜਨਾ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਹਮਲਾ ਕਿਸੇ ਇਕੱਠ ਜਾਂ ਮੀਟਿੰਗ ਦੌਰਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਲੋਕ ਮਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੂਤਰਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 'ਆਰ.ਪੀ.ਜੀ. ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਅਤਿਵਾਦੀ ਹਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ

ਉਰਫ ਰਿੰਦਾ ਨੇ ਸਪਲਾਈ ਕੀਤਾ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਘੜੀ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਹਮਲਾ ਕਿਸੇ ਰੈਲੀ ਜਾਂ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮਗਰੋਂ

ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ-ਅਤਿਵਾਦੀਆਂ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਦਲ ਗਈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਅਕਤੂਬਰ 2022 ਵਿਚ ਮੁਹਾਲੀ ਸਥਿਤ ਦਫਤਰ ਉੱਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਖੁਲਾਸਾ ਗੈਂਗਸਟਰ ਲਾਰੈਂਸ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਕੋਲੋਂ ਕੀਤੀ ਗਈ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਦੌਰਾਨ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੁਲਿਸ ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਆਰ.ਪੀ.ਜੀ. ਗੈਰਕਾਨੂੰਨੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਤਸਕਰੀ ਕਰ ਕੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਲਿਆਂਦਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ. ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ। ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਰਿੰਦਾ ਨੇ ਇਸ ਵਾਰਦਾਤ ਲਈ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਗੈਂਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁਣਿਆ ਸੀ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਭਗੋਂਤਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਲੰਡਾ ਵੀ ਰਿੰਦਾ ਨਾਲ ਰਲਿਆ

ਸਚਿਨ ਥਾਪਨ ਦਾ ਅੱਠ ਰੋਜ਼ਾ ਪੁਲਿਸ ਰਿਮਾਂਡ
ਮਾਨਸਾ: ਮਰਹੂਮ ਪੰਜਾਬੀ ਗਾਇਕ ਸਿੱਧੂ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਕਤਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੁਲਜ਼ਮ ਸਚਿਨ ਬਿਸ਼ਨੋਈ ਉਚਕ ਸਚਿਨ ਥਾਪਨ ਨੂੰ ਬਾਕੂ, ਅਜ਼ਰਬਾਇਜਾਨ ਤੋਂ ਭਾਰਤ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਲਗਭਗ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਮਾਨਸਾ ਪੁਲਿਸ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਮਾਨਸਾ ਟਰਾਂਜਿਟ ਰਿਮਾਂਡ 'ਤੇ ਲੈ ਕੇ ਆਈ। ਬਠਿੰਡਾ ਰੋਜ਼ ਦੇ ਏ.ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਸੁਰਿੰਦਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪਰਮਾਰ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਮਾਨਸਾ ਦੇ ਸਿਵਲ ਹਸਪਤਾਲ ਤੋਂ ਉਸ ਦਾ ਡਾਕਟਰੀ ਮੁਆਇਨਾ ਕਰਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤ ਨੇ 8 ਦਿਨ (6 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ) ਦੇ ਰਿਮਾਂਡ 'ਤੇ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਜ਼ਰਬਾਇਜਾਨ 'ਚ ਕਾਨੂੰਨੀ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਹਵਾਲੇ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਮਾਨਸਾ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਚਿਨ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲ ਕੇ ਕਥਿਤ ਮੂਸੇਵਾਲਾ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਰਚੀ ਸੀ।

ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਲ ਕੇ ਵਾਰਦਾਤ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕੀਤਾ। ਰਿੰਦਾ ਦਾ ਨਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਵਾਂਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਸੀ.ਆਈ.ਏ. ਦੇ ਦਫਤਰ ਉੱਤੇ ਹੋਏ ਗ੍ਰੇਨੇਡ ਹਮਲੇ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜਿਆ ਸੀ। ਹੋਰ ਕਈ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ

ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਸਾਹਮਣੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਾਂਚ ਮੁਤਾਬਕ ਮੁਹਾਲੀ ਵਿਚ 9 ਮਈ, 2022 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਆਰ.ਪੀ.ਜੀ. ਹਮਲਾ ਬੱਬਰ ਖਾਲਸਾ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ, ਆਈ.ਐੱਸ.ਆਈ. ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ ਦੀ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ ਸੀ।

Punjab Times

Established in 2000
24th Year in Publication

Published every Saturday
by **A B Publication Inc.**
20451 N Plum Grove Rd.
Palatine, IL 60074-2018
Ph:847-359-0746
Fax:847-705-9388

Email:punjabtimes1@gmail.com
www.punjabtimesusa.com

Founder Editor:

Amolak Singh Jammu

Astt. Editors:

Jaspreet Kaur

Amrit Pal Kaur

Photographer

Kamaljit Singh Virdi

Ph. 847-502-2703

Our Columnists

Gurbakhsh Singh Bhandal

Buta Singh

Tarlochan Singh Dupalpur

Correspondents

California

Ashok Bhaura

Detroit, MI

Rajinder Syan

734-261-0936

New York

Iqbal S. Jabowalia

917-375-6395

Postmaster: Please send address changes to Punjab Times, 20451 N. Plum Grove Rd., Palatine, IL 60074

Distributed in:

California, Illinois, Indiana, Ohio, Michigan, Wisconsin, Mississippi, Iowa, Arkansas, Massachusetts, Texas, Virginia, Nevada, Washington, Oregon, Arizona, Georgia, Florida, New York, New Jersey, Connecticut, Oklahoma, Pennsylvania, Missouri, Kentucky, Kansas.

ਡਾਕ ਰਾਹੀਂ ਪਰਚਾ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ

ਸਾਲਾਨਾ ਚੰਦਾ: 115 ਡਾਲਰ

ਪੰਜ ਸਾਲ ਲਈ: 475 ਡਾਲਰ

ਨੋਟ: ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਲੇਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਸਹਿਮਤ ਹੋਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਮਹਿਜ਼ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹਿੱਤ ਛਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਹੀ ਜਾਂ ਗਲਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਚ ਹੈ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਛਪੇ ਇਸਤਿਹਾਰਾਂ ਵਿਚ ਕੀਤੇ ਗਏ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਅਦਾਰਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਤਾਈਦ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ। ਪਾਠਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਇਸਤਿਹਾਰ ਦੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਆਪ ਕਰ ਲੈਣ।

Disclaimer

The views expressed in the articles published in the columns of Punjab Times are that of their writers, and it is not implied that Punjab Times endorses them.

Sameway Punjab Times does not necessarily endorse the claims made in the advertisements published in Punjab Times.

All disputes subject to Chicago jurisdiction.

ਢਾਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਇਨਾਮ: ਤਿੰਨ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ

ਦੀਪਤੀ ਬਬੂਟਾ, ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ ਅਤੇ ਬਲੀਜੀਤ ਅੰਤਿਮ ਸੂਚੀ ਵਿਚ

ਵੈਨਕੂਵਰ: ਪਿਛਲੇ ਦਸ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ 45000 ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਵਾਲੇ ਢਾਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਪੁਰਸਕਾਰ ਲਈ ਚੁਣੇ ਗਏ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

ਢਾਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਇਨਾਮ ਦੇ ਸੰਸਥਾਪਕ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਾਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਸਾਲ 2023 ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਜੇਤੂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਦੀਪਤੀ ਬਬੂਟਾ (ਮੁਹਾਲੀ) ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਭੁੱਖ ਇਉਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ', ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ (ਲਾਹੌਰ) ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਮੈਂਡਲ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ', ਬਲੀਜੀਤ (ਮੁਹਾਲੀ) ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਉੱਚੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ' ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ 25 ਹਜ਼ਾਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਡਾਲਰ ਅਤੇ ਦੋ ਨੂੰ 10-10 ਹਜ਼ਾਰ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਡਾਲਰ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਐਲਾਨ 16 ਨਵੰਬਰ 2023, ਦਿਨ

ਦੀਪਤੀ ਬਬੂਟਾ, 'ਭੁੱਖ ਇਉਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ'

ਜਮੀਲ ਅਹਿਮਦ ਪਾਲ, 'ਮੈਂਡਲ ਦਾ ਕਾਨੂੰਨ'

ਬਲੀਜੀਤ, 'ਉੱਚੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ'

ਵੀਰਵਾਰ ਨੂੰ ਨੌਰਥਵਿਊ ਗੋਲਡ ਐਂਡ ਕੰਟਰੀ ਕਲੱਬ, ਸਰੀ, ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਖੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਸ੍ਰੀ ਢਾਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 2023 ਦੇ ਢਾਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਇਨਾਮ ਜੇਤੂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਜਗਤ ਦੇ ਵਧੀਆ ਲੇਖਕ ਹਸਤੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਭਾਵ ਸਾਡੇ ਮਨਾਂ ਨੂੰ ਖਿੱਚ ਪਾਉਣ

ਵਾਲੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਪੁਸਤਕਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਨੂੰ ਵਿਲੱਖਣ ਸੰਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ। ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਦੀ ਅਮੀਰ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਜੋੜਨ ਵਾਲੇ ਢਾਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਇਨਾਮ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਸਰਹੱਦਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠ ਕੇ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਕਰਨਾ, ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜਨਾ, ਮਾਂ-ਬੋਲੀ ਅਤੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ-ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਇਹ ਪੁਰਸਕਾਰ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਪਛਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਿੱਧੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਹੁ-ਭਾਸ਼ੀ ਪਾਠਕਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਢਾਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਇਨਾਮ ਵੈਨਕੂਵਰ, ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਵਿਚ ਸਥਾਪਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਦਾ ਅਮੀਰ ਇਤਿਹਾਸ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਹੁਣ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਤੀਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਬਹੁ-ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਤਾਣੇ-ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਧਾਰਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਾਲ 2023 ਦੇ ਸਨਮਾਨ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਸਿੱਖ ਕਲਾਕਾਰ, ਗਾਇਕ, ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਬੁਲਾਰਾ ਕੀਰਤ ਕੌਰ ਨਾਲ ਮੀਡੀਆ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਤਰਨਮੁਖ ਬਿੰਦ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੇ।

ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਢਾਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਇਨਾਮ ਵੈਨਕੂਵਰ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਇੰਡੀਆ ਐਜੂਕੇਸ਼ਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੁਆਰਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਏਸ਼ੀਅਨ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਬਰਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਢਾਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਤਨੀ ਰੀਟਾ ਢਾਹਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। 2013 ਵਿਚ ਸਥਾਪਤ ਢਾਹਾਂ ਸਾਹਿਤ ਇਨਾਮ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਗਲਪ ਪੁਸਤਕਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ, ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਾਹਿਤਕ ਇਨਾਮ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 41 ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਵਾਪਸ ਸੌਂਦ ਲਈ ਕਿਹਾ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ 10 ਅਕਤੂਬਰ ਤੱਕ ਆਪਣੇ 41 ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਬੁਲਾ ਲਵੇ।

ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੇ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਡਿਪਲੋਮੈਟਾਂ ਨੂੰ ਤੈਅ ਸਮੇਂ ਤੱਕ ਵਾਪਸ ਨਾ ਸੌਂਦਿਆਂ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਡਿਪਲੋਮੈਟਿਕ ਰਿਆਇਤਾਂ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ 60 ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਡਿਪਲੋਮੈਟ ਤਾਇਨਾਤ ਹਨ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਮਹੀਨੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਵੱਲੋਂ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਦੋਸ਼ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਦੇ ਕਤਲ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਖੁਫੀਆ ਏਜੰਟ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਦੋਵਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਕੂਟਨੀਤਕ ਸਬੰਧਾਂ ਵਿਚ ਕੁੱਝ ਟੁੱਟਣ ਵਧ ਗਈ। ਇਹ ਸਿਲਸਿਲਾ ਅਜੇ ਵੀ ਖਤਮ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਹੈ

ਬਰਤਾਨੀਆ 'ਚ ਸਿੱਖ ਮਰੀਜ਼ ਨਾਲ ਨਸਲਵਾਦ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਉਜਾਗਰ

ਲੰਡਨ: ਬਰਤਾਨੀਆ ਵਿਚ 'ਸੰਸਥਾਗਤ ਨਸਲਵਾਦ' ਦੀ ਇਕ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਘਟਨਾ ਦਾ ਖੁਲਾਸਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਨਰਸਾਂ ਨੇ ਇਕ ਸਿੱਖ ਮਰੀਜ਼ ਦੀ ਦਾੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਪਲਾਸਟਿਕ ਦੇ ਦਸਤਾਨਿਆਂ ਨਾਲ ਬੰਨ੍ਹਿਆ, ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੀ ਪਿਸ਼ਾਬ 'ਚ ਪਿਆ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅਜਿਹਾ ਭੋਜਨ ਖਾਣ ਲਈ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਉਹ ਧਾਰਮਿਕ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਖਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਮੀਡੀਆ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਮਰੀਜ਼ ਵੱਲੋਂ ਇਸ ਪੱਖਪਾਤ ਬਾਰੇ ਇਕ ਨੋਟ ਰਾਹੀਂ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕਰਨ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਨਰਸਾਂ ਨੂੰ ਕੰਮ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। 'ਦਿ ਇੰਡੀਪੈਂਡੈਂਟ' ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਬਰਤਾਨੀਆ ਦੇ ਰੈਗੂਲੇਟਰ 'ਨਰਸਿੰਗ ਐਂਡ ਮਿਡਵਾਈਫਰੀ ਕੌਂਸਲ' (ਐੱਨ.ਐੱਮ.ਸੀ.) ਦੇ ਇਕ ਡੋਜੀਅਰ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਖਬਾਰ ਕੋਲ ਕਿਸੇ ਨੇ ਲੀਕ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਡੋਜੀਅਰ ਵਿਚ ਨਰਸਿੰਗ ਸਟਾਫ਼ ਤੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ

ਜੁੜੀਆਂ ਨਸਲਵਾਦ ਦੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਹੈ। ਕੌਂਸਲ ਨੇ ਅਖਬਾਰ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਾਂਚ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਐਨ.ਐੱਮ.ਸੀ. 'ਚੋਂ ਇਹ ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਇਕ ਸੀਨੀਅਰ ਕਰਮੀ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਪਿਛਲੇ 15 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ 'ਸੰਸਥਾਗਤ ਨਸਲਵਾਦ' ਖਿਲਾਫ ਕਦਮ ਚੁੱਕਣ ਵਿਚ ਅਸਫਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਕਾਰਨ ਐਨ.ਐੱਮ.ਸੀ. ਸਟਾਫ਼ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਸਿੱਖ ਮਰੀਜ਼ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਵਿਅਕਤੀ ਜਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ। ਮਾਮਲਾ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਵਾਲੇ ਨੇ ਐਨ.ਐੱਮ.ਸੀ. ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਨਸਲਵਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਚੁੱਕੇ ਆਪਣੇ ਕਦਮਾਂ ਉਤੇ ਗੌਰ ਕਰੇ।

ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਹੋਣ ਲੱਗਾ

(ਪਹਿਲੇ ਸਫੇ ਦੀ ਬਾਕੀ)
ਵਿਚ ਮਿਲਿਆ ਹੈ ਅਤੇ 'ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਸੇਵਾ' (ਅਕਾਲੀ-ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ) ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦਾ ਰਾਜਪਾਲ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਸਾਫ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਜਾਲ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਣਾ ਇਕੱਲੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਮਦਨ ਤੋਂ ਪਿਛਲੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਆਜ ਦਾ ਭਾਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਚੁੱਕਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਪਰੋਂ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਕੁਝ ਰਾਹਤ ਦੀ ਥਾਂ ਆਨੇ-ਬਹਾਨੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਫੰਡ ਰੋਕ ਕੇ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਘੇਰਨ ਵਿਚ ਜੁਟੀ ਹੋਈ ਹੈ।

ਅੰਕੜੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਾਂਝੇ ਪੰਜਾਬ ਉਤੇ ਸਾਲ 1952 ਵਿਚ ਕਰੀਬ 78.31 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਸੀ ਜੋ ਸਾਲ 1964 ਵਿਚ ਵਧ ਕੇ 350 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਪੰਜਾਬੀ ਸੂਬਾ ਬਣਨ ਮਗਰੋਂ ਜਦੋਂ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ 80ਵਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਕਰੀਬ ਡੇਢ ਦਹਾਕਾ ਕਾਲਾ ਦੌਰ ਰਿਹਾ ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਆਮਦਨ ਨੂੰ ਵੱਡਾ

ਖੋਰਾ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰੀਬ 38 ਹਜ਼ਾਰ ਕਰੋੜ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕਣਾ ਪਿਆ। ਉਸ ਮਗਰੋਂ ਸਾਲ 2007-08 ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਕਰਜ਼ਾ 55,982 ਕਰੋੜ, 2017-18 ਵਿਚ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਵਧ ਕੇ 1.82 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। 'ਆਪ' ਹਕੂਮਤ ਦੇ ਆਉਣ ਸਮੇਂ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ 2.82 ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਸਵਾ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਕਰੋੜ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਹੁਣ ਤੱਕ ਇਹੀ ਤਰਕ ਦਿੰਦਾ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਰਜ਼ਾ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਕਾਲੇ ਦੌਰ ਦੀ ਦੇਣ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੂਬੇ ਦੀ ਬਾਂਹ ਫੜੇ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਤੱਕ ਅਤਿਵਾਦ ਖਿਲਾਫ ਲੜਾਈ ਲੜਨ ਵਾਲੇ ਇਸ ਸੂਬੇ ਨੂੰ ਕੋਈ ਰਾਹਤ ਦੇਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਿੱਤੀ ਪੱਖੋਂ ਘੇਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਜੁਟੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਮਾਇੰਦੇ (ਰਾਜਪਾਲ) ਵੱਲੋਂ ਸੂਬੇ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਕੇਂਦਰ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਮੌਜੂਦ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਘੇਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਹਾਲਾਤ ਦੇ ਹੋਰ ਵਿਗੜਨ ਵੱਲ ਸਾਫ਼ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 24 ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਨੂੰ 'ਉੱਤਮ ਪਿੰਡ' ਦਾ ਐਵਾਰਡ

ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ: ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੂਬੇ ਦੇ 24 ਅਜਿਹੇ ਪਿੰਡਾਂ ਨੂੰ 'ਉੱਤਮ ਪਿੰਡ' ਦੇ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲੋਂ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀ ਸਾਫ-ਸਫਾਈ, ਤਰਲ ਤੇ ਨੋਸ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਦਾ ਸੁਚੱਜਾ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਅਤੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸਵੱਛ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੱਖੋਂ ਉੱਤਮ ਕੰਮ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਇੱਥੇ 'ਸਵੱਛ ਭਾਰਤ ਦਿਵਸ' ਮੌਕੇ ਸੂਬਾ ਪੱਧਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਅਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਮੰਤਰੀ ਬੁਮ ਸ਼ੰਕਰ ਜਿੰਪਾ ਵੱਲੋਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ

ਸਾਫ-ਸਫਾਈ ਰੱਖਣ, ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਬਣਾਉਣ ਅਤੇ ਸਵੱਛਤਾ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕਤਾ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ 23 ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ 'ਉੱਤਮ ਸਕੂਲ' ਅਤੇ 23 ਸਫਾਈ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ 'ਉੱਤਮ ਸਫਾਈ ਸੇਵਕ' ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਜਿੰਪਾ ਨੇ ਸੂਬਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਲ ਸਪਲਾਈ ਤੇ ਸੈਨੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿਭਾਗ ਨੂੰ ਪੇਂਡੂ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਗੈਰ-ਸਰਕਾਰੀ ਸੰਗਠਨਾਂ (ਐੱਨ.ਜੀ.ਓਜ਼.), ਯੂਥ ਕਲੱਬਾਂ ਅਤੇ ਸਵੈ-ਸੇਵੀ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੂੰ ਲਾਮਬੰਦ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰੀ ਤੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਖਿਲਾਫ ਸਾਰੀਆਂ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਇਕਜੁੱਟ ਹੋਣ: ਕੇਜਰੀਵਾਲ

ਪਟਿਆਲਾ: 'ਮਿਸ਼ਨ ਸਿਹਤਮੰਦ ਪੰਜਾਬ' ਉੱਤੇ ਆਧਾਰਤ ਸਰਕਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਸੂਬਾਈ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਜੁੜੇ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦੇ ਇਕੱਠ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਕੌਮੀ ਕਨਵੀਨਰ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਅਰਵਿੰਦ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਬਾਗੋ ਬਾਗ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਤਰਕ ਸੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਇਸ ਕਦਰ ਸਰਕਾਰੀ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹੁੰਮ-ਹੁਮਾ ਕੇ ਪੁੱਜਣਾ ਪੰਜਾਬ

ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕ ਮਨਾਂ 'ਚ ਖੁਸ਼ੀ ਦੀ ਲਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਨਸ਼ਾ ਤਸਕਰਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਪਾਰਟੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਦਾ ਰਸਤਾ ਦਿਖਾਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰੀਆਂ ਦੇ ਸੰਘ ਵਿਚ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਵੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਪੈਸਾ ਕੱਢ ਲਿਆਵੇਗੀ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਆਨਰੇਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬੋਰਡ

(ਡਾ.) ਨਵਦੀਪ ਕੌਰ
ਬਲਵਿੰਦਰ (ਨਿੱਕੀ) ਕੌਰ ਸੇਖੋਂ
ਜਸਬੀਰ ਕੌਰ ਢਿੱਲੋਂ
ਡਾ. ਇਨਕਲਾਬੀ ਥਾਂਦੀ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਹਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਦਿਓਲ
ਡਾ. ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਬਸਰਾਨ

ਹਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸਾਹੀ
ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਟਿਵਾਣਾ
ਜੈਦੇਵ ਸਿੰਘ ਭੱਠਲ
ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ
ਡਾ. ਹਰਗੁਰਮੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ
ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮੰਡੇਰ
ਜਗਦੀਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਕਲੇਰ

ਰਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਘੁੰਨ
ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਦਰਤ
ਡਾ. ਗੁਰਚਰਨ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ
ਰਾਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਬੈਸ
ਮਨਦੀਪ ਸਿੰਘ ਭੂਰਾ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮੁਲਤਾਨੀ
ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ

ਗੁਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਗਿੱਲ
ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਅਮਰੀਕ ਸਿੰਘ (ਅਮਰ ਕਾਰਪੇਟ)
ਅੰਮ੍ਰਿਤਪਾਲ ਸਿੰਘ ਸੰਘਾ
ਭੁਪਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਧਾਲੀਵਾਲ
ਅਮੋਲਕ ਸਿੰਘ ਗਾਖਲ
ਜਸਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਜੱਸੀ) ਗਿੱਲ

14ਵੇਂ 'ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਅਨ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ' ਨੂੰ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ

ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ-ਫਨਕਾਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸ਼ਿਰਕਤ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ: 14ਵਾਂ ਸਾਲਾਨਾ ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਅਨ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਸ਼ੋਅਪਲੇਸ

ਫੈਸਟੀਵਲ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਅਰੁਣ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਬ੍ਰੀ

ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮਨੀਸ਼ ਮੁੰਦਰਾ ਦੀ 'ਸੀਆ', 'ਗੁਲਾਬ', 'ਅਮਰ ਕਾਲੋਨੀ ਤੇ 'ਚਲਤੀ ਰਹੇ

ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਦੋਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਮਿਲਿਆ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ

ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ। ਫੈਸਟੀਵਲ ਦੀ ਕਲੋਜ਼ਿੰਗ ਨਾਈਟ ਫਿਲਮ 'ਲਾਰਡ ਕਰਜਨ ਕੀ

ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਅਨ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਪੋਸਟਰ।

ਫਿਲਮ ਇੰਡਸਟਰੀ ਦੇ ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ, ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਅਨ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਵਿਚ 'ਸੀਆ' ਫਿਲਮ ਲਈ ਬੈਸਟ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮਨੀਸ਼ ਮੁੰਦਰਾ ਤੇ ਇੰਡੀਆਨਾ ਦੇ ਹਰਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵਾਲੀਆ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਕਨੈਡਾ ਦੇ ਸਿੱਖ ਫਿਲਮ ਮੇਕਰਾਂ ਨਾਲ।

ਆਈਕਨ ਬੀਏਟਰ ਅਤੇ ਕਿਚਨ, 1011 ਐਸ ਡੇਲੋਨੋ ਸੀਟੀ, ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਵਿਖੇ 21-24 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਇਸ 4 ਦਿਨਾਂ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ 100 ਰੋਚਕ, ਚਰਚਿਤ ਤੇ ਮਿਆਰੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖਣ ਨੂੰ ਮਿਲੀਆਂ। ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਸ਼ੋਅ ਵੀਰਵਾਰ 21 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਰੈਂਡ ਕਾਰਪੈਟ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ 22 ਸਤੰਬਰ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਰੱਖੀ ਗਈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰ ਅਪਾਰਸ਼ਕਤੀ ਖੁਰਾਣਾ, ਰਿਚਾ ਮੂਰਜਾਨੀ, ਸਮਰਾਟ ਚੱਕਰਵਰਤੀ, ਸਰਵਤ ਗਿਲਾਨੀ ਅਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅੰਸ਼ੁਮਨ ਝਾਅ ਅਤੇ ਦਿੱਲੀ ਕ੍ਰਾਈਮ ਅਤੇ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਦਾਕਾਰਾ ਰਸਿਕਾ ਦੁੱਗਲ ਸਮੇਤ 200 ਦੇ ਕਰੀਬ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ, ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ-ਫਨਕਾਰਾਂ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ।

ਰੈਂਡ ਕਾਰਪੈਟ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ਦੌਰਾਨ ਫਿਲਮੀ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤਾਂ ਨੇ ਮੀਡੀਆ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਚਹੇਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵੀ ਖਿਚਵਾਈਆਂ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਦੇ ਸਥਾਨਕ ਕਲਾਕਾਰ ਪਾਲ ਚੋਪੜਾ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਨਜ਼ਰ' ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਕਬਰ ਦਾ ਰੋਲ ਅਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕ ਹੋਰ ਫਿਲਮ 'ਰਾਜਾ 420' ਵੀ ਇਸ ਫਿਲਮ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਦਿਖਾਈ ਗਈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਟੀਮ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਰੈਂਡ ਕਾਰਪੈਟ ਰਿਸੈਪਸ਼ਨ ਵਿਚ ਹਾਜ਼ਰ ਸਨ।

ਆਫ ਔਸ' ਨਾਲ ਹੋਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸ਼ੇਡਾਲੀ ਸ਼ਾਹ, ਜੈਦੀਪ ਅਹਿਲਾਵਤ ਅਤੇ ਸਵਾਨੰਦ ਕਿਰਕਿਰੇ ਨੇ ਮੁੱਖ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਏ ਹਨ।

ਸਮਾਗਮ ਦੀ ਸੈਂਟਰਪੀਸ ਫਿਲਮ ਅਨੰਤ ਮਹਾਦੇਵਨ ਦੀ 'ਦ ਸਟੋਰੀ ਟੇਲਰ' ਸੀ। ਸੱਤਿਆਜੀਤ ਰੇ ਦੀ ਲਘੂ ਕਹਾਣੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਫਿਲਮ ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਵੈੱਬ ਸੀਰੀਜ਼ 'ਫਰਾਰ' ਵੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਆਕਰਸ਼ਣ ਰਹੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸ਼ਾਰਟ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ 'ਹੈਪੀ ਫਾਦਰ ਡੇ', ਸਿੱਖ ਪਿੱਠਭੂਮੀ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਫਿਲਮ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਪੁਨੀਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ 'ਬਿਰਹਾ', ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਫਿਲਮ ਮੇਕਰ ਜਸਕਰਨ ਸਿੰਘ ਦੀ 'ਕੋਪਲੈਸ', 'ਮਦਰ ਟੰਗ', 'ਮਿਸਟਰ ਸਿੰਘ ਡੈਬ', 'ਅਫਸਾਨਾ', 'ਗੁਲਮੋਹਰ', 'ਬੈਸਟ ਆਫ ਲੋਕ', ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮਨਿੰਦਰ ਸਹੋਤਾ ਦੀ 'ਮੰਮੀ ਤੇ ਮੈਂ', ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਿਭਾ ਕੁਲਕਰਨੀ ਦੀ 'ਪੁਰਾਣੀ ਚਿੱਠੀਆਂ', ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਾਨੀ ਦੀ 'ਰਾਜ-ਲਾਸਟ ਐਂਡ ਫਾਊਂਡ' ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿੱਖ ਫਿਲਮ ਮੇਕਰ ਜੇ ਸਿੰਘ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਇਟਿੰਗ ਦੀ ਅਦਰ', ਜਿਸ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁਦ ਲਿਖੀ ਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟ ਵੀ ਆਪ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜੇ.ਸਿੰਘ, ਜੋਤੀ ਭਾਟੀਆ, ਫਰੈਂਕ ਤੇ ਸੈਂਡੀ ਨੇ ਅਭਿਨੈ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਵਿਚ ਜਸ ਧਾਲੀਵਾਲ, ਉਪਦੇਸ਼ ਕੌਰ ਨੇ ਸਹਿਯੋਗ ਕੀਤਾ, ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਭਰਵਾਂ ਹੁੰਗਾਰਾ ਮਿਲਿਆ। ਫੀਚਰ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ

ਜ਼ਿੰਦਗੀ' ਆਦਿ ਸਨ। ਸ਼ਾਰਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ 'ਅੰਬਰੀਨ' ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਕੈਲੀਗ੍ਰਾਫੀ', ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸ਼੍ਰੀ ਮੀਰਾਜਕਰ ਦੀ 'ਮੇਰਾ ਦਾਦੂ', 'ਮਸਾਨ ਦੀ ਹੋਲੀ', 'ਦਿ ਲਾਸਟ ਮੀਲ' ਤੇ 'ਦਿਲ ਰੱਖ' ਸਨ। ਫੀਚਰ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅਨੰਦ ਤੇ ਗੀਤਾ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਕਰਨਲ ਕਲਸੀ', 'ਟੂ ਕਿਲ ਦਿ ਟਾਈਗਰ' ਆਦਿ ਸਨ। ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਸਕਰੀਨਿੰਗ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾਵਾਂ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਦਾ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਦਾ ਸੈਸ਼ਨ ਹੋਇਆ।

ਫੈਸਟੀਵਲ ਵਿਚ 'ਈਸਟ ਮੀਟਸ ਵੈਸਟ' ਨਾਂ ਨਾਲ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਦਾ ਪੈਨਲ ਵੀ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰ ਅਪਾਰਸ਼ਕਤੀ ਖੁਰਾਣਾ, ਰਿਚਾ ਮੂਰਜਾਨੀ, ਸਮਰਾਟ ਚੱਕਰਵਰਤੀ, ਅਤੇ ਰਸਿਕਾ ਦੁੱਗਲ ਨੇ ਹਿੱਸਾ ਲਿਆ। ਇਸ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਫਿਲਮੀ ਕਰੀਅਰ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਦਿੱਤੀ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨ ਤੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੇ ਤੌਰ ਤਰੀਕੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ ਦੇ ਸਵਾਲ ਵਿਚ ਅਪਾਰਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਜਵਾਬ

ਕਿਰਦਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿੱਜੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੇ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, 'ਮੈਂ ਰੋਡੀਓ 'ਤੇ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਕ੍ਰਿਕਟ ਸਮੇਤ ਕਈ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਹਿੱਸਾ ਲੈਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਇਸੇ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਹੀ ਰੋਲ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਦੂਜਾ ਮੈਂ ਸੈੱਟ 'ਤੇ ਕਦੀ ਵੀ ਕਿਸੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਤੋਂ ਸਾਥੀ ਕਲਾਕਾਰ ਦੇ ਕੰਮ ਵਿਚ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ।' ਇਕ ਹੋਰ ਸਵਾਲ 'ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਾਸ ਰੋਲ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਹੈ' ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿਚ ਅਪਾਰ ਸ਼ਕਤੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਸਪੋਰਟਸ ਪਰਸਨ ਰਹੇ ਹਨ ਸੋ ਜੇ ਕਿਸੇ ਖਿਡਾਰੀ ਦੀ ਬਾਇਓਪਿਕ 'ਤੇ ਫਿਲਮ ਬਣੇ ਤਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰ ਕੇ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਰਸਿਕਾ ਦੁੱਗਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਦੀ ਇੱਛਾ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਵਿੱਤਰੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦਾ ਕਿਰਦਾਰ ਨਿਭਾਉਣ ਦੀ ਹੈ।

ਪੈਨਲ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਸ਼ਹੂਰ ਫਿਲਮਾਂ ਮਸਾਨ, ਨਿਊਟਨ, ਸੀਆ ਤੇ ਧਨਕ ਨਾਲ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਣ ਵਾਲੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਤੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮਨੀਸ਼ ਮੁੰਦਰਾ ਨੇ ਮਾਸਟਰਕਲਾਸ ਵਿਚ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਫਿਲਮਾਂ

ਹਵੇਲੀ' ਸੀ। ਦਿੱਲੀ ਕ੍ਰਾਈਮ ਅਤੇ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਈ ਅਦਾਕਾਰਾ ਰਸਿਕਾ ਦੁੱਗਲ ਨੇ ਇਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਭਿਨੈ ਦੇ ਜ਼ੋਹਰ ਦਿਖਾਏ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਅੰਸ਼ੁਮਨ ਝਾਅ ਹਨ। ਐਵਾਰਡ ਪ੍ਰੈਜੈਂਟੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਆਡੀਐਂਸ ਚੁਆਇਸ ਐਵਾਰਡ ਦਿੱਤੇ ਗਏ। ਮਨੀਸ਼ ਮੁੰਦਰਾ ਦੀ 'ਸੀਆ' ਫਿਲਮ ਨੇ ਬੈਸਟ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮ ਦਾ ਪੁਰਸਕਾਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਦੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਵਿਚ ਕਈ ਨਵੇਂ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਰੋਲ ਨਿਭਾਏ ਹਨ।

ਸ਼ਾਰਟ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਅੰਬਰੀਨ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਕੈਲੀਗ੍ਰਾਫੀ' ਨੇ ਵਧੀਆ ਫਿਲਮ ਦਾ ਖਿਤਾਬ ਹਾਸਲ ਕੀਤਾ। ਦਸਤਾਵੇਜ਼ੀ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮ 'ਕਰਨਲ ਕਲਸੀ' ਬੇਹਤਰੀਨ ਫਿਲਮ ਦੇ ਇਨਾਮ ਦੀ ਹੱਕਦਾਰ ਬਣੀ। ਇਸ ਵਿਚ ਕਮਲ ਕਲਸੀ ਨੇ ਸਿੱਖ ਕਿਰਦਾਰ ਦੀ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ।

ਸ਼ਾਰਟ ਫੀਚਰ ਫਿਲਮ ਦੀ ਕੈਟਾਗਰੀ ਵਿਚ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਵਾਨੀ ਦੀ 'ਰਾਜ-ਲਾਸਟ ਐਂਡ ਫਾਊਂਡ' ਨੂੰ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ ਮਿਲਿਆ। ਸ਼ਿਕਾਗੋ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਅਨ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਫੈਸਟੀਵਲ ਦੀ ਫਾਊਂਡਰ ਮੈਂਬਰ ਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਕੇਤਕੀ ਪਾਰਿਖ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਊਥ ਏਸ਼ੀਅਨ ਫਿਲਮ ਫੈਸਟੀਵਲ ਨੇ ਤੁਹਾਡੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 14 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਅਹਿਮ ਪੜਾਅ ਪੂਰੇ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਤੁਹਾਡਾ ਬਹੁਤ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਕਰੀਆ। ਹੁਣ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਫਿਰ ਹੋਰ ਖੂਬਸੂਰਤ, ਚੰਗੀਆ ਫਿਲਮਾਂ ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮਾਂ ਨਾਲ ਮਿਲਾਂਗੇ।

-ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਭਾਟੀਆ
ਫੋਨ: 224-829-1437

ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਜਿਆ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲਾ

10 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕੀਤੀ ਸ਼ਿਰਕਤ; ਗੋਰਿਆਂ ਨੇ ਸਜਾਈਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ

ਡੋਅਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਆ ਕੇ ਵੱਸੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਾਂਝ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਲਈ ਹਰੇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਮੇਲਾ ਲਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਸਿੱਖ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਵਧ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਭਾਗ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਮੇਲਾ ਓਹਾਇਓ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਵਿਚ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ 10 ਹਜ਼ਾਰ ਦੇ ਕਰੀਬ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਭਾਗ ਲਿਆ।

ਸਿੱਖ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਗਏ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਵੱਡੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਹਨ।

ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ 9/11 ਦੇ ਦਹਿਸ਼ਤੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨ

ਸਮਝ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਕੀਤੇ ਗਏ, ਏਥੋਂ ਤੀਕ ਐਰੀਜ਼ੋਨਾ ਵਿਚ ਸ. ਬਲਬੀਰ ਸਿੰਘ ਸੋਢੀ ਨੂੰ ਇਕ ਗੋਰੇ ਨੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਮਝ ਕੇ ਕਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿੱਖਾਂ ਦੀ ਨਿਵੇਕਲੀ ਪਛਾਣ ਬਾਰੇ ਬਾਕੀ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਹੋਣ ਲੱਗੇ। ਮੇਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਟਾਲ ਲਗਾ ਕੇ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਸਾਹਿਤ ਵੰਡਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ।

ਅਜਿਹਾ ਹੀ ਉਪਰਾਲਾ ਓਹਾਇਓ ਸੂਬੇ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਵਿਚ ਉੱਥੋਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸੀ ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਰਬਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਪਿਛਲੇ 22 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਡੋਅਟਨ ਤੇ ਸਿਨਸਿਨੈਟੀ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਬੜੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿੱਖਾਂ ਵਿਚ ਦਸਤਾਰ

ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਨੂੰ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਾਹਿਤ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਵਲੋਂ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਜਦ ਹੀ ਦਸਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ, ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਇਕ ਲੰਬੀ ਕਤਾਰ ਲੱਗ ਗਈ ਅਤੇ ਸਿਰਫ ਦੋ ਕੁ ਘੰਟਿਆਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ 250 ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਸਤਾਰਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਿਚ ਸਿਟੀ ਮੇਅਰ ਵੈਰਨ ਕੋਪਲੈਂਡ, ਸਾਬਕਾ ਸਿਟੀ ਕਮਿਸ਼ਨਰ ਜੋਹਨ ਡੇਂਟਰਿਕ ਤੇ ਪੁਲੀਸ ਚੀਫ ਐਲੀਸਨ ਇਲੀਅਟ, ਟੀਨਾ ਸਮਿੱਥ ਅਤੇ ਆਈਸ਼ਾ ਜੋਹਨਸਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਇੰਟਰਫੇਥ ਦੀ

ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਇਲੈਨਾ ਬ੍ਰੈਡਲੀ, ਗੋਰੀ ਸਿੰਘ ਅਮਰੀਕਨ ਗੋਰੇ, ਕੇ ਸੀ ਰੋਲੇਨਡ ਨੇ ਵੀ ਸਟਾਲ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰੀ।

ਦਸਤਾਰਾਂ ਸਜਾਉਣ ਵਿਚ ਕੇਵਲ ਪੁਰਸ਼ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਇਸਤਰੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਜੋ ਉਹ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਵੀ ਬੰਨ੍ਹ ਸਕਣ। ਰੰਗ ਬਿਰੰਗੀਆਂ ਸਜੀਆਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨਾਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਮੇਲੇ ਦਾ ਭੁਲੇਖਾ ਹੀ ਪੈ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਸਿਟੀ ਹਾਲ ਪਲਾਜ਼ਾ ਵਿਖੇ ਕਰਵਾਏ ਗਏ ਇਸ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮੇਲੇ ਵਿਚ ਭੰਗੜੇ ਤੇ ਗਿੱਧੇ ਨਾਲ ਗੱਭਰੂ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਨੇ ਖੂਬ ਰੰਗ ਬੰਨ੍ਹਿਆ। ਜਦ ਢੋਲ ਵੱਜਿਆ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਦੌੜੇ ਦੌੜੇ ਆਏ ਤੇ ਇਸ ਦਾ ਖੂਬ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਕਈ ਤਾਂ ਖੁਦ

ਵੀ ਨੱਚਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਪੰਜਾਬੀ ਸਭਿਆਚਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਕਰਾਉਣ ਲਈ ਲਗਾਈ ਗਈ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਹਾਰਮੋਨੀਅਮ, ਢੋਲ, ਚਿਮਟਾ, ਬੀਨ, ਸੁਰਾਹੀ, ਚਰਖਾ, ਮਧਾਣੀ, ਪੀਤੀ, ਆਟਾ ਪੀਣ ਵਾਲੀ ਚੱਕੀ, ਪੱਖੀਆਂ ਆਦਿ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ ਸਨ।

ਸ੍ਰੀ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਸਿੱਖ ਵੈਡਿੰਗ (ਵਿਆਹ) ਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵੀ ਰੱਖੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਅਮਰੀਕਨਾਂ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਕਾਫੀ ਦਿਲਚਸਪੀ ਦਿਖਾਈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਸਬੰਧੀ ਪੈਂਫਲਿਟ ਵੰਡੇ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜਾ ਰੈਸਟੋਰੈਂਟ ਨੇ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦਾ ਲੰਗਰ ਲਾਇਆ। ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨੇ ਜਲੇਬੀਆਂ ਦਾ ਖੂਬ ਆਨੰਦ ਮਾਣਿਆ। ਫੋਟੋਗਰਾਫੀ ਸੁਨੀਲ ਮੱਲ੍ਹੀ ਨੇ ਕੀਤੀ।

ਸਪਰਿੰਗਫੀਲਡ ਮੇਲੇ ਦੀਆਂ ਰੌਣਕਾਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ

Davenport Family Funeral Homes and Crematory

Lake Zurich
(847) 550-4221

Crystal Lake
(815) 459-3411

SERVICES

- On Site Crematory
- viewing Room Available
- Large, Beautiful Chapels
- Competitive Prices

FAMILY FUNERAL HOMES
And Crematory

Serving Families As We Would Want Ours Served
Barrington/Crystal Lake/Lake Zurich

Serving the Sikh Community
with Dignity and Care

Please call or visit our website at www.davenportfamily.com

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ

ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧੁੰਦਾ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਈ

ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ: ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ 425 ਸਾਉਥ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਰੋਡ ਇੰਡੀਅਨਐਪੋਲਿਸ ਵਿਖੇ 22 ਤੋਂ 24 ਸਤੰਬਰ 2023 ਨੂੰ ਤਿੰਨ ਰੋਜ਼ਾ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਇਹ ਸਮਾਗਮ ਮੂਲ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਦਿਹਾੜੇ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਅਤੇ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ

ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀਆਂ ਨੇ ਮੂਲ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਨੂੰ ਸਮਝਿਆ ਹੈ ਉਹ ਪੁਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਹਿਰਾ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਭਨਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਹੈ।

ਸ. ਇਰਵਨਪ੍ਰੀਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਿਕਾਰੋ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਸ. ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਾਇਆ ਅਤੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਿਉਂ ਮੂਲ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਬਣਿਆ। ਡਾ. ਪ੍ਰਦੀਪ ਸਿੰਘ (ਸ਼ਿਕਾਰੋ) ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪ੍ਰਬੰਧਕ

ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਹਾਜ਼ਰੀ ਭਰ ਕੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਪਾਠ, ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ।

ਸ. ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਕੈਨੇਡਾ ਨਿਵਾਸੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਕਰਵਾਇਆ ਗਿਆ। ਤਿੰਨੋਂ ਦਿਨ ਹਜ਼ੂਰੀ ਰਾਗੀ ਜਥੇ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਸਰਵਣ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਧੁੰਦਾ ਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਈ।

ਭਾਈ ਸਰਬਜੀਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਣੂੰ ਕਰਵਾਇਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸ. ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਪੁਰੇਵਾਲ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਲਗਾ ਕੇ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਜਿਸ ਨੂੰ 2003 ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ 2009 ਵਿਚ ਮੰਨੂਵਾਦੀ ਸੋਚ ਵਾਲੇ ਅਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਨਾਲ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਹੁਤੀਆਂ ਤਾਰੀਕਾਂ ਚੰਦਰਮਾ ਕੈਲੰਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਜਿਸ ਨਾਲ ਕੌਮ ਵਿਚ ਦੁਬਿਧਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ ਪਰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰਾ

ਕਮੇਟੀਆਂ ਮੂਲ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਨੂੰ ਛੁਪਵਾ ਕੇ ਘਰ ਘਰ ਪਹੁੰਚਾਉਣ ਲਈ ਉਪਰਾਲੇ ਕਰਨ। ਸ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਬੋਲੀਨਾ ਨੇ ਵੀ ਸ. ਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਮਿਹਨਤ, ਘਾਲਣਾ ਤੇ ਸਮਰਪਣ ਭਾਵਨਾ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵੱਲੋਂ ਸ. ਅਵਤਾਰ ਸਿੰਘ ਬਾਸੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦਰਬਾਰ ਵਿਖੇ ਗੁਰਪੁਰਬ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਦਿਹਾੜੇ ਮੂਲ ਨਾਨਕਸ਼ਾਹੀ ਕੈਲੰਡਰ ਅਨੁਸਾਰ ਹੀ ਮਨਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਸਥਾ ਨਿਰੋਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪ੍ਰਸਾਰ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਮੂਹ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਧੰਨਵਾਦ ਕੀਤਾ। ਸਟੇਜ ਦੀ ਸੇਵਾ ਭਾਈ ਗੁਰਜੰਟ ਸਿੰਘ ਰੁਪੋਵਾਲੀ ਨੇ ਨਿਭਾਈ। ਲੰਗਰ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸ. ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਵਿਰਦੀ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਸੁਖਜੀਵਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਕਿਰਨਜੀਤ ਕੌਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਤਿੰਨੋਂ ਦਿਨ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ

Dhillon Travel Plaza

Dhillon Road Service

Interstate 40, exit 356, San Jon, NM

ਗਿੱਲ ਮੰਜ ਗੁਰਦਾਸਪੁਰ ਵਾਲੇ

ਪੰਜਾਬੀ ਢਾਬਾ

ਰੋਡ ਸਰਵਿਸ

New & Used Tires
Oil Change

ਨਿਊ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੀ ਸਕੇਲ ਉੱਤੇ ਵੀ ਸਰਵਿਸ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ

Ph: 571-606-0829, 317-242-9936

One stop shop for all your taxi needs

The Friendly Group Ltd. Chelsea Taxi Brokers

- All types of insurance*
- * Medallion transfers*
- * Accident claims*
- * Taxi Stand Facility available*

Ph: 212-947-9833, 212-695-0601

We are here at your service to sell and buy or insure medallions and we are in business to help our Punjabi Community since last 40 years.

*Ask us about Purchase or new buyer and financing.

40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ

ਟੈਕਸੀ ਮਡਾਲੀਅਨ ਖਰੀਦਣ, ਵੇਚਣ ਜਾਂ ਲੀਜ਼ 'ਤੇ ਲੈਣ ਜਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਸਾਡਾ ਸੁਝਵਾਨ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦ ਸਟਾਫ਼ ਤੁਹਾਨੂੰ ਵਾਜਬ ਕੀਮਤਾਂ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਹਰ ਯਤਨ ਕਰੇਗਾ।

ਨਿੱਝਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਨੂੰ ਸੰਗਠਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ: ਰਿਪੋਰਟ

ਸਰੀ: ਅਮਰੀਕੀ ਰੋਜ਼ਨਾਮਚੇ 'ਦਿ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ ਪੋਸਟ' ਨੇ ਇਕ ਵੀਡੀਓ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਤੇ ਗਵਾਹਾਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਇਕ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਆਧਾਰਿਤ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਪੱਖੀ ਵੱਖਵਾਦੀ ਆਗੂ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਦੀ ਜੂਨ ਮਹੀਨੇ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਕੋਲੰਬੀਆ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੋਈ ਹੱਤਿਆ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਛੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤੇ ਦੋ ਵਾਹਨ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਰੋਜ਼ਨਾਮਚੇ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਪੂਰੀ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ, ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸੰਗਠਿਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਸਥਾਨਕ ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ 18 ਜੂਨ ਨੂੰ ਸਰੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਹੋਈ ਹੱਤਿਆ ਦੀ ਜਾਂਚ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬਹੁਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਹੱਤਿਆ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਬਹੁਤ ਦੇਰੀ ਨਾਲ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਪੁੱਜੀ ਸੀ। ਵੱਖ-ਵੱਖ ਏਜੰਸੀਆਂ ਵਿਚ ਅਸਹਿਮਤੀ ਕਰਕੇ ਜਾਂਚ ਹੋਰ ਲਮਕ ਗਈ। ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਨੇੜਲੇ ਕਈ ਕਾਰੋਬਾਰੀਆਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਤਫਤੀਸ਼ਕਾਰਾਂ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰਿਆਂ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਫੁਟੇਜ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਲੰਬੇ ਦਿਨੀਂ ਕੈਨੇਡੀਆਈ ਸੰਸਦ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਨਿੱਝਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਪਿੱਛੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਏਜੰਟਾਂ ਦਾ ਹੱਥ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਧਾਰ ਫਾਈਵ ਆਈਜ਼ ਅਲਾਇੰਸ ਵੱਲੋਂ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਖੁਫੀਆ ਜਾਣਕਾਰੀ ਸੀ। ਨਿੱਝਰ, ਜੋ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਵੀ ਸੀ, ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ ਮੁਤਾਬਕ ਉਸ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜਾਨ ਮਾਰਨ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ ਸਨ। ਨਿੱਝਰ ਦੇ ਕਤਲ ਦੀ ਵਾਰਦਾਤ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੇ ਸੀ.ਸੀ.ਟੀ.ਵੀ. ਕੈਮਰੇ ਵਿਚ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਤੇ ਰੋਜ਼ਨਾਮਚੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਦੀ ਵੀਡੀਓ ਤਫਤੀਸ਼ਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਡੇਢ ਮਿੰਟ ਦੀ ਇਸ ਵੀਡੀਓ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰੇ

ਦੇ ਬਾਹਰ ਪਾਰਕਿੰਗ ਸਪੇਸ ਵਿਚ ਸਲੇਟੀ ਰੰਗ ਦਾ ਪਿਕਅੱਪ ਟਰੱਕ ਆ ਕੇ ਰੁਕਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਉਥੇ ਸਫੇਦ ਰੰਗ ਦੀ ਸਿਡਾਨ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤੇ ਟਰੱਕ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਖੜਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਟਰੱਕ ਰਫਤਾਰ ਫੜਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਡਾਨ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋ ਤੁਰਦੀ ਹੈ। ਟਰੱਕ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਪਾਰਕਿੰਗ ਲਾਟ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਸਿਡਾਨ ਅੱਗੇ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰਾਹ ਰੋਕ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਦੋ ਵਿਅਕਤੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਹੁੱਡੀਆਂ ਵਾਲੀਆਂ ਸਵੈਟਸ਼ਰਟਾਂ ਪਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ ਤੇ

ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਘਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਕਟਹਿਰੇ 'ਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ: ਅਮਰੀਕਾ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿੱਖ ਵੱਖਵਾਦੀ ਆਗੂ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ ਨਿੱਝਰ ਹੱਤਿਆ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਤਫਤੀਸ਼ ਅੱਗੇ ਵਧੇ ਤੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਘਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਟਹਿਰੇ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰਾਲੇ ਦੇ ਤਰਜਮਾਨ ਮੈਥਿਊ ਮਿੱਲਰ ਨੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ, "ਅਸੀਂ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹਾਂ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਭਾਈਵਾਲਾਂ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਹਾਂ। ਸਾਡਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦਾ ਅੱਗੇ ਵਧਣਾ ਤੇ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਘਾਤਿਆਂ ਨੂੰ ਨਿਆਂ ਦੇ ਕਟਹਿਰੇ 'ਚ ਖੜ੍ਹਾਉਣਾ ਅਹਿਮ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਜਨਤਕ ਤੇ ਨਿੱਜੀ, ਦੋਵਾਂ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਅਪੀਲ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਤਫਤੀਸ਼ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਕਰੇ।"

ਭਾਰਤ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚਾਲੇ ਗੱਲਬਾਤ ਜ਼ਰੂਰੀ: ਜੈਸ਼ਕਰ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਐੱਸ. ਜੈਸ਼ਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਕ ਖਾਲਿਸਤਾਨੀ ਵੱਖਵਾਦੀ ਦੀ ਹੱਤਿਆ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਭਾਰਤ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਨੂੰ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਪਰ ਵੱਡਾ ਮੁੱਦਾ ਕੈਨੇਡੀਅਨ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਅਤਿਵਾਦ, ਕੱਟੜਵਾਦ ਅਤੇ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ 'ਹੱਦ' ਵੱਧ ਖੁੱਲ੍ਹ ਦੇਣਾ ਹੈ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕਰ ਕੇ ਗੱਲ ਕੱਢਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਭਾਰਤੀ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਜੈਸ਼ਕਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ, ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸੂਚਨਾ ਉਤੇ ਗੌਰ ਕਰਨ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਹੱਤਿਆ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਏਜੰਟਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ' ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਗਏ ਹਨ।

ਜੇ ਉਥੇ ਕਵਰਡ ਵੇਟਿੰਗ ਏਰੀਆ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਟਰੱਕ ਵੱਲ ਵਧਦੇ ਹਨ। ਦੋਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਸੀਟ ਵੱਲ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਮਗਰੋਂ ਸਿਡਾਨ ਉਥੋਂ ਰਫੂਚੱਕਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਵਿਅਕਤੀ ਵੀ ਉਸੇ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿਚ ਭੱਜਦੇ

ਹਨ। ਜਾਂਚਕਾਰਾਂ ਨੇ ਅਜੇ ਤੱਕ ਇਹ ਜਨਤਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਸਫੇਦ ਸਿਡਾਨ ਨੂੰ ਕੌਣ ਚਲਾ ਰਿਹਾ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਹੋਰ ਕਾਰ ਵਿਚ ਸਵਾਰ ਦੋ ਹੋਰ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਦਾ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਫੌਜੀ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ: ਰਾਜਨਾਥ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਰੱਖਿਆ ਮੰਤਰੀ ਰਾਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਨੇ ਤਿੰਨੇ ਸੈਨਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੀਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨੂੰ 2047 ਤੱਕ ਇਕ ਵਿਕਸਿਤ ਮੁਲਕ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਫੌਜੀ ਬਲਾਂ ਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਾਮਾਨ ਨਾਲ ਲੈਸ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿੱਲੀ ਫ਼ਾਉਂਟੀ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਲੇਖਾ ਵਿਭਾਗ (ਡੀ.ਏ.ਡੀ.) ਦੇ 276ਵੇਂ ਸਾਲਾਨਾ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਕਈ ਡਿਜੀਟਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ।

ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਉਪਲਬਧ ਵਿੱਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਢੁਕਵੇਂ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਡੀ.ਏ.ਡੀ. ਨੂੰ 'ਰੱਖਿਆ ਵਿੱਤ ਦਾ ਰੱਖਿਆ' ਦੱਸਦਿਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰੂਨੀ ਚੌਕਸੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਨੂੰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਜੋ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕੀ ਗਤੀਵਿਧੀ ਦਾ ਤੁਰਤ ਪਤਾ ਲਗਾ ਕੇ ਉਸ ਦੀ ਸਮੀਖਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਮੱਸਿਆ ਦੇ ਜਲਦੀ ਨਿਬੇੜੇ 'ਚ ਮਦਦ ਮਿਲੇਗੀ ਬਲਕਿ ਵਿਭਾਗ ਪ੍ਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਵੀ ਵਧੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਇਕ ਵਿਕਸਿਤ ਮੁਲਕ ਬਣਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰਾਂ ਤੇ ਉਪਕਰਨਾਂ ਨਾਲ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਬਲਾਂ ਦੀ ਲੋੜ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਲਈ

ਕਰਾਚੀ 'ਚ ਹਾਫਿਜ਼ ਸਈਦ ਦੇ ਕਰੀਬੀ ਦੀ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਅਤਿਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀ ਲਸ਼ਕਰ-ਏ-ਤੋਇਬਾ ਦੇ ਹਾਫਿਜ਼ ਸਈਦ ਦੇ ਇਕ ਕਰੀਬੀ ਨੂੰ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਅਣਪਾਛਿਆਂ ਨੇ ਗੋਲੀਆਂ ਮਾਰ ਕੇ ਹਲਾਕ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਮ੍ਰਿਤਕ ਦੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਮੁਫਤੀ ਕੈਸਰ ਫਾਰੂਕ ਵਜੋਂ ਹੋਈ ਹੈ। ਸਈਦ ਨੂੰ ਮੁੰਬਈ ਹਮਲਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਸਾਜ਼ਿਸ਼ਕਰਤਾ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਮਹੀਨੇ ਕਰਾਚੀ ਵਿਚ ਹੀ ਮੋਲਾਨਾ ਜ਼ਿਆ ਉਰ ਰਹਿਮਾਨ ਦੀ ਵੀ ਮੋਟਰਸਾਈਕਲ ਸਵਾਰਾਂ ਨੇ ਗੋਲੀ ਮਾਰ ਕੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਸੂਤਰਾਂ ਮੁਤਾਬਕ ਪਾਕਿਸਤਾਨੀ ਏਜੰਸੀਆਂ ਪੂਰੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਜ਼ਿਆ ਉਰ ਰਹਿਮਾਨ ਤੇ ਕੈਸਰ ਦਾ ਸਈਦ ਅਤੇ ਲਸ਼ਕਰ ਨਾਲ ਕੋਈ ਸਬੰਧ ਸਾਬਤ ਨਾ ਹੋਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਰਮਿਕ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਵਜੋਂ ਹੀ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਈ.ਐਸ.ਆਈ. ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਖਾਲਿਸਤਾਨ ਕਮਾਂਡੋ ਫੋਰਸ ਦੇ ਮੁਖੀ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਜਵਤ ਦੀ ਵੀ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ।

ਉੱਘੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਐਮ.ਐਸ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ

ਚੇਨੱਈ: ਭੁੱਖਮਰੀ ਖ਼ਿਲਾਫ ਉਮਰ ਭਰ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ 'ਚ ਹਰੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਮੋਢੀ ਉੱਘੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਐੱਮ ਐੱਸ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ (98) ਦਾ ਦੇਹਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚ ਤਿੰਨ ਧੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਇਕ ਡਾਕਟਰ ਸੌਮਿਆ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਵਿਸ਼ਵ ਸਿਹਤ ਸੰਗਠਨ ਦੀ ਮੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਭੱਜਨ ਅਤੇ ਪੋਸ਼ਣ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਨੇ 1960ਵਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਅਜਿਹਾ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਕਾਲ ਦਾ ਕੋਈ ਜ਼ਿਆਦਾ ਅਸਰ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਉਹ ਵੱਡੀ ਉਮਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਪੀੜਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ 'ਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਦਰੱਖੀ ਮੁਰਮੂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਸਮੇਤ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਦੁੱਖ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਕੀਤਾ

ਮੁਰਮੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ਅਮੀਰ ਵਿਰਸਾ ਛੱਡ ਗਏ ਹਨ ਜੋ ਦੁਨੀਆ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖਤਾ ਲਈ ਇਕ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਅਤੇ ਭੁੱਖ-ਮੁਕਤ ਭਵਿੱਖ ਵੱਲ ਲਿਜਾਣ 'ਚ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਵਜੋਂ ਕੰਮ ਕਰੇਗਾ। ਉਹ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਜਗਦੀਪ ਧਨਖਤ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਵੱਲੋਂ ਲੱਖਾਂ

ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਲਈ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਕੰਮ ਨੇ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਦਲ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ। ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀ ਖੋਜ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਏ.ਕੇ. ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਨਾਲ ਖੇਤੀ ਖੋਜ, ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਵਿਸਥਾਰ 'ਚ ਕਾਢਾਂ ਦੇ ਇਕ ਯੁੱਗ ਦਾ ਅੰਤ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਅਸਾਮ 'ਚ ਅਫਸਪਾ ਵਧਿਆ

ਗੁਹਾਟੀ: ਅਸਾਮ ਪੁਲਿਸ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਬੇ ਦੇ 4 ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸੈਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਾਕਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਐਕਟ (ਅਫਸਪਾ) 6 ਹੋਰ ਮਹੀਨਿਆਂ ਲਈ ਵਧਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਅਸਾਮ ਪੁਲਿਸ ਦਿਵਸ ਸਮਾਗਮ ਦੌਰਾਨ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਗਿਆਨੇਂਦਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 4 ਹੋਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਨੂੰ 'ਗਤਬਤੀ ਵਾਲੇ ਇਲਾਕੇ' ਦੀ ਸੂਚੀ 'ਚੋਂ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਡਿਬ੍ਰੂਗੜ੍ਹ, ਤਿਨਸੁਕੀਆ, ਸ਼ਿਵਸਾਗਰ ਅਤੇ ਚਰਾਈਦਿਓ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਹੀ ਅਫਸਪਾ ਲਾਗੂ ਰਹੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇਰਹਾਟ, ਗੋਲਾਘਾਟ, ਕਾਰਬੀ ਐਂਗਲੋਂਗ ਅਤੇ ਦੀਮਾ ਹਸਾਓ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਤੋਂ ਅਫਸਪਾ ਵਾਪਸ ਲੈ ਲਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਸਾਮ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅੱਠ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਅਪਰੈਲ ਨੂੰ ਅਫਸਪਾ ਵਧਾਉਣ ਦਾ ਨੋਟੀਫਿਕੇਸ਼ਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਭਾਰਤ ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵੱਲੋਂ ਮੁਕਤ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਲਈ ਸੰਵਾਦ ਸ਼ੁਰੂ

ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ: ਭਾਰਤ ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨੇ ਆਰਥਿਕ ਸਬੰਧਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਾਸਾਰ ਲਈ ਦੋਵਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਮੁਕਤ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲਬਾਤ ਦਾ ਅਮਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰੀ ਬਿਆਨ ਮੁਤਾਬਕ ਭਾਰਤ ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਦਰਮਿਆਨ ਵਪਾਰ ਬਾਰੇ ਸਾਂਝੇ ਵਰਕਿੰਗ ਗਰੁੱਪ ਦੀ ਢਾਂਚਾ ਵਿਚ ਪਿਛਲੇ ਹਫਤੇ ਹੋਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਪੱਧਰ ਦੀ ਬੈਠਕ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਹੋਈ।

ਵਣਜ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਇਕ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਕਿਹਾ, "ਬੈਠਕ ਦੌਰਾਨ ਬੰਦਰਗਾਹਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਹਟਾਉਣ, ਵਿਆਪਕ ਆਰਥਿਕ ਭਾਈਵਾਲੀ ਸਮਝੌਤੇ(ਸੀ.ਈ.ਪੀ.ਏ.) ਨੂੰ ਅਮਲ ਵਿੱਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕੰਮ, ਮਾਪਦੰਡਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਇਕਸੁਰਤਾ ਤੇ ਪਰਸਪਰ ਪਛਾਣ, ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰੀ ਵਸਤਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਆਦਿ ਦੁਵੱਲੇ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ।"

ਸੀ.ਈ.ਪੀ.ਏ. ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਕਤ ਵਪਾਰ ਸਮਝੌਤਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਦੋ ਕਾਰੋਬਾਰੀ ਭਾਈਵਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਸਤਾਂ 'ਤੇ ਕਸਟਮ ਡਿਊਟੀ ਘਟਾਉਂਦੇ ਜਾਂ ਫਿਰ ਖਤਮ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉਹ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਉਹ ਸੇਵਾਵਾਂ ਤੇ ਨਿਵੇਸ਼ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਾਸਾਰ ਲਈ ਨੇਮਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਛੋਟ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਨਿੱਜੀ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦਾ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਨਮਾਨ ਸਾਡੀ ਤਰਜੀਹ: ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ

ਵੈਨਕੂਵਰ: ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਅਚਾਨਕ ਬਰੈਂਪਟਨ ਦੇ ਸਿਟੀ ਸੈਂਟਰ ਪਹੁੰਚੇ, ਜਿਥੇ ਉਹ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਸੁਣ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤਮਈ ਢੰਗ ਨਾਲ ਨਿੱਜੀ ਵਿਚਾਰ ਪ੍ਰਗਟਾਉਣ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਸਨਮਾਨ ਕਰਨਾ ਸਾਡੀ ਪਹਿਲ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਜੀਹ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਬਰਕਰਾਰ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਕੈਨੇਡਾ 'ਚ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਹਰ ਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਆਏ ਲੋਕ ਵੱਸਦੇ ਹਨ ਤੇ ਹਰੇਕ ਦੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਾਰੇ ਨਿੱਜੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹਨ, ਜਿਸ ਦਾ ਇਕਸਾਰ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ, "ਸਰਕਾਰ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਵਿਤਕਰੇ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹਾਲਤ 'ਚ ਵੀ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ ਤੇ

ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸੰਵਿਧਾਨ 'ਚ ਸਖਤ ਕਰਨ ਹਨ। ਦੋਹੇ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣ 'ਚ ਗੁਜ਼ਾਰਿਆ। ਟਰੂਡੋ ਨੇ ਦੁਹਰਾਇਆ ਕਿ ਹਰਦੀਪ ਸਿੰਘ

ਅਮਰੀਕਾ ਨੂੰ ਵਿਵਾਦ ਜਲਦੀ ਹੱਲ ਹੋਣ ਦੀ ਆਸ

ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ: ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਐਂਟਨੀ ਬਲਿੰਕਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਭਾਰਤ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਹੱਲ ਕਰ ਲੈਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਜਸਟਿਨ ਟਰੂਡੋ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਦੋਸ਼ਾਂ ਬਾਰੇ ਫਿਕਰਮੰਦ ਹਨ। ਬਲਿੰਕਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਬਾਰੇ ਕੈਨੇਡਾ ਨਾਲ ਨੇੜਿਓਂ ਰਾਬਤਾ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵੀ ਸੰਪਰਕ ਵਿਚ ਹਨ, ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਚ ਵਿਚ ਕੈਨੇਡਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਅਮਰੀਕੀ ਵਿਦੇਸ਼ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਜਿਹੜੇ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੈਅ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ, ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਤੇ ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਮਿੱਤਰ ਇਸ ਮਸਲੇ ਦੇ ਹੱਲ ਲਈ ਮਿਲ ਕੇ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ।"

ਨਿੱਝਰ ਦੀ ਹੱਤਿਆ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਜਾਂਚਕਰਤਾਵਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਦਖਲ ਦੇ ਪੁਖਤਾ ਸਬੂਤ ਲੱਗਣ ਮਗਰੋਂ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਦੁਨੀਆ ਸਾਹਮਣੇ ਲਿਆਉਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾੜੇ ਰੁਝਾਨ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਹੀ ਨੱਥ

ਪਾਈ ਜਾ ਸਕੇ। ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਵੱਸੋਂ ਵਾਲੇ ਬਰੈਂਪਟਨ 'ਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਆਮਦ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਲੱਗਣ 'ਤੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਲੋਕ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ।

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼

ਸ਼ਨਿਚਰਵਾਰ, 7 ਅਕਤੂਬਰ, 2023

ਜੁਬਾਨਬੰਦੀ ਦੇ ਯਤਨ

ਦਿੱਲੀ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈੱਲ ਨੇ ਆਨਲਾਈਨ ਨਿਊਜ਼ ਪੋਰਟਲ 'ਨਿਊਜ਼ਕਲਿਕ' ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਦੇ 30 ਟਿਕਾਣਿਆਂ 'ਤੇ ਅਤਿਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਨੂੰਨ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਰੋਕੂ ਐਕਟ (ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ.) ਤਹਿਤ ਛਾਪੇ ਮਾਰੇ। ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਮਗਰੋਂ 'ਨਿਊਜ਼ਕਲਿਕ' ਦਾ ਦਫ਼ਤਰ ਵੀ ਸੀਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਨਾਲ ਹੀ 'ਨਿਊਜ਼ਕਲਿਕ' ਦੇ ਬਾਨੀ ਪ੍ਰਬੀਰ ਪੁਰਕਾਇਸਥ ਅਤੇ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਮਨੁੱਖੀ ਵਸੀਲਾ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਮੁਖੀ ਅਮਿਤ ਚੱਕਰਵਰਤੀ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ ਤੋਂ ਹੁੰਦੀ ਫੰਡਿੰਗ ਕੇਸ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਛਾਪਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਡਿਜੀਟਲ ਯੰਤਰ, ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਅਤੇ ਹੋਰ ਆਈਟਮਾਂ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਲੈ ਲਈਆਂ। ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਕਿ ਨਿਊਜ਼ ਪੋਰਟਲ ਖਿਲਾਫ਼ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਮਿਲੀ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪੈਸੇ ਲੈ ਕੇ ਚੀਨ ਪੱਖੀ ਪ੍ਰਾਪੇਗੰਡਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਰਮਿਲੇਸ਼ ਅਤੇ ਅਭਿਸ਼ਾਰ ਸ਼ਰਮਾ ਸਣੇ ਕੁਝ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪੁੱਛ-ਪੜਤਾਲ ਲਈ ਲੋਧੀ ਰੋਡ ਸਥਿਤ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਸੈੱਲ ਦਫ਼ਤਰ ਵੀ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ। ਪੱਤਰਕਾਰ ਐਨਿਦਿਓ ਚੱਕਰਵਰਤੀ, ਪੰਜਾਬ ਗੁਰੂ ਠਾਕੁਰਤਾ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਸੋਹੇਲ ਹਾਸ਼ਮੀ ਨੂੰ ਵੀ ਸਵਾਲ-ਜਵਾਬ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਹ ਸਵਾਲ ਵਿਦੇਸ਼ ਯਾਤਰਾ, ਸਾਹਿਨ ਬਾਗ਼ ਵਿਚ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਸੋਧ ਐਕਟ ਖਿਲਾਫ਼ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ, ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਤਿੰਨ ਖੇਤੀ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਕੀਤੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਮਸਲਿਆਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਛਾਪੇ ਮੰਗਲਵਾਰ ਸਵੇਰੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਗਏ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਛਾਪਿਆਂ ਬਾਬਤ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚਨਾ ਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰੀ ਅਨੁਰਾਗ ਠਾਕੁਰ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਪੱਲਾ ਝਾੜ ਲਿਆ ਕਿ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੁਤੰਤਰ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਜੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਗਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ ਤਾਂ ਜਾਂਚ ਏਜੰਸੀਆਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੀ ਫ਼ਾਣ-ਬੀਣ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਰਤੀ ਐਡੀਟਰਜ਼ ਗਿਲਡ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੋਰ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਨਿਊਜ਼ ਪੋਰਟਲ ਅਤੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਛਾਪਿਆਂ ਲਈ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਗਿਲਡ ਨੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰੈੱਸ ਦੀ ਜੁਬਾਨਬੰਦੀ ਦਾ ਯਤਨ ਹੈ। ਗਿਲਡ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅਸੀਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਜਮਹੂਰੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਵਿਚ ਸੁਤੰਤਰ ਮੀਡੀਆ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਬਾਰੇ ਯਾਦ ਕਰਵਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਅਪੀਲ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਚੌਥੇ ਥੰਮ੍ਹ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਏ। ਜੇ ਅਪਰਾਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਕਾਰਵਾਈ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਸ ਲਈ ਬਣਦੇ ਅਮਲ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਈ ਜਾਵੇ। ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੀ ਆੜ੍ਹ ਹੇਠ ਕੁਝ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਅਪਰਾਧਾਂ ਦੀ ਜਾਂਚ ਦੌਰਾਨ ਡਰਾਉਣ ਧਮਕਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮਾਹੌਲ ਨਾ ਸਿਰਜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੋ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਅਤੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਤੇ ਅਲੋਚਨਾਤਮਕ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਉਠਾਰ ਨੂੰ ਰੋਕੇ।" ਪ੍ਰੈੱਸ ਕਲੱਬ ਆਫ਼ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਐਕਸ 'ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਨਿਊਜ਼ ਪੋਰਟਲ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਦੇ ਘਰਾਂ 'ਤੇ ਛਾਪਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਫ਼ਿਕਰਮੰਦ ਹੈ।

ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਪਣੀ ਹਰ ਕਾਰਵਾਈ ਬਾਰੇ ਇਹ ਪੱਕੀ ਦਲੀਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਅਨੁਸਾਰ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦਾ ਸਿਆਸੀ ਜਾਂ ਕੋਈ ਹੋਰ ਮੰਤਵ ਨਹੀਂ ਪਰ ਸਭ ਜਾਣਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਰਕਾਰਾਂ ਅਕਸਰ ਆਪਣਾ ਸਿਆਸੀ ਕਾਰਜ ਦੇ ਹਿਸਾਬ-ਕਿਤਾਬ ਨਾਲ ਵੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਛਾਪੇ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਯਤਨ ਹਨ। 17 ਅਗਸਤ ਨੂੰ ਨਿਊਜ਼ ਪੋਰਟਲ 'ਨਿਊਜ਼ਕਲਿਕ' ਦੇ ਬਾਨੀ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਸੰਪਾਦਕ ਪ੍ਰਬੀਰ ਪੁਰਕਾਇਸਥ ਵਿਰੁੱਧ ਚੀਨੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਫੰਡ ਲੈਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੈਰ-ਕਾਨੂੰਨੀ ਸਰਗਰਮੀਆਂ ਰੋਕੂ ਐਕਟ (ਯੂ.ਏ.ਪੀ.ਏ.) ਤਹਿਤ ਕੇਸ ਦਰਜ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਬੰਧੀ 'ਨਿਊਜ਼ਕਲਿਕ' ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਵੀ ਛਪੀ ਸੀ। ਇਸ ਕੇਸ 'ਚ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ ਕਿ ਇਸ 'ਨਿਊਜ਼ਕਲਿਕ' ਨੇ ਪਿਛਲੇ ਤਿੰਨ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਵਿਵਾਦ ਵਾਲੇ ਸਰੋਤਾਂ ਤੋਂ 39 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਹਾਸਿਲ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਪੜਤਾਲ ਐਨਫੋਰਸਮੈਂਟ ਡਾਇਰੈਕਟੋਰੇਟ (ਈ.ਡੀ.) ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਵਿਰੋਧੀ ਸਿਆਸੀ ਧਿਰਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਲਗਾਤਾਰ ਕਾਰਵਾਈਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਬਦਨਾਮ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਨਿਊਜ਼ ਪੋਰਟਲ ਦੁਆਰਾ ਪੈਸੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਢੰਗ-ਤਰੀਕਿਆਂ ਬਾਰੇ ਪੜਤਾਲ ਕਰਨ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਸਬੰਧਿਤ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਬਣਦੀ ਕਾਨੂੰਨੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕਰਨਾ ਗਲਤ ਹੈ। ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਪਿਛਲਾ ਰਿਕਾਰਡ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁਨਾਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲਿਖਾਰੀਆਂ ਤੇ ਕਲਾਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲਗਾਤਾਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਇਹ ਮੰਨਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਸ਼ ਵਿਚ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ 'ਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਲਗਾਈਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਲਮੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਆਜ਼ਾਦੀ ਇੰਡੈਕਸ-2023 ਵਿਚ 180 ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਭਾਰਤ ਦਾ ਸਥਾਨ 161ਵਾਂ ਹੈ। ਇਹ ਕੋਈ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅਜਿਹੀ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਅਸਹਿਮਤੀ ਰੱਖਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਦੇ ਸਰਕਾਰ ਤਫ਼ਤੀਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੀਆਂ ਏਜੰਸੀਆਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਕਦੇ ਉਸ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਦਾਰੇ ਨਿਊਜ਼ ਚੈਨਲਾਂ ਤੇ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ੇ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਸਭ ਕੁਝ ਦਾ ਮੰਤਵ ਇਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਤਾ ਚੁੱਪ ਲੋਚਦੀ ਹੈ। ਸੱਤਾ ਪੱਤਰਕਾਰਾਂ, ਵਿਦਵਾਨਾਂ, ਲੇਖਕਾਂ, ਚਿੰਤਕਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਕਾਰਕੁਨਾਂ ਨੂੰ ਚੁੱਪ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਜਿੱਤ ਦਾ ਜਸ਼ਨ ਮਨਾਉਂਦੀ ਹੋਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਜਿੱਤ ਵਜੋਂ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਵਿਚ ਅਸਹਿਮਤੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਜਿੱਥੇ ਅਸਹਿਮਤੀ ਦਾ ਗਲਾ ਘੁੱਟਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉੱਥੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦਾ ਪਤਨ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੀਡੀਆ ਨੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਦੀ ਸਿਰਜਣਾ ਵਿਚ ਸਦਾ ਹੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਜਮਹੂਰੀ ਰਾਹ ਛੱਡ ਕੇ ਗੈਰ-ਜਮਹੂਰੀ ਰਾਹਾਂ ਵੱਲ ਵਧਦੀਆਂ ਹਨ, ਉਦੋਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਬੋਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮੋਦੀ ਸਰਕਾਰ ਹੁਣ ਇਹੀ ਕੁਝ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਰੁਝਾਨ ਬਹੁਤ ਖ਼ਤਰਨਾਕ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਮਸਲੇ 'ਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਤਾਕਤਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠ ਹੋ ਕੇ ਆਵਾਜ਼ ਬੁਲੰਦ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

'ਆਪ' ਸਿਆਸਤ 'ਬਦਲਾਅ' ਦੀ ਥਾਂ 'ਬਦਲੇ' ਦੇ ਰਾਹ

28 ਸਤੰਬਰ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ-ਆਜ਼ਮ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ 116ਵੀਂ ਜਨਮ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ ਜਿੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਦਾ ਸਮਾਜ ਸਿਰਜਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਧਿਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮਨਾਈ ਗਈ, ਉੱਥੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪਿੰਡ ਖਟਕਤ ਕਲਾਂ ਵਿਖੇ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਤਿੰਨ ਰੋਜ਼ਾ ਇਨਕਲਾਬ ਮੇਲਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮਨਾਈ। ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜ਼ਿਕਰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਨਾਲ ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਵਾਲੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰ ਕੇ 'ਬਦਲਾਅ' ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਸੱਤਾ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਬਦਲਾਅ ਦੀ ਬਜਾਏ ਬਦਲੇ ਦੀ ਬੋਝ ਆ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਸਲ ਵਿਚ, ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨਾਲ ਇਸ ਪਾਰਟੀ ਦਾ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਦਾ ਕੋਈ ਵਾਸਤਾ ਨਹੀਂ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਾਲੇ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿਚ ਬੰਬ ਸੁੱਟਿਆ ਸੀ ਪਰ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਐਨ.ਐਸ.ਏ. ਨਾਂ ਦਾ ਕਾਲਾ ਕਾਨੂੰਨ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਸਿਰ ਮੜ੍ਹ ਕੇ ਜੇਲ੍ਹ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਇਨਕਲਾਬ ਮੇਲੇ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ

ਨਵਕਿਰਨ ਸਿੰਘ ਪੱਤੀ
ਈਮੇਲ: n4navkiran@gmail.com

ਕਰਦਿਆਂ ਕੈਬਨਿਟ ਮੰਤਰੀ ਅਨਮੋਲ ਗਗਨ ਮਾਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਵਿਭਾਗ ਵੱਲੋਂ ਵਿਰਾਸਤੀ ਗਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰੋਜੈਕਟ ਦੇ ਟੈਂਡਰ ਮਹੀਨੇ ਜਾਰੀ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣਗੇ। ਹੁਣ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਜਿਹੀ ਵਿਚਾਰਵਾਨ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਉਸ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਗਲੀਆਂ-ਨਾਲੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਨਾ ਸਰਕਾਰ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਮੰਤਰੀ ਦਾ ਪੱਧਰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਇਸ ਕਦਰ ਬੁਖਲਾਹਟ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਜੋ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਅਲੋਚਨਾ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਆਰ.ਟੀ.ਆਈ. ਕਾਰਕੁਨ ਮਾਨਿਕ ਗੋਇਲ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਪੁਲਿਸ ਵੱਲੋਂ ਤੰਗ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ 6 ਮਹੀਨੇ ਲਈ ਜਹਾਜ਼ ਕਿਰਾਏ 'ਤੇ ਲੈਣ ਵਾਲਾ ਟੈਂਡਰ ਸੋਲ ਮੀਡੀਆ 'ਤੇ ਵਾਇਰਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਖੇਤਰਫਲ ਪੱਖੋਂ ਪੰਜਾਬ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਸੂਬਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲੀਡਰ ਕਾਰ ਰਾਹੀਂ ਵੀ ਸੌਖਿਆਂ ਹੀ ਆ-ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਇੱਕ ਜਹਾਜ਼ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਆਪ' ਨੇ ਗੁਜਰਾਤ, ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਆਦਿ ਸੂਬਿਆਂ ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਵਿਚ ਖੂਬ ਵਰਤਿਆ। ਹੁਣ 2024 ਦੀਆਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਚੋਣਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਜਹਾਜ਼ ਲੈਣ ਵੱਲ ਤੁਰਨਾ ਸਿਰੇ ਦਾ ਲੋਕ-ਵਿਰੋਧੀ ਕਾਰਜ ਹੈ।

ਆਮ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਆਮਦਨ ਨਾਲੋਂ ਖਰਚਾ ਵੱਧ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੀ ਪੰਡ ਵਧ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਖਰਚੇ ਘਟਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ। ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੁਕੀ ਨਹੀਂ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਵਿੱਤ ਮੰਤਰੀ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਚੀਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਡੇਢ ਵਰ੍ਹੇ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਕਰੀਬ 47,109 ਕਰੋੜ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਵਿੱਤੀ ਵਰ੍ਹੇ 2022-23 ਦੌਰਾਨ 32,448 ਕਰੋੜ ਅਤੇ ਚਲੰਤ ਵਰ੍ਹੇ 2023 ਤੋਂ 31 ਅਗਸਤ 2023 ਤੱਕ 14,661 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਕਰਜ਼ਾ ਲਿਆ ਹੈ। ਜਦ ਸਰਕਾਰ ਸਿਰ ਐਨਾ ਕਰਜ਼ਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਖੁਦ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ

ਐਮਰਜੈਂਸੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਜਹਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਵਰਤਣਗੇ ਪਰ ਮੁੱਖ ਮੰਤਰੀ ਜੀ ਤਾਂ ਜਹਾਜ਼ ਸਾਈਕਲ ਵਾਂਗ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹਨ।

ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਡੇਢ ਸਾਲ ਦੌਰਾਨ ਚੁੱਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਵਿਚੋਂ 57 ਫ਼ੀਸਦੀ ਰਕਮ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬ ਸਿਰ ਚੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਕਰਜ਼ੇ ਦੇ ਵਿਆਜ ਵਜੋਂ ਤਾਰੀ ਗਈ ਹੈ; ਮਤਲਬ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਵਾਂਗ ਇਸ ਸਰਕਾਰ ਕੋਲ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਸਥਿਤੀ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ ਰੋਡ-ਮੈਪ ਨਹੀਂ। ਕੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਜ਼ੇ ਚੁੱਕ ਕੇ ਵਿਆਜ ਤਾਰਨਾ ਹੀ 'ਬਦਲਾਅ' ਸੀ।

ਸੱਤਾ ਦੌਰਾਨ ਜਿਵੇਂ ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਕਾਂਗਰਸ, ਭਾਜਪਾ ਵਰਗੀਆਂ ਰਵਾਇਤੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਸਟੇਟ ਮਸ਼ੀਨਰੀ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਰੈਲੀਆਂ ਰੂਪੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ; ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ 'ਆਪ' ਨੇ

ਪਹਿਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਅਤੇ 2 ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਕੀਤਾ। ਇੱਕ ਅੰਦਾਜ਼ੇ ਅਨੁਸਾਰ ਪਟਿਆਲਾ ਰੈਲੀ ਲਈ 2 ਹਜ਼ਾਰ ਪੁਲਿਸ ਮੁਲਾਜ਼ਮ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਦੀ ਤਾਇਨਾਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਲੱਗਭੱਗ ਸਾਰੀਆਂ ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਪਟਿਆਲਾ ਰੈਲੀ ਵਿਚ ਜਾਣ ਕਾਰਨ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਆਮ ਲੋਕ ਬੱਸ ਅੱਡਿਆਂ ਵਿਚ ਖੱਜਲ-ਖੁਆਰ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ। ਸਰਕਾਰੀ ਬੱਸਾਂ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਕਾਰਨ ਬਾਦਲ ਪਰਿਵਾਰ ਵਰਗੇ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬੱਸਾਂ ਦੀ ਚਾਂਦੀ ਰਹੀ।

'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਫੈਲੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੇ ਹੱਲ ਵੱਲ ਉੱਕਾ ਹੀ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ। ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸੀ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਜਵਾਨੀ ਦਾ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤ ਭਵਿੱਖ ਕਾਰਨ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੀ ਦਲਦਲ ਵਿਚ ਫਸ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਹਿੱਸਾ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਕਾਰਨ ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਖਰਚ ਕੇ ਵਿਦੇਸ਼ ਕੂਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਨਾ ਤਾਂ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਕੋਈ ਠੋਸ ਯੋਜਨਾ ਉਲੀਕੀ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਿਆਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੋਈ ਬਣਦਾ ਉਪਰਾਲਾ ਵਿੱਚਿਆ ਹੈ।

ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਤੇ ਉਸ ਦੀ ਜੁੰਡਲੀ ਰਵਾਇਤੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੇ ਲੀਡਰਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ 'ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ', 'ਚੋਰ' ਜਿਹੇ ਤਖੱਲਸ ਵਰਤ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਬਦਲ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਹੋਣਾ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੁਟੇਰੀਆਂ ਹਾਕਮ ਜਮਾਤੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਸੱਥਾਂ ਵਿਚ ਬੇਪਰਦ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਪਰ ਕੇਜਰੀਵਾਲ ਟੀਮ ਦੀ ਬੇਸ਼ਰਮੀ ਦੀ ਹੱਦ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਇਹ ਭਾਜਪਾ, ਅਕਾਲੀ ਦਲ, ਕਾਂਗਰਸ ਦੇ ਕਿਸੇ ਲੀਡਰ ਨੂੰ 'ਆਪ' ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਸ਼ਹੀਦ ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਪਾਰਟੀ ਨੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਂਗਰਸੀ ਲੀਡਰ ਰਹੇ ਸ਼ੁਸ਼ੀਲ ਰਿੰਕੂ ਨੂੰ ਜਲੰਧਰ ਤੋਂ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਬਣਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਤੇ ਹੁਣ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸਾਬਕਾ ਵਿਧਾਇਕ ਨਾਰੰਗ ਨੂੰ ਪਾਰਟੀ ਦੀ 'ਵਾਸ਼ਿੰਗ ਮਸ਼ੀਨ' ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਾ ਕੇ ਦੁੱਧ ਧੋਤਾ

ਬਣਾ ਲਿਆ।

ਸੁਖਪਾਲ ਸਿੰਘ ਖਹਿਰਾ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਆਸਤ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਕਹੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ 2015 ਵਿਚ ਫਾਜ਼ਿਲਕਾ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਐਫ.ਆਈ.ਆਰ. ਨੰਬਰ 35 ਤਹਿਤ ਐਨ.ਡੀ.ਪੀ.ਐਸ. ਦੇ ਦਰਜ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ 2017 ਵਿਚ ਵੀ ਤਲਬ ਕੀਤਾ ਸੀ, ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਹ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਖਹਿਰਾ ਦੇਸ਼ੀ ਹੈ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਬਾਰੇ ਤਾਂ ਫਿਲਹਾਲ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਸਾਫ਼ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ਼ ਬੋਲਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਲਾਲਾਬਾਦ ਦੇ ਡੀ.ਐਸ.ਪੀ. ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠਲੀ ਟੀਮ ਨੇ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦੀ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਜਿਸ ਵੰਗ ਨਾਲ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੰਗ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ, ਧਮਕਾਉਣ ਅਤੇ ਦਹਿਸ਼ਤ ਪਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

ਖਹਿਰਾ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਦੀ ਮੌਕਾਪ੍ਰਸਤੀ ਦੇਖਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਦ ਖਹਿਰਾ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਵਿਚ ਸੀ ਤਾਂ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਸਮੇਤ ਸਮੁੱਚੀ ਆਮ ਆਦਮੀ ਪਾਰਟੀ ਖਹਿਰਾ ਦੇ ਪੱਖ 'ਤੇ ਉੱਤਰੀ ਸੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਖਹਿਰਾ ਦੇ ਪੱਖ ਵਿਚ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਸਿਆਸੀ ਬਦਲਾਖੋਰੀ ਤਹਿਤ ਉਲਝਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਜਦ 'ਆਪ' ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹੀ ਭਗਵੰਤ ਮਾਨ ਅਤੇ 'ਆਪ' ਖਹਿਰਾ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ੀ ਗਰਦਾਨ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਨਜਾਇਜ਼ ਖਣਨ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚੋਂ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਹੱਥ ਰੰਗਣ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। 'ਆਪ' ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਦੇ ਰੇਤਾ 5 ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਦੇਣ ਦਾ ਫੋਕਾ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਰੇਤ ਮਾਫੀਆ 'ਤੇ ਨਕੋਲ ਕਸਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਅੱਜ ਵੀ ਸੂਬੇ ਵਿਚ ਰੇਤ ਮਾਫੀਆ ਸਰਗਰਮ ਹੈ। ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਨਾਜਾਇਜ਼ ਖਣਨ ਮਾਮਲੇ 'ਆਪ' ਵਿਧਾਇਕ ਮਨਜਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਲਾਲਪੁਰਾ ਦੇ ਜੀਜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਖਿਲਾਫ਼ ਤਰਨਤਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕਾਰਵਾਈ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਵਿਧਾਇਕ ਨੂੰ ਸਵਾਲ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਪੂਰੀ ਸਰਕਾਰ ਵਿਧਾਇਕ ਦੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਨਜ਼ਰ ਆਈ।

ਹੋਰ ਤਾਂ ਹੋਰ, ਐੱਸ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਗੁਰਮੀਤ ਸਿੰਘ ਚੌਹਾਨ ਦਾ ਤੁਰੰਤ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੋਸਟਿੰਗ ਦੇ ਸਥਾਨ ਲਈ ਡੀ.ਜੀ.ਪੀ. ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿੱਤੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਧਾਇਕ ਦੇ ਜੀਜੇ ਦੀ ਕਥਿਤ ਕੁੱਟਮਾਰ ਦੇ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਐੱਸ.ਐੱਚ.ਓ. ਗੋਇੰਦਵਾਲ ਸਾਹਿਬ ਸਮੇਤ ਪੰਜ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

ਸਿਤਮਜ਼ਰੀਫੀ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਮੁਅੱਤਲ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਤਰਨਤਾਰਨ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਸਿੱਧਾ ਫਿਰੋਜ਼ਪੁਰ ਦੇ ਡੀ.ਆਈ.ਜੀ. ਦਫ਼ਤਰ ਵੱਲੋਂ ਜਾਰੀ ਕੀਤੇ ਗਏ ਹਨ। ਸਰਕਾਰ ਅਤੇ ਵਿਧਾਇਕ ਤੋਂ ਪੁਲਿਸ ਐਨਾ ਡਰੀ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਵਿਧਾਇਕ ਦੇ ਜੀਜੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪੁਲਿਸ ਰਿਮਾਂਡ ਉਪਰੰਤ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣ ਦੀ ਥਾਂ ਮੈਡੀਕਲ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹਸਪਤਾਲ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਮੁਕਤਸਰ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਇੱਕ ਵਕੀਲ ਨਾਲ ਤੀਜਾ ਦਰਜਾ ਤਸੱਦਦ ਦਾ ਮਾਮਲਾ ਵੀ ਗੰਭੀਰ ਹੈ। ਵਕੀਲਾਂ ਦੀ ਹਤਤਾਲ ਕਾਰਨ ਭਾਵੇਂ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਪੁਲਿਸ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀਆਂ ਬਦਲੀਆਂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਪਰ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ 'ਤੇ ਇਹ ਸਵਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਖੜ੍ਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੁਲਿਸ ਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਨਮਾਨੀ ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਯਾਦ ਤਾਜ਼ਾ ਕਰਵਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੋ 'ਆਪ' ਦੇ ਡੇਢ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਸਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਨੀਤੀਆਂ ਪਿਛਲੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੱਖਰੀਆਂ ਨਹੀਂ।

ਠਾਹ-ਸੋਟਾ -ਚਾਚਾ ਬੋਲਿਹਾਜ਼

ਮਾਣ ਬਨਾਮ ਲਾਹਣਤਾਂ

ਓਹੀ ਚਾਲਾ ਜੇ ਫੜ ਲਿਆ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਪਏ ਕਬਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੁਰਕਾਰਿਆਂ ਦਾ। ਰਹਿਣਾ ਫਰਕ ਨਾ ਦੇਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫੇਰ 'ਇਨ੍ਹਾਂ ਜਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ' ਮਾਰਿਆਂ ਦਾ। ਮਿਲਦਾ ਹੋਂਸਲਾ ਹੋਰ ਵੀ ਫੁਕਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੱਤਾ ਪੱਖ ਦੇ ਤੱਤਿਆਂ ਨਾਹਰਿਆਂ ਦਾ। ਵੋਟ-ਰਾਜ ਨਹੀਂ ਓਸ ਨੂੰ ਆਖ ਸਕਦੇ ਰਾਖਾ ਬਣੇ ਨਾ ਰਾਜਾ ਜੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ। ਗੁੱਸਾ ਕੱਢਣਾ ਜਾਇਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਰਨਾਂ 'ਤੇ ਹੋਏ ਜ਼ੁਲਮੀਂ ਇਤਹਾਸ ਦੇ ਕਾਰਿਆਂ ਦਾ। ਸਾੜਨ ਵਾਲੇ ਤਾਂ ਲਾਹਣਤਾਂ ਖੱਟਦੇ ਲੈਂਦੇ ਹੁੰਦਾ ਮਾਣ ਹੈ ਦਿਲਾਂ ਦੇ ਠਾਰਿਆਂ ਦਾ !

ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ: ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਸਿਰਜਕ

ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਐੱਮ. ਐੱਸ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਦੀ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਅਜਿਹੇ ਆਦਰਸ਼ ਸਾਇੰਸਦਾਨ-ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਹਿਲੇ ਵਿਸ਼ਵ ਖੁਰਾਕ ਪੁਰਸਕਾਰ ਨਾਲ ਨਵਾਂਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਨਾਲ ਇਕ ਯੁੱਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਇਕ ਵਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ- “ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਦਰਅਸਲ ਤਤਕਾਲੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਅੱਧੇ ਕੁ ਘੰਟੇ ਦੇ ਕਾਰ ਸਫਰ ਦੌਰਾਨ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ।” ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦਾ ਮੁੱਢ ਬੰਨ੍ਹਣ ਸਮੇਂ ਲੋੜੀਂਦੀ ਸਿਆਸੀ ਇੱਛਾ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਵਿਚ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਔਕੜ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਉਦੋਂ ਨਵੀਂ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਸੰਸਥਾਨ ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਸਨ

ਦਵਿੰਦਰ ਸ਼ਰਮਾ

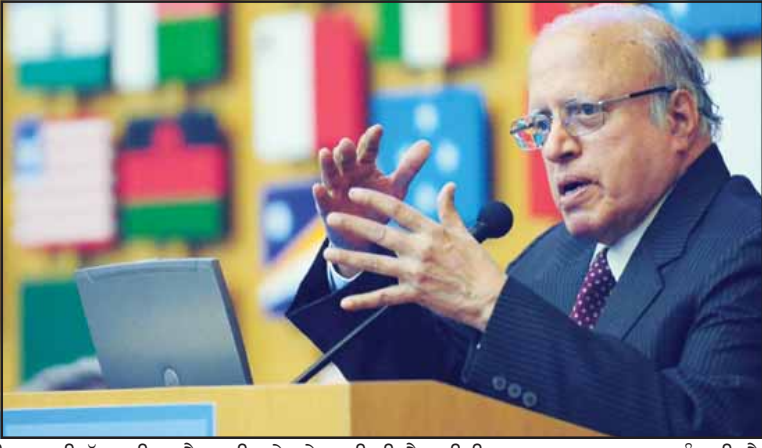
ਅਤੇ ਇਕ ਵਾਰ ਪੂਰਾ ਭਵਨ ਵਿਚ ਇਕ ਇਮਾਰਤ ਦਾ ਉਦਘਾਟਨ ਕਰਨ ਜਾਣ ਲਈ ਉਹ ਸ਼੍ਰੀਮਤੀ ਗਾਂਧੀ ਨਾਲ ਗਏ ਸਨ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪੁੱਛਿਆ, “ਸਵਾਮੀ, ਤੁਸੀਂ ਕਣਕ ਦੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮਧਰੀਆਂ ਕਿਸਮਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਕਰਾਂਗੀ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਵਾਅਦਾ ਕਰੋ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦੋ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ 10 ਮਿਲੀਅਨ ਟਨ ਵਾਧੂ ਅਨਾਜ ਪੈਦਾ ਕਰ ਕੇ ਦਿਓਗੇ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਲਾਹਣਤੀ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨੂੰ ਲਾਹੁਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹਾਂ।” ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਨੇ ਇਹ ਵਚਨ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਭ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ।

ਭਾਰਤ ਦੇ ਹਾਲਾਤ ਉਦੋਂ ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਸਨ ਕਿ ਬਾਰਾਂ ਮੰਗਵਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਅਨਾਜ ਸਿੰਧਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿਚ ਚਲਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹਾ ਮੋੜ ਆਇਆ ਕਿ ਭਾਰਤ ਨਾ ਕੇਵਲ ਖੁਰਾਕ ਪੱਖੋਂ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਬਣ ਗਿਆ ਸਗੋਂ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਅਨਾਜ ਦਾ ਬਰਾਮਦਕਾਰ ਵੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਢੁੱਕਵੀਆਂ

ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੇ ਘਾੜੇ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਸੰਘਣੀ ਖੇਤੀ ਦੇ ਨਾਂਹ ਮੁਖੀ ਸਿੱਟਿਆਂ ਤੋਂ ਵੀ ਸੁਚੇਤ ਸਨ। ਕਈ ਪੱਖਾਂ ਤੋਂ ਉਹ ਦੂਰ-ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਵੇਤਾ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤੀ ਜੁਗਤ ਦੇ ਅੱਗੇ ਚੱਲ ਕੇ ਨਿਕਲਣ ਵਾਲੇ ਨੁਕਸਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਕਈ ਵਾਰ ਖਬਰਦਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਤੋਂ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ- “ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਉਪਜਾਊਪਣ ਅਤੇ ਭਾਂਚੇ ਦੀ ਸਾਂਭ-ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾ ਸੰਘਣੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ ਨਾਲ ਅੰਤ ਨੂੰ ਜ਼ਮੀਨ ਬੰਜਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ, ਉੱਲੀਨਾਸ਼ਕਾਂ ਅਤੇ ਨਦੀਨਾਸ਼ਕਾਂ ਦੀ ਅੰਨ੍ਹੇਵਾਹ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮਾਦਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਭਿਆਨਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਸਰਮਾਇਆ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।”

ਨੀਤੀਆਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਹਰੀ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਦੀ ਗਾਥਾ ਦਾ ਮੂਲ ਉਦੇਸ਼ ਦੋਸ਼ ਨੂੰ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦੇ ਚੱਕਰ 'ਚੋਂ ਕੱਢਣਾ ਸੀ। 1943 ਦੇ ਬੰਗਾਲ ਵਿਚ ਪਏ ਅਕਾਲ ਤੋਂ ਚਾਰ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ ਆਜ਼ਾਦੀ ਆ ਗਈ ਪਰ ਦੇਸ਼ ਸਾਹਮਣੇ ਭੁੱਖਮਰੀ 'ਚੋਂ ਉੱਭਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਹਾਲੇ ਵੀ ਬਰਕਰਾਰ ਸੀ। ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਉੱਤਰੀ ਅਮਰੀਕਾ ਤੋਂ ਪੀ.ਐੱਲ.-480 ਤਹਿਤ ਅਨਾਜ ਮੰਗਵਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਇਹ ਕਿਆਸ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ 1970ਵਿਆਂ ਦੇ ਮੱਧ ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਦੀ ਅੱਧੀ ਆਬਾਦੀ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਪ੍ਰੋ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਦਾ ਭੁੱਖਮਰੀ ਖਿਲਾਫ਼ ਸੰਘਰਸ਼ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਅਹਿਮ ਆਰਥਿਕ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ੁਮਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜ਼ਹਿਰੀਲੇ ਮਾਦਿਆਂ ਕਰ ਕੇ ਕੈਂਸਰ ਅਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਭਿਆਨਕ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਦਾ ਖਤਰਾ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਕਜੁੱਟ ਕੀਟ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੁਹਾਰਤੋ ਨੇ ਫਰਮਾਨ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ 57 ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾਈ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਮੁਰੀਦ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਜੀਨ ਸੋਧਿਤ (ਜੀ.ਐੱਮ.) ਫਸਲਾਂ ਖਿਲਾਫ਼ ਮੁਹਿੰਮ ਜ਼ੋਰ 'ਤੇ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ

ਵਾਤਾਵਰਨ ਮੰਤਰੀ ਜੈਰਾਮ ਰਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਬੀ.ਟੀ. ਬੈਂਗਣ ਦੀ ਤਜਾਰਤੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਦਾ ਅਹਿਮ ਆਧਾਰ ਬਣੀ ਸੀ। ਚੋਣਵੀ ਸਥਿਤ ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵਿਖੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਹਾਜ਼ਾ ਦੀ ਇਕ ਫ਼ਲੀ ਦੀ ਸਲਾਈਡ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਜੀ.ਐੱਮ. ਚੋਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਏ. ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰਵਾਇਤੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਚੋਲਾਂ ਨਾਲ ਸੁਹਾਜ਼ਾ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪਕਾਏ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਏ' ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜੇ ਪ੍ਰੋ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਵੱਲੋਂ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਉਭਾਰੇ ਜਾਂਦੇ ਵਾਤਾਵਰਨ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ 'ਤੇ ਨੀਤੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੰਨ ਧਰਿਆ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਅੱਜ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਹੰਢਣਸਾਰਤਾ ਦਾ ਜੋ ਸੰਕਟ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਟਾਲਿਆ

ਹੈ। ਜ਼ਮੀਨ ਹੇਠਲੇ ਪਾਣੀ ਦੀ ਗੈਰ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਬੇਸ਼ਕੀਮਤੀ ਸਰਮਾਇਆ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਫਿਲਪੀਨਜ਼ ਵਿਚ ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਰਾਈਸ ਰਿਸਰਚ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ (ਆਈ.ਆਰ.ਆਰ.ਆਈ.) ਦੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜਨਰਲ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਕਾਲ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੁਹਾਰਤੋ ਦਾ ਅਚੰਭੇ ਭਰਿਆ ਸੰਦੇਸ਼ ਮਿਲਿਆ ਸੀ। ਬ੍ਰਾਉਨ ਪਲਾਂਟਹੋਪ ਦੇ ਹਮਲੇ ਕਰ ਕੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਦੀ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਬਰਬਾਦ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰਾਸ਼ਟਰਪਤੀ ਸੁਹਾਰਤੋ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪ੍ਰੋ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਹੱਲ ਲੱਭਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਇੰਸਦਾਨਾਂ ਦੀ ਟੀਮ ਬਣਾਈ ਜਿਸ ਨੇ ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਦਾ ਦੌਰਾ ਕਰ ਕੇ ਸੁਹਾਰਤੋ ਨੂੰ ਝੋਨੇ ਦੀ ਫ਼ਸਲ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਕੀਟਨਾਸ਼ਕਾਂ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ

ਵਾਤਾਵਰਨ ਮੰਤਰੀ ਜੈਰਾਮ ਰਮੇਸ਼ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆ ਬੀ.ਟੀ. ਬੈਂਗਣ ਦੀ ਤਜਾਰਤੀ ਕਾਸ਼ਤਕਾਰੀ 'ਤੇ ਰੋਕ ਲਾਉਣ ਦਾ ਅਹਿਮ ਆਧਾਰ ਬਣੀ ਸੀ। ਚੋਣਵੀ ਸਥਿਤ ਐੱਮ.ਐੱਸ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਰਿਸਰਚ ਫਾਊਂਡੇਸ਼ਨ ਵਿਖੇ ਕਾਨਫਰੰਸ ਦੌਰਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੁਹਾਜ਼ਾ ਦੀ ਇਕ ਫ਼ਲੀ ਦੀ ਸਲਾਈਡ ਪੇਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਜੀ.ਐੱਮ. ਚੋਲਾਂ ਵਿਚ ਵਿਟਾਮਿਨ ਏ. ਦੀ ਲੋੜ ਬਾਰੇ ਸਵਾਲ ਉਠਾਇਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨੁਕਤਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡੀ ਰਵਾਇਤੀ ਖੁਰਾਕ ਵਿਚ ਚੋਲਾਂ ਨਾਲ ਸੁਹਾਜ਼ਾ ਦੇ ਪੱਤੇ ਪਕਾਏ ਜਾਣ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਵਿਟਾਮਿਨ 'ਏ' ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਪਲਾਂਟ ਜੈਨੇਟਿਕ ਰਿਸੋਰਸ ਆਫ ਸੀ.ਜੀ.ਆਈ.ਏ.ਆਰ. (ਜੋ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਖੋਜ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦਾ ਸਮੂਹ ਹੈ) ਦੇ ਕੇਂਦਰੀ ਸਲਾਹਕਾਰੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਮਿਲਦੇ ਪਲਾਂਟ ਜੈਨੇਟਿਕ ਸਰੋਤ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਬੋਕ ਦੇ ਭਾਅ ਵੇਚਣ ਦੇ ਅਮਲ ਨੂੰ ਠੱਲ੍ਹ ਪਾਉਣ ਲਈ ਮਿਸਾਲੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਪ੍ਰੋ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਨੂੰ 2004 ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਕਿਸਾਨ ਕਮਿਸ਼ਨ (ਐੱਨ.ਐੱਫ.ਸੀ.) ਦਾ ਚੇਅਰਮੈਨ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਬਾਰੇ ਜ਼ੀਰੋ ਡਰਾਫਟ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਸੱਦਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਅੰਤਮ ਰੂਪ ਦੇਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸਮੁੱਚੇ ਦੇਸ਼ ਅੰਦਰ ਨਿੱਠ ਕੇ ਚਰਚਾ ਕਰਵਾਈ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਜ਼ਿੰਮਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਦੇਖਿਆ ਜਾਵੇ ਕਿ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਸੁਧਾਰ ਲਿਆਂਦਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਸਿਰਫ਼ ਕਿਸਾਨਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਨਾ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਸਗੋਂ ਹੋਰਨਾਂ ਧਿਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਤੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ। ਉੱਝ, ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨ ਸੁਰੱਖਿਆ ਯਕੀਨੀ ਬਣਾਉਣ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰਿਹਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਖੁਰਾਕ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਵਿਚ ਵਾਧੇ ਲਈ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵੱਲੋਂ ਨਿਭਾਈ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਸਲਾਘਾ ਕੀਤੀ ਪਰ ਕਿਸਾਨੀ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀ ਦੁਰਗਤ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।

ਸਾਲ 2004 ਤੋਂ 2006 ਦੇ ਅਰਸੇ ਦੌਰਾਨ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਭਾਰਤੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਉਤਪਾਦਕਤਾ, ਲਾਹੇਵੰਦੀ ਅਤੇ ਹੰਢਣਸਾਰਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣਾ ਸੀ। ਇਹ ਰਿਪੋਰਟ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਦੀਆਂ ਕਿਸਾਨ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕਜੁੱਟ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨੁਕਤਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਫ਼ਸਲ ਦੇ ਮੁੱਲ 'ਤੇ 50 ਫ਼ੀਸਦ ਲਾਭ ਦੇਣ ਦਾ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਇਸ 'ਤੇ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੱਚੇ ਮਨੋਂ ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਤਰੀਕਾ ਇਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਸਵਾਮੀਨਾਥਨ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਨੂੰ ਸਹੀ ਮਾਇਨਿਆਂ ਵਿਚ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ।

ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਭਵਿੱਖ ਦਾ ਅਰਥਚਾਰਾ

ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਦਾ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਕਿਵੇਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ? ਤੁਸੀਂ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਨੂੰ ਆਪੋ-ਆਪਣਾ ਸੁਫਨਾ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਕਿੱਥ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹੋ? ਸਟੇਟ/ਰਿਆਸਤ ਦੀ ਕੀ ਭੂਮਿਕਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ? ਸਾਡੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਸਤਾਵਨਾ ਵਿਚ “ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਰਾਜਨੀਤਕ ਨਿਆਂ; ਸੋਚ, ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ, ਧਰਮ, ਅਕੀਦੇ ਤੇ ਪੂਜਾ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ; ਦਰਜੇ ਤੇ ਮੌਕਿਆਂ ਦੀ ਬਰਾਬਰੀ; ਲੋਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਭਾਈਚਾਰਾ ਅਤੇ ਗੌਰਵ...” ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਸੰਜੋਇਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਅਜੇ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਦਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਪੁੱਛਣਾ ਬਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਖਰ ਕਮੀ ਕਿਸ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਕਮੀ ਦਾ ਉਹ ਕਿਹੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਪਹਿਲੂ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਅਸੀਂ

ਗੁਰਬਚਨ ਜਗਤ

ਆਪਣੇ ਸੁਫਨੇ ਜਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ‘ਭਾਰਤੀ ਸੁਫਨੇ’ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰਨ ਘਰੇਲੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਤਰਿਤ ਹੋ ਸਕਾਂਗੇ? ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਇਸ ਦਾ ਜਵਾਬ ਸੌਖਾ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਬਰਾਬਰ ਮੌਕਿਆਂ, ਕਾਬਲੀਅਤ ਆਧਾਰਿਤ ਪ੍ਰਬੰਧ (ਮੈਰਿਟੋਕਰੇਸੀ), ਨੇਮ ਆਧਾਰਿਤ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ ਚੱਲਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਵਾਲਾ ਦੇਸ਼ ਬਣਨਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਰਕਾਰ ਦਾ ਕੰਮ ਰਾਹ ਪੱਧਰਾ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ, ਨਾ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਕਦਾਈਂ ਗੱਡੇ ਵੰਡਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਸਕ ਬਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦੇ ਗਰਭ ਵਿਚ ਪਈ ਉੱਦਮਸ਼ੀਲਤਾ ਫੁੱਟੇਗੀ ਤਾਂ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨ ਬਲਵਾਨ ਅਤੇ ਯੋਗ ਹੋ ਸਕਣਗੇ।

ਖੇਡਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਲਓ। ਅਸੀਂ ਦੇਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਪਿੰਡਾਂ ਤੇ ਛੋਟੇ ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਤੇ ਮੁਟਿਆਰਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਮੱਲਾਂ ਮਾਰੀਆਂ

ਹਨ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਹ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਜਾਂ ਕਮੇ ਗਰੀਬ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਨਿਰੋਲ ਆਪਣੇ ਜਜ਼ਬੇ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਆਪਣੇ ਚੁਣੇ ਹੋਏ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਝੰਡੇ ਗੱਡਦੇ ਹਨ। ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਚੋਟੀ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਅਤੇ ਕੁਲੀਨ ਸਿੱਖਿਆ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਕ੍ਰਿਕਟ ਵਰਗੀ ਖੇਡ ਵਿਚ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਧੋਨੀ, ਪਾਂਡੀਆ, ਸਿਰਾਜ ਖਾਨ ਜਿਹੇ ਖਿਡਾਰੀ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਣਾ ਖੱਟਿਆ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸਾਧਾਰਨ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਛੋਟੇ ਕਸਬਿਆਂ ਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ। ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਮੁੱਕੇਬਾਜ਼ ਅਤੇ ਪਹਿਲਵਾਨ ਵਿਸ਼ਵ ਚੈਂਪੀਅਨ ਬਣ ਗਏ ਹਨ; ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉੱਤਰ ਪੂਰਬੀ ਖਿੱਤੇ ਦੇ ਮੁੱਕੇਬਾਜ਼, ਭਾਰ ਤੋਲਕ ਅਤੇ ਫੁੱਟਬਾਲਰ ਆਪੋ-ਆਪਣੀਆਂ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਅਗਵਾਈ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਝਾਰਖੰਡ ਦੇ ਤੀਰਅੰਦਾਜ਼ ਅਤੇ ਹਾਕੀ ਖਿਡਾਰੀ, ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਹਾਕੀ ਖਿਡਾਰੀ, ਕੇਰਲ ਦੇ ਦੌਤਾਕ ਤੇ ਜੰਪਰ, ਤਾਮਿਲ ਨਾਡੂ ਦੇ ਸ਼ਤਰੰਜ ਦੇ ਖਿਡਾਰੀ - ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਇਸੇ ਪਿਛੋਕੜ ਤੋਂ ਆਏ ਹਨ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੌਕਾ ਮਿਲਣ 'ਤੇ ਆਪਣੀ ਕਾਬਲੀਅਤ ਸਿੱਧ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਇਹ ਸਫਲਤਾ ਕੁੱਲ ਹਿੰਦ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਫੌਜ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਫਸਰ ਪੱਧਰ ਦੀ ਭਰਤੀ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਛੋਟੇ ਕਸਬਿਆਂ ਜਾਂ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਘੱਟ ਆਮਦਨ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਦਿਨ ਲੱਦ ਗਏ ਹਨ ਜਦੋਂ ਫੌਜੀ ਅਤੇ ਸਿਵਲ ਅਫਸਰ ਸਮਾਜ ਦੇ ਰੱਜੇ ਪੁੱਜੇ ਘਰਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਜਨਤਕ ਖੇਤਰ ਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ,

ਡਾਕਟਰਾਂ, ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਆਦਿ ਵਿਚ ਆਮ ਪਿਛੋਕੜ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਭਰਮਾਰ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਵਿਅਕਤੀਗਤ ਯਤਨਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਬੰਧਨ ਕਰ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਚਿਹਨ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉੱਝ, ਇਹ ਤਰੱਕੀ ਸਾਡੇ ਪਿੰਡਾਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਕਸਬਿਆਂ ਦੇ ਕਰੋੜਾਂ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਲਈ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਦੇ ਮੌਕੇ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕੀ। ਸਾਡੀ ਆਬਾਦੀ ਵਧ ਕੇ 1 ਅਰਬ 40 ਕਰੋੜ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਖੱਪੇ ਨੂੰ ਇਕੱਲੀ ਸਰਕਾਰ ਨਹੀਂ ਭਰ ਸਕਦੀ। ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕ ਅਜੇ ਵੀ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਪੇਂਡੂ ਕੰਮਾਂ ਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਨਿਰਬਾਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਅਰਥਚਾਰੇ ਨੂੰ ਉਭਾਰਨ ਵਿਚ ਨਾਕਾਮ ਰਹੇ ਹਾਂ। ਸਨਅਤਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਅਜੇ ਵੀ ਸ਼ਹਿਰੀ ਖੇਤਰਾਂ ਤੱਕ ਮਹਿਦੂਦ ਹਨ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਧਣ ਦੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਕਾਫ਼ੀ ਹੈ। ਖੇਤੀ ਜੋੜਾਂ ਕਰ ਕੇ ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਵਿਚ ਕਿਸੇ ਨਵੇਂ ਵੱਡੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਆਸਾਰ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ। ਨਵੇਂ ਬੀਜ, ਖਾਦਾਂ ਅਤੇ ਔਜ਼ਾਰਾਂ ਦਾ ਕਾਫ਼ੀ ਰੁਝਾਨ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਬਹੁਤਾ ਕੁਝ ਬਦਲ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਖੇਤੀ ਸਨਅਤਾਂ ਦੀ ਗੁੰਜਾਇਸ਼ ਸੀਮਤ ਹੈ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਨੌਜਵਾਨ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰ ਹਨ ਜੋ ਸ਼ਹਿਰੀ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹਨ ਜਾਂ ਆਪਣਾ ਭਵਿੱਖ ਸੰਵਾਰਨ ਲਈ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਉਡ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਉਪਰਲੇ ਇਕ ਫ਼ੀਸਦ ਵਰਗ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਦੇ

ਹੇਠਲੇ ਤਬਕਿਆਂ ਦਰਮਿਆਨ ਅਥਾਹ ਪਾੜਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਖਿਆਲ ਮੁਤਾਬਕ ਇਸ ਚੱਕਰ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਰਾਹ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਸਨਅਤੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਉਹ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਦੀ ਇਸ ਲਹਿਰ ਨਾਲ ਸਿੱਝਣ ਦੇ ਸਮੱਰਥ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਜੀਵਨ ਦੇ ਮਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਬੇਰੁਜ਼ਗਾਰੀ ਵਿਚਕਾਰ ਇਸ ਅਥਾਹ ਖੱਪੇ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਜਾਨਦਾਰ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਭਰਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਨਅਤ ਦੇ ਸੁਖਮ, ਲਘੂ, ਦਰਮਿਆਨੇ ਅਤੇ ਵਡੇਰੇ ਪੱਧਰਾਂ 'ਤੇ ਉੱਦਮਸ਼ੀਲਤਾ ਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਦੇਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਓ ਕਰਨ ਲਈ ਅਧਿਕਾਰ ਦੇਣੇ ਪੈਣਗੇ।

ਇਸ ਅਥਾਹ ਰਾਸ਼ਟਰ ਅੰਦਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਪਏ ਹਨ। ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਜਿਸ ਕਿਸੇ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਜਾਂ ਖਿੱਤੇ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮੂਲ ਉਪਜ ਵਿਚ ਸਨਅਤੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆਵਾਂ ਰਾਹੀਂ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਕਰਨ ਦਾ ਵੱਲ ਸਿੱਖ ਲਿਆ, ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਆਮਦਨ ਦੇ ਪੱਧਰ ਨੂੰ ਉਤਾਹ ਚੁੱਕ ਲਿਆ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹਾਇਕ ਕਿੱਤਿਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਦੀ ਹੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਰੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਪਾਨ ਇਸ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕੱਚਾ ਮਾਲ ਦਰਾਮਦ ਕਰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਉੱਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸਨਅਤਾਂ ਤੇ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਉਸ ਵਿਚ ਭਾਰੀ ਮੁੱਲ ਵਾਧਾ ਕਰ ਕੇ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਹੌਂਡਾ, ਟੋਯੋਟਾ, ਸੋਨੀ, ਇਹ ਕੋਈ ਖ਼ਾਨਦਾਨੀ ਅਰਥਪਤੀ

ਨਹੀਂ ਸਨ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਾਧਾਰਨ ਢੰਗ ਨਾਲ ਹੋਈ ਸੀ। ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਾਡਬੈਂਡ ਸੇਵਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਨਲਾਈਨ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਸਿੱਖਿਆ ਦਾ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤੱਕ ਪਸਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਨਾਲ ਸੰਭਾਵੀ ਕਾਰੋਬਾਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿੱਤਿਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਬਹੁਤ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਨਅਤੀ ਇਨਕਲਾਬ ਨੂੰ ਸਮੱਰਥ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਟੇਟ/ਰਿਆਸਤ ਵੱਲੋਂ ਸੁਰੱਖਿਆ, ਸਿੱਖਿਆ, ਸਿਹਤ ਜਿਹੀਆਂ ਮੂਲ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜੰਗੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਮਲ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣੀ ਕਹਾਵਤ ਹੈ- ‘ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮੱਛੀ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਦਿਨ ਲਈ ਉਸ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮੱਛੀ ਫੜਨਾ ਸਿਖਾ ਕੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਭਰ ਦੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ’। ਅਸੀਂ ਇਹ ਉਦਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਨਾਗਰਿਕਾਂ ਨੂੰ ਲਾਲ ਫੀਤਾਸ਼ਾਹੀ ਦੀ ਜਕੜ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ?

ਅੱਜ ਸਾਨੂੰ ਜਲਵਾਯੂ ਤਬਦੀਲੀ ਜਿਹੀਆਂ ਸੰਗੀਨ ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਬੌਧਿਕਤਾ (ਏ.ਆਈ.), ਭਾਈਵਾਲ ਅਰਥਚਾਰਾ, ਭੂ-ਰਾਜਸੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਵਧ ਰਿਹਾ ਖਤਰਾ, ਮਹਾਮਾਰੀ ਆਦਿ ਜੋ ਇਕੱਲੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਤਾਂ ਅਤਿੱਕੇ ਮਾਤਰ ਹਨ ਪਰ ਸਮੂਹਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਹ ਸੁਨਾਮੀ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦੇ ਸਨਮੁੱਖ ਸਿਰਫ਼ ਤਿਆਰ-ਬਰ-ਤਿਆਰ, ਸਖ਼ਤਜਾਨ ਤੇ ਲਚਕਦਾਰ ਹੀ ਜ਼ਿੰਦਾ ਰਹਿ ਸਕਣਗੇ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਇਹ ਵੱਡੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਰਾਹ ਦਰਸਾਉ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਸਾਡੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਉਦਮਾਂ ਨੂੰ ਬੇੜੀਆਂ (ਲਾਲ ਫੀਤਾਸ਼ਾਹੀ) ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ।

ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਅਦੁੱਤੀ ਮਹਿਮਾ

ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਵਲੋਂ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦੇ ਮਾਨਵੀਕਰਣ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਵਲੋਂ ਲੰਗਰ ਦੀ ਅਪਰ ਅਪਾਰ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਬੜੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਵਿਸਥਾਰ ਨਾਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਕਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ, ਭਾਈ ਕਾਹਨ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ, ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਗਿਆਨੀ ਗਿਆਨ ਸਿੰਘ, ਡਾ. ਮਹੀਪ ਸਿੰਘ, ਪਿਆਰਾ ਸਿੰਘ ਪਦਮ, ਡਾ. ਸੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਕੋਹਲੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਸੰਤੋ-ਬਲਵੰਡ ਦੀ ਵਾਰ ਤੇ ਭੱਟਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਮੈਥਿਲੀ ਸ਼ਰਨ ਗੁਪਤ ਤੇ ਗੋਲਕ ਚੰਦ ਨਾਰੰਗ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਮਹਾਰਥੀਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਬਾਣੀ ਉੱਤੇ ਵੀ ਖੂਬ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਇਸ ਯੋਗਦਾਨ ਦਾ ਸਾਰ-ਅੰਸ਼ ਜਾਨਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਨਵਯੁਗ ਵੱਲੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 'ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਬਾਣੀ' ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਵੱਡਿਤਣ ਇਸ ਵਿਚ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਇਸਦਾ ਮੁੱਖ ਸ਼ਰੇਅ ਤਰਨਤਾਰਨ ਨੇੜਲੇ ਗੁਰੂਧਾਮ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪਾਸਾਰ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿਪੀ ਦਾ ਮਾਨਵੀਕਰਣ ਤੇ ਲੰਗਰ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਇਹ ਵੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਉਰਫ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ 48 ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਆਯੂ ਭੋਗ ਕੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾ ਗਏ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਪਤਨੀ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਮ ਸਾਹਾਂ ਤੱਕ ਨਿਭਾਇਆ।

ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਦੇ ਪਿਤਾ ਫੇਰੂ ਮੱਲ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕ ਸਨ ਤੇ ਅਕਸਰ ਉਥੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੱਲ ਪੈਂਦੇ। ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਦੇਹਾਂਤ ਉਪਰੰਤ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਆਪਣੇ ਸੰਗੀਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਰਤਾਰਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਆਪਣੇ ਹੱਥੀ ਖੇਤੀ ਕਰ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਲੰਗਰ ਵਰਤਾਉਂਦੇ

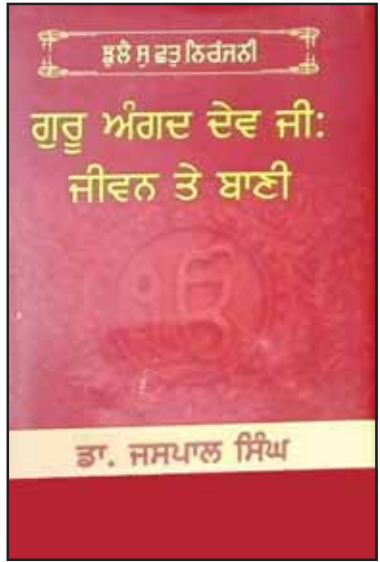
ਅਤੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਜੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਦੀ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਖੇਤੀ ਦਾ ਉਪਕਾਰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਪ੍ਰਚਾਰੀ ਜਾਰੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਉਸਤਤ ਤੋਂ ਏਨੇ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਕਿ ਉਥੋਂ ਦੇ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਤਿਆਗੇ ਸਗੋਂ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਤੇ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਵੀ ਵਿਸਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮਾਤਾ ਜੀ ਸੱਤ ਸਾਲ ਇਕੱਲੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਤਾਅਨੇ ਮਿਹਣਿਆਂ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਵੀ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਆਪਣੇ ਬਾਲ ਪਰਿਵਾਰ ਕੋਲ ਪਰਤਣ ਦੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਾ ਵੀ ਕੋਈ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਤੇ ਨਿਸ਼ਠਾ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਬਾਬਾ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗੀ ਸੰਗੀ ਤੇ ਉਤਰਅਧਿਕਾਰੀ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਇਸਦੇ ਫਲਸਰੂਪ ਉਹ ਸਦਾ ਲਈ ਭਾਈ ਲਹਿਣਾ ਤੋਂ ਅੰਗਦ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਬਹੁਤ ਥੋੜ੍ਹੀ ਆਯੂ ਭੋਗਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਵਜੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋਏ।

ਇਹ ਗੱਲ ਵੱਖਰੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਉਣ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣਾ ਨਿਵਾਸ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਏਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਡਾ. ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਇਸ ਤੱਥ ਉੱਤੇ ਵੀ ਚਾਨਣਾ ਪਾਉਂਦੀ ਹੈ ਜੋ 2004 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 500ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੁਰਬ ਸਮੇਂ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਦੀ ਰੂਪ-ਰੇਖਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਸੀ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਰੂਪ ਦੇਣ ਲਈ ਬਾਬਾ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਹੇਠ 'ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ' ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਏਸੇ ਵੇਲੇ ਏਥੇ 'ਵਿਦਿਆ ਵੀਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ' ਦੇ ਸੰਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਣ ਲਈ ਅੱਧੀ ਦਰਜਨ ਵਿਦਿਅਕ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੀ ਸਥਾਪਨਾ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਅਧਿਐਨ, ਖੋਜ, ਤੇ ਪ੍ਰਚਾਰ-ਪ੍ਰਸਾਰ ਲਈ (1) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਰਿਲੀਜੀਅਸ ਸਟੱਡੀਜ਼ ਲੋੜਵੰਦ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ

ਚਾਹਨਾ ਤ੍ਰਿਪਤ ਕਰਨ ਲਈ (2) ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਸਾਇੰਸ ਐਂਡ ਆਈ.ਆਈ.ਟੀ ਦਾ ਨੀਟ ਵਿੰਗ, ਪੰਜਾਬ ਦੀਆਂ ਲੜਕੀਆਂ ਤੇ ਲੜਕਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ ਉੱਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਨ ਹਿੱਤ (3) ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਆਫ ਕੈਰੀਅਰ ਐਂਡ ਕੋਰਸਿਜ਼,

ਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਫੈਂਸ ਅਕੈਡਮੀ ਵਾਸਤੇ ਲਿਖਤੀ ਟੈਸਟ ਤੇ ਐਸ.ਐਸ.ਬੀ. ਇੰਟਰਵਿਊ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਲਈ (4) ਸੁਤੰਤਰ ਤੇ ਵੱਖਰੀ ਅਕੈਡਮੀ ਤੇ ਸਿਵਲ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਦੇ ਇਮਿਤਹਾਨਾਂ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਾਉਣ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੀ (5) ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ ਪ੍ਰੈਪਰੇਟਰੀ ਇੰਸਟੀਚਿਊਟ ਫਾਰ ਸਰਵਿਸਿਜ਼ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ, ਜਿੱਥੇ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਫਾਓ ਤੱਕ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਏਥੇ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਫੀਸ ਤਾਂ ਕੀ ਲੈਣੀ ਹੈ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਦਾ ਮਾਣ-ਭੱਤਾ, ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੀ ਸੁਵਿਧਾ ਤੇ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਵੀ ਨਿਸ਼ਾਨ-ਏ-ਸਿੱਖੀ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ ਪੂਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ 550ਵੇਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਗੁਰਪੁਰਬ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰਖਦਿਆਂ

'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਯਾਦਗਾਰੀ ਜੰਗਲ' ਲਗਾਉਣ ਦਾ ਕਾਰਜ ਵੀ ਆਰੰਭਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਹੀ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਸਿੱਖ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜਥੇਬੰਦ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਉਤਰਾਧਿਕਾਰੀ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ। ਐਵੇਂ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਅੱਠ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਚਰਨ-ਛੋਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਇਹ ਪੁਸਤਕ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਜੀਵਨ-ਜਾਂਚ ਤੇ ਸਿੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਵਲੋਂ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਉਜਾਗਰ ਕਰਨ ਵਿਚ ਪਾਏ ਯੋਗਦਾਨ ਨੂੰ ਬਾਖੂਬੀ ਅੰਕਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਖਡੂਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨਿਰੰਜਨੀ ਛੱਤ ਰਹਿੰਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਤੱਕ ਝੁਲਦੀ ਰਹੇਗੀ ਤੇ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਵਾਲਾ 'ਅੰਨ-ਦੇਗ ਦਾ ਕੜਛ' ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਰਹੇਗਾ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਮਾਤਾ ਖੀਵੀ ਜੀ ਦੇ ਜੀਵਨ ਕਾਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਤੋਂ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਤੱਕ ਪੰਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਦੀ ਸੰਗਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸੀ।

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਹੁਕੜਾ ਦੇ ਕੀ ਕਹਿਣੇ

ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ-ਫਗਵਾੜਾ ਸੜਕ ਤੋਂ 4 ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਹਟਵੇਂ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਅਬਾਦੀ ਵਾਲੇ ਪਿੰਡ ਹੁਕੜਾ ਦਾ ਮਹੱਤਵ ਆਮ ਪਿੰਡਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। 'ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਪਿੰਡ ਸ਼ਹਿਰ ਤੇ ਕਸਬੇ' ਨਾਂ ਦੀ ਅਮਰਜੀਤ ਡਾਇਰੈਕਟਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਪੱਤਰਕਾਰ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਲ ਦਾ ਜਨਮ ਇਸ ਪਿੰਡ ਵਿਚ 15 ਮਾਰਚ, 1929 ਨੂੰ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਬਾਲ ਵਰੇਸੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲਾ ਗਿਆ ਤੇ 2 ਫਰਵਰੀ, 1993 ਨੂੰ ਉਥੇ ਹੀ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਏਸ ਪਿੰਡ ਦੇ ਰਾਮ ਦਿਆਲ, ਰਾਮਜੀਤ ਤੇ ਮੋਹਨ ਲਾਲ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਪੁਲਿਸ ਤੇ ਬਾਰਡਰ ਸਕਿਊਰਿਟੀ ਫੋਰਸ ਵਿਚ ਚੰਗੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਹਰ ਸਾਲ ਆਪਣੇ ਮਿਸ਼ਨ ਐਵੇਅਰਨੈੱਸ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲਾਂ 'ਚ ਪੰਜਵੀਂ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋਣਹਾਰ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਨਵੇਂ ਵਿਦਿਆ ਵਿਚ ਦਾਖਲੇ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਵਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਅਗਲੇ ਵਰ੍ਹੇ ਦੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਮਿਤੀ 20 ਜਨਵਰੀ, 2024

ਨਿੱਕ ਸੁੱਕ
ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ
 ਫੋਨ: 91-98157-78469
 Sandhugulzar@yahoo.com

ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਹੁਸ਼ਿਆਰਪੁਰ, ਪਠਾਨਕੋਟ, ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ, ਰੂਪਨਗਰ, ਮੋਹਾਲੀ, ਕਪੂਰਥਲਾ, ਜਲੰਧਰ, ਫਤਿਹਗੜ੍ਹ ਸਾਹਿਬ ਤੇ ਪਟਿਆਲਾ ਨੂੰ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਕੇਂਦਰਾਂ ਵਿਚ ਮੁਫਤ ਕੋਚਿੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਯੋਜਨਾ ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਆਰੰਭ ਹੋ ਤੇ 20 ਜਨਵਰੀ, 2024 ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਰਹੇਗੀ।

ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਏਸੇ ਅਕਤੂਬਰ ਮਹੀਨੇ ਹੁਰਤਾ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਜਨਤਕ ਇਕੱਠ ਕਰ ਕੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਲ ਯਾਦਗਾਰੀ ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਦੀ ਵੀ ਉਦਘਾਟਨ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਇੰਸਪੈਕਟਰ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਹੁਣੇ ਤੋਂ ਭੱਜ-ਦੌੜ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਲਾਇਬਰੇਰੀ ਵਿਚ ਸਜਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਚੁਣੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬੁੱਤ ਬਣਵਾਇਆ ਜਾ ਚੁੱਕਾ ਹੈ।

ਏਸ ਵਰ੍ਹੇ ਹੁਕੜਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਇੱਕ ਮੋੜ ਹੋਰ ਆਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਕਿ ਰਾਮ ਦਿਆਲ ਦੀ ਬੇਟੀ ਪ੍ਰਭਜੋਤ, ਜੋ ਗੌਰਮਿੰਟ ਕਾਲਜ ਫਾਰ ਗਰਲਜ਼ ਵਿਚ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਨੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਚੋਣਾਂ ਲੜੀਆਂ ਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਟੀ ਦੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਭਾਗਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਚੁਣੀ ਗਈ। ਚੇਤੇ ਰਹੇ ਕਿ ਮੇਰਾ ਇਸ ਪਰਿਵਾਰ ਨਾਲ ਨਾਤਾ ਉਦੋਂ ਜੁੜਿਆ ਜਦੋਂ ਰਾਮ ਦਿਆਲ 36 ਸੈਕਟਰ, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਦੇ ਬਾਣੇ ਵਿਚ ਤਾਇਨਾਤ ਸੀ। ਤਾਰਾ ਸਿੰਘ ਕਾਮਲ ਤੇ ਹੁਕੜਾ ਭਰਾਵਾਂ ਦਾ ਇਹ ਪਿੰਡ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ।

ਅੰਤਿਕਾ
—ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ—
ਜਿਸੁ ਪਿਆਰੇ ਸਿਉ ਨੇਹੁ ਤਿਸੁ ਆਗੈ
ਮਹਿ ਚਲੀਐ॥
ਪ੍ਰਿਯੁ ਜੀਵਣੁ ਸੰਸਾਰਿ ਤਾ ਕੈ ਪਾਛੈ
ਜੀਵਣਾ॥

ਕਾਮਰੇਡ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦਿਆਂ

ਹੁਣ ਦੇ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮੁਕਤਸਰ ਦੇ ਪਿੰਡ ਭਲਾਈਆਣਾ ਵਿਖੇ 1942 ਵਿਚ ਜਨਮੇ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਬਚਪਨ ਆਮ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਵਾਂਗ ਸਭ ਤੰਗੀਆਂ-ਤੁਰਸੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਸਾਧਾਰਨਤਾ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਗੁਜ਼ਰਿਆ। ਮੁੱਢਲੀ ਵਿਦਿਆ ਆਪਣੇ ਪਿੱਡੋਂ ਅਤੇ ਫਿਰ ਨਾਲ ਦੇ ਪਿੰਡ ਛੱਤੋਆਣਾ ਤੋਂ ਹਾਸਲ ਕਰ ਕੇ ਅਧਿਆਪਨ ਲਈ ਬੋਸਿਕ ਟੀਚਰ ਟ੍ਰੇਨਿੰਗ ਕੋਰਸ ਫਰੀਦਕੋਟ ਤੋਂ ਕੀਤਾ। ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਦਸਵੀਂ ਪਾਸ ਕਰਨ ਤੱਕ ਉਸ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ 'ਤੇ ਪਕੜ ਕਾਫੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। ਇਸ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤਲੜੀ ਵਰਗੇ ਸਾਹਿਤਕ ਰਸਾਲੇ ਅਤੇ ਹੋਰ

ਪਰਮਿੰਦਰ ਸਿੰਘ
 ਫੋਨ: 95010-25030

ਸਾਹਿਤ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲੱਗ ਗਈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੇ ਬੁਨਿਆਦੀ ਸੁਭਾਅ ਅਤੇ ਨਜ਼ਰੀਏ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਮਨੁੱਖਤਾ ਪ੍ਰਤੀ ਸਨੇਹ, ਖਿੱਚ ਅਤੇ ਜਮਹੂਰੀਅਤ ਨਾਲ ਲਬਰੇਜ਼ ਹੋ ਗਈਆਂ।

ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਨਰੋਆ ਕਰ ਗੁਜ਼ਰਨ ਨੂੰ ਫਲ ਉਸ ਵਕਤ ਪੈਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ ਜਦੋਂ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਸੰਨ 1961-62 ਵਿਚ ਮੁਕਤਸਰ ਜ਼ਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਖਿਓਵਾਲੀ ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਅਧਿਆਪਕ ਤਾਇਨਾਤ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅਧਿਆਪਕ ਯੂਨੀਅਨ ਵਿਚ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੇ ਜ਼ੋਰ ਫੜਿਆ ਹੀ, ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਸਕੂਲ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਸਮੱਝਤਾ 'ਤੇ ਡੂੰਘਾ ਅਸਰ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਦੇ ਇਕ

ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਫੁਲੋਲ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੱਸਣ ਮੁਤਾਬਿਕ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਉਥੇ ਬਣੀ ਪਾਣੀ ਦੀ ਡਿੱਗੀ ਵਿਚੋਂ ਅਖੌਤੀ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਡੋਲ ਰਾਹੀਂ ਆਪ ਪਾਣੀ ਕੱਢਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਾਣੀ ਡਿੱਗੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਪਿਆਇਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਲਿਤ ਅਤੇ ਗ਼ੈਰ-ਦਲਿਤ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਦੋ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਟੂਟੀਆਂ ਸਨ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮਾਸਟਰ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਟੂਟੀ ਬੰਦ ਹੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤੀ ਤਾਂ ਕਿ ਸਾਰੇ ਬੱਚੇ ਇਕ ਹੀ ਟੂਟੀ ਤੋਂ ਪਾਣੀ ਪੀਣ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਦਲਿਤ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਡਿੱਗੀ ਵਿਚੋਂ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਲਗਾ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਪੂਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਹ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਕੋਹੜ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹੋਂ ਪੁੱਟਣ ਲਈ ਸੰਜੀਦਾ ਰਿਹਾ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੇ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਜਾਤ-ਪਾਤ ਦੇ ਸਵਾਲ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਸਮਝਿਆ। 1964 ਦੇ ਅਖੀਰ ਤੱਕ ਖਿਓਵਾਲੀ ਤੋਂ ਤਬਾਦਲਾ ਕਰਵਾ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ ਭਲਾਈਆਣੇ ਕੋਲ ਪੁਤਕੋਟ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਲੱਗੀ ਚੇਟਕ ਕਰਕੇ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੌਰਾਨ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਬੀ.ਏ. ਪਾਸ ਕਰ ਕੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚੋਂ ਛੁੱਟੀ ਲੈ ਕੇ ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਈਵਨਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਐਮ.ਏ. ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਇੱਥੇ ਹੀ ਉਸ ਨਾਲ ਤਰਸੇਮ ਬਾਗੀਆ ਅਤੇ ਰਾਮਪੁਰਾ ਫੂਲ ਵਾਲੇ ਮੇਘ ਰਾਜ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਵਕਤ ਹੀ ਉਸ ਦਾ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਵਿਕਾਸ ਮਨੁੱਖਵਾਦ ਦੇ ਸੰਕਲਪਾਤਮਕ ਢਾਂਚੇ ਤੋਂ ਪਾਰ ਜਾ ਕੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਤੇ ਰਾਜਸੀ

ਢਾਂਚੇ ਦੇ ਜਮਾਤੀ ਵਿਰੋਧਾਂ ਅਤੇ ਸੰਘਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਚੌਖਟੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵੱਲ ਵਧਿਆ। ਇਸੇ ਵੇਲੇ ਹੀ ਮਜ਼ਦੂਰਾਂ ਅਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਹੋਕਾ ਦਿੰਦੀ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲਹਿਰ ਪੱਛਮੀ ਬੰਗਾਲ ਦੇ ਨਕਸਲਬਾਤੀ ਨਾਂ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠੀ

ਜਿਸ ਨੇ ਮੁਲਕ ਭਰ ਦੇ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਨੂੰ ਝੰਜੋੜ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਆਪਣੀ ਰਾਜਸੀ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਚਮਕਾਉਣ ਦੇ ਰਾਹ ਪਿਆ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਵੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅਭਿੰਨ ਨਾ ਰਹਿ ਸਕਿਆ। ਐਮ.ਏ. ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਪਾਸ ਕਰਨ ਮਗਰੋਂ ਆਪਣੇ ਸਕੂਲ ਅਧਿਆਪਕ ਦੇ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਛੱਡ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬ ਦੇ ਰਾਹਾਂ ਦਾ ਪਾਂਧੀ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਸ ਰਾਹ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਹੀ ਉਹ ਇਨਕਲਾਬੀ ਭਾਵਨਾ ਅਤੇ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਲਹਿਰ, ਇਸ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕਤਾ

ਅਤੇ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਤੇ ਤਰਕ ਆਧਾਰਿਤ ਸਮਝ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬੌਧਿਕ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਤੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਸਾ ਨਾ ਵੱਟਿਆ। ਲਹਿਰ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧ ਹਿੱਸਾ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਇਸ ਵਿਚਲੇ ਪ੍ਰਚਲਿਤ, ਭਾਰੂ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਉਲਾਰ ਵਹਾਅ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਤਿੱਖੀ ਸੋਚ 'ਤੇ ਪਰਖਣ ਤੋਂ ਪਾਸਾ ਨਾ ਵੱਟਿਆ। ਆਪਣੇ ਸੰਸਾਰ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨਾਵਲ 'ਆਗ ਕਾ ਦਰਿਆ' ਵਿਚ 1942-43 ਦੌਰਾਨ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਵਿਚ ਨਿਕਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਮੁੰਡੇ ਕੁੜੀਆਂ ਬਾਰੇ ਹਲਕੇ ਤਨਜ਼ੀਆ ਲਹਿਜੇ ਵਿਚ ਕੁਰੱਤਲੈਨ ਹੈਦਰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸੁਹਿਰਦ ਭਾਵਨਾ ਵਾਲੇ ਨੌਜਵਾਨ ਤਾਂ ਸਨ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਧੁਰਾ ਆਮ ਲੋਕਾਈ ਵਿਚ ਨਾ ਹੋ ਕੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਮੇਂ ਦੇ ਫੇਰ ਨਾਲ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਉੱਚੇ ਗਲਿਆਰਿਆਂ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਗਏ। 1967-68 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਨੌਜਵਾਨ ਨਾ ਸਿਰਫ ਉਮਰ ਭਰ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜੋਖਮ ਭਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਜਿਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਗੋਂ ਲਹਿਰ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਲਈ ਬੌਧਿਕਤਾ ਦੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਨਿਗਰ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਰਹੇ। ਇਹ ਨੌਜਵਾਨ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨੀ ਅਤੇ ਮੱਧਵਰਗ ਦੇ ਆਮ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਦੇ ਜੰਮਪਲ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਾਹੌਲ ਸਦਕਾ ਲਹਿਰ ਦੇ ਮੁੱਢਲੇ ਪੜਾਅ ਵਿਚ ਹਿੱਸਾ 'ਤੇ ਬੇਲੋੜੀ ਟੇਕ ਅਤੇ 1970 ਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਨੂੰ ਇਨਕਲਾਬ ਦੀ ਅੰਤਿਮ ਕਾਮਯਾਬੀ ਦਾ ਦਹਾਕਾ ਐਲਾਨਣ ਦੇ ਮਾਅਰਕੇਬਾਜ਼ ਨਾਅਰੇ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਪਛਾਣ ਕੇ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਜੁਟ ਪ੍ਰਫੈਸਰ ਹਰਭਜਨ ਸੋਹੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤਿੱਖੇ ਅੰਦਰੂਨੀ ਵਿਰੋਧਾਂ ਨੂੰ ਝੱਲਦਿਆਂ ਜਮਹੂਰੀ

ਸ਼ਰਧਾਂਜਲੀ

ਅਤੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਲੋਕ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰੀ ਬਿੰਦੂ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਭਾਰਿਆ। ਆਪਣੇ ਲਗਪਗ ਪਚਵੇਂ ਸਾਲ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਜੀਵਨ ਦੌਰਾਨ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਇਨਕਲਾਬੀ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਤੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮਸਲਿਆਂ 'ਤੇ ਅਨੇਕਾਂ ਲਿਖਤਾਂ ਲਿਖੀਆਂ। ਇਹ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਤੱਥ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਕੰਮ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅਤੇ ਰਵਾਇਤਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਅਤੇ ਨਿੱਜਤਾ ਕਦੇ ਵੀ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਆਏ। ਇਸ ਸਾਰੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਉਸ ਦਾ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਨਾਲ ਜਿਉਂਦਾ ਜਾਗਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ। ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਪੇਸ਼ੇਵਰ ਜੀਵਨ ਵਾਸਤੇ ਉਸ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਉੱਚ ਵਿਦਿਆ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਵਧਾਇਆ, ਪਰ ਅਨੁਵਾਦ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਰਿਹਾ। ਉਸ ਵਾਸਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਕਿਸੇ ਵੀ ਲਿਖਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਤੱਤ ਦਾ ਦੂਜੀ ਜ਼ੁਬਾਨ ਵਿਚ ਉਲੋਥਾ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਵਾਸਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਧਰਾਤਲ ਨਾਲ ਜੁੜਵੇਂ ਲਫਜ਼ਾਂ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀ ਖਾਸ ਮੁਹਾਰਤ ਸੀ।

ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕਿਸਾਨਾਂ ਵਿਚ ਵਿਗਸੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰ ਦੀ ਨੀਂਹ ਵਿਚੋਂ 1960 ਵਿਆਂ ਵਿਚ ਵਿਕਸਿਤ ਹੋਈ ਵਿਦਿਆਰਥੀ/ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਦੀ ਲਹਿਰ ਅਤੇ ਹੋਰ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੀ ਸਿਫਤੀ ਦੇਣ ਨੂੰ ਖਾਰਜ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਸ ਲਹਿਰ ਦੀ ਧਰਾਤਲ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਅਤੇ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰਨ ਵਿਚ ਠਾਣਾ ਸਿੰਘ ਵਰਗੇ ਅਨੇਕ ਇਨਕਲਾਬੀਆਂ ਦਾ ਯੋਗਦਾਨ ਹੈ। ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿ ਗਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਸ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਸਦਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਵਸਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਉਸ ਦਾ 'ਦਿ ਸਨਸੈਟ ਕਲੱਬ'

ਚੱਲਦੇ-ਚੱਲਦੇ

ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਭਾਰਤ ਦਾ ਐਸਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਜੋ ਉਸ ਦੇ ਖੁਦ ਦੱਸਣ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚੋਂ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਰਜਮਾ ਕਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਮ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਲਿਖਣੀ ਜਾਂ ਬੋਲਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਰਜਮਾ ਕਰ ਕੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਉਹ ਕੋਈ ਮਾਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸਮਝਦਾ। ਬਸ ਉਸ

ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰੋਮਾਣਾ ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਦੇ ਸੂਰਮਾਤੀ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸੁਭ ਚਿੰਤਕਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ, ਅਤੇ ਸਮੇਂ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਵਿਸ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਲੋਂ ਭੇਜੇ ਲੇਖ ਪਾਠਕਾਂ ਵਲੋਂ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸੇ ਦੁਖਾਂਤਕ ਘਟਨਾ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਜੀਵਨ ਲੀਲਾ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਗਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਮਿੱਤਰ ਵਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਉਘੇ ਸਿੱਖ ਚਿੰਤਕ ਅਤੇ ਲੇਖਕ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਹੁਰਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਿਆ ਲੇਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜੋ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਪ੍ਰੋ. ਕੁਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਰੋਮਾਣਾ

ਦੀ ਤਰਬੀਅਤ ਹੀ ਐਸੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ 'ਚ ਛਪੀਆਂ ਹਨ। ਦੂਜਾ, ਉਸ ਦੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਲਿਖਤਾਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਹਨ; ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਨਾਵਲ ਹਨ, ਸੰਪਾਦਕੀ ਜਾਂ ਕਾਲਮ। ਇਸ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਜੋ ਸੋਚਦਾ ਹੈ, ਲਗਭਗ ਉਹ ਹੀ ਲਿਖ ਜਾਂ ਬੋਲ ਵੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਜਾਂ ਸੋਚਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਲਗਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਸਦਾਚਾਰ ਜਾਂ ਸਮਾਜੀ ਡਰ ਕਾਰਨ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਬੋਲ ਜਾਂ ਲਿਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ। ਉਹ ਖੁਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਲੇਖਕ ਵਜੋਂ ਨਿਰਮਲ, ਅਮੁਸਦ ਅਨਦ ਪਰੋਵੇਕਦ (ਸੂਚਨਾ, ਮਨੋਰੰਜਨ ਅਤੇ ਭਤਕਾਹਟ) ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸ ਦਾ ਮਾਟੋ ਜਾਂ ਅਕੀਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਇਸ ਅਕੀਦੇ 'ਤੇ ਡਟਿਆ ਵੀ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਹਰ ਇਕ ਨੇ ਸਲਾਹਿਆ ਹੈ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਹੈਰਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨੂੰ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਮਾਣਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਅਤੇ ਗੰਦਾ ਕਿਹਾ। ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਭਤਕਾਹਟ ਗਏ ਲੋਕਾਂ, ਜੋ ਵੱਡੇ ਲੋਕ ਹੀ ਸਨ, ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਬਕ ਸਿਖਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਕੀਤੀ ਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਅਦਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਘਸੀਟਿਆ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਗੋਇਨਕਾ ਦੇ ਵਿਰੋਧ ਅਤੇ ਇੰਦਰਾ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਬਦਲੇ ਗੋਇਨਕਾ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ 'ਰਾਂਡ ਕਾ ਭਾਂਡ' ਕਿਹਾ ਅਤੇ ਮੁਰਾਰਜੀ ਦੇਸਾਈ ਨੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸਹੂ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਤਰੰਤ ਬਾਅਦ ਜਿਹੜਾ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ 'ਇਲਸਟਰੇਟਿਡ ਵੀਕਲੀ' ਦੀ ਐਡੀਟਰੀ ਤੋਂ ਫਾਰਗ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਲਿਖਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਛਪਿਆ ਨਾਵਲ 'ਦਿ ਸਨਸੈਟ ਕਲੱਬ' (The Sunset Club) ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਪੜ੍ਹਨ-ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਲਾਂ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ

ਬੜੇ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੇ ਪਲਾਟ ਦੁਆਲੇ ਉਸਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਤਿੰਨ ਪਾਤਰ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਦੇ 80-80 ਵਰ੍ਹੇ ਗੁਜ਼ਾਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਕਸ਼ਨ ਨਹੀਂ, ਬਸ ਤਿੰਨ ਪਾਤਰਾਂ ਵਿਚ ਆਪਸੀ ਬਹਿਸ ਜਾਂ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਰਾਹੀਂ ਹੀ ਨਾਵਲ ਅੱਗੇ ਤੁਰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ ਇਕੋ ਥਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਬਜ਼ੁਰਗ ਰੋਜ਼ ਸ਼ਾਮ ਆ ਕੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਨਾਵਲ ਵੀ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦੂਸਰੇ ਨਾਵਲਾਂ ਵਾਂਗ ਸਲਾਹਿਆ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਤਿੰਨ ਬਜ਼ੁਰਗ ਦੋਸਤ ਹਨ ਜੋ ਪਿਛਲੇ 40 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਹਰ ਸ਼ਾਮ ਲੋਧੀ ਗਾਰਡਨ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉਸੇ ਬੈਚ 'ਤੇ ਬੈਠਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਸ 'ਚ ਗੱਲਬਾਤ ਜਾਂ ਬਹਿਸ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਵਲ ਦਾ ਸਮਾਂ 26 ਜਨਵਰੀ, 2009 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਕੇ 26 ਜਨਵਰੀ, 2010 'ਤੇ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਯਾਨੀ 12 ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਦੇ 12 ਹੀ ਕਾਂਡ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨ ਬੁੱਢੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸ਼ਰਮਾ ਹੈ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਨਵਾਬ ਬਰਕਤ-ਉੱਲਾ ਬੇਗ ਹੈ ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜੇ ਦਾ ਨਾਂ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਹੈ ਜੋ ਸਿੱਖ ਹੈ। ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਹੁਣ ਲੋਧੀ ਗਾਰਡਨ ਅਤੇ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਪਾਰਕ, ਜੋ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਦਾਦਾ ਜੀ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਬਣਿਆ ਹੈ, ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਤਿੰਨੋਂ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਭਾਰਤ ਦੇ ਵੱਡੇ ਅਹੁਦਿਆਂ 'ਤੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਲੋਧੀ ਗਾਰਡਨ ਦੇ ਖਾਸ ਬੈਚ 'ਤੇ ਕਦੇ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਉਤਮ ਸਿੱਧ ਕਰਨ ਲਈ ਬਹਿਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਦੇ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿਚ ਵਧ ਰਹੇ ਕ੍ਰਿਸਟਾਚਾਰ ਬਾਰੇ ਤਬਸਰਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਵਾਪਰ ਰਹੇ ਸਕੈਂਡਲਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਰੋਜ਼ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਸੁਰਖੀਆਂ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਫੇਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਆਪਣੇ ਪ੍ਰਤੀਕਰਮ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਕਈ ਵਾਰ ਬਹਿਸ ਗਰਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਤਿੰਨੋਂ ਹੀ ਖੁਦ ਕਿਸੇ ਸਰਕਾਰ 'ਚ ਰਹੇ ਹਨ ਜਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਨੇੜੇ-ਤੇੜੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਇਹ ਪੱਖ ਜਿੰਨੀ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਮੈਂ ਦੱਸ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਨਾਵਲ 'ਚ ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਉਸੇ ਹੀ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਵਾਪਰਦਾ ਨਹੀਂ। ਬੜੇ ਦਿਲਚਸਪ ਜੁਮਲੇ ਤੇ ਖ਼ਿਆਲ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ! ਨਾਵਲ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਦਿਲਚਸਪ ਪੱਖ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਸਮੇਂ

ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੇ ਪਹਿਲੂ ਬਿਆਨਣ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਠੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸੂਰਜ ਜਾਮਾ ਮਸਜਿਦ ਦੇ ਗੋਲ ਜਿਹੇ ਗੁੰਬਦ ਦੇ ਓਹਲੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁੰਬਦ 'ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੀ ਰੱਤੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ

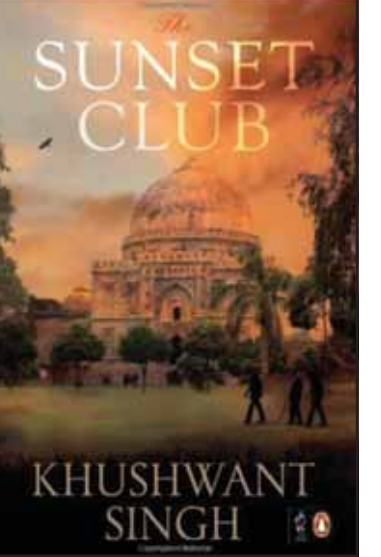

ਸਾਦੀਆ ਦੇਹਲਵੀ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਰੱਤ ਦੇ ਗਰਮ ਹੋਣ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਿਨ ਯਾਦ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਲੋਕ ਆਪਣੀ ਜਵਾਨੀ ਦੇ ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਭੇਤ ਇਕ-ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਝ ਦੀਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਸੱਚੀਆਂ ਅਤੇ ਕੁਝ ਕਾਲਪਨਿਕ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਨਾਵਲ ਦੇ ਇਸੇ ਪਹਿਲੂ ਬਾਰੇ ਅੱਜ ਕੱਲ੍ਹ ਬਹੁਤੀ ਚਰਚਾ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨੇ 12 ਦੇ 12 ਕਾਂਡਾਂ ਵਿਚ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਮੌਸਮ, ਬਨਸਪਤੀ ਤੇ ਫਲ-ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬੜੀ ਬੁਝਸੂਰਤੀ ਨਾਲ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਨਾਵਲ ਸਮੁੱਚੇ ਭਾਰਤ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਬਾਰੇ ਬੜੀ ਨਿਰਪੱਖ ਕ੍ਰਮੋਟਰੀ ਹੈ। ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਧਾਰਮਿਕ ਖ਼ਹਿਬਾਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਅੰਤਰਵਿਰੋਧਾਂ ਵੱਲ ਵੀ ਨਾਵਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਦੇ ਅਸੀਂ ਰੱਜ ਕੇ ਹੱਸਦੇ ਹਾਂ ਤੇ ਕਦੇ ਸਾਡੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਹੰਝੂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਕਦੇ ਨਾਵਲ ਗੰਭੀਰ ਲੱਗਦਾ ਤੇ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਮਜ਼ਾਕੀਆ। ਕਦੇ ਦਿਲ ਨੂੰ ਹਲੁਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਕਦੇ ਕਾਮੋਡੀ ਦਾ ਆਨੰਦ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣਨ ਵਾਲੇ ਦੱਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਵਲ ਦਾ 'ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ' ਖੁਦ ਲੇਖਕ ਹੈ

ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸ਼ਰਮਾ ਅਤੇ ਨਵਾਬ ਬੇਗ ਲੇਖਕ ਦੇ ਵਿਛੜ ਚੁੱਕੇ ਦੋਸਤ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਯੋਗ ਵਿਚ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਨਾਵਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। *** ਪਿਛਲੇ ਦਿਨੀਂ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦਾ ਰਿਲੀਜ਼ ਸਮਾਰੋਹ ਦਿੱਲੀ ਦੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਟਲ 'ਲਾ ਮੈਰੀਡਨ' ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਜਿਥੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਡਾ. ਮਨਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਪਤਨੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਮੁੱਖ ਮਹਿਮਾਨ ਸਨ ਜਿਸ ਦੇ ਕਰ-ਕਮਲਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਘੁੰਡ-ਚੁਕਾਈ ਹੋਈ ਸੀ। ਸਟੇਜ 'ਤੇ 96 ਸਾਲਾ ਬੁੱਢਾ ਹੋਇਆ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਕੁਝ ਕੁੱਝ ਜਿਹਾ ਹੋਇਆ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਸਿਰ 'ਤੇ ਟੋਪੀ ਅਤੇ ਸਾਹਮਣੇ ਸਕੋਚ ਦਾ ਮੱਗ ਸੀ। ਕੋਲ ਹੀ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਬੈਠੇ ਸਨ। ਨਾਵਲ ਰਿਲੀਜ਼ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਨੇ ਸੰਖੇਪ ਜਿਹੇ ਭਾਸ਼ਣ ਵਿਚ ਕਿਹਾ: "ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲੇਖਕ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਬਹੁਤ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਪਰ ਇਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਮੈਂ ਸੁਭਾਗੀ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੁੱਡ ਬੁੱਕਸ 'ਚ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਅੱਜ ਇਸ ਮਹਾਨ ਲੇਖਕ ਦਾ ਇਹ ਨਾਵਲ ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾਣ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।" ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਾਰੀ ਆਈ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ, ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਦੋ ਬੰਦਿਆਂ ਦੇ ਸਹਾਰੇ ਨਾਲ ਉਠਣ-ਬੈਠਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਅੱਜ ਵੀ 40 ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਵਾਂਗ ਬੋਲਦਾ ਅਤੇ ਸੋਚਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸਿਆ: "ਮੈਨੂੰ ਬੜੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਮੇਰੇ ਸੱਦੇ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਨਾਵਲ ਜਾਰੀ ਕਰਨ ਆਈ ਹੈ ਪਰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਹ ਬਿਨ ਬੁਲਾਏ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।" (ਆਮ ਕਰਕੇ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਨੂੰ ਗੇਟਕਰਸ਼ਰ (gate crusher) ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ) ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਨੂੰ ਮੈਂ ਦੋਸਤਾਂ-ਮਿੱਤਰਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਹੁੱਬ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰਦਾ ਹਾਂ। ਕਈ ਵਾਰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਮੈਨੂੰ ਫੁੱਲ ਭੇਜੇ ਗਏ ਹਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਫੁੱਲਾਂ ਨੂੰ ਕਈਕਈ ਦਿਨ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਅਲਮਾਰੀ ਉਪਰ ਰੱਖੀ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ ਤੇ ਹਰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਇਹ ਫੁੱਲ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰਸ਼ਰਨ ਕੌਰ ਨੇ ਭੇਜੇ ਹਨ।" ਨਾਵਲ ਦੇ ਛਾਪਕ ਪੈਂਗੁਇਨ ਪਬਲਿਸ਼ਰਜ਼ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਜਾਣੂੰਆਂ ਤੇ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਉਸ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਦੀ ਫਿਲਮ ਵੀ ਵਿਖਾਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਮਣੀਸ਼ਕਰ ਅਈਅਰ, ਐਮ.ਜੇ. ਅਕਬਰ,

ਵਿਕਰਮ ਸੇਠ, ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੋਂ ਆਸਮਾਂ ਜਹਾਂਗੀਰ, ਵਿਨੋਦ ਮਹਿਤਾ ਅਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਖਸੀਅਤਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਦੀ ਖਾਸ ਦੋਸਤ ਸਾਦੀਆ ਦੇਹਲਵੀ ਦੀਆਂ ਟਿੱਪਣੀਆਂ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਕਿਤਾਬ 'ਨੌਟ ਏ ਨਾਈਸ ਮੈਨ ਟੂ ਨੋਅ' ਸਾਦੀਆ ਦੇਹਲਵੀ ਨੂੰ

ਸਮਰਪਿਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਲਿਖਿਆ ਹੈ: ਸਮਰਪਤ! ਸਾਦੀਆ ਦੇਹਲਵੀ ਨੂੰ ਜਿਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੇ ਹੱਕ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਬਦਨਾਮੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਦੀਆ ਦੇਹਲਵੀ ਬੜੀ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੇਖਕ ਹੈ, ਪੱਤਰਕਾਰ ਹੈ, ਟੀ.ਵੀ. ਸੀਰੀਅਲ ਤੇ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਨਿਰਮਾਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮਾਜ ਸੇਵਕ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਭ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਹ ਬਹੁਤ ਬੁਝਸੂਰਤ ਹੈ ਜੋ 1957 'ਚ ਜਨਮੀ ਸੀ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਬੁੱਧੀਜੀਵੀ ਹੈ, ਮੂਰਖ ਹੈ, ਸ਼ੈਤਾਨ ਹੈ, ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੈ ਪਰ ਈਮਾਨਦਾਰ ਅਤੇ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰਕਿਓ ਸੁਣਾਇਆ ਕਿ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਕੁਰਸੀ 'ਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਬਾਹਵਾਂ ਉਸ ਦੀ ਕੁਰਸੀ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ 'ਤੇ ਰੱਖੀ ਝੁਕੀ ਹੋਈ ਖੜ੍ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਫੋਟੋ ਖਿੱਚੀ ਗਈ। ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੇ ਉਹ ਫੋਟੋ ਮੁੰਬਈ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਨੋਟਿਸ ਬੋਰਡ 'ਤੇ ਲਗਵਾ ਦਿੱਤੀ ਅਤੇ ਸਾਦੀਆ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਵੇਖ! ਤੂੰ ਮੈਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕੀਤਾ ਹੈ!" ਸਾਦੀਆ ਦੱਸਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੇ ਖੁਸ਼ਵੰਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕਿਹਾ, ਤ "ਬਦਨਾਮ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਤੁਸੀਂ ਕਾਲਮ ਲਿਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਆਹ ਹੁਣ ਫੋਟੋ ਸਭ ਨੂੰ ਵਿਖਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਿਵੇਂ ਫੋਟੋ ਜਾਣਬੁੱਝ ਕੇ ਖਿਚਵਾਈ ਗਈ ਹੋਵੇ।"

ਔਰਤ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਕਿੱਥੇ?
*****
ਗੱਲਾਂ ਜਾਂ ਗਾਲ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪੁਰਸ ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਟਿੱਚ ਕਦੇ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਝੇਡਾਂ ਵਿਚ
ਕਦੇ ਸਕੂਲ ਕਾਲਜਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵਿਚ ਸਮਾਜ ਵੀ ਮਿਲਦੇ ਬੰਦਰ ਘਰ ਦੀ ਚਾਰ ਦੀਵਾਰੀ ਅੰਦਰ ਬਜ਼ਾਰ ਮੁਹੱਲੇ ਜਾਂ ਵਿਚ ਮੰਦਰ।
ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਕੰਮੇ ਵਿਚ ਖੇਤਾਂ ਓਬੜ ਖੇਬੜ ਟਿੱਬਿਆਂ ਰੇਤਾਂ ਸਾਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਖੁੱਲ੍ਹਦੇ ਭੇਤਾਂ ਕਿਤੇ ਅਗਾੜੀ ਕਿਤੇ ਪਛੇਤਾਂ।
ਕੱਲ-ਮ-ਕੱਲੀ ਹੈ ਕੀ ਬੋਹਤਰ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਂਦੀ ਜੇ ਦਫ਼ਤਰ ਬੱਸ, ਗੱਡੀ ਜਾਂ ਉੱਤੇ ਅੱਡੇ ਸੁੰਨ-ਮ-ਸੁੰਨੀ ਸੜਕੇ ਜਾਂ ਖੱਡੇ ਛੋਟਿਆਂ ਵੱਡਿਆਂ ਨੇ ਡੋਲੇ ਅੱਡੇ ਜੰਤਰ ਮੰਤਰ 'ਤੇ ਖਾਂਦੀ ਡੰਡੇ

ਕਾਵਿ-ਕਿਆਰੀ

ਰੂਪ

ਕੋਈ ਨ ਦੇਖੇ ਮਾਰੀਆਂ ਮੱਲਾਂ ਜਿੰਨੇ ਮੂੰਹ ਉਨੀਆਂ ਨੇ ਗੱਲਾਂ।
ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਾਧੇ ਸਿੰਨ੍ਹਦੇ ਬਾਹਰ ਜਾਵੇ ਨੈਣਾਂ ਨਾਲ ਵਿੰਨ੍ਹਦੇ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਤੀ ਦੀ ਵਾਰੀ ਆਕੜਖੋਰ ਰੱਖੇ ਸਰਦਾਰੀ ਜੰਮੇ ਪੁੱਤਰ ਕਰੇ ਚੋਕੀਦਾਰੀ ਮਾਰੀ ਗਈ ਪਰ ਉਸਦੀ ਵਾਰੀ
ਮਜ਼੍ਹਬਾਂ ਨੇ ਭੀ ਨੰਗੇਜ਼ ਹੰਢਾਏ ਤਾਂ ਝੱਟ ਆਪਣੇ ਹੋਣ ਪਰਾਏ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਵੇਹਲ ਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਹੋਂਦ ਆਪਣੀ ਖੁਦ ਮਿਟਾਏ
ਬਿਨਾਂ ਉਹਦੇ ਨਾ ਕੋਈ ਮੁਹੱਬਤ ਬਿਨਾਂ ਉਹਦੇ ਨਾ ਮੋਹ ਸ਼ਰਾਫ਼ਤ ਕੋਣ ਕਰੇ ਸੁਣਵਾਈ ਲੋਕੋ ਮਾਂ, ਧੀ, ਭੈਣ ਦੇ ਅਪਮਾਨ ਨੂੰ ਰੋਕੋ।
-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ 'ਠੂਰਪੁਰੀ'

ਜਦ-ਜਦ ਸੋਨ ਸਵੇਰਾ ਹੁੰਦਾ। ਦਿਸਦਾ ਮੁੱਖੜਾ ਤੇਰਾ ਹੁੰਦਾ। ਜਦ-ਜਦ ਜੁਲਫਾਂ ਨੂੰ ਲਹਿਰਾਵੇਂ, ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਨੇਰਾ ਹੁੰਦਾ।
ਵੇਖ ਕੇ ਤੈਨੂੰ, ਮੁੜ ਨਾ ਵੇਖੇ, ਐਡਾ ਕੀਹਦਾ ਜੇਰਾ ਹੁੰਦਾ। ਗੱਲ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਡੂੰਘੇ ਜੋ ਪੈਦਾ, ਹੱਸੋਂ ਜਦੋਂ ਡੂੰਘੇਰਾ ਹੁੰਦਾ।
ਤੈਨੂੰ ਭੰਵਰਿਆਂ ਫੁੱਲ ਸਮਝ ਕੇ, ਪਾਇਆ ਹਰਦਮ ਘੇਰਾ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਹੜੇ ਰਾਹਵਾਂ ਦੀ ਤੂੰ ਪਾਂਧੀ, ਮਹਿਕਿਆ ਚਾਰ-ਚੁਫੇਰਾ ਹੁੰਦਾ।
ਗੱਲ ਰੂਪ ਦੀ ਜਦ ਵੀ ਤੁਰਦੀ, ਜ਼ਿਕਰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤੇਰਾ ਹੁੰਦਾ। ਕਿੰਨੀ ਚੰਗੀ ਗੱਲ ਹੁੰਦੀ ਜੇ, ਸਾਂਝਾ ਇਕ ਬਨੇਰਾ ਹੁੰਦਾ।

-ਜਸਪਾਲ ਸਿੰਘ ਨਾਗਰਾ 'ਮਹਿੰਦਪੁਰੀ'
ਫੋਨ: +13604481989

ਸਾਹਾਂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ
ਵਗਦੇ ਪਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਲੱਗਣ ਡੱਕੇ, ਕੋਈ ਮੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਰੁਖ਼ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹਵਾਵਾਂ ਦਾ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਛੱਡ ਤੂੰ ਬੰਦਿਆ, ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦਾ।
ਬੈਠਾ ਦਿਲ ਵਿਚ ਜੋ ਤੂੰ ਵਹਿਮ ਪਾਲੀ ਹਿਟਲਰ, ਸਿਕੰਦਰ ਜਿਹੇ ਰਾਜੇ ਵੀ ਤੁਰ ਗਏ ਇਸ ਜਹਾਨ ਤੋਂ ਹੱਥ ਖਾਲੀ।
ਵਿਚ ਤੁਫਾਨਾਂ ਫਿਰ ਕਿੱਥੇ ਜ਼ੋਰ ਚਲਦਾ ਕਿਸਤੀਆਂ ਉੱਤੇ ਮਲਾਹਾਂ ਦਾ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਛੱਡ ਤੂੰ ਬੰਦਿਆ, ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ

ਇਹ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦਾ।
ਤੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਨਾ ਦੇਖੇ ਜੋ ਤੂੰ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਲੱਗਦਾ ਉਹ ਤੇਰੇ ਲੇਖੇ ਇਕ ਇਕ ਦਿਨ ਕਰ ਕੇ ਮੁੱਕਦੀ ਜਾਵੇ ਤੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਸ ਇਹ ਹੀ ਭੁਲੇਖੇ।
ਦੇਣਾ ਪੈਣਾ ਤੈਨੂੰ ਇਹ ਸਭ ਲੇਖਾ ਤੇਰੇ ਕੀਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੁਨਾਹਾਂ ਦਾ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਛੱਡ ਤੂੰ ਬੰਦਿਆ, ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦਾ।
ਪੈਸੇ ਜੋੜ ਲਏ ਚਾਹੇ ਤੂੰ ਲੱਖ ਕਰੋੜਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਇਹ ਬੋੜਾ ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਬੰਗਲੇ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾ ਲੈ ਫਿਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੁੱਕਣੀਆਂ ਇਹ ਪੈਸੇ ਦੀਆਂ ਦੋੜਾਂ।
ਕਲਿਆਣਪੁਰੀ ਸੋਨੇ ਸਭ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਜਾਣਾ ਜੋ ਉਸਾਰਿਆ ਮਹਿਲ ਇਹ ਤੇਰੇ ਚਾਵਾਂ ਦਾ ਮੇਰੀ ਮੇਰੀ ਛੱਡ ਤੂੰ ਬੰਦਿਆ, ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਆਉਂਦੇ ਜਾਂਦੇ ਸਾਹਾਂ ਦਾ।
-ਸੋਨਾ ਕਲਿਆਣਪੁਰੀ

ਢਾਹਾਂ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂ ਪੁਸਤਕਾਂ

ਦੀਪਤੀ ਬਬੂਟਾ ਦਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ 'ਭੁੱਖ ਇਉਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ'

'ਭੁੱਖ ਇਉਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ' ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਦੀਪਤੀ ਬਬੂਟਾ ਦਾ ਚੌਥਾ ਕਹਾਣੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਨੌਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਨਵੇਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਨਰੋਏ ਵੀ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਆਰਥਿਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਦਬਾਵਾਂ ਕਾਰਨ ਆਪਣੇ ਹਿੱਸੇ ਆਈ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮਰਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਾ ਜਿਉਂ

ਨਿਰੰਜਣ ਬੋਰਾ
ਫੋਨ: 89682-82700

ਸਕਣ ਦੀ ਮਜਬੂਰੀ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਦਿਆਂ ਮਾਨਸਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਅਸਾਂਤ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਅਸਾਂਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਾਰਜ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਿਰੰਤਰ ਸਰਗਰਮ ਵੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਦਿਸ਼ਾ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਨ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਸ ਨੁਕਤੇ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਧਿਆਨ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੇਂਦਰਿਤ ਰੱਖਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਾਰਨਾਂ ਕਰਕੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਨਸਿਕ ਖਲਾਅ ਕਿਵੇਂ ਉਸਦੀ ਮਨੋ-ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਦਿਸ਼ਾ ਤੇ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਪਲ ਪਲ ਬਦਲਦੇ ਹਨ ਤੇ ਕਿਵੇਂ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਹਿਜ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਭਟਕਣਾ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇਸ ਭਟਕਣਾ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਆਪਣੇ 'ਘਰ' ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੀ ਸਲਾਹ ਵੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ।

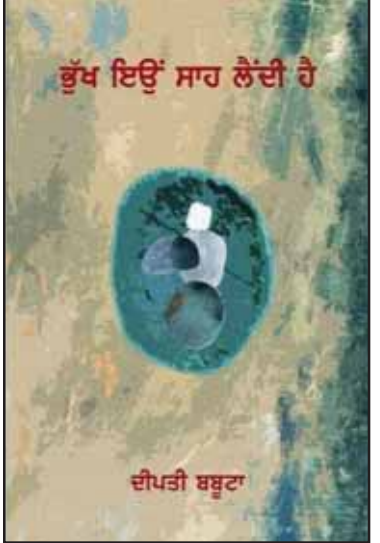
ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ 'ਵਸੀਕਰਨ' ਪਿੱਤਰੀ ਸੱਤਾ ਵੱਲੋਂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਕੀਤੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਨੂੰ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਮਾਨਸਿਕ ਖਲਾਅ ਦਾ ਵੱਡਾ ਕਾਰਨ ਮੰਨਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਾਤਰ ਸੰਗੀਤਾ ਅਰੋੜਾ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਵਜੋਂ ਆਪਣੇ ਕੁਲੀਗ ਅਧਿਆਪਕ ਅਭਿਜੀਤ ਦੀ ਤਸਵੀਰ ਸਮੇਟੀ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਪਿਤਾ ਉਸ ਲਈ ਨਾਇਬ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਉੱਚੇ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲਾ ਵਰ ਤਲਾਸ਼ਦਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਇੱਛਾ ਦੇ ਉਲਟ ਰਜਨੀਸ਼ ਨਾਲ

ਵਿਆਹ ਤਾਂ ਕਰਵਾ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਸ਼ਹਿਰੀ ਉੱਚ ਵਰਗ ਦੀ ਨਿੱਜਪ੍ਰਸਤ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਦੀਆਂ ਖਾਹਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਧੂਰਾ ਰਹਿਣ ਕਾਰਨ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਖਲਾਅ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਫੇਸਬੁੱਕ ਦੇ ਮਾਧਿਅਮ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਚਾਹਤ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਜੋੜ ਕੇ ਉਹ ਫਿਰ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਖਲਾਅ ਨੂੰ ਭਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਨੂੰ ਇਹ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇ-ਚੈਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਭਿਜੀਤ ਹੁਣ ਉਸਨੂੰ ਸੰਗੀਤਾ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਨਵੇਂ ਰੁਤਬੇ ਵਾਲੀ ਤਹਿਸੀਲਦਾਰਨੀ ਵਜੋਂ ਹੀ ਭੋਗਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਤ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਮਾਨਸਿਕ ਸਕੂਨ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਭਟਕ ਰਹੀ ਨਾਰੀ ਨੂੰ ਫਿਰ ਤੋਂ ਘਰ ਨਾਲ ਜੋੜਨ ਵਿਚ ਹੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ 'ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਾਰ' ਦੇ ਪਾਤਰ ਵੈਰਾਗ ਤੇ ਹੱਠ ਕਰਮ ਰਾਹੀਂ ਮੁਕਤੀ ਹਾਸਿਲ ਕਰਨ ਦੇ ਭਰਮ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਕੇ ਦੁਬਾਰਾ ਘਰ ਨਾਲ ਹੀ ਜੁੜਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਾਤਰ ਰਿਸ਼ੀ ਵਿਵੇਕਮੁਨੀ ਚਾਹੇ ਕੁਲਦੇਵ ਦੇ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਯੋਗ ਸਾਧਨਾ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਜੁਆਨ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੇ ਅਵਚੇਤਨ ਵਿਚ ਪਿਆ ਘਰ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅਕਸਰ ਉਸਦੀ ਸਾਧਨਾ 'ਤੇ ਹਾਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਨਮ ਸਮੇਂ ਹੀ ਆਸ਼ਰਮ ਦੀ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾਇਆ ਗਿਆ ਬੱਚਾ ਚੰਦਰ ਦੇਵ ਵੀ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਤੇ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਜਾਣਨ ਦੀ ਜਗਿਆਸਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਪਾਤਰ ਵਿਧੀ ਆਪਣੀ ਸੱਸ ਤੇ ਪਤੀ ਦੇ ਦਬਾਅ ਹੇਠ ਆ ਕੇ ਆਪਣੀ ਚੌਥੀ ਸੰਤਾਨ ਨੂੰ ਆਸ਼ਰਮ ਵਿਚ ਭੇਟ ਚੜ੍ਹਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਕਾਰਜ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਸਵੀਕ੍ਰਿਤੀ ਹਾਸਿਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ 'ਤੇ ਬਾਲਕ ਚੰਦਰ ਦੇਵ ਵੱਲੋਂ ਵਿਧੀ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਣਾ, ਉਸਨੂੰ ਵਿਧੀ ਵੱਲ ਜਾਂਦਿਆਂ ਰੋਕਣ ਵੇਲੇ ਵਿਵੇਕਮੁਨੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਦੀ ਪਕੜ ਢਿੱਲੀ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਵਿਧੀ ਦਾ ਆਸ਼ਰਮ ਵੱਲ ਦੌੜਣ ਦਾ ਘਟਨਾਕ੍ਰਮ ਜਦੋਂ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਨਾਲ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਵੀ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਕਿ 'ਘਰ' ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੱਠ ਕਰਮ ਤੇ ਵੈਰਾਗ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ 'ਵੱਸ ਅੱਖੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ' ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਵਿਚਕਾਰਲੇ ਭਾਵਨਾਤਮਕ ਰਿਸ਼ਤੇ ਦੀ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਬਲ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਚਨਬੱਧਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਬੇਬੇ ਤੇ ਬਾਪੂ ਘਰ ਵਿਚ ਹਮੇਸ਼ਾ ਹੀ ਆਪਸ ਵਿਚ

ਲੜਦੇ ਝਗੜਦੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਨਿਭਾਉਣ ਦੇ ਮੰਤਵ ਨਾਲ ਬੇਬੇ ਨੂੰ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੂਸਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚ

ਜਾਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਹਾਂ ਅੰਦਰਲੀ ਪਰਸਪਰ ਖਿੱਚ ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਨੂੰ ਭਾਵਪੂਰਤ ਢੰਗ ਨਾਲ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।
ਕਹਾਣੀ 'ਔਖੀ ਘੜੀ' ਆਪਣੇ ਸਵੈਮਾਣ ਤੇ ਘਰ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੀ ਲੜਾਈ ਲੜ ਰਹੀ ਭਾਰਤੀ ਔਰਤ ਦੀ ਮਨੋਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਸਜੀਵ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਵਕੀਲ ਅਵਿਨਾਸ਼ ਨਾਲ ਵਿਆਹੀ ਕਿਰਨ ਦੀ ਸਹਿਜ ਤੇ ਸੁਖਾਲੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਚੱਲ

ਰਹੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਔਖੀ ਘੜੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸਦਾ ਪਤੀ ਆਪਣੀ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਰੱਖੀ ਕੰਪਿਊਟਰ ਅਪਰੇਟਰ ਕੁੜੀ ਅਨੀਤਾ ਦੇ ਰੂਪ 'ਤੇ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਪਤਨੀ ਨਾਲ ਮਾਨਸਿਕ ਦੂਰੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਤੀ ਪਤਨੀ ਵਿਚਲਾ ਤਣਾਓ ਪਹਿਲਾਂ ਟਕਰਾਓ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਨੌਬਤ ਤਲਾਕ ਦੀ ਮੰਗ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਪਤੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਲੜਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਦੀ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ ਗੰਭੀਰ ਬਿਮਾਰੀ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋ ਕੇ ਹਸਪਤਾਲ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇੱਕ ਮਾਂ ਦੀ ਮਮਤਾ ਉਸਨੂੰ ਝੁਕਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ 'ਬਲੈਕ ਹੋਲ' ਜੀਵਨ ਦੀ ਕੁਦਰਤੀ ਧਾਰਾ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਕੇ ਮਕਾਨਕੀ ਜੀਵਨ ਜਾਂਚ ਵੱਲ ਵਧ ਰਹੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਇਸਦੇ ਘਾਤਕ ਨਤੀਜਿਆਂ ਤੋਂ ਅਗਾਹ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਮਨੁੱਖੀ ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਦਾ ਕਿਆਸ ਕਰ ਕੇ ਹੀ ਰੂਹ ਕੰਬ ਉਠਦੀ ਹੈ। ਹਵਾ ਤੇ ਪਾਣੀ ਵਰਗੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸਰੋਤਾਂ ਦੀ ਹੋ ਰਹੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਾਰਨ ਕਹਾਣੀ ਵੱਲੋਂ ਦਰਸਾਏ ਮਨੁੱਖੀ ਵਿਨਾਸ਼ ਦੇ ਵੇਰਵੇ ਭਾਵੇਂ ਅਜੇ ਕਲਪਿਤ ਹੀ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੀ ਇਹ ਚਿਤਾਵਨੀ ਬਹੁਤ ਦਮਦਾਰ ਹੈ ਕਿ ਕੁਦਰਤ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੇ ਖਿਲਵਾਤ ਦੀ ਅੰਤ ਇਸ ਕਲਪਨਾ ਨੂੰ ਹਕੀਕਤ ਵਿਚ ਵੀ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ 'ਭੁੱਖ ਇਉਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ' ਭੁੱਖ ਦੇ ਸਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਭੁੱਖ ਤੇ ਹਬੜੇਵੇਂ ਵਿਚਲੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਭੁੱਖ ਦੀ ਅਸੀਮਤਾ ਹਬੜੇਵੇਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਬੜੇਵਾਂ ਕਦੇ ਖਤਮ ਨਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਮ੍ਰਿਗ ਤ੍ਰਿਸ਼ਣੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੈਸੇ ਤੇ ਸੁਹਰਤ ਦੀ ਅੰਤਹੀਣ ਭੁੱਖ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਗੁਣਾ ਵੱਧ ਖਤਰਨਾਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪੇਟ ਭਰ ਜਾਣ 'ਤੇ ਤਾਂ ਇੱਕ ਭੁੱਖਾ ਮਨੁੱਖ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਲਈ ਤ੍ਰਿਪਤ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਆਪਣੇ ਫੈਲਾਓ, ਵਿਖਾਵੇ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਰਸਹੀਣ ਬਣਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਦਾਦਾ ਆਪਣੇ ਪੋਤੇ ਦੀਆਂ ਬੰਦ ਮੁੱਠੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਘੁੱਟਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੀ ਮਾਨਸਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਰਾਹੀਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਪਾਠਕ ਵੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ 'ਪੰਜਵਾਂ ਮੋਢਾ' ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਪਿਆਂ ਨੂੰ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪੁੱਤਰਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੋਢਾ ਦਿੱਤੇ

ਜਾਣ ਦੀ ਰਵਾਇਤ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੁਆਲਿਆਂ ਚਿੰਨ੍ਹ ਲਾਉਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਦੀਆਂ ਨਜ਼ਰਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਇਹ ਮੋਢੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੇ ਜਿਉਂਦੇ ਜੀਅ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ ਰੱਖਦਾ। ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਾਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਕੌਰ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਪੈਰਾਂ ਸਿਰ ਖੜ੍ਹਾ ਰੱਖਣ ਦੀ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲਦੀ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਉਸਦੇ ਬੁਢਾਪੇ ਵੇਲੇ ਉਸਦੇ ਚਾਰੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਦੇ ਮੋਢੇ ਆਪਣੀ ਮਾਂ ਦਾ ਬੋਝ ਚੁੱਕਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਭਾਵੇਂ ਉਸਦੇ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਚੰਨਦੀਪ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਸੰਤਾਲੀ ਦੇ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਵਰੁਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਤੇ ਉਸਦੀ ਭੈਣ ਨੂੰ ਬਚਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਲਿਆਈ ਸੀ ਪਰ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਦਾ ਦਬਾਅ ਉਸ 'ਤੇ ਭਾਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹੇ ਸਮੇਂ ਉਸਦੀ ਵਿਆਹੀ ਵਰੁੱਧੀ ਵੀਰਪਾਲ ਦਾ ਪੰਜਵਾਂ ਮੋਢਾ ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਭਾਵ ਨਾਲ ਉਸ ਵੱਲ ਵਧਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਪਾਠਕਾਂ ਲਈ ਨਵਾਂ ਨਹੀਂ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਨਿਭਾਅ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਕਲਾਤਮਿਕ ਜੁਗਤਾਂ ਇਸ ਦੀ ਪੜ੍ਹਣ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ।

ਕਹਾਣੀ 'ਓਪਰੀ ਹਵਾ' ਸਰੀਰਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਜਬਰ ਦੀ ਅੰਤ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਿਸੇ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਬਗ਼ਾਵਤੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਬਬੂਟਾ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲਾ ਕਥਾ ਰਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਣ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਨਿਰੰਤਰ ਬਣਾਈ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਉਸਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਭੁੱਖ ਇਉਂ ਸਾਹ ਲੈਂਦੀ ਹੈ' ਤੇ 'ਸਿਰਫ਼ ਐਨੀ ਮੇਰੀ ਬਾਤ' ਵਿਚਲਾ ਕਥਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਕਈ ਬਾਈ ਵਾਰਤਕ ਨੁਮਾ ਵੇਰਵਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤੌਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਠਕੀ ਧਿਆਨ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਬਾਕੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਠ ਦੌਰਾਨ ਬਣੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਪਾਠ ਮਾਨਸਿਕ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। 'ਮੁਕਤੀ ਤੋਂ ਪਾਰ' ਤੇ 'ਓਪਰੀ ਬਲਾ' ਵਰਗੀਆਂ ਬਹੁ-ਪਰਤੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਤਾਂ ਕਦੇ ਕਦੇ ਹੀ ਪੜ੍ਹਨ ਨੂੰ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀਕਾਰਾ ਕੋਲ ਪਾਤਰਾਂ ਦੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੀਆਂ ਅੰਤਰੀਵੀ ਪਰਤਾਂ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੌਲਿਕਤਾ ਤੇ ਸ਼ੁੱਧਤਾ ਸਮੇਤ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਕੋਸ਼ਿਲਤਾ ਤੇ ਸੰਵੇਦਨਾਤਮਕ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੁਸਤਕ ਸਾਜ਼ਿਲਦ ਪੁਸਤਕ ਨੂੰ ਸਪਤਰਿਸ਼ੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਨੇ ਛਾਪਿਆ ਹੈ।

ਅਣ-ਬੋਲੇ ਬੋਲਾਂ ਵਿਚਲੀ ਊਰਜਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਬਲੀਜੀਤ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ 'ਉੱਚੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ'

ਬਲੀਜੀਤ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੁਸਤਕ 2006 ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਈ, ਦੂਸਰੀ 2010 ਵਿਚ ਤੇ ਤੀਸਰੀ ਸੰਨ 2022 ਦੇ ਅੰਤਲੇ ਪੜਾਅ 'ਤੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਵਿਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਦਸ ਦਸ ਕਹਾਣੀਆਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਲੰਬੇ ਸਾਹਿਤਕ ਸਫ਼ਰ ਦੌਰਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਤੀਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਹੀ ਲਿਖੀਆਂ ਨੇ। ਏਨੀ ਧੀਮੀ ਰਫ਼ਤਾਰ ਵਿਚ ਕਹਾਣੀ ਸਿਰਜਣਾ ਕਰ ਕੇ ਵੀ ਜੇ ਉਹ ਪੰਜਾਬੀ ਕਹਾਣੀ ਬਾਰੇ ਹੁੰਦੀ ਹਰ ਚਰਚਾ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਚਿਰ ਸਥਾਈ ਜਿਉਣ ਯੋਗਤਾ ਦਾ ਹੀ ਕਮਾਲ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਕ ਊਰਜਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਨ ਯੋਗਤਾ ਨੂੰ ਵਧਾਉਂਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਾਠਕਥਾਰਸ ਭਰਪੂਰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸਹਿਜਤਾ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਭਾਵ ਬੋਧ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਪਾਤਰਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਅਸਹਿਜ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਅਸਹਿਜ ਤੇ ਬੇ-ਚੈਨ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਾ ਵਸਤੂ ਦੇ ਅੰਤਰੀਵੀ ਬੋਧ ਤੱਕ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀ ਉਮਰ ਅਕਸਰ ਲੰਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਇਹ ਖਾਸੀਅਤ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ ਹਿੱਸੇ ਵੀ ਆਈ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੇ

ਪਾਤਰਾਂ ਨੂੰ ਦਰਪੇਸ਼ ਮਨੋ-ਸਮਾਜਿਕ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦੇ ਸਮਾਧਾਨ ਲਈ ਸਿੱਧੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਾਉਂਦਾ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰਲੇ

ਮਾਨਸਿਕ ਕੁਹਰਾਮ ਵੱਲੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਭਵਿੱਖਤ ਦਿਸ਼ਾ ਬਾਰੇ ਸੋਚਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਪਾਠਕਾਂ 'ਤੇ ਹੀ ਛੱਡ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਬੋਲੇ ਨਾਲ ਅਣਬੋਲੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦਾ ਉਸਾਰ ਵਧੇਰੇ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਇਹ ਅਣ ਬੋਲਿਆ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸੋਚਣ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੰਭੀਰ ਬਣਾਉਣ

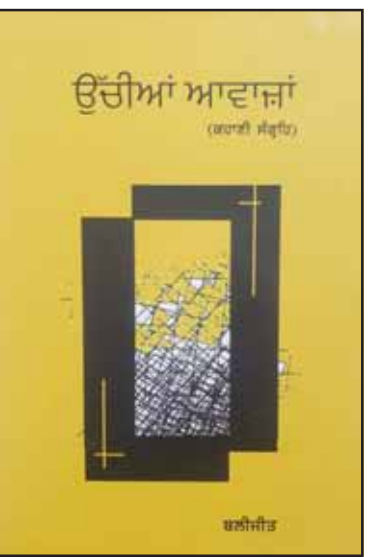
ਵਾਲਾ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਸੰਗ੍ਰਹਿ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਹਾਣੀ 'ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ' ਮਾਨਵੀ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚਲੇ ਨਿੱਘ ਨੂੰ ਉਸਦੀ ਸਮੁੱਚਤਾ ਸਮੇਤ ਮਾਨਣ ਦੀ ਕਲਾ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਮਾਰਮਿਕ ਤੇ ਭਾਵਪੂਰਤ ਬਿਰਤਾਂਤ ਸਿਰਜਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲੇ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਇਸ ਨਿੱਘ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਆਪਣੇ ਗੁਆਂਢੀ ਗੋਰੇ ਕਿਰਾਏਦਾਰ ਜੈਕ ਫਰੇਜ਼ਰ ਤੇ ਉਸਦੀ ਪਤਨੀ ਲਿੱਲੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਿਰਾਏ ਵਾਲਾ ਘਰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲੇ ਖਲਾਅ ਨੂੰ ਭਰਨ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਿਹੇ ਹੀ ਕਿਸੇ ਪਾਤਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗੇ ਬਣਨ ਦੇ ਭਾਵ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਹਾਸਲ ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਕਹਾਣੀ 'ਮੌਤ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿਚ' ਹਰ ਮਨੁੱਖ ਅੰਦਰ ਸਦੀਵੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਲੰਮੀ ਉਮਰ ਭੋਗਣ ਦੀ ਲਾਲਸਾ ਬਾਰੇ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦਿਆਂ ਅਜੋਕੇ ਪਦਾਰਥਕ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਇਸ ਲਾਲਸਾ ਵੱਲੋਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤੇ ਨਵੇਂ ਅਰਥਾਂ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨਦੇਹੀ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅੰਧਰਗ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਹੋਈ ਮਾਂ ਦੀ ਲੰਬੀ ਉਮਰ ਉਸ ਲਈ ਨਰਕ-ਕੁੱਝ ਸਾਬਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਉਸਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਮੈਂਬਰਾਂ ਲਈ ਵੀ ਵੱਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਸੰਤਾਪ ਬਣ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਦੋਹੇ

ਧਿਰਾਂ ਉਸਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਤੀਬਰਤਾ ਨਾਲ ਉਡੀਕਣ ਲੱਗਦੀਆਂ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ ਬੁੱਢੀ ਮਾਂ ਵੱਲੋਂ ਮੰਗ ਕੇ ਲਈ ਮੌਤ ਨਾਲੋਂ ਆਪਣੇ ਪਾਤਰ ਡਾ. ਸਿੰਗਲਾ ਦੀ ਮੌਤ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾ ਬਿਹਤਰ ਅੰਤ ਕਰਾਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਅਚਨਚੇਤੀ ਹੀ ਉਸਨੂੰ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖਾਂ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਦਿੰਦਾ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ 'ਰੇਤ ਦੇ ਘਰ' ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਰੇਤ ਦੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵੇਲੇ ਦੀ ਸਮਝ, ਮਾਸੂਮੀਅਤ ਤੇ ਮੁਹੱਬਤ ਨੂੰ ਅਜੋਕੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਬਣਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਪੱਕੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਤੁਲਨਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਹਾਣੀ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਮੁੱਠੀ ਵਿਚੋਂ ਰੇਤ ਵਾਂਗ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕਿਰ ਜਾਣ ਦਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ 'ਹਨੇਰੇ ਦੀ ਫਰਦ' ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਹੋ ਰਹੇ ਤੇਜ਼ ਰਫ਼ਤਾਰ ਸ਼ਹਿਰੀਕਰਨ ਦੇ ਨਤੀਜਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪਾਠਕ ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਬੇ-ਚੈਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪੇਂਡੂ ਘਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਉਸਰੇ ਸ਼ੋਅ ਰੂਮਾਂ ਦੀਆਂ ਨੀਹਾਂ ਹੋਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਦੱਬ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਮਨੁੱਖੀ ਅਤੀਤ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਮੋਹਖੇਰੇ ਰਿਸ਼ਤਿਆਂ ਨੂੰ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਤਲਾਸ਼ ਦਾ ਚੇਤਨ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਉਣਾ ਲੱਚਦੀ ਹੈ।

ਕਹਾਣੀ 'ਨਮਸਕਾਰ' ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਤੇ ਪੈਸੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਵਿਚਲੇ ਫਰਕ ਨੂੰ ਸੂਖਮ ਕਲਾਤਮਿਕ ਛੋਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੂਪਮਾਨ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ ਅਨੁਸਾਰ ਪੈਸੇ ਦੀ ਭੁੱਖ ਹਉਮੈ ਤੇ ਹੰਕਾਰ ਭਰੇ ਟਕਰਾਵਾਂ ਨੂੰ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫ਼ੇ 'ਤੇ)

ਜਿਸ ਨੇ 'ਜੇ' ਜਿੱਤ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਲਈ

ਸਾਡੀ ਮਾਂ (ਜਿਸ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਬੀਬੀ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ) ਅਕਸਰ ਇਕ ਗੱਲ ਕਿਹਾ ਕਰਦੀ ਸੀ- ਭਲਾ 'ਜੇ' ਵੀ ਵਿਆਹੀ ਐ ਕਿਸੇ ਨੇ? ਬਾਲਪਨ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਗਲ ਦੀ ਸਮਝ ਨਾ ਪੈਣੀ ਕਿ ਇਹ 'ਜੇ' ਕਿਸ ਕੋਲੋਂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੈ, ਕੋਈ 'ਜੇ' ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਕਰਾਉਣਾ ਚਾਹੇਗਾ ਅਤੇ ਇਹ 'ਆਕਤਬੋਰ ਜੇ' ਵਿਆਹ ਕਰਨੋਂ ਨਾਂਹ ਕਿਉਂ ਕਰਦੀ ਐ? ਵਡਿਆਂ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦੇ ਸਹੀ ਅਰਥ

ਪ੍ਰੋ. ਜਸਵੰਤ ਸਿੰਘ ਗੰਡਮ
ਫੋਨ: +91 98766-55055

ਪਤਾ ਲਗੇ (ਵੈਸੇ ਇਹ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਪਤਾ ਲਗੇ ਵੀ ਕਿ ਨਹੀਂ!) ਜੇ, ਜਦ, ਤਦ, ਯਦੀ, ਪਰ-ਪਰੰਤੂ, ਅਗਰ-ਮਗਰ, 'ਇਫਜ਼ ਐਂਡ ਬਟਜ਼' ਬੇਸ਼ਕ ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ (ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ, ਫਾਰਸੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ) ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਪਰ ਅਰਥ ਸਭ ਦਾ ਕਰੀਬ ਇਕੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਬਹਾਨੇਬਾਜ਼ੀ, ਰੋਕਾਂ, ਝਾਕਾ, ਬੇਯਕੀਨੀ, ਸ਼ਰਤਾਂ ਜਾਂ ਮਨ ਹਰਾਮੀ

ਹੁੱਜਤਾਂ ਢੇਰ! ਇਹੀ ਅਰਥ ਹਨ ਇਹਨਾਂ ਢੁੱਚਰੀ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ। ਭਾਈ ਕਾਨ੍ਹ ਸਿੰਘ ਨਾਭਾ ਦੇ ਮਹਾਨਕੋਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ 'ਜੇ' ਸਰਵਨਾਮ ਹੈ ਅਤੇ 'ਜੇ' ਦਾ ਬਹੁਵਚਨ ਹੈ। ਉਹ ਵਿਚਿਤ੍ਰ ਨਾਟਕ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ- "ਜੇ ਅਪਨੇ ਗੁਰ ਤੇ ਮੁਖ ਫਿਰਹੇ"। ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਅਰਥ 'ਯਦਿ' ਅਤੇ 'ਅਗਰ' ਵੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ 'ਚੋਂ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ- "ਜੇ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਆਰਜਾ ਹੋਰ ਦਸੂਣੀ ਹੋਇ" (ਅੰਗ 2)। ਉਹ ਇਸ ਦਾ ਫਾਰਸੀ ਹਵਾਲਾ ਵੀ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਕ ਹੋਰ ਅਰਥ ਕਰਦਿਆਂ ਉਹ 'ਜੋ/ਜਉ' ਦਾ ਭਾਵ 'ਜੇਹਤਾ' ਦਸਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ- "ਜੋ ਆਇਆ ਸੋ ਸਭ ਕੋ ਜਾਸੀ"। (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ 1047)। ਕੋਲਿਨਜ਼ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ 'ਇਫ' ਅਤੇ 'ਬਟ' ਓਲਡ ਹਾਈ ਜਰਮਨ, ਓਲਡ ਸੈਕਸਨ ਰਾਹੀਂ ਓਲਡ ਇੰਗਲਿਸ਼ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕੀਤੇ। 'ਇਫ' ਜਿਫ, ਏਫ ਅਤੇ ਇਬਾ ਰਾਹੀਂ ਅਤੇ ਬਟ ਬਿਯੂਜਨ, ਬਿਯੂਟਨ ਰਾਹੀਂ ਬੁਟਾਨ (ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਬਾਹਰ ਹੋਣਾ/ ਜਾਣਾ ਸੀ) ਆਪਣੇ ਮੌਜੂਦਾ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪੁੱਜੇ। ਜਿਥੋਂ ਤਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਮੁਹਾਵਰੇ 'ਇਫਜ਼ ਐਂਡ ਬਟਜ਼' ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ ਤਾਂ ਐਕਸਫੋਰਡ, ਕੈਂਬਰਿਜ ਅਤੇ ਮੋਰੀਯਮ ਵੈਬਸਟਰ ਡਿਕਸ਼ਨਰੀਆਂ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਦਾ 1600ਵਿਆਂ ਤਕ ਪਹਿਲਾ ਰੂਪ ਇਫਜ਼ ਅਤੇ ਐਂਡਜ਼ ਸੀ।

ਇਸ ਅਗਰ-ਮਗਰ ਬਾਰੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਵੀ ਰੋਬਰਟ ਬਰਾਉਨਿੰਗ (1812-89) ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਕਵਿਤਾ 'ਦ ਲਾਸਟ ਰਾਈਡ ਟੂ ਗੈਦਰ' ('ਮਹਿਬੂਬਾ ਨਾਲ' ਆਖਰੀ ਘੋੜਸਵਾਰੀ) ਵਿਚ ਬਾਖੂਬੀ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਸ਼ਕ ਆਪਣੇ ਅਮੋੜਵੇਂ ਇਸ਼ਕ ਨੂੰ ਸਵੀਕਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਆਪਣੀ ਮਹਿਬੂਬਾ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਆਖਰੀ ਸਵਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰਦੇ ਜੋ ਮੰਨੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਟਕੀ ਇਕਬਚਨੀ ਵਿਚ ਆਸ਼ਕ ਇਸ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਕਹਿੰਦੇ- 'ਜੇ ਮੈਂ ਔਹ ਕਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਜੇ ਮੈਂ ਆਹ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ/ਹੋ ਸਕਦੇ ਕੁਝ ਲਾਭ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਪਰ ਇਹ ਵੀ ਤਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਸੀ ਕਿ ਜੋ ਮਿਲਿਆ ਉਹ ਵੀ ਨਾ ਮਿਲਦਾ'। ਉਹ ਅਤਿਅੰਤ ਆਸ਼ਾਵਾਦੀ ਹੁੰਦਿਆਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਕੀ ਪੜ੍ਹੇ ਇਹ ਆਖਰੀ ਘੋੜ ਸਵਾਰੀ ਦਾ ਪਲ ਸਦੀਵੀ ਹੋ ਨਿਬੜੇ! ਭਾਈ, 'ਜੇ' ਹੋਵਨ ਦਿਨ ਪਧਰੇ, ਭੁਜੇ ਉਗਣ ਮੋਠ! ਰੁਡਯਾਰਡ ਕਿਪਲਿੰਗ ਨੇ ਤਾਂ ਇਕ ਕਵਿਤਾ ਦਾ ਸ਼ੀਰਸ਼ਕ ਹੀ 'ਇਫ' ਰਖਿਆ। 1895 ਵਿਚ ਲਿਖੀ ਅਤੇ 1910 ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਛਪੀ ਇਸ ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਕਵੀ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਨੌਕ ਸਲਾਹਾਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਅਨੇਕਾਂ ਵਾਰ 'ਜੇ' (ਇਫ) ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਦੇ। 1956 ਦੀ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ 'ਕਰ ਭਲਾ' ਵਿਚ ਇਕ ਗੀਤ ਹੈ- 'ਦੀਵਾਨੇ ਅਗਰ-ਮਗਰ ਕਾਰੋ

ਸੋਚੋ, ਦੀਵਾਨੇ... 2/ਮਾਰੇ ਦਿਲ ਪੇ ਤੀਰ ਨਜ਼ਰ ਲਗਾ ਲੇ ਨਿਸ਼ਾਨੇ'। ਆਹ ਹੁਣੇ ਜਿਹੀ ਆਈ ਇਕ ਫਿਲਮ 'ਸ਼ਿਕਾਰਾ' (2020) ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਗੀਤ ਹੈ- 'ਯੇ ਅਗਰ ਮਗਰ ਛੋੜ ਬਹਾਨਾ...'. 'ਜੇ, ਪਰ-ਪਰੰਤੂ, ਅਗਰ-ਮਗਰ' ਕੁਝ ਨਾ ਕਰਨ ਦੇ ਢਕੱਸਲੇ ਹਨ। ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅੱਜ ਤਾਂ ਕੰਮ ਕੱਲ੍ਹ ਤੇ ਨਾਂ ਟਾਲੇ। ਪਰ ਅਜੋਕੇ ਕਾਲਭਰੇ ਅਤੇ ਡਿਜਿਟਲ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦੇ 'ਕੱਲ੍ਹ ਨਾਮ ਕਾਲ ਦਾ'। ਇਸ ਲਈ 'ਜੇ' ਕੱਲ੍ਹ ਕਰੋ ਸੋ ਅੱਜ, ਜੇ ਅੱਜ ਕਰੋ ਸੋ ਅਬ (ਹੁਣ)! 1965 ਦੀ ਕਲਾਸਿਕ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮ 'ਵਕਤ' ਦਾ ਇਕ ਗੀਤ ਹੈ- 'ਆਗੇ ਭੀ ਜਾਨੇ ਨਾਂ ਤੂ ਪੀਛੇ ਭੀ ਜਾਨੇ ਨਾਂ ਤੂ, ਜੋ ਭੀ ਹੈ ਬਸ ਜੇਹੀ ਇਕ ਪਲ ਹੈ'। ਅਜੋਕੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ 'ਹੋ ਬੇਬੀ' (2007) ਅਤੇ 'ਕੱਲ੍ਹ ਹੋ ਨਾ ਹੋ' (2003) ਇਸ ਨੂੰ ਵਖਰੇ ਅੰਦਾਜ਼ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ- 'ਹੋ ਬੇਬੀ! ਜੀਅ ਲੋਨੇ ਦੇ ਇਸ ਪਲ ਕੋ, ਕੱਲ੍ਹ ਕੀ ਸੋਚੋਗੇ ਕੱਲ੍ਹ ਕੋ' ਅਤੇ 'ਹਰ ਪਲ ਯਹਾਂ ਜੀਅ ਭਰ ਕੇ ਜੀਓ ਜੋ ਹੈ ਸਮਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਹੋ ਨਾ ਹੋ'। ਪੀ.ਬੀ.ਸ਼ੈਲੀ (1792-1822) ਆਪਣੀ ਇਕ ਕਵਿਤਾ 'ਟੂ ਏ ਸਕਾਈਲਾਰਕ' ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਲਿਖਦੇ- 'ਅਸੀਂ ਅੱਗਤ-ਪਿੱਛਤ ਝਾਕਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਉਸ ਗੱਲ ਉਪਰ ਝੁਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਮਿਲੀ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਕਾਰਨ ਹੀ ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸੁਹਿਰਦ ਹਾਸੇ ਉਦਾਸ ਖਿਆਲਾਂ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ; ਸਾਡੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਿੱਠੇ-ਪਿਆਰੇ ਗੀਤ ਉਹੀ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ

ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਉਦਾਸਾਕੁਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ!' ਅਸੀਂ ਟਾਲਾ ਵਟਣ ਵਿਚ ਮਾਹਿਰ ਹਾਂ। 'ਹੁਣ' ਦੇ ਹਤਿਆਰੇ! ਸਾਡੇ ਤਾਂ ਇਥੇ ਜੇ ਕੋਈ ਇਹ ਕਹੇ ਕਿ 'ਬਸ ਹੁਣੇ ਆਇਆ' ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਇਕ-ਅੱਧ ਘੰਟਾ ਲਾ ਕੇ ਆਉ; ਜੇ ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ 'ਰੀਣ ਕੁ ਦੇਰ ਨਾਲ ਆਉ' ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਆਬਣੇ ਆਉ ਆਤੇ ਜੇ 'ਜ਼ਰਾ ਠਹਿਰ ਕੇ' ਆਉਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਕਰਕੇ ਜਾਏ ਤਾਂ ਫਿਰ ਤਾਂ ਸਮਝੋ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਹੀ ਆਉ। ਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਸਾਂਭਦੇ, ਸਮਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਾਂਭਦਾ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਜੇ' ਵਿਆਹ ਲਈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੀ ਜੰਗ ਜਿੱਤ ਲਈ! ਲਾਰੇ-ਲੱਪੇ, ਟਾਲ-ਮਟੋਲ, ਢਿੱਲ-ਮੱਠ ਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰਾਹ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੰਜ਼ਿਲ 'ਤੇ ਤਾਂ ਭਲਾ ਕੀ ਪਹੁੰਚਾਉਣਗੇ! ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰ ਰਾਹਤ ਇੰਦੌਰੀ ਨੇ ਖੂਬ ਕਿਹੇ- 'ਤੂਫਾਨੇ ਸੇ ਆਖ ਮਿਲਾਓ, ਸੈਲਾਬੋਂ ਪਰ ਵਾਰ ਕਰੋ ਮਲਾਹੋਂ ਕਾ ਚੱਕਰ ਛੋੜੋ, ਤੈਰ ਕੇ ਦਰਿਆ ਪਾਰ ਕਰੋ'। ਅੰਤਿਕਾ- 'ਜੇ' ਬਾਰੇ ਇਕ ਪੇਂਡੂ ਟੋਟਕੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਅਖੇ 'ਜੇ ਭੂਆ ਦੇ ਮੁੱਛਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਤਾਂ ਉਹ ਚਾਚਾ ਹੁੰਦੀ (ਵੈਸੇ ਤਇਆ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਸੀ!)'' (ਟੋਟਕੇ ਦਾ ਇੱਕ-ਅੱਧ ਅਸਲੀ ਸ਼ਬਦ ਤਾਂ ਹੋਰ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਲਿਖਣਯੋਗ ਨਹੀਂ ਹੈ)

ਵਿਰਾਸਤ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ 'ਪਿੰਡ ਅਮਰੀਕਾ'

ਭਾਵੇਂ ਕਿ ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਬਹੁਤੀਆਂ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਫਸੋਸ ਕਿ ਇਹ ਫਿਲਮਾਂ ਆਪਣੇ ਅਸਲ ਵਿਸ਼ੇ ਤੋਂ ਭਟਕ ਕੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦਾ ਉਹ ਸੱਚ ਅੱਖੋਂ ਪਰਖੇ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਇਕ ਕੋਈ ਪ੍ਰੰਪਰਾ ਦਾ ਕੌੜਾ ਸੱਚ ਹੈ। ਲੇਖਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਫਿਲਮ 'ਪਿੰਡ ਅਮਰੀਕਾ' ਰਾਹੀਂ ਪਰਵਾਸੀ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਇਹ ਫਿਲਮ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੀ ਰੋਜ਼ੀ ਰੋਟੀ ਲਈ ਪਿੰਡ ਛੱਡ ਆਏ ਪਰੰਤੂ ਪਿੰਡ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਭਾਵੇਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀਆਂ ਦਾ ਬੋਝ ਵੱਧਦੇ ਬੁੱਢੇ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਆਪਣੀ ਵਿਰਾਸਤ, ਸੱਭਿਆਚਾਰ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟੇ ਨਹੀਂ। ਜਿਸ ਵਿਰਾਸਤ ਨੂੰ ਅਸਲ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕ ਭੁਲਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਵੀ ਸਾਂਭਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਫਿਲਮ ਇਕ ਪਰਿਵਾਰਕ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਾਦਾ-ਪੋਤਾ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਨੂੰਹ ਸੱਸ ਦੀ ਨੌਕ ਝੋਕ ਹੈ, ਅੱਲ੍ਹਤ ਦਿਲਾਂ ਦੀ ਮੁਹੱਬਤੀ ਬਾਤ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਚੜ੍ਹਦੇ ਅਤੇ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਦਿਖਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਵਿਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਰੰਗ ਨੂੰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਲਾਇਨਜ਼ ਫਿਲਮਜ਼ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਹਾਊਸ ਅਤੇ

ਸਿਮਰਨ ਪ੍ਰੋਡਕਸ਼ਨ ਦੇ ਬੈਨਰ ਹੇਠ ਬਣੀ ਇਸ ਫਿਲਮ 'ਪਿੰਡ ਅਮਰੀਕਾ' ਦੇ ਨਿਰਮਾਤਾ ਡਾ. ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਯੂ.ਐਸ.ਏ. ਹਨ। ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਨੂਰੀ, ਅਲਪਾ ਸਿਕੰਦਰ, ਸਾਰੰਗ ਸਿਕੰਦਰ ਤੇ ਰਵੀ ਬਿੰਦ ਨੇ ਗਾਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੀਤਾਂ ਨੂੰ ਬਾਬਾ ਨਜ਼ਮੀ, ਪ੍ਰੀਤ ਸੋਹਲ, ਮਲਕੀਤ ਮੀਤ ਅਤੇ ਜੀਤਾ ਉਪਲ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਸੰਗੀਤ ਅਹਿਮਦ ਅਲੀ ਅਤੇ ਸਾਰੰਗ ਸਿਕੰਦਰ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਫਿਲਮ ਦੇ ਲੇਖਕ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਹ ਫਿਲਮ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਅੱਜ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਸ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤਦ ਆਇਆ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਮਰੀਕਾ ਰਹਿੰਦੇ ਇਕ ਬੁਜ਼ਰਗ ਮਾਤਾ ਪੁਸ਼ਪਾ ਜੀ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਪੁਰਾਤਨ ਵਿਰਸੇ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਪਿੰਤਲ, ਕਾਂਸੀ ਦੇ ਬਰਤਨਾਂ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਵਾਇਤੀ ਭਾਂਡੇ ਛੱਜ, ਮਧਾਣੀਆਂ ਆਦਿ ਨੂੰ ਇੱਕ ਵਿਰਾਸਤੀ ਅਜਾਇਬ ਘਰ ਵਜੋਂ ਵੇਖਿਆ। ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਦੂਰ ਆ ਕੇ ਵੀ ਪੰਜਾਬ ਦਾ ਕਲਚਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਤੋਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਜਦ ਮੈਂ

ਇਸ ਕਲਚਰ ਦੀ ਇਕ ਫੋਟੋ 'ਅਮਰੀਕਾ ਵਿਚ ਵਸਿਆ ਪਿੰਡ' ਕੈਪਸ਼ਨ ਲਿਖ ਕੇ ਫੇਸਬੁਕ 'ਤੇ ਪਾਈ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਬਹੁਤ ਪਸੰਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਫਿਲਮ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਪਿਛਲੇ 25 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਫਿਲਮ ਕਲਾ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਲੇਖਕ, ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਯੂ.ਐਸ.ਏ. ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਲਮ 'ਪੁੰਨਿਆ' ਦੀ ਰਾਤ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਲਾਹੌਰ' ਅਤੇ 'ਪੱਗਤੀ ਸਿੰਘ ਦਾ ਤਾਜ' ਬਤੌਰ ਸੰਗੀਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਕਰ ਚੁੱਕੇ ਹਨ। ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਵਜੋਂ ਉਸਨੇ ਅਨੇਕਾਂ ਧਾਰਮਿਕ ਡਾਕੂਮੈਂਟਰੀ ਅਤੇ ਸੰਗੀਤਕ ਐਲਬਮਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ 'ਪਿੰਡ ਅਮਰੀਕਾ' ਉਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਵੱਡੀ ਫਿਲਮ ਹੈ ਜਿਸ ਲਈ ਉਹ ਪਿਛਲੇ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸੰਘਰਸ਼ਸ਼ੀਲ ਰਿਹਾ। ਅਮੈਰਿਕਾ ਦੇ ਸਿਆਟਲ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਵਸਨੀਕ ਸਿਮਰਨ ਸਿੰਘ ਵਧਾਈ ਦਾ ਪਾਤਰ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬੀਆਂ ਦੀ ਮਨੋਦਿਸ਼ਾ ਨੂੰ ਟੋਹਦਿਆਂ ਇਸ ਫਿਲਮ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਅਕਤੂਬਰ ਨੂੰ ਰਿਲੀਜ਼ ਹੋ ਰਹੀ ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ 'ਪਿੰਡ ਅਮਰੀਕਾ' ਪੰਜਾਬੀ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਵਿਚ ਇਕ ਵਿਲੱਖਣ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਸੰਵੇਦਨਗੀਣਤਾ 'ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਰੂਰ ਵਿਅੰਗ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਵੱਲੋਂ ਖਾਣਾ ਵੀ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੋਟੇ ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਦੂਜੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਸਬੰਧੀ ਉਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਜਗਿਆਸੂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਪਾਠਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਈ ਬਾਈ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੋਧ ਵਿਚਲੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਡੀਕੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਵੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਪਾਠਕ ਇਸ ਕੋਡ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੀ ਮਨੋ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)
ਹੀ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਮਿਟਾਉਣ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਲੜ-ਮਰ ਵੀ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਅਧੀਨਗੀ ਦੀਆਂ ਸਿਖਰਾਂ ਵੀ ਡੁਹ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਪੇਟੋਂ ਭੁੱਖੇ ਮਨੁੱਖ ਵੱਲੋਂ ਰੱਜੇ ਮਨੁੱਖ ਕੋਲੋਂ ਕੁੱਤੇ ਨੂੰ ਪਾਈ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਰੋਟੀ ਖੋਹ ਕੇ ਭੱਜਣਾ ਤੇ ਇਸਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਆਪਣਾ ਸਿਰ ਆਪਣੇ ਢਿੱਡ ਤੱਕ ਲਿਜਾ ਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਨਾ ਕਹਾਣੀ ਵੱਲੋਂ ਸਿਰਜਿਆ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਲਾਸਿਕ ਬਿਰਤਾਂਤ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ 'ਨੂਣ' ਦੇ ਪਾਠ ਨੇ ਇੱਕ ਪਾਠਕ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਅਸਹਿਜ ਕੀਤਾ ਹੈ ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਮੈਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਖਾਧੇ ਲੂਣ ਨੂੰ ਹਰਾਮ ਨਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਲੋਕ ਉਕਤੀ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਭਾਵਪੂਰਤ ਵਿਆਖਿਆ ਇਹ ਕਹਾਣੀ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਪੁਰ ਅੰਦਰ ਤੱਕ ਬੇ-ਚੈਨ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕਹਾਣੀ ਨਮਕ ਹਲਾਲੀ ਦੀ ਕੋਈ ਸਟੀਕ ਉਦਾਹਰਣ ਤਲਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖੀ ਜਗਤ ਨਾਲੋਂ ਬੇ-ਜੁਬਾਨ ਤੇ ਬੇ-ਸਮਝ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਪਸ਼ੂ ਜਗਤ ਵੱਧ

ਅੱਗੇ ਵਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਵਿਚਲਾ ਮੁਰਦਾ ਪਸ਼ੂਆ ਦੀ ਖੱਲ ਉਤਾਰਣ ਵਾਲਾ ਸੁਦਾਗਰ ਆਪਣੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਲੋੜਾਂ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਲਈ ਪੰਦਰਾਂ ਰੁਪਏ ਵਿਚ ਇਕ ਮਰੀਅਲ ਜਿਹੀ ਕੱਟੀ ਖਰੀਦ ਕੇ ਉਸਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕੱਟੀ ਬਿੱਗੇ ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਮੱਝ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਸੰਭਾਲ ਤੇ ਖਾਧੇ ਨੂਣ ਦਾ ਮੁੱਲ ਕਿਸਤ ਦਰ ਕਿਸਤ ਪਰਿਵਾਰ ਨੂੰ ਮੋੜਦੀ ਹੈ। ਪਰਿਵਾਰ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਆਰਥਿਕ ਲੋੜਾਂ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਦੁੱਧ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ ਪੂਰੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤੇ ਆਪਣੇ ਹਰ ਸੂਝੇ 'ਤੇ ਉਸ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੇ ਕਟੜੇ ਵੀ ਰੁਪਏ ਬਣ ਕੇ ਸੁਦਾਗਰ ਦੀ ਫਤਹੀ ਹੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਬੁੱਢੀ ਹੋਣ 'ਤੇ ਉਹ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਬਣਨ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਵੀ ਖਟੀਕਾਂ ਕੋਲ ਵੇਚੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਸੌ ਰੁਪਏ ਹੋਰ ਸੁਦਾਗਰ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਵਿਚਲਿਤ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਅਚਣਚੇਤੀ ਵਰਤਾਰਾ ਉਸ ਸਮੇਂ ਵਾਪਰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਬਿੱਗੇ ਸਿੰਗਾਂ ਵਾਲੀ ਉਹ ਮੱਝ ਸਹਾਰਨਪੁਰ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਟਰੱਕ ਵਿਚ ਲੱਦਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਦਮ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਖਾਧੇ ਨੂਣ ਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਮੁੱਲ ਮੋੜਨ ਲਈ ਵਾਪਸ ਉਸ ਸਥਾਨ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ

ਸੁਦਾਗਰ ਮਰੇ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਖੱਲ ਲਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੁਦਾਗਰ ਦੀ ਆਤਮਿਕ ਆਵਾਜ਼ ਬਣ ਕੇ ਨਿਕਲਿਆ 'ਨੂਣ' 'ਨੂਣ' ਸ਼ਬਦ ਉਸ ਅੰਦਰ ਪੈਦਾ ਹੋਣ ਵਾਲੀ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦੀ ਦੇ ਵੀ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਦੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਵੀ। ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਅੰਤਲਾ ਵਾਕ 'ਪ੍ਰਸਿੰਨੀ... ਇਹਨੂੰ ਕਿਹੜਾ ਮਾਸਟਰ ਪੜ੍ਹਾ ਗਿਆ ਬਈ ਮੈਂ ਚਮੜੇ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾਂ??' ਇਸ ਅਹਿਸਾਨਮੰਦੀ ਦਾ ਸਿਖਰ ਸਿਰਜ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਮਨੁੱਖੀ ਸਮਾਜ ਦੀ ਵੱਡੀ ਲੋੜ ਵਜੋਂ ਉਭਾਰਦੇ ਹਨ। ਕਹਾਣੀ 'ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ' ਸੰਨ ਚੁਰਾਸੀ ਵਿਚ ਦਿੱਲੀ ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਿੱਖ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਧਰਮ ਤੇ ਇਸਦੀ ਰਹਿਤ ਮਰਿਆਦਾ ਦੀ ਆਪਣੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਸੰਨ ਚੁਰਾਸੀ ਦੇ ਦਿੱਲੀ ਕਤਲੇਆਮ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜੀਵ ਦੇ ਦੋਸਤ ਸੰਨੀ ਤੇ ਮੈਂ (ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ) ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਬੇਹੱਦ ਚਿੰਤਤ ਹਨ ਕਿ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਵੱਲ ਗਏ ਰਾਜੀਵ ਦੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਹੋਣ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਖਬਰ ਸਾਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲ ਰਹੀ। ਸੰਨੀ ਤੇ ਉਸਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਮੋਦੀਪੁਰਮ ਰਹਿ ਰਹੇ ਸੰਨੀ ਦੇ ਅੰਕਲ ਗੁਰਮੇਵਕ ਦੀ ਸੁੱਖ ਸਾਂਚ ਲਈ ਵੀ ਚਿੰਤਤ ਹੈ ਪਰ ਕੇਸਾਧਾਰੀ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਦੰਗਿਆਂ ਦੀ ਬਲਦੀ ਅੱਗ ਵਿਚ ਉਹ ਉਸਦਾ

ਪਤਾ ਲੈਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਦਾ ਜ਼ੋਖਮ ਨਹੀਂ ਉਠਾ ਸਕਦੇ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਕਹਾਣੀ ਦਾ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਆਪਣੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਵਰਗੀ ਦਿੱਖ ਤੇ ਮੋਨੇ ਹੋਣ ਨੂੰ ਢਾਲ ਬਣਾ ਕੇ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇਹਰਾਦੂਨ ਰਾਜੀਵ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹ ਦੋਹੇ ਮੋਦੀਪੁਰਮ ਸੰਨੀ ਦੇ ਅੰਕਲ ਗੁਰਮੇਵਕ ਲਾਂਬੇ ਦੇ ਘਰ ਪੁੱਜਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਰੇ ਦੇ ਤਣਾਉਪੁਰਨ ਮਾਹੌਲ ਵਿਚ ਵੀ ਮਾਨਵਤਾ ਆਪਣੇ ਜਿਉਂਦੇ ਹੋਣ ਦਾ ਸਬੂਤ ਦੇ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। 'ਮੈਂ' ਰੂਪੀ ਬਿਰਤਾਂਤਕਾਰ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮਰਿਆਦਾ ਦਾ ਧਾਰਨੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸਮੇਕਿੰਗ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਅੰਦਰਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਕੌਮੀਅਤ 'ਬੋਲੇ ਸੋ ਨਿਹਾਲ' ਦੇ ਜੈਕਾਰੇ ਦਾ ਜੁਆਬ 'ਸਤਿ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ' ਵਜੋਂ ਹੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀ 'ਉਚੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ' ਆਪਣੇ ਪਾਤਰ ਰਾਮ ਮੂਰਤੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰੇ ਚਿੱਟੇ ਮੋਤੀਏ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਵਸਥਾ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚਲੇ ਮੁਨਾਫੇਖੋਰੀ ਤੇ ਵਿਤਕਰੇਬਾਜ਼ੀ ਦੇ ਮੋਤੀਏ ਬਿੰਦ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਸੇਪਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਮੋਤੀਆਂ ਬਿੰਦ ਜਦੋਂ ਰੱਬੀ ਦਰਜਾ ਰੱਖਦੇ ਡਾਕਟਰੀ ਪੇਸ਼ੇ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਉਤਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਮੁਨਾਫਾ ਆਧਾਰਤ ਵਿਤਕਰੇਬਾਜ਼ੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਹੋ

ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਿੱਤੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਅਸੰਵੇਦਨਗੀਣਤਾ 'ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਕਰੂਰ ਵਿਅੰਗ ਹੋਰ ਕੀ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਸਪਤਾਲ ਵੱਲੋਂ ਖਾਣਾ ਵੀ ਕੇਵਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਹੀ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਬੀਮਾ ਕੰਪਨੀ ਰਾਹੀਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਮੋਟੇ ਮੁਨਾਫੇ ਦੀ ਉਮੀਦ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਵਿਚਲੇ ਅਨੁਭਵ ਵੀ ਦੂਜੇ ਕਹਾਣੀਕਾਰਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵੱਖਰੇ ਹਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਨੁਭਵਾਂ ਨੂੰ ਅਭਿਵਿਅਕਤੀ ਵਿਚ ਬਦਲਣ ਸਬੰਧੀ ਉਸਦਾ ਅੰਦਾਜ਼ ਵੀ ਵੱਖਰਾ ਹੈ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਹਨ। ਮੈਂ ਕੇਵਲ ਆਪਣੀ ਪਸੰਦ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਰਤਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਿਹੜੀਆਂ ਮੇਰੀਆਂ ਜਗਿਆਸੂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਪਤੀ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਬਣੀਆਂ ਹਨ। ਹਰ ਪਾਠਕ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣੇ ਲਈ ਕੁਝ ਨਵਾਂ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਕਹਾਣੀਆਂ ਕਈ ਬਾਈ ਪਾਠਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਬੋਧ ਵਿਚਲੇ ਕੋਡ ਨੂੰ ਡੀਕੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਵੀ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਜਦੋਂ ਪਾਠਕ ਇਸ ਕੋਡ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਦੀ ਮਨੋ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣੀ ਯੋਗਤਾ ਦੀ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ।

ਗਜ਼ਲਾਂ 'ਚ ਢਲਦੀ ਵਿੱਥਿਆ

ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅੱਜ ਜਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਬਿਠਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਕੀ ਸੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਜਿਸ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਲੱਭਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ? ਅੱਜ ਮੈਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਅਹਿਸਾਸ ਪਰੋਏ ਹਨ, ਕੀ ਉਹ ਮੇਰੀ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਗ-ਬੀਤੀ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਉਤਰਦੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਿਰਦਾਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗਦੇ ਹਨ।...

ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਹੈ? ਮੇਰਾ ਇਸ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ਤਾ ਕਿਵੇਂ ਜੁੜਿਆ? ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ? ਮੈਂ ਕੀ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੀ ਸੀ? ਕੀ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਤੋਂ ਪਨਾਹ ਮੰਗੀ? ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਚੁਣਿਆ? ਕੀ ਮੈਂ ਸਭ ਕੁਝ ਲਿਖ ਲਿਆ ਹੈ ਜਾਂ ਹਾਲੇ ਕੁਝ ਬਾਕੀ ਹੈ?

ਆਪਣੀ ਇਕੱਲਤਾ ਵਿਚ ਇਹਨਾਂ ਅਤੇ ਇਹਨਾਂ ਵਰਗੇ ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸਵਾਲਾਂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਤਲਾਸ਼ਦਿਆਂ ਮੈਂ ਅਕਸਰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੇਵਲ ਕੁਝ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦਾ ਕਾਗਜ਼ 'ਤੇ ਉਤਰਨਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਬਲਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਮਨ 'ਤੇ ਪਏ ਅਣਕਹੇ ਦੇ ਭਾਰ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰਲੇ ਸ਼ੋਰ ਅਤੇ ਬਾਹਰਲੀ ਚੁੱਪ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ। ਮੇਰੀ ਰੂਹ ਦੀ

ਜੋਗਿੰਦਰ ਨੂਰਮੀਤ

ਫੋਨ: +91-98143-55992

ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਮਾਰਗ। ਇਸ ਰਾਹੀਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਹੁਜਰਾ ਸਾਫ਼ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਰੋਚਨ ਹੈ। ਇਹ ਮੇਰੀ ਇਬਾਦਤ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਲੋਕ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਪਣੇ ਇਸ਼ਟ ਨੂੰ ਧਿਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਨੂੰ ਧਿਆਇਆ ਹੈ।

ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਅੱਜ ਜਾਂ ਕੱਲ੍ਹ ਦਾ ਨਹੀਂ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਦਾ ਹੈ। ਬਚਪਨ ਵੱਲ ਝਾਤੀ ਮਾਰਾਂ ਤਾਂ ਇੱਕ ਉਲਝੀ ਹੋਈ ਚੁੱਪ ਜਿਹੀ ਕੁੜੀ ਦਿਸਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿਤਲੀਆਂ ਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਦੇ ਫੁੱਲਾਂ 'ਤੇ ਬਿਠਾਉਂਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ। ਆਖਰ ਕੀ ਸੀ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਹਿਣ ਲਈ ਜਿਸ ਖਾਤਰ ਮੈਂ ਢੁੱਕਵੇਂ ਸ਼ਬਦ ਲੱਭਦੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ? ਅੱਜ ਮੈਂ ਨਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਜੋ ਅਹਿਸਾਸ ਪਰੋਏ ਹਨ, ਕੀ ਉਹ ਮੇਰੀ ਹੱਡ-ਬੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਜਗ-ਬੀਤੀ? ਇਹ ਸਵਾਲ ਜਿਹਨ ਵਿਚ ਉਤਰਦੇ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅਨੇਕਾਂ ਹੀ ਕਿਰਦਾਰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗਦੇ ਹਨ। ਇੱਕ ਔਰਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੈਂ ਕਦੇ ਖੁਦ ਨੂੰ ਅਗਨੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦਿੰਦੀ ਸੀਤਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਕਦੇ ਕੋਰਵ ਸਭਾ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹੀ ਦੋਖਦੀ ਦੁੱਖਦੀ, ਕਦੇ ਜਤ ਹੋਈ ਅਹਿਲਿਆ, ਕਦੇ ਵਿਯੋਗ ਦੀ ਪੀੜ ਸਹਿੰਦੀ ਯਸ਼ੋਧਰਾ, ਕਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਂਦੀ ਮੀਰਾ ਅਤੇ ਕਦੇ ਮੋਹਨ-ਮੋਹਨ ਕੂਕਦੀ ਰਾਧਾ। ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਇਸ ਔਰਤ ਦੇ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਜੋ ਕਿਰਦਾਰ ਮੈਂ ਨਿਭਾਏ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਦੇਖੇ, ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ

ਜੋਗਿੰਦਰ ਨੂਰਮੀਤ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਤੱਕ' ਦਾ ਮੁਖੜਾ।

ਅੰਦਰ ਸ਼ੋਰ ਕਰਦੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਰਫ ਔਰਤਾਂ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਘੁੰਗਰੂ ਪਾ ਕੇ ਨੱਚਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹਾ, ਐਨਲਹੱਕ ਦਾ ਨਾਰਾ ਲਗਾਉਂਦਾ ਮਨਸੂਰ, ਸੁਲੀ 'ਤੇ ਟੰਗਿਆ ਈਸਾ ਵੀ ਮੇਰੇ ਹੀ ਅੰਦਰ ਕਿੱਤੇ ਵਸਦੇ ਹਨ। ਹਰ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਜੋ ਬੀਜ ਦੀ ਕੋਈ ਨਸਲ ਹੈ ਜੋ ਦਬਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਪਰ ਕਦੇ ਮਰਦਾ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਹਾਲਾਤ ਅਨੁਕੂਲ ਹੋਣ 'ਤੇ ਪੁੰਗਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਂ ਹੀ ਤਾਂ ਹਾਂ।

ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ ਵਿਚਲੇ ਅਹਿਸਾਸ ਅਤੇ ਕਿਰਦਾਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੇਰੇ ਨਿੱਜ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਆਪਣੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਣਗੇ। ਇਹਨਾਂ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਅਤੇ ਕਿਰਦਾਰਾਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਨੂੰ ਮੈਂ ਵੀ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਪਨਾਹ ਵਿਚ ਕਿਤੇ ਬੈਠੀ ਮਿਲਾਂਗੀ।

ਇਹ ਮੇਰੇ ਲਈ ਇੱਕ ਰਹਿਮਤ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕਵਿਤਾ ਹੈ, ਗਜ਼ਲ ਹੈ, ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਪਰ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਕਵਿਤਾ ਕੋਲ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਹਾਂ? ਉਸ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਉਂ ਲੱਭਿਆ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀਆਂ ਤਿਤਲੀਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜਦੀ-ਭੱਜਦੀ ਕਿਤੇ ਗੁਆਚ ਗਈ ਸੀ। ਬਚਪਨ ਦੀ ਗੀਤਾਂ ਅਤੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਦੀ ਕਾਪੀ ਜੋ ਮੇਰਾ ਖਜਾਨਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਆਪ ਹੱਥੀ

ਜਲਾ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਕਾਲਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦੀ ਹਿੰਦੀ-ਉਰਦੂ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਖਿੱਚ ਜਿਵੇਂ ਮੱਧਮ ਪੈ ਗਈ ਸੀ। ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਚੜ੍ਹਿਆ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਉਤਰ ਗਿਆ ਲਗਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਉਹ ਸਮਾਂ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਮੰਨ ਲਿਆ ਕਿ ਲਿਖਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਮੁੜ ਜੰਮਣਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਸਫਰ ਵਿਚ ਇੱਕ ਅਣਜਾਣ ਮੌਤ ਆਇਆ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਤੁਰ ਪਈ ਜੋ ਸਿੱਧਾ ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚਦਾ ਸੀ। ਕਵਿਤਾ ਨੇ ਉੱਠ ਕੇ ਮੇਰੇ ਲਈ ਦਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੀ ਹੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇ। ਇਉਂ ਸਾਡਾ ਫੇਰ ਤੋਂ ਮੇਲ ਹੋਇਆ।

ਕਵਿਤਾ ਦੇ ਵਿਹੜੇ ਵਿਚ ਉਸ ਦੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਸਿਰ ਰੱਖ ਕੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਰਾਹ ਦੀ ਸਾਰੀ ਵਿੱਥਿਆ ਕਹੀ ਅਤੇ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨੂੰ ਨਜ਼ਮਾਂ ਅਤੇ ਗਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਢਾਲਦੀ ਰਹੀ। ਇਸ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਦਾ ਹੁਣ ਤੱਕ ਦਾ ਹਾਸਿਲ 'ਨਜ਼ਰ ਤੋਂ ਸੁਪਨਿਆਂ ਤੱਕ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪ ਸਭ ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਨਜ਼ਰ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਇਸ ਆਸ ਨਾਲ ਕਿ ਇਹ ਪ੍ਰਵਾਹ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲਦਾ ਰਹੇਗਾ।

ਇਸ ਕਿਤਾਬ ਲਈ ਮੈਂ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਾਦਰ ਦੀ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ ਜਿਸ ਨੇ ਮੇਰੇ ਹਿੱਸੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਮੋਤੀ ਲਿਖੇ। ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਜਿਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਹ ਮੋਤੀ ਚੁਗਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਲਗਪਗ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਤਖੱਲਸ 'ਨੂਰਮੀਤ' ਲਈ (ਜਿਸ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਮੈਂ ਇੱਕ ਉਮਰ ਗੁਜ਼ਾਰ ਦਿੱਤੀ) ਮੈਂ ਆਪਣੀਆਂ ਬੇਟੀਆਂ 'ਨੂਰ' ਅਤੇ 'ਮੀਤ' ਦੀ ਰਿਣੀ ਹਾਂ। ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਸ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਮੇਰਾ ਇਕਲੌਤਾ ਸਰਮਾਇਆ ਹਨ, ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ 'ਨੂਰਮੀਤ' ਹੋ ਗਈ।

ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਲਈ ਮੈਂ ਜਗਜੀਤ ਕਾਫ਼ਿਰ ਜੀ ਦੀ ਤਹਿ-ਦਿਲੋਂ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਬਹਿਰਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਆਤਮਸਾਤ ਕਰ ਕੇ ਬੰਦਿਸ਼ ਵਿਚ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਉਤਾਰਨ ਦੀ ਜਾਚ ਸਿੱਖੀ। ਮੈਂ ਖੁਦ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਨਸੀਬ ਸਮਝਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਿਖਾਉਣ ਲਈ ਸੰਜੀਦਾ ਅਤੇ ਇਮਾਨਦਾਰ ਅਧਿਆਪਕ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਅਕਸਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 'ਇਲਮ ਵੰਡਣ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵਧਦਾ ਹੈ।' ਸ਼ਾਲਾ! ਪਰਮਾਤਮਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਲਮ ਨੂੰ ਦੂਣ-ਸਵਾਇਆ ਕਰੇ।

ਮੇਰੇ ਸਭ ਦੋਸਤ-ਮਿੱਤਰ, ਭੈਣ-ਭਰਾ ਜਿਹਨਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੱਲਾਸ਼ੇਰੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੱਤੀ, ਮੇਰੀਆਂ ਸਖੀਆਂ ਜੋ ਮੇਰੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ 'ਚੋਂ ਮੇਰੇ ਮਨ ਦਾ ਹਾਲ ਪੜ੍ਹ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਮੈਂ ਸਭ ਦੀ ਸ਼ੁਕਰਗੁਜ਼ਾਰ ਹਾਂ। ਆਖਰੀ ਸ਼ੁਕਰਾਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰੱਜੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦਾ ਜਿਹਨਾਂ ਸਦਕਾ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਆਪਣੀ ਜਿਹੀ ਜਾਪਣ ਲੱਗ ਪਈ।

ਨੂਰਮੀਤ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ

ਨੂਰਮੀਤ ਦੀ ਪੁਸਤਕ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਕਈ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਕੋਲ ਰੁਕ ਗਿਆ। ਉਹ ਗਜ਼ਲ ਦੀ ਮਹਿਰਮ ਹੈ। ਸ਼ਿਲਪ ਵਿਚ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨੂੰ ਸਮੇਣਾ ਜਾਣਦੀ ਹੈ। ਸੂਫੀਆਨਾ ਰੰਗ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਕਿਤੇ ਉੱਘੜਿਆ ਹੈ, ਹੈ। ਸਾਦਗੀ ਵਿਚ ਗਹਿਰਾਈ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਗੁਣ ਹੈ। ਖੂਬ ਖਿੜਿਆ ਮੁਹੱਬਤ ਦੇ ਸ਼ੇਅਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਸੱਜਰੇਪਨ ਤੇ ਸੁਹਿਰਦਤਾ ਦੀ ਲੋਅ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਗਹਿਰੀਆਂ ਸੋਚਾਂ, ਸੰਵੇਦਨਾ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਵਾਲੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਗੁਫ਼ਤਗੂ ਜਿਹਾ ਅਨੁਭਵ ਹੋਵੇਗਾ। ਨੂਰਮੀਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਲਿਖਿਆਂ 'ਚੋਂ ਹੈ ਜੋ ਪੰਜਾਬੀ ਗਜ਼ਲ ਦੇ ਉਜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਜ਼ਾਮਨੇ ਹਨ। -ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ

ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਸਿਰਜਕ ਨੂਰਮੀਤ

ਜਦੋਂ ਜੋਗਿੰਦਰ ਨੂਰਮੀਤ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਰਾਬਤਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਸ ਅੰਦਰਲੀ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਪਿਆਸ ਕਹਿਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਅਤੇ ਇਲਮ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਕਿਤੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੁਣਿਆ ਸੀ ਕਿ ਸ਼ਾਇਰੀ ਐਸੀ ਮਹਿਬੂਬਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਜਿੰਨੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਓਨੀ ਹੀ ਸ਼ਿੱਦਤ ਨਾਲ ਤੁਹਾਡੇ 'ਤੇ ਮਿਹਰਬਾਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਨੂਰਮੀਤ ਇਸ਼ਕ ਕਰਦੀ ਹੈ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨੂੰ, ਜਿਉਂਦੀ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ। ਉਸ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਾਕਤ ਹੈ, ਨਫ਼ਾਸਤ ਹੈ, ਬੇਬਾਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੇ-ਕਿਰਕੀ ਵੀ ਹੈ। ਮੌਲਾ ਕਰੇ ਜ਼ੋਰ-ਏ-ਕਲਮ ਔਰ ਜ਼ਿਆਦਾ...। -ਜਗਜੀਤ ਕਾਫ਼ਿਰ

ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ

ਕਾਲਮ 'ਆਖ ਤਸਵੀਰਾਂ ਬੋਲਦੀਆਂ' ਨੇ ਪਾਠਕਾਂ ਦੇ ਦਿਲਾਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠੇ ਸ਼ਾਇਰ ਨੂੰ ਖੂਬ ਹਲੂਣਿਆ ਹੈ। ਤਸਵੀਰ ਦੇਖ ਕੇ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਵਲਵਲੇ ਉਠਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਕਵਿਤਾ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤੋਂ ਚਾਰ ਸਤਰਾਂ 'ਚ ਸਾਨੂੰ ਤਸਵੀਰ ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭੇਜੋ। ਪਾਠਕਾਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ, ਮਿਸਾਲ ਵਜੋਂ ਫੋਟੋ ਨਾਲ ਕਾਵਿ ਟੋਟਾ ਵੀ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਵਾਰ ਕੈਪਸ਼ਨ ਭੇਜਣ ਲਈ ਆਖਰੀ ਤਾਰੀਖ 14 ਅਕਤੂਬਰ 2023 ਹੈ। -ਸੰਪਾਦਕ

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-607

ਪਹਿਲੇ ਸਿਰ ਦਿੱਤਾ ਫਿਰ ਮਿਲੀਆਂ ਸਰਦਾਰੀਆਂ, ਨਿਭਾ ਕੇ ਸਾਹਾਂ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹੀਆਂ ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀਆਂ। ਪੋਤਰੇ ਬਿਠਾ ਲਏ ਅੱਗੇ ਹੈ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਸੰਵਾਰਦਾ, ਸਿੱਖੀ ਦੀਆਂ ਕਰੂੰਬਲਾਂ ਤੱਕ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਨਿਹਾਰਦਾ।

ਕੈਪਸ਼ਨ ਮੁਕਾਬਲਾ-605

ਅੰਨਦਾਤੇ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਫਲਕੀਰ ਭਾਵੇਂ ਕਰਜ਼ੇ ਨੇ ਕੀਤੀ ਜਿੰਦ ਇਹਦੀ ਲੀਰੋ ਲੀਰ। ਹਾਤੇ ਰੱਬਾ! ਨਾ ਕਰੀਂ ਫੰਦਾ ਸਿਰ ਦੇ ਪਰਨੇ ਨੂੰ ਇਹ ਦੇਵੇ ਵੰਨ ਸੁਵੰਨੇ ਸਾਨੂੰ ਮੇਜ ਤੇ ਧਰਨੇ ਨੂੰ। -ਹਰਜੋਤ ਕੌਰ ਮਹੇਸ਼ਪੁਰਾ ਫੋਨ: 734-883-6704

ਪਹਿਲੇ ਜੋਤੇ ਖ਼ਾਲ ਹੈ ਘੜਿਆ, ਆ ਬੈਠ ਬਕੇਵਾਂ ਲਾਹੀਏ ਟਿਫ਼ਨ ਦੇ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦੀ, ਰੁੱਖੀ ਮਿਸੀ ਬਹਿ ਕੇ ਖਾਈਏ। ਉਚ-ਨੀਚ ਦਾ ਭੇਦ ਮਿਟਾ, ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਗਲ ਲੱਗ ਜਾਈਏ ਧਰਤੀ ਮਾਂ ਦੇ ਲਾਲ ਅਸੀਂ ਹਾਂ, ਇਸਦਾ ਦਿੱਤਾ ਖਾਈਏ।

-ਮਾਸਟਰ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਲੰਮੇ ਫੋਨ: 1-925-325-2486

ਸਾਉਣੀ ਤਾਂ ਪੂਰੀ ਪੱਕ ਗਈ, ਹਾੜੀ ਦਾ ਆਇਆ ਖਿਆਲ, ਨਹਿਰੀ ਪਾਣੀ ਉਡੀਕਦਿਆਂ, ਨਾਲ ਨਦੀਨ ਭਰਿਆ ਖਾਲ। ਰੁੱਖੀ ਮਿਸੀ ਰੱਖਕੇ ਹੱਥ ਉੱਤੇ, ਨਾਲ ਅਚਾਰ-ਲੱਸੀ ਦੇ ਖਾਣ, ਵਾਹ ਵਾਹ ਰੇ ਮੇਰੇ ਦਾਤਿਆ, ਮਿਲ ਬੈਠੇ ਸੀਰੀ ਤੇ ਕਿਰਸਾਣ।

-ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੂਰਪੁਰੀ

ਆਈ ਜਦੋਂ ਖਾਲ ਮਾਜਣ ਦੀ ਰੁੱਤ, ਮੂੰਹ ਹਨੇਰੇ ਜੁੜ ਗਏ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਪੁੱਤ। ਰੁੱਖੀ ਮਿਸੀ ਖਾ ਕੇ ਸ਼ੁਕਰ ਮਨਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਅਗਲਾ ਜੋਤਾ ਲਾਉਣ ਦੀ ਵਿਉਂਤ ਬਣਾਉਂਦੇ ਨੇ।

ਵਿਚ ਟਿਫ਼ਨ ਦੇ ਆ ਗੀ ਹਾਜ਼ਰੀ ਢੇਲੀ ਦੇ ਵਿਚ ਲੱਸੀ ਆਈ। ਖਾਲ ਬਣ ਗਿਆ ਡਾਈਨਿੰਗ ਟੇਬਲ ਹਥੇਲੀ ਦੀ ਹੈ ਪਲੇਟ ਬਣਾਈ। ਜੱਟ ਸੀਰੀ ਵਿਚ ਫਰਕ ਰਿਹਾ ਨਾ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੀ ਰਤਕ ਮੁਕਾਈ। -ਜਗਮੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਧੋਰ ਫੋਨ: 98783-37222

ਖਾਲਾਂ ਘੜ ਘੜ ਬੱਕੇ ਆਤਾਂ ਘੜਦੇ ਬੱਕੇ, ਘਾਹ ਖੋਤਦਿਆਂ ਐਵੇਂ ਉਮਰ ਗੁਆਈ ਜੀ। ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਖੋਤੇ ਮੁੜ ਮੁੜ ਉੱਗਦਾ ਐ, ਰੰਬੇ ਚੰਡ ਕੇ ਅੱਕੇ ਖਹਿਤਾ ਛੁੱਟਦਾ ਨਹੀਂ। ਗੁਰਬਤ ਦੇ ਵਿਚ ਉਮਰ ਬੀਤ ਗਈ ਐ, ਏਦੋਂ ਚੰਗੇ ਹੋਏ ਨਾ ਭੁੱਖ ਨਾਲ ਘੁਲਦੇ ਜੀ। ਭੁੱਖੇ ਢਿੱਡ ਕੜੂਰੇ ਨੱਚਣ ਡੋਬੇ ਪੈਦੇ ਐ, ਰੰਬੇ ਸੁੱਟੇ ਸ਼ਾਹਵੇਲਾ ਬੰਨੇ ਬਹਿ ਖਾਈਏ ਜੀ। -ਕਲਵੰਤ ਸਿੰਘ ਸਹੋਤਾ ਫੋਨ: 604-589-5919

ਪੈਲੀ ਖੋਤ ਦੀ ਨਹੀਂ ਪਛਾਣਦੀ ਹੱਥ ਕਿਸਦਾ ਉਸਦੀ ਮਿੱਟੀ ਨਾਲ ਮਿੱਟੀ ਹੋ ਅੰਨ ਅਨਾਜ ਉਗਾ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਢਿੱਡ ਭਰ ਰਿਹਾ। ਹੈ ਕਾਮਾ ਜਾਂ ਮਾਲਕ ਧਰਤ ਮਾਂ ਵਿਤਕਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਇਕੋ ਢਾਬਾ ਇਕੋ ਗੜਵੀ ਰਲ ਬੈਠੇ ਬੰਨੇ ਸੁੱਕੀ ਮਿਸੀ ਖਾਂਦੇ। -ਦਰਸ਼ਨ ਪਾਲ ਦੋਸਾਂਝ

ਪੰਜਾਬ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਦੇਣ ਲਈ ਸੰਪਰਕ ਕਰੋ: ਫੋਨ: 847-359-0746

ਉਰਦੂ ਅਦਬ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ

ਭਾਸ਼ਾ

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਉਰਦੂ ਅਦਬ ਦੀ ਗੱਲ ਛਿੜਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਅਕਸਰ ਰਦੇਅਮਲ ਇਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੋਵੇਂ ਸ਼ਾਇਦ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਵਰਤਾਰੇ ਹਨ। ਦਰਅਸਲ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ ਉਹ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਸਮਾਜ, ਸਭਿਆਚਾਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਬੋਲੀਆਂ, ਰੰਗ ਨਸਲ, ਜਾਤਾਂ ਪਾਤਾਂ, ਧਰਮ ਫਿਰਕੇ, ਖਾਣ ਪੀਣ, ਰਹਿਣ ਸਹਿਣ, ਖਿੱਤੇ ਖੇਤਰ, ਪਹਿਰਾਵੇ ਅਤੇ ਲੋਕ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਆਂ ਆਦਿ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਹਿਤਲ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਸਭ ਕੁਝ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀਅਤ, ਕਸ਼ਮੀਰੀਅਤ ਅਤੇ ਪਖਤੂਨਵਾ ਵਾਂਗ ਉਦੋਂ ਦਾ ਹੀ ਸੰਕਲਪ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਬੰਗ ਭੂਮੀ, ਤੇਲਗੂ ਦੇਸਮ, ਮਰਾਠਵਾੜਾ, ਰਾਜਪੂਤਾਨਾ ਅਤੇ ਦ੍ਰਾਵਿੜ ਕੜਗਮ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਜੁਗਰਾਫੀਆ, ਮੁਆਸਰਾ, ਸਕਾਫਤ ਅਤੇ ਇਲਾਕਾਈ ਜੁਬਾਨਾਂ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ 'ਚ ਫਰਕ ਸਿਰਫ ਇੰਨਾ ਹੈ ਕਿ

ਮਨਮੋਹਨ
ਫੋਨ: 82839-48811

ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਹੈ। ਖਾਸਕਰ ਇਸ ਦਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਪ੍ਰਗਟਾਵਾ ਗੰਗ-ਜਮੁਨੀ ਤਹਿਜੀਬ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਗੰਗਾ ਮੈਦਾਨ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਦੀ ਮਿਲਵੀਂ ਜੁਲਵੀਂ ਸਕਾਫਤ ਜਿਸ ਵਿਚ ਸਾਰੇ ਧਰਮ, ਮੱਤ, ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਬੋਲਣ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬੋੜੇ ਬਹੁਤੇ ਤਫਰਕਾਤ ਅਤੇ ਵਖਰੇਵਿਆਂ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਮਿਲ-ਜੁਲ ਕੇ ਵੱਸਦੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਰਦੂ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਇਲਾਕੇ 'ਚ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ 'ਚ ਲੋਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਇਕ ਜੁਬਾਨ ਹੋਣ ਨਾਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ ਦੇ ਵਿਰਾਟ ਵਰਤਾਰੇ ਦਾ ਇਕ ਜੁਜ਼ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਅਦਬ ਇਕ ਲਿਖਣ ਪੜ੍ਹਨ ਦਾ ਪ੍ਰਗਟਾਅ ਰੂਪ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਵਿਧਾਵਾਂ ਜਿਵੇਂ ਗਜ਼ਲ, ਨਜ਼ਮ, ਨਾਵਲ, ਅਫਸਾਨਾ (ਦਾਸਤਾਨਗੋਈ ਅਤੇ ਕਿੱਸਾਕਾਰੀ) ਅਤੇ ਨਸਰ ਆਦਿ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੀ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਉਰਦੂ ਜੁਬਾਨ ਬਾਰੂਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਇਸ ਖਿੱਤੇ 'ਚ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹੋਰ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ਾਂ ਵਾਂਗ ਉੱਭਰੀ ਜਿਵੇਂ ਕੈਕਈ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਪੰਜਾਬੀ, ਸ਼ੌਰਸੈਨੀ-ਗੁਰਜਰ ਵਿਚੋਂ ਰਾਜਸਥਾਨੀ, ਮਾਗਧੀ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਵਿਚੋਂ ਮੈਥਲੀ ਅਤੇ ਖੜ੍ਹੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚੋਂ ਹਿੰਦੀ ਆਦਿ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਇਉਂ ਹੀ ਹਿੰਦਵੀ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ 'ਚੋਂ ਉਰਦੂ ਵਿਗਸੀ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉੱਤਰ-ਪੱਛਮ ਵੱਲੋਂ ਆਏ ਹਮਲਾਵਰ ਇਰਾਨੀ-ਤੁਰਕੀ ਲਸ਼ਕਰਾਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਸੰਵਾਦ ਵਿਚੋਂ ਉਰਦੂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਇਹ ਦੌਰ ਦਿੱਲੀ ਸਲਤਨਤ (1206-1526) ਅਤੇ ਮੁਗਲ ਸਲਤਨਤ (1526-1857) ਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਦੌਰ 'ਚ ਇਹ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਜੁਬਾਨ ਬਣ ਗਈ।

ਉਰਦੂ ਦਾ ਸਾਬਦਿਕ ਅਰਥ ਹੀ ਫ਼ੌਜ ਜਾਂ ਸੈਨਾ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦਵੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਨਾਮ ਰੋਖਤਾ ਵੀ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰ ਇਤਿਹਾਸ 'ਚ ਦੱਕਣੀ, ਗੁਜਰੀ ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਰੋਖਤਾ ਹੀ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਦੇ ਵਜੋਂ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਇਆ। ਰੋਖਤਾ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜੋ ਰੋਖਤਨ ਮਸਦਰ ਤੋਂ ਬਣਿਆ। ਇਸ ਦੇ ਅਰਥ ਹਨ ਡਿਗਾਇਆ ਹੋਇਆ, ਡੋਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਖਿੰਡਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਅਦਬ ਵਿਚ ਇਹ ਨਾਮ ਮੱਧਕਾਲ ਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਦਾ ਰਲਗੱਡ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਹੋਇਆ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿ ਕੁਝ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਾਇਰ ਆਪਣੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਵਿਚ ਜਿੱਥੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤਣ ਲੱਗੇ ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ 'ਫ਼ਨਿ ਅਰੂਜ਼' ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਫ਼ਾਰਸੀ ਉਸਤਾਦਾਂ ਨੇ ਅਜਿਹੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ 'ਉਰਦੂ-ਏ-ਮੁਅੱਲਾ' ਦੇ ਉਲਟ ਰੋਖਤਾ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਇਹ ਠੀਕ ਉਦੋਂ ਹੀ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤ ਦੀ ਨਿਯਮਾਂ ਤੋਂ ਲਾਪਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਕੀਤੀ ਸਾਹਿਤਕ ਰਚਨਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਕਿਰਤ ਅਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਅਪਭ੍ਰੰਸ਼ ਗਰਦਾਨ ਦਿੱਤਾ। ਮੌਲਾਨਾ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਆਜ਼ਾਦ 'ਆਬੇ ਹਯਾਤ' 'ਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੋਖਤਾ ਨੂੰ 'ਅਲਫ਼ਾਜ਼-ਏ-ਪਰੋਸ਼' ਭਾਵ

ਵੱਖ ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਇਕ ਥਾਂ ਹੋ ਜਾਣਾ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦਾ ਰਾਗ ਤਿਲੰਗ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ 'ਯਕ ਅਰਜ ਗੁਫਤਮ ਪੇਸਿ ਤੋਂ ਦਰ ਗੋਸ ਕੁਨ ਕਰਤਾਰ' ਰੋਖਤਾ ਦੀ ਸੁੰਦਰ ਮਿਸਾਲ ਹੈ।

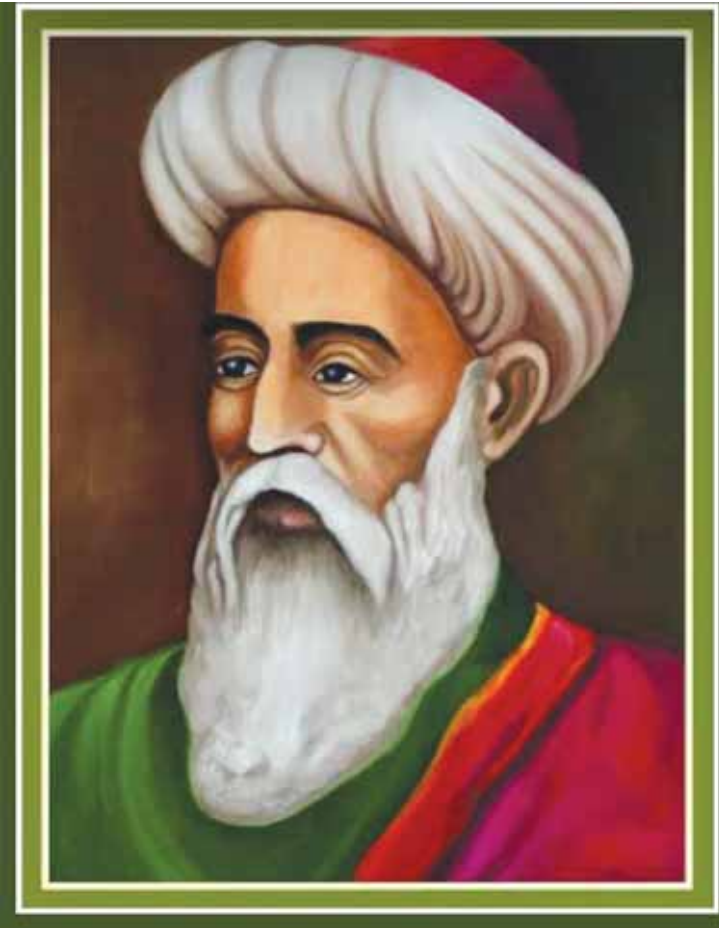
ਰੋਖਤਾ ਲਿਖਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਮੁਹੰਮਦ ਸ਼ੀਰਾਨੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੇ ਇਰਾਨੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਛੰਦ ਸ਼ਾਸਤਰ ਅਤੇ 'ਫ਼ਨਿ ਅਰੂਜ਼' ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਨਵੀਆਂ ਬਹਿਰਾਂ ਘੜੀਆਂ ਅਤੇ ਸਥਾਨਕ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਣ ਨਾਲ ਰੋਖਤਾ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਚੱਲਿਆ। ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਖ਼ਿਆਲਾਂ ਨੂੰ ਰਾਗਾਂ-ਰਾਗਣੀਆਂ ਵਿਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਜਿਵੇਂ ਉਸ ਨੇ ਲਿਖਿਆ: "ਹਾਲਿ ਮਸਕੀਂ ਮਕੁਨ ਤਗਾਫ਼ਲ" - ਚਾਰਏ ਨੈਨਾਂ ਬਨਾਏ ਬਤੀਆਂ"। ਦੱਖਣ ਦੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਦੱਖਣੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਰਚਨਾ ਕੀਤੀ। ਇੰਝ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਰੋਖਤਾ ਵਿਚ ਸ਼ਬਦ ਘਟਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਵਧਦੇ ਗਏ। ਅੰਤ ਇਸ ਨੇ ਉਰਦੂ ਦਾ ਰੂਪ ਧਾਰ ਲਿਆ।

ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਕੁਝ ਵਿਦਵਾਨ ਹਰ ਰਚਨਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਵਰਤੀ ਗਈ ਹੁੰਦੀ, ਨੂੰ ਰੋਖਤਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗ ਪਏ। ਇਹ ਗੱਲ ਪੂਰਨ ਭਾਂਤ ਠੀਕ ਨਹੀਂ। ਰੋਖਤਾ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਅਦਬ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਦਾ ਵੀ ਰਲਾਅ ਹੈ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਗੁਰਦਿਤ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੇਮੀ 'ਸਾਹਿਤ ਕੋਸ਼ ਪਰਿਭਾਸ਼ਕ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਰੋਖਤਾ ਕੇਵਲ ਉਹੀ ਸਾਹਿਤ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਧੇਰੇ ਸੀ। ਰੋਖਤਾ ਕੋਈ ਵੱਖਰਾ ਕਾਵਿ ਰੂਪ ਜਾਂ ਛੰਦ ਨਹੀਂ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਕੇਵਲ ਦੋ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੇ ਮੇਲ ਦਾ ਨਾਂ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਅਤੇ ਬ੍ਰਜ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀਆਂ ਕੁਝ ਰਚਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਰੋਖਤਾ ਕਿਹਾ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭਾਰਤੀ ਛੰਦਾਂ 'ਚ ਹੋਈ ਹੈ, ਬੋਲੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਣ ਹੈ। ਸੋਲੂਵੀਂ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਤੱਕ ਰੋਖਤਾ ਰੰਗ ਵਿਚ ਲਿਖਣ ਦਾ ਆਮ ਰਿਵਾਜ ਰਿਹਾ ਪਰ ਫਿਰ ਭਾਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਬੋਲੀਆਂ ਛਾ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਵਿਚ ਅਦਬ ਰਚਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ। ਮਿਰਜ਼ਾ ਗ਼ਾਲਿਬ ਨੇ ਤਾਂ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ: "ਗ਼ਾਲਿਬ ਉਰਦੂ ਹੈ ਵਹੀ ਅੱਛੀ ਜਿਸ ਮੇਂ ਨ ਹੋ ਚਾਸ਼ਨੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਕੀ।"

ਰੋਖਤਾ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਖ਼ਰੋਸ਼ਠੀ ਮੂਲ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਖ਼ਰੋਸ਼ਠੀ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਮੇਲ ਹੈ; ਖ਼ਰ ਭਾਵ ਖੜਾ ਅਤੇ ਉਸ਼ਠ ਭਾਵ ਹੋਂਠ ਜਾਂ ਬੁੱਲ੍ਹ। ਖ਼ਰੋਸ਼ਠੀ ਲਿੱਪੀ ਦਾ ਮੂਲ 'ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ' ਹੈ। ਅਰਬੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਇਸੇ ਲਿੱਪੀ 'ਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਲਿੱਪੀ ਦੇ ਰਿਸ਼ਤੇ-ਜੁਗਤ ਬਾਰੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਉਦਾਹਰਣ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਗੁਰਮੁਖੀ 'ਚ ਵੀ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੀ, ਟੱਕੀ ਅਤੇ ਬਾਣੀਆਂ ਦੀ ਵਹੀਕਾਰੀ ਲਿੱਪੀ ਲੰਡਿਆਂ ਤੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨੇ ਪ੍ਰਤੀਮਾਨਕ ਸਰੂਪ ਬਖ਼ਸ਼ਿਆ। ਪੰਜਾਬੀ ਲਹਿੰਦੇ ਪੰਜਾਬ 'ਚ ਸਾਹਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ 'ਚ ਲਿਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਮੂਲ ਖ਼ਰੋਸ਼ਠੀ ਭਾਵ ਫ਼ਾਰਸੀ-ਅਰਬੀ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖੀ ਰੋਮਨ ਅੱਖਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਆਦਿ ਕਵੀ ਬਾਬਾ ਫ਼ਰੀਦ ਦੀ ਬਾਣੀ ਮੂਲ ਰੂਪ 'ਚ ਖ਼ਰੋਸ਼ਠੀ ਲਿੱਪੀ (ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਸਾਹਮੁਖੀ) 'ਚ ਹੀ ਲਿਖੀ ਮਿਲੀ ਸੀ।

ਭਾਸ਼ਾਈ ਨਜ਼ਰੀਏ ਤੋਂ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਦੇ ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਉਰਦੂ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨਜ਼ਦੀਕ ਹੈ। ਖੜ੍ਹੀ ਬੋਲੀ ਵਾਲੀ ਹਿੰਦੀ ਦੀ ਲਿੱਪੀ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਹੈ ਜੋ ਬ੍ਰਹਮੀ ਲਿੱਪੀ 'ਚੋਂ ਵਿਕਸਤ ਹੋਈ। ਦੋਹੋਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਇਕੋ ਇੱਕੋ-ਆਰੀਅਨ ਮੂਲ ਦੀਆਂ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਧੁਨੀਆਤਮਕ, ਰੂਪਾਤਮਕ, ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਅਰਥਾਵਲੀ ਦੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਮਿਲਦੀਆਂ ਜੁਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਨੇਤਲਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਵਿਆਕਰਣ ਹੈ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਚ ਛੇ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਹਨ ਤਾਂ ਫ਼ਾਰਸੀ ਵਿਚ ਵੀ ਛੇ ਕਿਰਿਆਵਾਂ ਹਨ। ਉਰਦੂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਉਦੋਂ ਬੋੜ੍ਹੀ ਓਪਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਜਦ ਇਸ 'ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਵੇਂ ਹੀ ਉਰਦੂ ਜੁਬਾਨ ਬੋੜ੍ਹੀ ਅਜਨਬੀ ਲੱਗਣ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਇਸ 'ਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਅਤੇ ਅਰਬੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਮ ਬੋਲ ਚਾਲ ਵਜੋਂ ਬੋਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਨਾ ਸਾਬਦਿਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬਹੁਤਾ ਅੰਤਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਨਾ ਵਿਆਕਰਣਕ ਪੱਧਰ 'ਤੇ। ਬਾਹਰੀ ਦਿਸਦਾ ਫ਼ਰਕ ਸਿਰਫ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿੱਪੀਆਂ

ਦਾ ਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਇਹ ਆਮ ਸਾਧਾਰਨ ਵਿਅਕਤੀ ਲਈ ਓਪਰੀਆਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਦਾਹਰਣ ਵਜੋਂ ਹਿੰਦੀ 'ਚ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ: 'ਆਈਏ ਬੈਠੀਏ'। ਉਰਦੂ 'ਚ ਇਹ 'ਆਈਏ ਤਸ਼ਰੀਫ਼ ਰੱਖੀਏ', ਰਾਜਸਥਾਨੀ 'ਚ 'ਆਉ ਪਧਾਰੋ' ਅਤੇ ਮੈਥਲੀ 'ਚ ਇਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ 'ਅਹਾਂ ਈਹਾਂ ਬੈਸੋ'। ਭਾਸ਼ਾਈ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਰਤੀ ਮਾਤਰ ਫ਼ਰਕ ਨਾਲ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਸਮਰੂਪ, ਸਰਲ ਅਤੇ ਸੁਗਮ ਹੈ ਪਰ ਜਦੋਂ ਲਿੱਪੀ ਬਦਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਪੜ੍ਹਨਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਅਤੇ ਉਪ

ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦਾ ਆਦਾਨ-ਪ੍ਰਦਾਨ ਸਦੀਆਂ ਤੋਂ ਚੱਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਰੱਬ ਸ਼ਬਦ ਅਰਬੀ ਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਹਿੰਦੀ, ਉਰਦੂ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਸਾਂਝਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ। ਦੇਹ ਸ਼ਬਦ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਦੇਹਾਤ ਜਾਂ ਦੇਹਾਤੀ ਬਣਿਆ। ਬਰਾਨ ਸ਼ਬਦ ਵੀ ਫ਼ਾਰਸੀ ਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਬਰਖਾ/ਵਰਖਾ। ਕੁਰਸੀ, ਫ਼ਰਸ਼, ਆਬ (ਪੰਜ-ਆਬ), ਦਿਮਾਗ ਆਦਿ ਕਈ ਫ਼ਾਰਸੀ ਸ਼ਬਦ ਹਨ ਜੋ ਰੋਜ਼ਮੋਰਾ ਦੀ ਹਿੰਦੀ-ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀ 'ਚ ਵਰਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਉਰਦੂ ਅਦਬ ਦਾ ਪਿਤਾਮਾ ਚੌਦਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਚਿਸ਼ਤੀ ਸੂਫ਼ੀ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੂੰ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਿੰਦਵੀ ਜੁਬਾਨ 'ਚ ਲਿਖੀ ਗਜ਼ਲ ਅਤੇ ਮਸਨਵੀ 'ਛਾਪ ਤਿਲਕ ਸਭ ਫ਼ੀਨੀ ਰੇ... ਮੇਸੇ ਨੈਨਾ ਮਿਲਾਇ ਕੇ...' ਦੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਭਰ 'ਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਪੂਰੇ ਬਰੇ-ਸਗੀਰ 'ਚ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਅਮੀਰ ਖੁਸਰੋ ਨੂੰ 'ਵਾਲਿਦ-ਏ-ਕੱਵਾਲ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ 'ਖ਼ਜ਼ਾਨ-ਉਲ-ਫ਼ਤਹੂ' ਅਤੇ 'ਤੁਗਲਕਨਾਮਾ' ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ। ਉਰਦੂ ਸ਼ਬਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਗੁਲਾਮ ਹਮਦਾਨੀ ਮੁਸਾਫ਼ੀ ਨੇ ਵਰਤਿਆ। ਉਰਦੂ ਅਦਬ ਦਾ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਵਿਗਾਸ ਪੰਦਰਵੀਂ ਸੋਲ੍ਹਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ ਹੋਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। 1715 'ਚ ਰੋਖਤਾ ਭਾਵ ਉਰਦੂ-ਹਿੰਦਵੀ ਦਾ ਅਦਬੀ ਨਜ਼ਮੀਅਤ ਦਾ ਦੀਵਾਨ ਨਵਾਬ ਸਦਰ ਉਦ ਦੀਨ ਦਾ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰੀ ਦੇ ਚਾਰ ਸਤੰਭ ਮੰਨੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ: ਮਿਰਜ਼ਾ ਮਜ਼ਹਰ ਜਾਨ-ਏ-ਜਾਨਾ (1699-1781), ਮਿਰਜ਼ਾ ਮੁਹੰਮਦ ਰਫੀ ਸੌਦਾ (1713-1781), ਮੀਰ ਮੁਹੰਮਦ ਤਕੀ ਮੀਰ (1723-1810) ਅਤੇ ਖ਼ਵਾਜ਼ਾ ਮੀਰ ਦਰਦ (1720-1785)। ਉਰਦੂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਨਜ਼ਮ 'ਮਸਨਵੀ ਕਦਮ ਰਾਓ ਪਦਮ ਰਾਓ' ਸੀ।

ਚੌਦਵੀਂ ਸਦੀ ਦੱਕਣੀ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਹਿੰਦਵੀ ਸ਼ਾਇਰ ਫ਼ਖ਼ਰੁਦੀਨ ਨਿਜ਼ਾਮੀ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਲੀਲ ਜੈਲਬੀ ਮੁਹੰਮਦ ਹੁਸੈਨ ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਦੱਕਣ 'ਚ ਮੁਹੰਮਦ ਅਲੀ ਕੁਤਬ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਸਲਤਨਤ (1565-1612) 'ਚ ਗਜ਼ਲ ਲਿਖਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਵਿਚੋਂ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਮੁੱਲਾ ਵਾਜਹੀ, ਮੁੱਲਾ ਨੁਸਰਤੀ ਅਤੇ ਅਠਾਰਵੀਂ ਸਦੀ 'ਚ ਵਲੀ ਮੁਹੰਮਦ ਵਲੀ ਦੀਆਂ ਗਜ਼ਲਾਂ ਬਹੁਤ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੋਈਆਂ।

ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬੰਗਾਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸੰਪਰਕ 'ਚ ਆਇਆ। ਇੱਥੋਂ ਹੀ ਸਭਿਆਚਾਰੀਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਰਾਹੀਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕਤਾ ਦਾ ਪ੍ਰਚਲਨ ਆਰੰਭ ਹੋਇਆ। ਉਰਦੂ ਅਦਬ 'ਚ ਜਦੀਦੀਅਤ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਬ੍ਰਿਹਦ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਵਾਪਰਿਆ। ਅਹਿਮਦ ਸ਼ਾਹ ਬਹਾਦੁਰ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਹਿਲੀ ਉਰਦੂ-ਫ਼ਾਰਸੀ ਲੁਗਤ ਬਣੀ। ਅਬਦੁਲ ਵਾਸੇ ਹਾਂਸਵੀ ਨੇ ਸਤਾਰਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿਚ 'ਨਿਸਾਬ ਨਾਮਾ' ਜਾਂ 'ਗ਼ਰਾਬਿ-ਉਲ-ਲੁਗਤ' ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ। ਸਿਰਾਜੁਦੀਨ ਅਲੀ ਖਾਨ ਆਰਜ਼ ਨੇ 'ਨਵਾਦਿਰ-ਉਲ-ਅਲਫ਼ਾਜ਼' ਨਾਲ ਮੁਕੰਮਲ ਕੀਤਾ। ਕਲਕੱਤਾ 'ਚ ਉਰਦੂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਖ਼ਬਾਰ 'ਜਾਮ ਏ ਜਹਾਂਨੂਮਾ' ਮਾਰਚ 1822 'ਚ ਹਰੀਹਰ ਦੱਤਾ ਨੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਪੱਛਮੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਉਰਦੂ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਫ਼ਸਾਨਾ ਸਯੋਦ ਸੱਜਾਦ ਹੈਦਰ ਜ਼ਿਲਦਾਰੀਮ (1880-1943) ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ 'ਨਸੇ ਕੀ ਪਹਿਲੀ ਤਰੰਗ' ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਅਲੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਛਪਦੇ ਅਦਬੀ ਰਸਾਲੇ 'ਮੁਸਾਰਿਫ਼' 'ਚ ਛਾਇਆ ਹੋਇਆ। ਜ਼ਿਲਦਾਰੀਮ ਸਾਹਿਬ ਉਰਦੂ ਦੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਬਲਕਿ ਪੂਰੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ, ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਅਤੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤਹਿਜੀਬ ਦੇ ਵਿਗਾਸ ਨੂੰ ਬਿਰਤਾਂਤਕਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਨਾਵਲ 'ਆਗ ਕਾ ਦਰਿਆ' ਦੀ ਗਿਆਨਪੀਠ ਅਵਾਰਡੀ ਅਤੇ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਣ ਸਨਮਾਨ ਨਾਲ ਸਨਮਾਨਿਤ ਲੇਖਿਕਾ ਕੁਰਉਤਲੁਨ ਹੈਦਰ ਦੇ ਵਾਲਿਦ ਸਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਅਧੀਨ ਉਰਦੂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਸਵੈ ਜੀਵਨੀ/ਸਿਵਾਨ-ਏ-ਹਯਾਤ ਜ਼ਫ਼ਰ ਬਾਨੇਸਵਰੀ ਨੇ ਲਿਖੀ।

ਉਰਦੂ ਦੇ ਸ਼ਾਇਰ ਸ਼ਾਹ ਮੁਹੰਮਦ ਵਲੀ ਉਲਾਹ ਗੁਜਰਾਤੀ ਨੂੰ 'ਚੌਸਰ ਆਫ ਇੰਡੀਆ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਰਜ਼ਾ ਅਸਦ ਉਲਾਹ ਖਾਂ ਗ਼ਾਲਿਬ 'ਨੌਸ਼ਾ' ਨੂੰ 'ਲੈਜੰਡ ਆਫ ਉਰਦੂ ਪੋਇਟਰੀ' ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। 'ਸਾਰੇ ਜਹਾਂ ਸੋ ਅੱਛਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਂ ਹਮਾਰਾ...' ਜਿਹਾ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨਾਲ ਭਰਪੂਰ ਗੀਤ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਕੌਮੀ ਕਵੀ ਅੱਲਾਮਾ ਸਰ ਡਾਕਟਰ ਮੁਹੰਮਦ ਇਕਬਾਲ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦਾ ਪਸੰਦੀਦਾ ਦੇਸ਼ ਭਗਤੀ ਦਾ ਗੀਤ 'ਸਰਫ਼ਰੋਸ਼ੀ ਕੀ ਤਮੰਨਾ ਅਬ ਹਮਾਰੇ ਦਿਲ ਮੇਂ ਹੈ' ਨੂੰ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਸ਼ਾਇਰ ਬਿਸਮਿਲ ਅਜ਼ੀਮਾਬਾਦੀ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਮ ਪ੍ਰਸਾਦ ਬਿਸਮਿਲ ਦਾ ਵੀ ਚਹੇਤਾ ਨਗਮਾ ਸੀ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਵਿਚ ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਅਤੇ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਨੀਤੀਆਂ ਹੇਠ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਨੇ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਨੂੰ ਖੋਰਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾਈ ਘੁਣਤਰੀ ਲਕੀਰਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਥਾਨਕ ਲੋਕਾਈ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵਿਰੁੱਧ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਲਤਾਉਣਾ ਆਰੰਭ ਕੀਤਾ। ਇਸ ਧਾਰਮਿਕ ਪਛਾਣਾਂ ਦੇ ਟਕਰਾਅ ਅਤੇ ਤਣਾਅ ਦਾ ਅਸਰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ 'ਤੇ ਪਿਆ। ਉਰਦੂ ਜੁਬਾਨ ਅਤੇ ਫ਼ਾਰਸੀ ਲਿੱਪੀ ਨੂੰ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੋ ਕੌਮੀ ਸਿਧਾਂਤ ਅਧੀਨ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਲਿਖਣ, ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਬੋਲਣ 'ਚ ਵੱਡੀ ਕਮੀ ਆਈ। ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖੀ ਲਿੱਪੀ ਨੂੰ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਲੜ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਦੇਸ਼ ਵੰਡ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਵੰਡ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਨੁਕਸਾਨ ਕੀਤਾ। ਅੱਧੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਬੋਲਦਾ ਪੰਜਾਬੀ ਹੈ ਪਰ ਲਿਖਦਾ ਸਾਹਮੁਖੀ 'ਚ ਹੈ। ਹਿੰਦੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਦੇਵਨਾਗਰੀ ਲਿੱਪੀ ਹਿੰਦੂਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਈਆਂ ਜਿਸ ਕਾਰਨ ਹਿੰਦੀ ਦਾ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀਕਰਣ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਹ ਹਿੰਦਵੀ-ਉਰਦੂ ਜਾਂ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨੀਅਤ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੁੰਦੀ ਗਈ। ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਵਕਤ-ਬ-ਵਕਤ ਪੰਜਾਬੀ, ਉਰਦੂ ਅਤੇ ਹਿੰਦੀ ਸ਼ਾਇਰਾਂ ਅਤੇ ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਅਰਾਂ 'ਚ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਉਸਤਾਦ ਚਿਰਾਗ਼ਦੀਨ ਦਾਮਨ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

ਉਰਦੂ ਦਾ ਮੈਂ ਦੋਖੀ ਨਹੀਂ ਤੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨਹੀਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ।

ਪੁਛਦੇ ਹੋ ਮੇਰੇ ਦਿਲ ਦੀ ਬੋਲੀ, ਹਾਂ ਜੀ ਹਾਂ, ਪੰਜਾਬੀ ਏ। ਉਰਦੂ ਦਾ ਸ਼ਾਇਰ ਅਨਵਰ ਮਸੂਦ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

ਮਾਂ ਮੁਝੇ ਉਰਦੂ ਹੈ ਪੰਜਾਬੀ ਸੇ ਬੀ ਬੜ ਕਰ ਅਜੀਜ਼, ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਅਨਵਰ ਮੇਰੀ ਸੋਚ ਇਲਾਕਈ ਨਹੀਂ।

ਉਰਦੂ ਦਾ ਇਕ ਹੋਰ ਸ਼ਾਇਰ ਵਹਿਸ਼ਤ ਰਜ਼ਾ ਅਲੀ ਕਲਕੱਤਵੀ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਦੌਰ ਵਿਚ ਉਰਦੂ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਅਤੇ ਸਿਹਤਯਾਬੀ ਦੀ ਦੁਆ ਕਰਦਿਆਂ ਲਿਖਦਾ ਹੈ:

ਕਿਸ ਤਰਹ ਹੁਸਨ-ਏ-ਜੁਬਾਂ ਕੀ ਹੋ ਤਰੱਕੀ 'ਵਹਸ਼ਤ' ਮੈਂ ਅਗਰ ਖ਼ਿਦਮਤ-ਏ-ਉਰਦੂ-ਏ-ਮੁਅੱਲਾ ਨ ਕਰੂੰ।

ਪਾਟੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਅਧੂਰੀ ਇਬਾਰਤ - ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ

ਬਨੇਰੇ ਦੱਸ ਦਿੰਦੇ ਨੇ ਘਰਾਂ ਦੀ ਦਾਸਤਾਂ ਸਾਰੀ,
ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੀ ਦਿਆਂ ਪਰਮਾਣ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸ਼ਨਾਖਤ ਦਾ। -ਅਜੈ ਤਨਵੀਰ

ਪਾਤ ਕੇ ਸੁੱਟੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਇਬਾਰਤ ਕੌਣ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ! ਕੋਈ ਪੜ੍ਹੇ ਵੀ ਕਿਉਂ? ਜਿਹੜੇ ਪੰਨੇ ਪਾਤ ਕੇ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਉਹ ਜ਼ਰੂਰ ਫੁੱਲ ਹੋਣਗੇ। ਉਹ ਤਾਂਹੀਓਂ ਪਾਤੇ ਗਏ ਹੋਣਗੇ!

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜਾਣਿਆ, ਕੁਝ ਭੱਖਤਰ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਉਹ ਪਾਟੇ ਹੋਏ ਪੰਨੇ ਤਵਾਰੀਖ ਦੇ ਵੀ ਸਨ ਤੇ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵੀ। ਉਹ ਪੰਨੇ ਸਾਡੀ ਅਮੀਰੀ ਸਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਗੋਲਿਆਂ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਨਾ ਸਾਹਿਤਕਾਰ ਵਜੋਂ, ਨਾ ਖੋਜੀ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਸੰਗਰਾਮ ਦੇ ਯੋਧੇ ਵਜੋਂ।
ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੰਗ-ਏ-ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਦੀ ਪਿੱਠਭੂਮੀ ਵਿਚ ਇੱਕੀ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਾਵਲ ਲਿਖੇ। ਉਸ ਦੇ ਨਾਵਲ ਹਿੰਦੀ, ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਕਈ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ ਅਨੁਵਾਦ ਹੋ ਕੇ ਛਪੇ। ਆਲੋਚਕ

ਜਸਬੀਰ ਭੁੱਲਰ

ਡਾਕਟਰ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ' ਰੂਸ ਵਿਚ ਪੰਜ ਲੱਖ ਛਪਿਆ ਸੀ, ਪਰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੈਕੋਸਲੋਵਾਕੀਆ ਗਿਆ ਤਾਂ ਇਹਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ 'ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ' ਉਥੇ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਸਿਰਫ ਛਪਿਆ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨਾਵਲ ਦੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਲਈ ਛੇ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਬਲ ਰਾਇਲਟੀ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਪਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਤ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਰਕਮ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਰੂਸ ਆ ਕੇ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਬਣਦੇ ਮਿਹਨਤਾਨੇ ਲਈ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਰੂਸੀਆਂ ਨੂੰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਵੀ ਲਿਖੀਆਂ, ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਰਾਇਲਟੀ ਦੀ ਰਕਮ ਨਹੀਂ ਭੇਜੀ।

ਨਾਵਲ 'ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ' ਮੈਂ ਉਚੇਚਾ ਲੱਭ ਕੇ ਪੜ੍ਹਿਆ। ਨਾਵਲ ਦਾ ਕੈਨਵਸ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੈ ਤੇ ਕਥਾਨਕ ਵਿਲੱਖਣ। ਉਹ ਨਾਵਲ ਸਿਰਫ ਤੇ ਸਿਰਫ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਹੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਵਿਸ਼ੇ ਦੇ ਪੱਖ ਤੋਂ ਉਹ ਜਿਹਾ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣਾ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹੋਰ ਨਾਵਲਕਾਰ ਦੇ ਵੱਸ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ ਤਾਂ ਸ਼ਖ਼ਸੀਅਤ ਦਾ ਜਲੌਲ ਵੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਉਹਦੀ ਉਮਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੌਬਿਆਂ ਨੂੰ ਢੁੱਕੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਦਾਹੜਾ, ਸਿਰ ਉਤੇ ਚਿੱਟੀ ਪੋਚਵੀਂ ਪੱਗ, ਨਰੋਈ ਦਿੱਖ, ਕੱਦ ਦਰਮਿਆਨਾ। ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਸੁਹਣੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਵੇਖੀ ਜਾਈਏ। ਨਰੋਆ ਦਿਸਦਾ ਸਰੀਰ ਦਰਅਸਲ ਬਿਮਾਰ ਵੀ ਸੀ। ਵੱਡਾ ਰੋਗ ਬੁਢਾਪਾ ਸੀ ਤੇ ਉਸ ਬੁਢਾਪੇ ਨੇ ਕੁਝ ਹੋਰ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਆਪਣੇ ਘੇਰੇ ਵਿਚ ਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ।

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਰਾਤੀਂ ਸੌਣਾ ਵਾਂ ਤਾਂ ਇਹ ਲੱਗਦਾ ਹੈ, ਸਵੇਰੇ ਜਾਗਣਾ ਨਹੀਂ। ਹੁਣ ਤੁਹਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਵਾਂ, ਪਰ ਮੇਰਾ ਸਰੀਰ ਪੰਜਾਹ ਪਰਸੈਂਟ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਲਾਸ਼ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ, ਕਿਹੜੇ ਵੇਲੇ ਮੈਂ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਕੌਲੂ ਦੀ ਗੱਲ ਐ...।" ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਤੋਂ ਜਾਣਨ ਅਤੇ ਪੁੱਛਣ ਵਾਲੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਨ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਗੱਲ ਅਗਾਂਹ ਤੋਰਨ ਖ਼ਾਤਰ ਹੀ ਸਿਹਤ ਦਾ ਹਾਲ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਮਨ ਹੀ ਮਨ ਧਾਰ ਲਿਆ ਕਿ ਅਗਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵੇਲੇ ਸਿਹਤ ਦੇ ਹਾਲ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋਰ ਪੁੱਛਾਂਗਾ।

ਛੇਤੀ ਹੀ ਕਿਸੇ ਵਿਆਹ ਸਮਾਗਮ ਉਤੇ ਅਸੀਂ ਮੁੜ ਮਿਲ ਪਏ। ਸਬੱਬ ਹੀ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ, ਵਕਤ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਾਂ। ਪੰਡਾਲ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਤਕ ਡੀ.ਜੇ. ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੰਨ ਖਾਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕੀਤੇ। ਅਸੀਂ ਗੱਲੀ ਰੁੱਝ ਗਏ। ਮੈਂ 'ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ' ਦੀ ਪੂਣੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਥ ਫੜਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਹਨੇ ਪੂਣੀ ਕੱਟਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ: "ਸਿੰਗਾਪੁਰ-ਮਲਾਇਆ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ ਚਾਲੀ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ

ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਪੈਂਤੀ ਕੁ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੱਖ ਹੋਣਗੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨੀਆਂ ਦੇ ਦੋ ਧੜੇ ਬਣ ਗਏ। ਇਕ ਧੜਾ ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਤਾਂ ਵੱਖਰੇ ਰਹਿ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋਏ, ਉਹ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਹੋ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਉਤੇ ਜਾਪਾਨ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਬਹੁਤ ਜ਼ੋਰ-ਜ਼ੁਲਮ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲੋਂ ਬੈਂਕਾਕ, ਥਾਈਲੈਂਡ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਰੇਲਵੇ ਲਾਈਨ ਬਣਵਾਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਵਿਚ ਮਲਾਇਆ, ਇੰਡੋਨੇਸ਼ੀਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਉਤੇ ਜਾਪਾਨੀਆਂ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਥੇ ਤਕਰੀਬਨ ਤਿੰਨ ਲੱਖ ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ ਤਾਂ ਮਰ ਗਏ ਸਨ।"

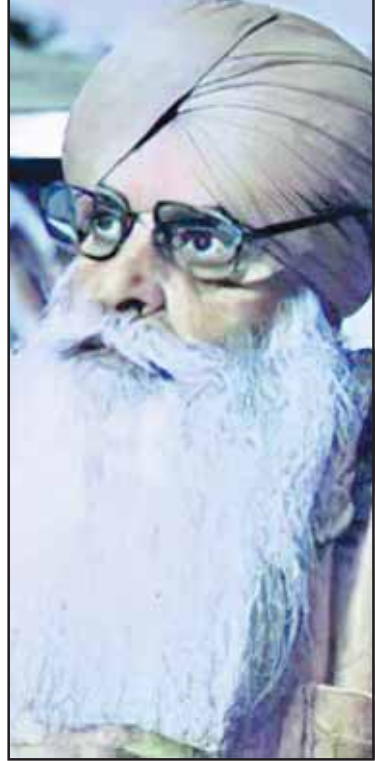
ਵਿਆਹ ਦੇ ਜਸ਼ਨ ਦਾ ਰੌਲਾ-ਰੱਪਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਪਾਟੇ ਵਰਕਿਆਂ ਦੀ ਸੁਰ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋ ਗਈ। ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਰਕਾ ਫਰੋਲਿਆ: "ਇਕ ਬਰੁਮਾ ਕੇਸ ਸੀ। ਵੈਨਕੂਵਰ ਤੋਂ ਗ਼ਦਰੀ ਗਏ ਸਨ। ਸੋਹਨ ਲਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਲੀਡਰ ਸੀ। ਉਸ ਕੇਸ ਵਿਚ ਦਸ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਫਾਂਸੀ ਲੱਗੀ ਤੇ ਸੱਤ ਜਣਿਆਂ ਨੂੰ ਉਮਰ ਕੈਦ ਹੋਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਉਤੇ ਮੈਂ ਨਾਵਲ ਲਿਖਿਆ ਸੀ: ਜੰਵ ਲਾਤਿਆਂ ਦੀ...ਤੇ ਹੁਣ ਜਿਹੜੀ ਅਖੀਰਲੀ ਕਿਤਾਬ ਲਿਖੀ ਐ 'ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਇਨਕਲਾਬ', ਉਸ ਵਿਚ 1905 ਤੋਂ 1945 ਤਕ ਦਾ ਸਮਾਂ ਹੈ ਜਦੋਂ ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ ਖ਼ਤਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂ ਮੈਂ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਸੱਤ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਲੜੀ ਹੈ। ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਜਿਹੜਾ 'ਸਪਲਿਟ ਇੰਡੀਆ' (ਭਾਰਤ ਵੰਡੋ) ਮੰਨ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ-ਬਰਬਾਦੀ ਲੈ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਉਸ ਦੇ ਖਿਲਾਫ ਲਿਖਿਆ ਹੈ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਗਾਂਧੀ ਦੇ ਚਰਖੇ ਕਰ ਕੇ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਲੋਕਾਂ ਕਰ ਕੇ ਮਿਲੀ ਹੈ।

ਉਥੇ ਗਏ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬਾਬਾ ਅਮਰ ਸਿੰਘ ਸੀ ਜਿਹੜਾ ਵੀਹ ਸਾਲ ਜੇਲੂ ਕੱਟ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਬੈਂਕਾਕ ਤੋਂ ਚੱਲ ਕੇ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਚੌਦਾਂ ਸੌ ਕਿਲੋਮੀਟਰ ਤੁਰ ਕੇ ਗਏ ਸਾਂ। ਰਾਹ ਵਿਚ ਅਸੀਂ ਉਹ ਥਾਂ ਵੀ ਵੇਖੀ ਜਿਥੇ ਨਾਮਧਾਰੀਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਕੈਦ ਕੱਟ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹ ਥਾਂ ਉਜਾੜ ਪਈ ਸੀ। ਲੜਾਈ ਖ਼ਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਵੱਡੇ ਪੁੱਤਰ ਗੁਰਚਰਨ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਪੁੱਤਰ ਕੁਲਦੀਪ (ਜੋ ਉਥੇ ਹੀ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ) ਨੂੰ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਨੂੰ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਥੇ ਕੋਈ ਹੋਰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਮਰ ਗਿਆ। ਹਰਨਾਮ ਕੌਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ਉਹ ਮੈਂ ਸਾਂ। ਉਸ ਦਾ ਦਿਮਾਗ ਖ਼ਰਾਬ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਦੁਬਾਰਾ ਸਾਡਾ ਮੇਲ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਉਹ ਠੀਕ ਹੋ ਗਈ।"

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਕਿਧਰੇ ਕਿਧਰੇ ਅਸਪਸ਼ਟਤਾ ਵੀ ਸੀ ਤੇ ਖੱਪੇ ਵੀ। ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਟੋਕਣਾ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਚਾਹੁੰਦਾ, ਪਰ ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰੂ ਬਾਰੇ ਟਿੱਪਣੀ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਚੌਕ ਗਿਆ ਤੇ ਬੋਲ ਪਿਆ, "ਗਾਂਧੀ ਅਤੇ ਨਹਿਰੂ ਬਾਰੇ ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚਾਰ ਬੜੇ ਵੱਖਰੇ ਨੇ।"

ਉਹਦਾ ਚਿਹਰਾ ਕੁਝ ਤਪ ਗਿਆ ਜਾਪਿਆ। ਹਰਖਿਆ ਹੋਇਆ ਬੋਲਿਆ, "ਸਾਡਾ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਸੁਪਨਾ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਏ ਉਨ੍ਹਾਂ। ਨਹਿਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਵੰਡ ਧਰਮ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਹੀ, ਵੰਡ ਇਨਸਾਫ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਜਿਹੜੀ ਵੰਡ ਕੀਤੀ, ਉਹ ਤੁਸੀਂ ਵੇਖ ਹੀ ਰਹੇ ਹੋ। ਹਿੰਦੂ ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ, ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਮੁਲਕ ਐਸੇ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਜਿਹੜੇ ਕਦੇ ਵੀ ਇਕੱਠੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੇ। ਵੰਡ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨੇਤਾ ਜੀ ਸੁਭਾਸ਼ ਚੰਦਰ ਬੋਸ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮੀਟਿੰਗ ਵੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਵੰਡੋ-ਵੰਡੋ ਜਰਨੈਲ ਬੈਠੇ ਸੀ।...ਹਿੰਦੂ, ਸਿੱਖ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਕਤਲੇਆਮ ਹੋਇਐ (1947 ਵੇਲੇ), ਉਸ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹਿਰੂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਐ ਤੇ ਦੂਜੇ ਨੰਬਰ ਉਤੇ ਜਿਨਾਹ। ਮਲਾਇਆ ਵਿਚ ਮੈਂ ਨਹਿਰੂ ਨਾਲ ਸਫ਼ਰ ਕੀਤੀ। ਨਹਿਰੂ ਦਾ ਭਣਵੱਈਆ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਹਾਥੀ ਸਿੰਘ ਮੈਨੂੰ

ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਨਹਿਰੂ ਤੇਰੇ ਕੋਲੋਂ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪੁੱਛੂ। ਤੂੰ ਦੱਸੀ ਨਾ ਕੋਈ। ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿਉਂ? ਕਹਿੰਦਾ, ਇਹ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਰਾਜਕਲ ਐ। ਇਹ ਭਾਵੇਂ ਮੇਰਾ ਸਾਲਾ ਈ ਐ, ਪਰ ਮੈਂ ਉਹਨੂੰ ਨਫ਼ਰਤ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਇਥੇ ਆਉਣਾ ਪਿਆ। ਇਹਦਾ ਹੋਰ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਮੈਂ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ ਕਿ ਉਹ ਮੁਲਕ ਨਾਲ ਹੋਰ ਕਿੰਨੀ ਕੁ ਗਦਾਰੀ ਕਰ

ਸਕਦਾ ਹੈ।"

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਾਤਰਾਂ ਵਾਂਗੂ ਸਨ। ਮੈਂ ਜੋੜ ਕੇ ਝੰਗ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵਿਚ ਸਾਂ। ਵਿਆਹ ਵਾਲਾ ਪੰਡਾਲ ਸੁੰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰਿਹਾ। ਰੌਣਕ ਵਧ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੱਲਾਂ ਰੌਲੇ ਵਿਚ ਗੁਆਚਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ ਸਨ।

ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਗੁਰਚਰਨ (ਪੁੱਤਰ) ਪੰਜਾਬ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕੈਂਪਸ ਵਿਚ ਡਾਕਟਰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੇਸਰ ਦੇ ਘਰ ਨਹਿਰੂ ਹੋਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲੋਂ ਅਗਲੇਰੇ ਦਿਨੀਂ ਮਿਲਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਦਸੰਬਰ 1999 ਦੇ ਉਸ ਮਿੱਥੇ ਹੋਏ ਦਿਨ ਤੇ ਵੇਲੇ ਅਨੁਸਾਰ ਮੈਂ ਡਾ. ਕੇਸਰ ਦੇ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।

ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਵਿਚ ਬੜਾ ਕੁਝ ਅਣਕਿਹਾ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਗੱਲ ਕਿਧਰੇ ਹੋਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਸੋਚਿਆ, ਗੱਲ ਮੁੱਢੋਂ-ਸੁੱਢੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂ। ਮੈਂ ਪੁੱਛਿਆ ਸੀ, "ਤੁਸੀਂ ਆਖਦੇ ਓ, ਜਨਮ ਤਰੀਕ ਦਾ ਕੁਝ ਪਤਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਨਾਨਕੇ ਜੰਮਿਆ ਸਾਂ ਕਿ ਦਾਦਕੇ, ਪਰ ਵੇਰਵਿਆਂ ਵਿਚ ਤੁਹਾਡੀ ਜਨਮ ਮਿਤੀ ਪਹਿਲੀ ਜਨਵਰੀ 1912 ਲਿਖੀ ਹੋਈ ਹੈ।"

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "1939 ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੀਨਾਗ ਰਹਿੰਦਾ ਸਾਂ। ਉਦੋਂ ਹਿੰਦੁਸਤਾਨ ਤੋਂ ਮਲਾਇਆ ਜਾਣ ਲਈ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੈਂਦੀ। ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਸਿਆਮ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਿਆਮ ਜਾਣ ਲਈ ਪਾਸਪੋਰਟ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਫਾਰਮ ਭਰਿਆ, ਪਰ ਫਾਰਮ ਵਿਚ ਜਨਮ ਤਰੀਕ ਵਾਲਾ ਖਾਨਾ ਖਾਲੀ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ। ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਆਇਰਿਸ਼ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਰਥੀ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੇਣ ਤੋਂ ਨਾਂਹ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਖੁਫ਼ੀਆ ਵਿਭਾਗ ਦੇ ਜਾਸੂਸਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਰਿਪੋਰਟ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਸਿੱਖ ਰਜਸੇਟਾਂ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਸਿੱਖ ਫ਼ੌਜੀਆਂ ਨੂੰ ਸਰਕਾਰ ਖਿਲਾਫ ਭੜਕਾਉਂਦਾ ਸਾਂ। ਮੈਂ ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਰਥੀ ਨਾਲ ਲੜ ਪਿਆ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਆਇਰਿਸ਼ ਹੈ। ਤੇਰਾ ਦੇਸ਼ ਵੀ ਗੁਲਾਮ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਵੀ। ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ। ਤੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈਂ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਰਾਹ ਵਿਚ

ਰੋੜੇ ਅਟਕਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਮੈਂ ਜਾਣਾ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਬਿਨਾਂ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੇ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਉਂ। ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਰਥੀ ਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰੋਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ, ਪਰ ਮੇਰੀਆਂ ਖਰੀਆਂ-ਖਰੀਆਂ ਸੁਣ ਕੇ ਉਹਦੀ ਜ਼ਮੀਰ ਜਾਗ ਪਈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਉਹਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦਫ਼ਤਰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਪਾਸਪੋਰਟ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।"

"...ਤੇ ਜਨਮ ਤਰੀਕ ਦਾ ਕੀ ਬਣਿਆ?" ਮੈਂ ਮੁਸਕਰਾਇਆ।

"ਜਨਮ ਤਰੀਕ! ਓ ਹਾਂ...!" ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਮੁਸਕਰਾਇਆ, "ਮਹੀਨੇ ਪਿੱਛੋਂ ਮੈਂ ਸਿਆਮ ਤੋਂ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੇਰੀ ਜਨਮ ਤਰੀਕ ਮਿਸਟਰ ਮੈਕਾਰਥੀ ਦੀ ਪਤਨੀ ਲਿਜ਼ਾ ਨੇ ਬਣਾਈ ਸੀ। ਝੂਠੀ-ਮੂਠੀ ਦੀ ਇਹੀ ਤਰੀਕ ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਜਨਮ ਤਰੀਕ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।"

ਜਨਮ ਤਰੀਕ ਦੱਸਣ ਲੱਗਿਆਂ ਹੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜਨਮ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਦੇ ਕਈ ਵਰ੍ਹੇ ਛਾਲ ਮਾਰ ਕੇ ਟੱਪ ਲਏ ਸਨ। ਮੈਂ ਮੁੜ ਉਹਨੂੰ ਬਚਪਨ ਵੱਲ ਲੈ ਆਇਆ, "ਗਿਆਨੀ ਜੀ, ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ-ਲਿਖਾਈ ਅਤੇ ਮੁੱਢਲੇ ਵਰ੍ਹਿਆਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਤਾਂ ਕੁਝ ਦੱਸੋ!"

"ਪੰਜਵੀਂ ਤਕ ਮੈਂ ਪਿੰਡ ਦੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸਾਂ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਰਾਵਲਪਿੰਡੀ ਦੇ ਅਮਰੀਕਨ ਮਿਸ਼ਨ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਨੌਵੀਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਮੇਰੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕੀ ਆਈ, ਮੈਂ ਉਥੋਂ ਨੱਸ ਕੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਸੰਤ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਦੇ ਡੇਰੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਡੇਰੇ ਵਾਲਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ। ਯਤੀਮਖਾਨੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੀਰਤਨ ਵੀ ਸਿੱਖਿਆ ਤੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਵਿੱਦਿਆ ਵੀ ਲਈ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਜੰਗ ਬਾਰੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਹੋਈ। ਉਥੇ ਹੀ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਣਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਬੱਸ ਏਨਾ ਕੁ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ ਨੇ ਕਿਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਅਫ਼ਸਰ ਨੂੰ ਗੋਲੀ ਮਾਰੀ ਸੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਨੇ ਉਹਨੂੰ ਲੰਡਨ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।

ਇਕ ਦਿਨ ਮੈਂ ਬਾਜ਼ਾਰ ਮਾਈ ਸੇਵਾਂ ਵਿਚ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ ਦੀ ਫੋਟੋ ਲੱਭਣ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਬਜ਼ੁਰਗ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਦੁਕਾਨ ਦੇ ਪਿੱਛਲੇ ਪਾਸੇ ਲੈ ਗਿਆ ਤੇ ਲੁਕੇ ਕੇ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਕਿਤਾਬ ਹਿੰਦੀ ਵਿਚ ਸੀ। ਮੈਂ ਹਿੰਦੀ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਦੋ-ਢਾਈ ਮਹੀਨੇ ਲਾ ਕੇ ਮਸਾਂ ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹੀ। ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਜ਼ਬਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਉਸੇ ਬਜ਼ੁਰਗ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸਚਿੰਦਰਨਾਥ ਸਾਨਿਆਲ ਦੀ 'ਬੰਦੀ ਜੀਵਨ' ਦਿੱਤੀ। ਉਹ ਕਿਤਾਬ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਮੇਰੀ ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਲਈ ਸ਼ਰਧਾ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦਾ ਮਾਹੌਲ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਵਲ 'ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ' ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਹੋਇਆ ਏ।"

"ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਚੇਟਕ ਕਿਵੇਂ ਲੱਗ ਗਈ? ਨਾਵਲ ਤੁਸੀਂ ਕਦੋਂ ਲਿਖਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ?"

"ਸਬਰ ਕਰੋ!" ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰਾ ਮੋਢਾ ਥਾਪਤਿਆ, "ਮੈਂ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਉਸੇ ਪਾਸੇ ਆ ਰਿਹਾ ਵਾਂ। 1931 ਵਿਚ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਾਇਮਰੀ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਨੌਕਰੀ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਿਆ ਤਾਂ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਸਾਂ, ਪਰ ਮੇਰੀ ਸੰਗੀਤ ਵਿੱਦਿਆ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦਿਆਂ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਸਿਖਾਉਣ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪੰਦਰਾਂ ਰੁਪਏ ਮਹੀਨਾਵਾਰ ਤਨਖ਼ਾਹ ਉਤੇ ਅਧਿਆਪਕ ਰੱਖ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮਦਾਸ ਕਾਲਜ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦੇ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਐਸ.ਐਸ. ਅਮੋਲ ਕੋਲ ਵੀ ਕੰਮ ਕੀਤਾ। 1937 ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਵਿਆਹ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ 1938 ਵਿਚ ਮੈਂ ਪੀਨਾਗ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦਾ ਸਕੱਤਰ ਬਣ ਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚ ਗਿਆ।"

"... ਤੇ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣੇ...।"

"ਦੱਸਦਾਂ!... ਮਿੰਟਗੁਮਰੀ ਵਿਚ ਚੀਫ਼ ਖਾਲਸਾ ਦੀਵਾਨ ਵੱਲੋਂ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸੀ। ਮੈਂ ਪੁੱਛੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰੀ ਉਥੇ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। 1928-29 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਡੇਢ-ਦੋ ਘੰਟੇ ਲੈਕਚਰ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਆਖਰ ਵਿਚ ਬੁਰਜੀ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਚਾਰਨ ਲੱਗ

ਪਏ, "... ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਜੀਵਾਂ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਗਲੀ ਤੁਕ ਨਹੀਂ ਬੋਲੀ। ਲਗਾਤਾਰ ਇਕੋ ਤੁਕ ਬੋਲੀ ਗਏ, ਸ਼ਾਇਦ ਇਕ-ਡੇਢ ਘੰਟਾ। ਉਥੇ ਸਰਦਾਰ ਸ਼ਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਦੇ ਪੋਤਰੇ ਸਰਦਾਰ ਹਰਬੰਸ ਸਿੰਘ ਅਟਾਰੀ ਬੈਠੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਥੇ ਸਰਦਾਰ ਸੁੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠੀਆ ਅਤੇ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਵੀ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਲ ਕੇ ਪੁੱਛੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਉਥੋਂ ਉਠਾਇਆ। ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਪੁੱਛੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਦਾ ਏਨਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਪੁੱਛੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਾਲੇ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਕਿਤਾਬਾਂ ਪੜ੍ਹਾਂ।"

'ਖੁੱਲ੍ਹ ਜਾ ਸਿਮ ਸਿਮ' ਦੇ ਮੰਤਰ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਨਮੁੱਖ ਕੀਮਤੀ ਖ਼ਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਬੂਹੇ ਖੋਲ੍ਹੇ ਹੋਏ ਹਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਸੁਆਲ ਉਤੇ ਹੀ ਅਟਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸਾਂ। ਉਹੀ ਗੱਲ ਦੂਜੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪੁੱਛ ਲਈ, "ਲਿਖਣਾ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ?"

ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਦੱਸਿਆ, "ਮੈਂ 1934 ਵਿਚ ਗਿਆਨੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਅਮੋਲ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਰਸਾਲਾ ਵੀ ਕੱਢਦੇ ਸਨ। ਉਸ ਰਸਾਲੇ ਦਾ ਨਾਂ 'ਲਿਖਾਰੀ' ਸੀ। ਇਹ 1936 ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਸੀ ਜਿਹੜੀ ਪੁੱਛੈਸਰ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਮੋਲ ਨੇ ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਮੈਨੂੰ ਬਗੈਰ ਦੱਸੇ 'ਲਿਖਾਰੀ' ਵਿਚ ਛਾਪ ਦਿੱਤੀ। ਇਹ ਕਵਿਤਾ ਉਹਨੂੰ ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਨੇ ਮੇਰੇ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ।"

"ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੁਸਾਂ ਹੋਰ ਕੀ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ, ਪੜ੍ਹਿਆ?" ਮੇਰੇ ਪਹਿਲੇ ਸੁਆਲ ਦਾ ਜੁਆਬ ਅਜੇ ਤਕ ਵੀ ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਹੀ ਸੀ।

ਉਸ ਸਾਫ਼ ਜੁਆਬ ਦਿੱਤਾ, "ਮੈਂ ਉਦੋਂ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਲਿਖਦਾ, ਨਾ ਮੈਨੂੰ ਕਵਿਤਾ ਦੀ ਹੀ ਕੁਝ ਸਮਝ ਸੀ। ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ ਨਾਵਲਿਸਟ ਨੇ ਅਮੋਲ ਹੋਰਾਂ ਕੋਲੋਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਗਿਆਨੀ ਪਾਸ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਉਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਵਾਂ ਨਾਵਲ 'ਚਿੱਟਾ ਲਹੂ' ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਨਾਵਲ ਟਾਈਪ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਸਿੰਘ ਬੁਦਰਜ ਦਾ ਮਾਲਕ ਭਾਈ ਸੇਵਾ ਸਿੰਘ ਉਸ ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਟਾਈਪ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਪਰੁਫ ਰੀਡਿੰਗ ਅਮੋਲ ਹੋਰੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸਾਈਕਲ ਉਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ, ਟਾਈਪ ਹੋਏ ਕਾਗਜ਼ ਲੈ ਕੇ ਪੁੱਛੈਸਰ ਤੇਜਾ ਸਿੰਘ ਕੋਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਸਾਂ। ਉਹ ਨਾਵਲ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਵੀ ਨਾਵਲ ਦੇ ਵਰਕੇ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ ਤੇ ਉਥੋਂ ਨਾਵਲ ਵਾਪਸ ਲਿਆਉਣ ਵੇਲੇ ਵੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ। 'ਚਿੱਟਾ ਲਹੂ' ਦਾ ਮੇਰੇ ਉਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਅਸਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਲੋਕੀਂ ਬਹੁਤ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਮੈਂ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਪੜ੍ਹਦਾ। ਮੈਂ ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸਾਂ।"

ਮੇਰੇ ਸਾਹਵੰ ਇਤਿਹਾਸ ਦਾ ਇਕ ਵੇਲਾ ਮਨੁੱਖੀ ਜਾਮੇ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਤਲਿਸਮ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਘੇਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਡਾਕਟਰ ਕੇਸਰ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪਰਿਵਾਰ ਵੀ ਉਸ ਤਲਿਸਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਮੇਰਾ ਇਕੋ ਸੁਆਲ ਹੀ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਵਰਕੇ ਫਰੋਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਢੀਠਪੁਣੇ ਦੇ ਤਾਣ ਫਿਰ ਪੁੱਛ ਲਿਆ, "ਫੇਰ ਨਾਵਲਕਾਰੀ ਵੱਲ ਕਦੋਂ ਆਏ?"

ਡਾਕਟਰ ਕੇਸਰ ਹੱਸਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਬਾਕੀ ਜਣੇ ਵੀ ਮੁਸਕਰਾਏ।

ਨਾਵਲਕਾਰ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨਾ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਵੱਲ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਧੁਰ ਅੰਦਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਹਨੇ ਅੱਗੇ ਦੱਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ: "1937 ਵਿਚ ਮੈਂ ਕੀਰਤਨੀਆ ਬਣ ਕੇ ਮਲਾਇਆ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਸਾਂ। ਉਥੇ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਜਿਹੜੀ ਮੁਵਮੈਂਟ ਚੱਲ ਰਹੀ ਸੀ, ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕਰ ਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੈਂ 1938 ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਉਹਦੀ ਮਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਥੇ ਮੰਗਵਾ ਲਿਆ। ਗ਼ਦਰੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਮੈਨੂੰ ਬਰੁਮਾ, ਥਾਈਲੈਂਡ, ਹਾਂਗਕਾਂਗ, ਸਿੰਗਾਪੁਰ ਆਦਿ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਉਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ। ਉਥੇ ਮੈਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਿਚ ਇਹ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਹਾਸਲ ਕਰਨ ਲਈ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਲੜਾਈ ਲੜਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਗਾਂਧੀ ਟੋਪੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣੀ। ਫਿਰ 1941 ਦੀ ਅੱਠ ਦਸੰਬਰ ਨੂੰ ਜੰਗ ਲੱਗ

(ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਗਲਤਫਹਿਮੀਆਂ ਅਤੇ ਵਧੀਕੀਆਂ ਦੀ ਸ਼ਿਕਾਰ ਸ਼ਖਸੀਅਤ - ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ

ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ (1932-1985) ਦੀ 35ਵੀਂ ਸ਼ਹੀਦੀ ਸ਼ਤਾਬਦੀ 'ਤੇ ਵੀ ਉਹੀ ਹਾਲਾਤ ਹਨ, ਜਿਹੜੇ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਪੈਰੋਂ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਅਕਸਰ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਜਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਇਕੱਲੇ ਵਿਚ ਵਲ੍ਹੋਟੀ ਹੋਈ ਬਹੁਰੰਗੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਲੀਮੀ ਨਾਲ ਦਰਪੇਸ਼ ਦੁਸ਼ਵਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਭਣਾ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਉਮਰੇ ਮਾਪਿਆਂ ਦੀ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾਲ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਡੇਰੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਚਪਨ ਅਜਿਹਾ ਹੋਏ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ

ਬਲਕਾਰ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ

ਫਿਰ ਹੱਥ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰਾਜੀ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜਾਚ ਆ ਗਈ ਸੀ।

ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਉਹ ਪਿੰਡ ਗਿਦਿਤਿਆਣੀ ਤੋਂ ਬਰਾਸਤਾ ਡੇਰਾ ਹੀਰੋਂ ਭਾਈ ਮਨੀ ਸਿੰਘ ਦੇ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਸਨ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਤੋਂ ਮੇਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਪਿੰਡ ਬਡਬਤ ਦਾ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦਾ ਫਾਸਲਾ ਹੈ। ਉਹ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸਨ ਅਤੇ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਲਗਾਤਾਰ ਕਤਾਰਉਂਦੇ ਵੀ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਕਾਲੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਖ ਦਾ ਲਗਾਤਾਰ ਲਾਭ ਲੈਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ 1969 ਵਿਚ ਪੈਪਸੂ ਦੇ ਰਹਿ ਚੁੱਕੇ ਮੁੱਖ ਮੰਤ੍ਰੀ ਬ੍ਰਿਜਬਾਨ ਨੂੰ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਦੀ ਚੋਣ ਵਿਚ ਹਰਾ ਕੇ ਹੋਈ ਸੀ। ਅਕਾਲੀ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਰੱਖਣ ਲਈ ਤਖਤ ਦਮਦਮਾ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜਥੇਦਾਰ ਵੀ ਬਾਪਿਆ ਸੀ। ਸ਼੍ਰੋਮਣੀ ਕਮੇਟੀ ਵਿਚ ਵੀ ਉਹ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 1980 ਵਿਚ ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅਕਾਲੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ

ਭੂਮਿਕਾ ਇਥੋਂ ਹੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਾਲ 1985 ਵਿਚ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇੰਨੇ ਕੁ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਥਾਪਤ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰਕੇ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਵਿਰੋਧ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਲਕੀਰ ਖਿੱਚ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਪਿਛਲੇ 34 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਮਸੀਹਾ ਅਤੇ ਅਮਰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਹਿ ਕੇ, ਜਿਵੇਂ ਸਿਆਸਤ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤਿਆ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਿੰਦਿਆ ਤੇ ਨਕਾਰਿਆ ਵੀ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸੰਤ ਜੀ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਿਚ ਸਹਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋ ਰਿਹਾ। ਕੋਈ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਦੱਸੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਰਗਾ ਬਚਨਬੱਧ ਸਿੱਖ ਜਨਮ ਤੋਂ ਹੀ ਇਕੱਲਾਪੇ ਨਾਲ ਘੁਲਦਾ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗ ਕਰਨ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਾ ਆਈ ਹੈ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਉਣੀ ਹੈ। ਅਕਾਲੀ ਦਲ ਦਾ ਪ੍ਰਧਾਨ ਬਣਨ ਵੇਲੇ ਵੀ ਬਨਾਉਣ ਵਾਲੇ ਹੀ ਲੱਤਾਂ ਵੀ ਖਿੱਚੀ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। 1982 ਵਿਚ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਤਖਤ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੇ ਮੋਰਚੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਵਜੋਂ ਉਹ ਹਿੰਸਕ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਦੀ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਸ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਰਾਹੀਂ ਸਥਾਪਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸਿਆਸੀ ਮਾਡਲ ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਦੀ ਰਾਜਨੀਤੀ ਨਾਲੋਂ ਨਿਖੜ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦਾ ਉਹ ਸਿਆਸੀ ਸਾਹਸ ਅਤੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਦੀ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੀ ਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੋੜ ਹੈ।

ਇਸ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਤੁਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਗਲੋਬਲ ਹੋ ਗਈ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਂਤਕਤਾ ਦੇ ਸ਼ਿਕੰਜਿਆਂ ਵਿਚ ਕਸਣ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਸੰਤ ਹੀ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਨ ਗਰਮ ਖਿਆਲੀ ਧੜਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਭਰਾ ਮਾਰੂ ਲੜਾਈ ਰੁਕੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਉਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰੇਰ ਕੇ ਅਤੇ ਗੁਰਭਾਈਆਂ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਹ ਸਥਾਪਤ ਕਰਨਾ ਕੋਈ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਦੇ ਪੈਰੋਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ ਵਧੀਕੀਆਂ ਨਾਲ ਨਿਭਣ ਦੀ ਉਹ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਉਹ ਲੜਨਾ ਨਹੀਂ ਨਿਭਣਾ ਜਾਣਦੇ ਸਨ। ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਸੁਭਾ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਬਚਨਬੱਧਤਾ ਨਾਲ ਹੀ ਬਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਆਸੀ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਤ੍ਰੈਮੁਖੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਧਰਮ-ਯੁੱਧ ਮੋਰਚਾ, ਰਾਜੀਵ-ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਸਮਝੌਤਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀ ਹੀ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਅਸਲ ਯੋਗਦਾਨ ਧਾਰਮਿਕ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸੀ ਅਤੇ ਏਸੇ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਸਮਾਜਿਕ ਸਾਖ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ

ਵਿਚ ਵੀ ਨਿਭਦੀ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿੱਖ-ਆਸਥਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਰਬੱਤ ਦੇ ਭਲੇ ਨਾਲ ਇਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਜੋੜਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਤਾਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲਾਏ ਬੈਟਰਮੈਂਟ ਲੇਵੀ ਦੇ ਮੋਰਚੇ ਵਿਚ ਵੀ ਜੇਲ੍ਹ ਗਏ ਸਨ।

ਤੁਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਗਰਿਆਂ ਅਤੇ ਫੱਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਜ਼ਮਾਨਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ।

ਅਕਾਲੀਅਤ, ਸਿੱਖ ਹਿਤਾਂ ਦੀ ਪਹਿਰੇਦਾਰੀ ਵਾਸਤੇ

ਲੋਕ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਹੋ ਰਹੀ ਸਿਆਸਤ ਦਾ ਉਹ ਲਗਾਤਾਰ ਸਾਬ ਦੇਂਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਦੀ ਸਾਖ ਜਿਸ ਹੱਦ ਤੱਕ ਖੋਲ੍ਹੇ ਆ ਗਈ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਬਾਣੀ ਦੇ ਬੰਦਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅਜਿਹੀ ਆਸ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਭੁੱਲਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਕਿ ਹਰੇਕ ਦਾ ਸਾਥ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸੰਤ ਜੀ ਵਾਂਗ ਇਕੱਲਿਆਂ ਵੀ ਤੁਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਇਸ ਵੇਲੇ ਲਾਹੇ ਟੋਟਿਆਂ ਦੀ ਸਿਆਸਤ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਵੈਸੇ ਵੀ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਇਹ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਿੱਖ-ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਹਿਜਰਤ ਕਰ ਗਈ ਹੈ ਅਤੇ ਸਿੱਖ-ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨੂੰ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਰਾਹ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ

ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਛੋਟੀ ਅਮੀਰ ਹੋਣ ਦੇ ਅਵਸਰ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਸਿੱਖ ਭਾਈਚਾਰਾ, ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਨਾਲੋਂ ਅੱਗੇ ਨਿਕਲ ਕੇ ਬਹੁ-ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਰਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਨਿਭ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਵੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਸਿੱਖ ਵਾਸੀ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਦਾ ਚੰਗਾ ਸ਼ਹਿਰੀ ਹੋਣ ਦੀ ਗਵਾਹੀ ਭਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਨੇ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਭਾ ਬਖਸ਼ਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਸੇ ਦੀ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧਤਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਸੰਤ ਹਰਚੰਦ ਸਿੰਘ ਲੌਂਗੋਵਾਲ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੋਚ-ਸਮਝ ਕੇ ਤੁਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗੇ ਤਾਂ ਸਮਝ ਸਕਾਂਗੇ ਕਿ ਸਿੱਖ ਸਿਆਸਤ ਨੂੰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੇ ਬਿਨਾ ਸਿੱਖ ਵਿਰਾਸਤ ਦੀ ਦਾਹਵੇਦਾਰੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ।

ਪਾਟੇ ਪੰਨਿਆਂ ਦੀ ਅਧੂਰੀ ਇਬਾਰਤ - ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ

(ਪਿਛਲੇ ਸਫੇ ਦਾ ਬਾਕੀ)

ਗਈ। ਜਨਰਲ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਨਾਲ ਸਰਗਰਮ ਹੋ ਗਏ। ਜਨਰਲ ਮੋਹਨ ਸਿੰਘ ਦੀ ਜਾਪਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗਤਬਤ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਪ੍ਰੀਤਮ ਸਿੰਘ ਹਵਾਈ ਹਾਦਸੇ ਵਿਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਪਿੱਛੋਂ ਰਾਸ ਬਿਹਾਰੀ ਬੋਸ (ਜੀਹਨੇ 1912 ਵਿਚ ਲਾਰਡ ਹਾਰਡਿੰਗ ਉਤੇ ਬੰਬ ਮਾਰਿਆ ਸੀ, ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਮਰਵਾਇਆ ਸੀ), ਸਮਝੋ ਉਹ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਦੇ ਬੰਬ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਚੀਫ਼ ਬਣ ਗਏ। ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਵਿਚ ਮੈਂ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਆਫ ਗਾਈਡੈਂਸ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਜਾਪਾਨੀ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾਪਾਨੀ ਵੀ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਜਾਪਾਨ ਗਿਆ ਤਾਂ ਉਥੇ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਲਾਏ ਸੀ। ਮਲਾਇਆ ਜਾ ਕੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ ਤੇ...।"

ਸ਼ਾਇਦ ਉਦੋਂ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨਾਵਲਨਿਗਾਰੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨੀ ਸੀ ਕਿ ਹਿੰਦੀ ਦੇ ਨਾਵਲਕਾਰ ਭੀਸ਼ਮ ਸਾਹਨੀ ਨੇ ਡਾਕਟਰ ਕੇਸਰ ਦੇ ਬੂਟੇ ਉਤੇ ਦਸਤਕ ਦੇ ਦਿੱਤੀ। ਦਸੰਬਰ ਦੇ ਨਿੱਘੇ ਦਿਨੀਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਕਾਨਫਰੰਸ ਸੀ। ਉਸ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਭੀਸ਼ਮ ਸਾਹਨੀ ਉਥੇ ਆਏ ਸਨ। ਉਹ ਸੈਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਉਥਰ ਆ ਗਏ ਸਨ। ਸਾਡੀ ਗੱਲਬਾਤ ਗੱਪ-ਸ਼ੱਪ ਵਿਚ ਬਦਲ ਗਈ।

ਭੀਸ਼ਮ ਸਾਹਨੀ ਦੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਂ ਟੇਪ-ਰਿਕਾਰਡਰ ਚੈਕ ਕੀਤਾ। ਗੱਲਬਾਤ ਠੀਕ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ।

"ਫਿਰ ਤੁਸੀਂ ਨਾਵਲਕਾਰੀ ਵੱਲ ਕਦੋਂ ਆਏ?" ਵਾਰ ਵਾਰ ਮੁਲਤਵੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੁਆਲ ਮੈਂ ਇਸ ਵਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਪੁੱਛਿਆ, ਪਰ ਕਮਾਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਜੁਆਬ ਦੇ ਦਿੱਤਾ।

"1953 ਵਿਚ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਪਹਿਲਾ ਨਾਵਲ 'ਲਹਿਰ ਵਧਦੀ ਗਈ' ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਇਹ ਨਾਵਲ ਆਜ਼ਾਦ ਹਿੰਦ ਫੌਜ ਬਾਰੇ ਸੀ। 'ਜੰਗੀ ਕੈਦੀ' ਨਾਵਲ ਮੈਂ ਇੰਗਲੈਂਡ ਜਾ ਕੇ ਲਿਖਿਆ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ 'ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ' ਤੇ 'ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ' ਨਾਵਲ ਲਿਖੇ। 'ਹੀਰੋਸ਼ੀਮਾ' ਮੈਂ ਜਾਪਾਨ ਵਿਚ ਲਿਖਿਆ ਸੀ।...ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਨਾਵਲ ਬਣਦੇ ਆ!"

"ਮੇਰੇ ਹਿਸਾਬ ਨਾਲ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤਕ ਤੁਹਾਡੇ ਛੱਬੀ ਨਾਵਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਜੇ ਸੱਤ ਨਾਵਲਾਂ ਦੀ ਲੜੀ 'ਹਥਿਆਰਬੰਦ

ਇਨਕਲਾਬ' ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਸੱਤ ਨਾਵਲ ਗਿਣੀਏ ਤਾਂ।" ਮੈਂ ਜੋੜ ਲਾ ਕੇ ਦੱਸਿਆ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਕਿਤਾਬਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸੀ।

"ਹਾਂ, ਇੰਨੇ ਕੁ ਹੀ ਹੋਣਗੇ।...ਜਿਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਵਲ ਮੈਂ ਲਿਖਦਾ ਵਾਂ, ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਨਾਵਲਾਂ ਲਈ ਖੋਜ ਦਾ ਕੰਮ ਬਹੁਤ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਏ। ਮੈਂ ਮਦਨ ਲਾਲ ਢੀਂਗਰਾ ਅਤੇ ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਉਤੇ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸਾਂ, ਪਰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਹਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਸੀ ਵੇਖ ਸਕਦਾ। ਕਿਸੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਮੈਂ ਬਾਰ-ਐਟ-ਲਾਅ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲੈ ਲਿਆ। ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵੇਖਣ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਥੇ ਖੋਜ ਕਰਦਿਆਂ ਮੈਨੂੰ ਸੱਤ ਸਾਲ ਲੱਗ ਗਏ। ਉਸ ਖੋਜ ਦੇ ਆਧਾਰ ਉਤੇ ਹੀ ਮੈਂ ਉਹ ਦੋਵੇਂ ਨਾਵਲ ਲਿਖੇ ਸਨ।"

"ਏਨੀ ਮਿਹਨਤ!...ਤੌਬਾ!"
 "ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਵਲਾਂ ਲਈ ਖੋਜ ਦਾ ਕੰਮ ਵੱਡਾ ਸੀ ਤੇ ਲਿਖਣ ਵਾਲਾ ਥੋੜ੍ਹਾ। 'ਸ਼ਹੀਦ ਉਧਮ ਸਿੰਘ' ਨਾਵਲ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਵੀ ਲਿਖਿਆ ਏ। ਇਸ ਵਿਚ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਵੀ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹੋਵੋਗੇ?"

"ਹਾਂ ਜੀ!...ਮੈਂ ਜਾਣਨਾਂ।"

"ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਨੇ ਹੀ ਮਿਲਾਇਆ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ 1955-56 ਦੀ ਹੈ। ਬਾਬੇ ਨੇ ਆਪਣਾ ਘਰ-ਘਰ ਵੇਚ ਕੇ ਸਕੂਲ ਖੋਲ੍ਹਿਆ ਸੀ। ਸੁਜਾਨ ਸਿੰਘ ਭਕਨੇ ਦੇ ਸਕੂਲ ਦਾ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸੀ। ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਦੁੱਧ ਪਿਆਇਆ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਖਿਆ, 'ਤੂੰ ਇਥੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾ, ਵਿਦੇਸ਼ ਚਲਿਆ ਜਾ।' ਮੈਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਨਾਵਲ ਲਿਖਣ ਲਈ ਕੀਤੀ ਖੋਜ ਬਾਰੇ ਦੱਸਦਾ ਵਾਂ। ਮਲਾਇਆ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮੈਂ ਹਰ ਸਾਲ ਹਫ਼ਤੇ ਵਾਸਤੇ ਬੈਂਕਾਕ ਤੋਂ ਮੈਕਸੀਕੋ ਦੀ ਹੱਦ ਤਕ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਉਥੇ ਘਰ ਘਰ ਫਿਰ ਕੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਇਕੱਠੀ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਮੈਂ ਬਾਬਾ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਭਡਿਆਣਾ ਅਤੇ ਬਾਬਾ ਭਕਨਾ ਦੇ ਕਹਿਣਾ ਉਤੇ ਕੀਤਾ।...ਉਥੇ ਇਕ ਕੇਸ ਹੈ ਜੀਹਦੇ ਅੱਠ ਹਜ਼ਾਰ ਸਫੇ ਨੇ। ਉਸ ਕੇਸ ਦੀ ਕਾਪੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਡਾਲਰ ਦੇਣੇ ਪਏ। ਉਹਦੀ ਕਾਪੀ ਇਥੇ ਕਿਸੇ ਕੋਲ ਨਹੀਂ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਵਾਲਿਆਂ ਕੋਲ ਵੀ ਨਹੀਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੋਈ ਪੈਸੇ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ। ਕੋਈ ਟਾਈਮ ਖਰਚ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਮੈਂ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਜ਼ੋਰ ਏਸੇ ਪਾਸੇ ਲਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।...ਬਾਬਾ ਉਸਮਾਨ ਦੇ ਸਾਥੀ ਚਰਨ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ ਭਡਿਆਣਾ ਦੀ ਜੀਵਨੀ ਉਤੇ ਵੀ

ਮੈਂ ਨਾਵਲ ਲਿਖਿਆ ਹੈ (ਵਾਰੇ ਸਾਹ ਦੀ ਮੌਤ)। ਉਹ 1947 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਭਾਰਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਾ ਸਕਿਆ ਤੇ ਕੈਲੀਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਵਸ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਅਨਪੜ੍ਹ ਸੀ ਤੇ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸੀ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਫੋਟੋ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਐ। ਜਿਹੜਾ ਸੰਗਮਰਮਰ ਲੱਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਭ ਤੋਂ ਉਤੇ ਉਹਦਾ ਨਾਂ ਏ। ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਯਾਦਗਾਰ ਹਾਲ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹਨੇ ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਈਆ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।...ਉਸ ਅਨਪੜ੍ਹ ਬੰਦੇ ਨੇ ਕੋਈ ਜਗ੍ਹਾ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡੀ ਜਿਥੇ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ। ਮੇਰੀ ਇਕ ਲੱਤ ਨਿਊਯਾਰਕ ਹੁੰਦੀ ਸੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਵਾਸ਼ਿੰਗਟਨ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਮਜ਼ਹਬ ਬਣਾ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਗ਼ਦਰ ਪਾਰਟੀ ਬਾਰੇ ਪੂਰਾ ਜਾਣਨਾ ਏ ਤੇ ਲਿਖਣਾ ਏ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਮਿਲਿਆ ਸਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਫਾਂਸੀ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਕੱਲ੍ਹ ਮੈਨੂੰ ਵਤੋਚ ਮਿਲਿਆ ਸੀ, ਅਖੇ ਅਹਿ ਅਹਿ ਬਾਕੀ ਐ, ਕੌਣ ਲਿਖੂ? ਵਤੋਚ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ, ਜਿੰਨਾ ਚਿਰ ਜਿਉਣਾ ਵਾਂ, ਲਿਖਾਂਗਾ। ਗੱਲ ਇਹ ਐ ਕਿ ਸਿਹਤ ਬਹੁਤ ਖਰਾਬ ਐ, ਲੇਕਿਨ ਆਤਮਾ ਨਰੋਈ ਐ। ਹੁਣ ਸਫ਼ਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪੁੱਤਰ ਹੁਣ ਲੈ ਆਇਆ ਏ ਇਥੇ, ਜੇ ਸਾਬਤ-ਸਬੂਤ ਲੈ ਗਿਆ ਕੈਨੇਡਾ ਤਾਂ ਫਿਰ ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਵੀ ਲਿਖੂੰ।"

"ਬਾਕੀ ਰਹਿੰਦਾ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਖੋਗੇ ਤੁਸੀਂ। ਰੱਬ ਤੁਹਾਡੀ ਉਮਰ ਲੰਮੀ ਕਰੇ।" ਮੈਂ ਕਿਹਾ।
 "ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ। ਬਸ ਤੀਹ ਕੁ ਵਰ੍ਹੇ ਹੋਰ ਮਿਲ ਜਾਣ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਪੂਰਾ ਕਰ ਲਵੂੰ। ਸਾਰਾ ਕੁਝ ਲਿਖ ਲਵੂੰ।" ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਸ਼ਰਾਰਤ ਚਮਕੀ।

ਮੈਂ ਮੁਸਕਰਾਇਆ। ਮੈਂ ਟੇਪ ਰਿਕਾਰਡਰ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਮੋੜਿਆ। ਜਿਹੜੀ ਕੈਸਟ ਵਿਚ ਗੱਲਬਾਤ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ, ਉਹ ਮੁੱਕਣ ਵਾਲੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਡਾਕਟਰ ਕੇਸਰ ਕੋਲੋਂ ਇਕ ਕੈਸਟ ਲੈ ਕੇ ਮੈਂ ਵਰਤ ਚੁੱਕਿਆ ਸਾਂ। ਇਕ ਹੋਰ ਕੈਸਟ ਮੰਗਣ ਦਾ ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀਆ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੰਗਿਆਂ ਇਕ ਹੋਰ ਕੈਸਟ ਮਿਲਣ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਲਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਥੇਰਾ ਤੌਤ ਲਿਆ ਸੀ। ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਨੇ ਰਾਤ ਦਾ ਲਿਬਾਸ ਪਹਿਨ ਲਿਆ ਸੀ।

ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਹੁਣ ਆਰਾਮ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਖਿਆ, "ਹੁਣ ਆਪਾਂ ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸਾਹਵੇਂ ਵਿਰਾਮ ਲਾ ਦੇਈਏ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਗੱਲ ਜਿਹੜੀ ਕਹਿਣ ਨੂੰ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਕਰਦਾ ਹੋਵੇ, ਜ਼ਰੂਰ ਕਹਿ ਲਵੋ।"

ਗਿਆਨੀ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਾਹ ਭਰਿਆ ਤੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਕਹੀ, "ਵੇਖੋ ਜੀ! ਸਾਹਿਤ ਦੀ ਰਚਨਾ ਮੇਰਾ ਆਦਰਸ਼ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਮੇਰਾ ਹਥਿਆਰ ਹੈ ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਲਈ। ਲੋਕ ਸੇਵਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧਿਆਂ ਦੇ ਪਾਏ ਪੂਰਨਿਆਂ ਉਤੇ ਕਰਮਯੋਗੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਬਾਣਾਂ ਨੂੰ ਨਵੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਹਿਤ ਰਚਨਾ ਇਕ ਰਾਹ ਹੈ। ਕਰਮਯੋਗ ਦੇ ਬੀਜ ਪੁੰਗਰਦੇ ਰਹਿਣ, ਸਿੱਟੇ ਲੱਗਦੇ ਰਹਿਣ। ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਯੋਧੇ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਰਹਿਣ ਤਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਜਰਵਾਣਾ ਚਿੱਟੇ ਦਿਨ, ਸਿਖਰ ਦੁਪਹਿਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅਫ਼ੀਮੀ ਲੋਰੀਆਂ ਦੇ ਕੇ ਸੁਆ ਨਾ ਸਕੇ ਤੇ ਲੋਕ ਜਾਗਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਆਪਣਾ-ਆਪ ਪਛਾਣ ਸਕਣ। ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਤੀਬੱਧਤਾ, ਮੇਰਾ ਮਜ਼ਹਬ ਤਾਂ ਲੋਕ ਹਨ। ਦਲਿਤ, ਨਿਤਾਣੇ, ਨਿਮਾਣੇ, ਕਿਰਤੀ ਲੋਕ ਅਤੇ ਉਹ ਲੋਕ ਜੋ ਆਪਣੇ ਤੇ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਹੱਕਾਂ ਦੀ ਰਾਖੀ ਲਈ ਸੀਸ ਨੂੰ ਤਲੀ ਉਤੇ ਧਰੀ ਫਿਰਦੇ ਹਨ।"

ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨੇ ਅਚਨਚੇਤੀ ਚੁੱਪ ਵੱਟ ਲਈ। ਉਸ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਪਤਾ ਨਹੀਂ, ਕੀ ਕੁਝ ਖੋਲ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਹਉਕੇ ਵਰਗਾ ਸਾਹ ਭਰਿਆ, ਤੇ ਫਿਰ ਜਿਵੇਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ, "ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੋਕ ਸ਼ਹੀਦਾਂ ਨੂੰ ਸ਼ਹੀਦ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ। ਸੋਹਣ ਲਾਲ ਪਾਠਕ ਸ਼ਹੀਦ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਧਮ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਕੰਬੋਜ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਭਗਤ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਕੋਈ ਸਿੱਖੀ ਵੱਲ ਖਿੱਚਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਆਰੀਆ ਸਮਾਜੀ ਦੱਸਦਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਪੂਰਾ ਸੋਸ਼ਲਿਸਟ ਬਣ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਹਰ ਕੋਈ ਸ਼ਹੀਦ ਉਤੇ ਆਪਣਾ ਕਬਜ਼ਾ ਜਮਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਦਾ ਫਲਸਫ਼ਾ ਜ਼ੁਲਮ ਦਾ ਟਾਕਰਾ ਕਰਨਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸ਼ਹੀਦ ਨੂੰ ਇਨਸਾਨ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਭੁੱਲਤ ਤੇ ਖੁਦਰਗਜ਼ ਲੋਕ?"

—
 ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਨਾਲ ਮੇਰੀ ਉਹ ਆਖਰੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਸੀ। ਖੋਜਬੀਨ ਦੇ ਪੁਲੰਦੇ ਸਾਰੇ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣੇ। ਰੱਬ ਤੋਂ ਮੰਗੋ ਹੋਏ ਉਹ ਤੀਹ ਵਰ੍ਹੇ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਗੱਲ ਹੋਰ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਅਣਫਰੋਲਿਆ ਇਤਿਹਾਸ ਕੋਰੇ ਵਰਕਿਆਂ ਉਤੇ ਫੁਪ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਬੜਾ ਕੁਝ ਅੰਦਰਲਾ ਵੀ ਜਾਣ ਲੈਂਦੇ।

ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਚਾਹੀਦਾ ਸੀ, ਵਾਧੂ ਕੈਸਟ ਆਪਣੇ ਕੋਲ ਰੱਖਦਾ। ਕੁਝ ਲੁਕਵੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਹੋਰ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (ਏਆਈ)- ਵਰ ਕਿ ਸਰਾਪ

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੰਭੀਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਕੀ ਇਹ ਆਧੁਨਿਕ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਜਿਥੇ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਉਥੇ ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਲਈ ਕਿਧਰੇ ਸਰਾਪ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣ ਰਹੀ? ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੋਸਲ ਮੀਡੀਆ ਹੋਵੇ, ਸਮਾਰਟ ਫੋਨ ਹੋਣ ਜਾਂ ਸੁੱਖ-ਸਹੂਲਤਾਂ ਵਾਲੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਅਸੀਂ ਆਮ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਵਰਤਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਖੋਜ ਇਥੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰੁਕੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (ਏਆਈ) ਦੀ ਆਮਦ ਨੇ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਜ਼ਰੂਰ ਪਾ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਉਥਲ-ਪੁਥਲ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ?

ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਸਾਧਾਰਨ ਰਫ਼ਤਾਰ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਵਧੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਇਹ ਅਵਾਰਡ-ਜੇਤੂ, ਕਲਾਮਈ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ ਲਿਖਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸਲ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਬਦਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਚੈਟਜੀਪੀਟੀ (ChatGPT) ਨਵੀਨਤਮ ਐਪ ਹੈ ਜਿਸਨੇ ਤਕਨੀਕੀ ਅਤੇ ਮੀਡੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਪ ਅਜੇਹੀ ਲਿਖਤ ਤਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਦੱਸਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਇਹ ਲਿਖਤ ਮਨੁੱਖ ਜਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ?

ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਖੋਜ ਕੰਪਨੀ ਓਪਨਏਆਈ ਨੇ ਚੈਟਜੀਪੀਟੀ (chatGPT) ਨੂੰ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਇੱਕ ਭਾਸ਼ਾ ਮਾਡਲ ਹੈ ਜੋ ਇੱਕ ਉਪਭੋਗਤਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਖਾਸ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਢੰਗ ਨਾਲ ਢਾਂਚਾਗਤ ਦਲੀਲਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜੇਹਾ ਸਿਸਟਮ ਜੋ ਅੱਗੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਦੀ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਕਰਨ ਲਈ ਐਨਲਾਈਨ ਟੈਕਸਟ ਦੇ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਭੰਡਾਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਐਪ ਮਸ਼ਹੂਰ ਲੇਖਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ੈਲੀ ਵਿਚ ਨਵੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ ਲਿਖਣ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਦੇ ਯੋਗ ਹੈ ਜੋ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੇ ਪੇਪਰ, ਆਈਲੈਟਸ ਜਾਂ ਟੋਫ਼ਲ ਵਰਗੇ ਇਮਤਿਹਾਨਾਂ ਵਿਚ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਐਪ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨੇ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਵਿਚ ਚਿੰਤਾ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਆਮ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵਰਗੀ ਲਿਖਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਨਕਲ ਮਾਰਨਾ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਪਰ ਚੈਟਜੀਪੀਟੀ (chatGPT) ਵਰਗੇ ਐਪ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ ਢੰਗ ਤਰੀਕਿਆਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਐਪਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਗਈ ਲਿਖਤ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸਲੀ ਲੱਗਦੀ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਸਾਹਿਤਕ ਚੋਰੀ ਦੇ ਸੋਫਟਵੇਅਰ ਦੁਆਰਾ ਵੀ ਪਕੜਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਇਹ ਐਪ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਣਕਾਰੀ ਵੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਲੱਭਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਪਰ ਕੁਝ ਅਧਿਆਪਕ ChatGPT ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਹਰ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਦਲੀਲ ਹੈ ਕਿ ਧੋਖਾਧੜੀ ਨੂੰ ਜੜ੍ਹਾਂ ਪੁੱਟਣਾ ਅਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੋਈ

ਅਜੇਹਾ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਇਹ ਲਿਖਤ ਪ੍ਰਮਾਣਿਕ ਹੈ ਜਾਂ ਮਸ਼ੀਨ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਈ ਗਈ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਐਪ ਨਾਲ ਲਿਖਣ ਦੀ ਕਲਾ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ, ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਸੋਚ, ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਦਲੀਲ ਨੂੰ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਕੁਝ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਚਿੰਤਾਵਾਂ ਬੇਲੋੜੀਆਂ ਹਨ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਇਸ ਐਪ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖੀ ਗਈ ਲਿਖਤ ਵਿਚ ਕੁਝ ਖਾਲੀ ਥਾਵਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਵੱਲੋਂ ਭਰਨੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਧਿਆਪਕ ਪਤਾ ਲਗਾ ਸਕਦਾ ਕਿ ਇਹ ਲਿਖਤ ਐਪ ਨੇ ਤਿਆਰ ਕੀਤੀ ਹੈ ਜਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਦੀ ਮੂਲ ਲਿਖਤ ਹੈ।

ਕੁਝ ਮਾਪੇ ਇਸ ਐਪ 'ਤੇ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਲਿਖਣ-ਕਲਾ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਪਹੁੰਚਯੋਗ ਬਣਾਉਣ ਦੇ

ਤਰੀਕੇ ਵਜੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਟੈਕਸਟ ਜਨਰੇਟਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਸਾਧਨ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੋ ਲਿਖਣ ਲਈ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕੁਝ ਦਾ ਤਰਕ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਸਕੂਲਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਹੋਰ ਰਚਨਾਤਮਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਸੋਚਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰੇਗਾ ਕਿ ਉਹ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਲਿਖਣਾ ਕਿਵੇਂ ਸਿਖਾਉਂਦੇ ਹਨ? ਇਹ ਐਪ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਪਾਠਕ੍ਰਮ ਵਿਚ ਸੁਧਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਕੀ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਅਕਾਦਮਿਕ ਲੇਖ ਲਿਖਣ ਨੂੰ ਖਤਮ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ, ਚੈਟਜੀਪੀਟੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਨੇ ਕੋਈ ਚਿੰਤਾ ਨਹੀਂ ਜਾਹਰ ਕੀਤੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਹਾਲਾਂਕਿ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਕੁਦਰਤੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਰੱਕੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪਰਫ ਰੀਡਿੰਗ ਅਤੇ ਵਿਆਕਰਣ ਦੀ ਜਾਂਚ ਵਰਗੇ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਵਰਤਮਾਨ ਵਿਚ ਅਕਾਦਮਿਕ ਲਿਖਤ ਦਾ ਮੁੱਖ ਹਿੱਸਾ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਗੰਭੀਰ ਸੋਚ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਹਰਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਹੋਣ ਵਿਚ ਕਈ ਸਾਲ ਲੱਗ ਸਕਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੀ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨਵ-ਸਿਖਿਆਰਥੀਆਂ ਲਈ ਵਰ ਹੈ ਜਾਂ ਸਰਾਪ।

ਇਹ ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰੇ ਦੇ ਮੁਖੀ ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਹੈ ਕਿ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨਾਲ ਇੱਕ ਧੋਖੇਬਾਜ਼ ਅਕਾਦਮਿਕ

ਖਤਰਾ ਦਰਪੇਸ਼ ਹੈ। ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਵਿਚ ਕ੍ਰਾਂਤੀ ਨੇ ਨਵੇਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਆਟੋਮੈਟਿਕ ਲਿਖਣ ਦੇ ਸਾਧਨ ਬਣਾਏ ਹਨ। ਇਹ ਉਹ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਹਨ ਜੋ ਸਕੂਲ ਅਤੇ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਪੇਪਰਾਂ ਵਿਚ ਧੋਖਾਧੜੀ ਕਰਨ ਦੇ ਅਨੁਕੂਲ ਹਨ ਜਿਸ ਨੂੰ ਫੜਨਾ ਮੁਸ਼ਕਲ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਯਾਦ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਹੈ, ਅਤੇ ਕੌਣ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਭਵਿੱਖ ਵਿਚ ਅਜਿਹੀ ਰਚਨਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨਾਲ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧਾਇਆ ਜਾ ਸਕੇ।

ਹੁਣ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਤਾਂ ਸਦਾ ਰਹੇਗੀ ਭਾਵੇਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਪਸੰਦ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਨਾ। ਬੇਈਮਾਨ ਵਿਦਿਆਰਥੀਆਂ ਨੂੰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਟਕੱਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰੇਗੀ। ਇਹ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਾਹਿਤਕ ਚੋਰੀ, ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਲਈ ਇੱਕ ਵਪਾਰਕ ਨੁਸਖਾ ਵੀ ਹੈ ਜੋ ਪੇਪਰ, ਹੋਮਵਰਕ, ਅਤੇ ਟੈਸਟ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵੇਚਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਸਦਕਾ ਹੀ ਸਾਈਬਰ ਕ੍ਰਾਈਮ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਦੀ ਕਾਪੀ ਕਰ ਕੇ, ਹੁਬਹੁ ਉਸਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਤੇ ਲਹਿਜ਼ੇ ਵਿਚ ਉਸਦੇ ਨੇੜਲੇ ਸਕੇ ਸਬੰਧੀ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਠੱਗੀ ਮਾਰਨ ਦੇ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਆਉਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਉਤੀਸਾ ਵਿਚ ਤਾਂ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਇੱਕ ਐਂਕਰ ਉਤੀਸਾ ਵਿਚ ਖ਼ਬਰਾਂ ਵੀ ਪੜ੍ਹਨ ਲੱਗ ਪਈ ਹੈ। ਕਰਨਾਟਕ ਵਿਚ ਇੱਕ ਐਨਜੀਓ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਨੂੰ ਲੋਕਾਂ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦਾ ਅਨੋਖਾ ਤਜਰਬਾ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਰਾਹੀਂ ਵੱਖ ਵੱਖ ਕਬੀਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਉਪ-ਬੋਲੀਆਂ ਦਾ ਡਾਟਾ ਬਣਾ ਕੇ ਵੱਡੇ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਦਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚ ਕੇ, ਇਸਦਾ ਕੁਝ ਹਿੱਸਾ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇ ਕੇ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਆਮਦਨੀ ਵਧਾਈ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਪਰ ਫਿਰ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀਆਂ ਸਕ੍ਰਿਪਟਾਂ ਲਿਖੀਆਂ ਜਾਣ ਲੱਗੀਆਂ ਅਤੇ ਐਕਟਰਾਂ ਦੀਆਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਡਾਇਲਾਗ ਬੋਲੇ ਜਾਣ ਲੱਗ ਪਏ ਤਾਂ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਲੇਖਕ, ਗੀਤਕਾਰ, ਐਕਟਰ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਕਈ ਮਰਹੂਮ ਗਾਇਕਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਵੀ ਮਾਰਕਿਟ ਵਿਚ ਆ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਗਾਇਕਾਂ ਦੀ ਡਿਜੀਟਲ ਫੋਟੋ ਰਾਹੀਂ ਫਿਲਮਾਂ ਕਣ ਕੀਤਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਇਸ ਕਦਰ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿਚ ਦਾਖ਼ਲ ਹੋ ਗਈ ਹੈ ਕਿ ਐਮਾਜ਼ੋਨ ਅਦਾਰਾ ਇੱਕ ਲੱਖ ਤੋਂ ਵੱਧ ਰੋਬੋਟਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਾਲ ਕਾਮਿਆਂ ਦੀਆਂ ਹਤਯਾਤਾਂ ਅਤੇ ਕੰਮ ਦੇ ਸੀਮਤ ਘੰਟਿਆਂ ਤੋਂ ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰੋਬੋਟ ਤਾਂ 24/7 ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਇਹ ਵੀ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਹੁਕਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਹੋ ਸੀਰੀ! ਇਸ ਕਮਰੇ ਦਾ ਪੱਖਾ ਚਲਾ ਦੇ, ਉਸ ਕਮਰੇ ਦੀਆਂ ਲਾਈਟਾਂ ਜਗਾ ਦੇ, ਟੀਵੀ ਆਨ ਕਰਦੇ, ਫਲਾਨਾ ਚੈਨਲ ਲਗਾ ਦੇ ਤੇ ਫਲਾਨੇ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਿਲਾ ਦੇ। ਆਈਫਲ ਟਾਵਰ ਕਦੋਂ ਬਣਿਆ ਸੀ? ਜੀਪੀਐਸ ਵਿਚ ਵੀ ਤਾਂ

ਸ਼ਬਦ ਜੋਤ

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ
ਫੋਨ: 216-556-2080

ਡਾ. ਗੁਰਬਖਸ਼ ਸਿੰਘ ਭੰਡਾਲ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਦੇ ਅਧਿਆਪਕ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਫਿਜ਼ਿਕਸ ਵਰਗੀ ਖੁਸ਼ਕੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਕਾਵਿਕ ਰਵਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੱਚ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਇੰਨੇ ਸਹਿਜ ਭਾਸ਼ ਕਰੀ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਬੜਾ ਸਿਆਣਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਅਗਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਨੂੰ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸੱਚ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਅਸਲ ਵਿਚ ਕਾਵਿਕ ਵਾਰਤਕ ਦੇ ਸ਼ਾਹ-ਅਸਵਾਰ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਰੋਕਾਰਾਂ ਨਾਲ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਜੋ ਅੰਤਰੀਵੀ ਨਾਦ ਬਣ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਰਤ ਵਿਚ ਫੈਲਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਦੀਆਂ ਪਰਤਾਂ ਫਰੋਲਦੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਲਿਖਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਰਾਹੀਂ ਸਟੋਰ ਕੀਤੀ ਜਾਣਕਾਰੀ, ਬੋਲ ਕੇ ਸਾਡਾ ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਕ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਕੱਲਤਾ ਭੋਗ ਰਹੇ ਵਿਅਕਤੀ ਤਾਂ ਸੀਰੀ ਨਾਲ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਪਾਸ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਸੀਰੀ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ ਹੀ ਸਾਥੀ ਬਣ ਰਹੀ ਏ ਦਿਲ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਲਈ।

ਪਰ ਸਭ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਵੀ ਕੋਈ ਨਵੀਂ ਟੈਕਨਾਲੋਜੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਘਬਰਾਹਟ ਹੋਣੀ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਤਾਂ ਵਰਤਣ ਵਾਲੇ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਿਹਤਮੰਦ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਇਸ ਨੂੰ ਵਰਤਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਰਹੇ ਤਾਂ ਕਿ ਨਵੀਂ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੂੰ ਉਸਾਰੂ ਅਤੇ ਚੰਗੇਰੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਵੇ।

ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ

ਤਬਦੀਲੀ ਇਸ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਕੇਂਦਰੀ ਨੁਕਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਆਪਾਂ ਤਬਦੀਲੀ ਰਾਹੀਂ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਕਾਗਜ਼ ਆਉਣ ਨਾਲ ਬਾਕੀ ਛਾਪੇਖਾਨੇ ਦੇ ਢੰਗ ਤੇ ਸਾਧਨ ਬਦਲ ਗਏ ਭਾਵ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਤ, ਕੱਪੜਾ ਆਦਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸਾਧਨ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰ ਛਾਪਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਕਰੀਨ ਆਉਣ ਨਾਲ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਮਾਧਿਅਮ ਤੇ ਪੇਸ਼ਕਾਰੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਮਾਧਿਅਮ ਬਦਲ ਗਏ, ਹੁਣ ਕਾਗਜ਼ ਵਾਲੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵੀ ਸਕਰੀਨ ਰਾਹੀਂ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਲੱਗੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਬਦੀਲੀ ਦਾ ਇੱਕ ਪੜਾਅ

ਡਾ. ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਕੱਟੂ
ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਫਿਲਮ ਪੁਰਸਕਾਰ ਵਿਜੇਤਾ ਫਿਲਮਸਾਜ਼

ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ (AI) ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਆਣਪ ਦਾ ਬਦਲ ਪੇਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਬਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (AI) ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਜਾਂ ਸੌਫਟਵੇਅਰ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਹੈ, ਮਨੁੱਖਾਂ ਜਾਂ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਉਲਟ। ਸੌਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਸਮਝਣਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਚਨਾ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਐਨਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਕਿ ਕੰਪਿਊਟਰ ਆਧਾਰਤ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਹੁਣ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਾਂਗੂੰ ਸੋਚ ਸਕਣਗੀਆਂ ਜਾਂ ਲਗਭਗ ਸੋਚਣ ਲੱਗ ਚੁੱਕੀਆਂ ਹਨ। ਆਰਟੀਫੀਸ਼ੀਅਲ ਇੰਟੈਲੀਜੈਂਸ (AI) ਦੇ ਉਭਾਰ ਨੇ ਉਦਯੋਗਾਂ, ਅਰਥਚਾਰਿਆਂ ਅਤੇ ਜੀਵਨਸ਼ੈਲੀ ਨੂੰ ਮੁੜ ਆਕਾਰ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਲਗਭਗ ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ।

ਮਨੁੱਖੀ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦੇ ਵਿਕਾਸ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ (AI) ਹੁਣ ਤਕ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸਿਖਰਲੀ ਖੋਜ ਮੰਨੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਮਨੁੱਖੀ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਨਿਵੇਕਲਾ, ਅਹਿਮ ਅਤੇ ਅਨੋਖਾ ਸੰਕਿਆ/ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਵਾਲਾ ਸਿਖਰਲਾ ਪੜਾਅ ਵੀ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਮਾਣੂ-ਸ਼ਕਤੀ ਦੀ ਖੋਜ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਕਲੋਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸ਼ੋਕਾਵਾਂ ਤੇ ਖ਼ਤਰਿਆਂ ਦੀ ਲੱਭਤ ਬਣਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਭਾਸ਼ਾ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਐਪ ਚੈਟ ਜੀਪੀਟੀ ਹੈ। ਇਹ ਮਨੁੱਖ ਵਾਂਗ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਹੈ। ਇਸ ਹਵਾਲੇ ਨਾਲ ਜੇਕਰ ਸਮਕਾਲੀ ਸਥਿਤੀ ਦਾ ਜਾਇਜ਼ਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੈਟ ਜੀਪੀਟੀ ਨੂੰ ਜਿਹੜੇ ਵੱਡੇ ਮੁਲਕਾਂ ਨੇ ਬੈਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਚੀਨ, ਰੂਸ, ਕਿਊਬਾ, ਇਟਲੀ, ਸੀਰੀਆ ਆਦਿ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਹਨ। ਚੈਟ ਜੀਪੀਟੀ ਤੋਂ ਬਿੱਗ ਅਤੇ ਬਾਰਡ ਵੀ ਮੈਦਾਨ ਵਿਚ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ 2 ਮਈ 2023 ਤੋਂ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਉਦਯੋਗ ਹਾਲੀਵੁੱਡ ਦੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੇ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ (AI) ਦੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਹੜਤਾਲ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਇਸ ਹੜਤਾਲ ਵਿਚ ਅਦਾਕਾਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਪਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ (AI) ਦੇ ਫਿਲਮ ਉਦਯੋਗ ਉਪਰ ਹੋਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਭਾਵਾਂ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖੀ ਸਿਰਜਕਾਂ ਦੇ ਵਿਹਲੇ ਹੋ ਜਾਣ ਦੇ ਖਤਰੇ ਕਰਕੇ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੜਤਾਲ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ ਨਾਲ ਕੁਝ ਘੰਟਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਪੂਰੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਗੱਲ ਤੋਂ ਸਾਫ਼ ਪਤਾ ਚਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾ ਦੇ ਮਾਇਨੇ ਬਦਲ ਜਾਣਗੇ ਜਾਂ ਇਉਂ ਕਹਿ ਲਈਏ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਹੀ ਮਾਇਨੇ ਬਦਲ ਜਾਣਗੇ।

ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਹਲਚਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ

ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ (AI) ਦੇ ਪਿਤਾਮਾ ਕਹੇ ਜਾਂਦੇ ਜਿਓਫ਼ਰੀ ਹਿੰਟਨ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣਾ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਚੇਤਾਵਨੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ ਜਿਸ ਪੱਧਰ ਉਪਰ ਸਿਆਣੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਇਸ ਕਾਰਨ ਆਉਣ ਵਾਲੇ 5 ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਤਬਾਹ ਹੋਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਿਆਣਿਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਧੜਾ ਇਸ ਦੌਰ ਨੂੰ ਉਤਰ-ਮਾਨਵਵਾਦ ਦੇ ਨਾਂ ਨਾਲ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਭਾਵ ਇਹ ਦੌਰ ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਸਰਦਾਰੀ ਜਾਂ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਦੀ ਥਾਂ ਕੁਦਰਤ, ਮਸ਼ੀਨ ਅਤੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਸਾਂਝੇ ਸਹਿਹੋਂਦ ਵਾਲੇ ਰਿਸ਼ਤੇ ਉਪਰ ਟਿਕਿਆ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਦੋਂ ਦਹਾਕਾ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂਨੈਸਕੋ ਦੀ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਰਿਪੋਰਟ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਪੰਜਾਬੀ ਅਕਾਦਮਿਕਤਾ ਨੇ ਇਸ ਬਾਰੇ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸੰਵਾਦ ਰਚਾਇਆ ਸੀ ਤੇ ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ, ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਕੇਂਦਰੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਉਂਦਿਆਂ ਇਸ ਸੰਕਟਮਈ ਸਥਿਤੀ ਨਾਲ ਜੂਝਣ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ 2020 ਦਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਵੀ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਪਰ ਉਸ ਉਪਰ ਬਹੁਤਾ ਅਮਲ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਿਆ। ਇਸ ਦਾ ਸਿੱਧਾ ਸਿੱਟਾ ਇਹ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਾਲਜਾਂ ਵਿਚੋਂ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਬੰਦ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਐਮ.ਏ. ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਖਾਲੀ ਰਹਿ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ ਨੇ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਸਾਹਿਤ ਲਈ ਵੀ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਸੰਕਟ ਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾ ਵਜੋਂ ਵਿਚਰਨਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਕਾਫ਼ੀ ਕੁਝ ਚੰਗਾ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ ਪਰ ਕੁਝ ਗੱਲਾਂ ਸਾਡੇ ਅਵੇਸਲੇਪਣ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਵੀ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਦੀ ਪਹਿਲਾਂ ਹੋਂਦ ਵਿਚ ਆਇਆ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਭਾਵੇਂ ਸਟੇਜ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ ਹੋਇਆ ਮਾਧਿਅਮ ਹੈ ਪਰ

ਸਾਡੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੇ ਲਿਖਤ ਪਾਠ ਭਾਵ ਨਾਟਕ ਦੀ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਨੂੰ ਪੰਜਾਬੀ ਦੇ ਸਿਲੇਬਸਾਂ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣਾਇਆ। ਪਰ ਇਸ ਸਾਰੇ ਮਸਲੇ ਵਿਚੋਂ ਨਾਟਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਕਨੀਕੀ ਵਿਕਾਸ ਦੇ ਅਗਲੇ ਪੜਾਅ ਉਪਰ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਫਿਲਮ ਨੂੰ ਤੇ ਇਸ ਦੀ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਵਿਸਾਰੀ ਰੱਖਿਆ ਹੈ। ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੇ ਕਈ ਸੈਮੀਨਾਰਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਵੀ ਉਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਈ ਕਿ ਸਾਹਿਤ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਗੀਤ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਵੱਜੋ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਇਸ ਲਈ ਪੰਜਾਬੀ ਸਾਹਿਤ ਦਾ ਛਿੱਦਾ ਪੁੱਤ ਗੀਤ ਮੰਡੀ ਦੇ ਧੱਕੇ ਚੜ੍ਹ ਤੇ ਪੰਜਾਬ ਦੀ ਕਮਾਉ ਧੀ ਫਿਲਮ ਦੀ ਸਕ੍ਰਿਪਟ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸਵੱਲੀ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਪਈ।

ਕਿਸੇ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਤਰੱਕੀ ਵਿਚ ਉਸ ਦਾ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਬੰਧ ਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਆਧਾਰਿਤ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੁੱਖ ਯੋਗਦਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਭਾਵੇਂ ਸਾਹਿਤ, ਸਿਨੇਮਾ ਤੇ ਕਲਾ ਦੇ ਹੋਰ ਸਾਧਨ, ਪੱਤਰਕਾਰੀ ਵੀ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਯੋਗਦਾਨ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਸਮਕਾਲੀ ਤਕਨੀਕ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਨਿਰਧਾਰਤ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾ ਕਿੰਨਾ ਕੁ ਵਿਕਾਸ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ।

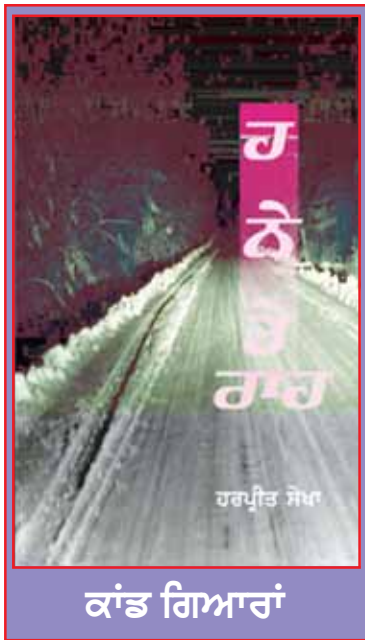
ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਤਕਨੀਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਫੌਟ/ਅੱਖਰ/ਟਾਈਪਿੰਗ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਕਾਫ਼ੀ ਕੰਮ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਫੌਟ ਤੋਂ ਅੱਖਰ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਕਾਰਜ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਪਰ ਬੋਲ ਤੋਂ ਅੱਖਰ/ਪਾਠ (speech to text) ਜਿਹੇ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਕਾਰਜ ਹੋਣਾ ਬਾਕੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੁਢਲੇ ਪੜਾਅ ਵੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਚ ਹਾਲੇ ਅਸੀਂ ਪਾਰ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਮਸ਼ੀਨੀ ਸਿਆਣਪ ਲਈ ਇੰਟਰਨੈੱਟ ਉਪਰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਉਪਲਬਧ ਡਾਟਾ ਬਹੁਤ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹਾਲੇ ਕਾਫ਼ੀ ਪਿੱਛੇ ਹੈ। ਆਸ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਲੋੜੀਂਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰ ਸਕਾਂਗੇ।

ਤੁਸੀਂ ਪੜ੍ਹ ਚੁੱਕੇ ਹੋ...

ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਇੱਕ ਹਾਦਸੇ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰਸੀਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਭਣੇਈਏ ਦੀ ਮੌਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਟੱਬਰ ਦੀ ਸਲਾਹ ਅਤੇ ਹੋਰ ਗਿਣਤੀਆਂ-ਮਿਣਤੀਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਭਣੇਈਏ ਦੇ ਸਸਕਾਰ ਮੌਕੇ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਕ ਹੋਰ ਨੌਜਵਾਨ ਕਰਨਵੀਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ ਜੋ ਸਪੇਨ ਤੋਂ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜਿਆ ਹੈ। ਕੈਨੇਡਾ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਪੈਰ ਲਾਉਣ ਲਈ ਜਗਸੀਰ ਅਤੇ ਕਰਨਵੀਰ ਦੀ ਜੱਦੋ-ਜਹਿਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਰਨਵੀਰ ਨੂੰ ਟਰੱਕ ਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸ ਲੈਣ ਲਈ ਜੋ ਜਫਰ ਪਾਲਣੇ ਪੈ ਰਹੇ ਹਨ, ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਹਾਣੀ ਆਪ ਹੈ। ਟਰੱਕ ਸਨਅਤ ਵਿਚ ਪੈਰ-ਪੈਰ 'ਤੇ ਧੱਕਾ ਅਤੇ ਸ਼ੋਸ਼ਣ। ਫਿਰ ਗੁਰਸੀਰ ਦੀ ਪਤਨੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਅਤੇ ਭਰਾ ਬਲਵੀਰ ਵੀ ਕੈਨੇਡਾ ਪੁੱਜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਪੜ੍ਹੋ ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਾਂਹ...

ਹਨੇਰੇ ਰਾਹ

ਕੈਨੇਡਾ ਵੱਸਦੇ ਲਿਖਾਰੀ ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸੇਖਾ (ਕੈਨੇਡਾ) ਦਾ ਨਾਵਲ 'ਹਨੇਰੇ ਰਾਹ' ਟਰੱਕਿੰਗ ਸਨਅਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀਆਂ ਹਕੀਕਤਾਂ ਦੇ ਰੂ-ਬ-ਰੂ ਕਰਵਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਬਤੌਰ ਲਿਖਾਰੀ ਉਹਦੀ ਅੱਖ ਉਹ ਹਨੇਰੇ ਖੁੰਜੇ ਵੀ ਫਰੋਲ ਲੈਂਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜੇ ਆਮ ਕਰ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਤੋਂ ਓਹਲੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਵਤਾਵਾਦੀ ਅਤੇ ਯਥਾਰਥਵਾਦੀ ਪਹੁੰਚ ਉਸ ਦੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਲਈ ਸੋਨੇ 'ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਰਦੀ ਹੈ। 'ਹਨੇਰੇ ਰਾਹ' ਅਸਲ ਵਿਚ ਮੁਸੀਬਤਾਂ ਝਾਗਦੇ ਮਨੁੱਖ ਦੇ ਰਾਹ ਰੁਸ਼ਨਾਉਣ ਵੱਲ ਵਧਾਏ ਕਦਮ ਹਨ।

ਕਾਂਡ ਗਿਆਰਾਂ

‘ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਨਕਾਰ ਹੀ ਕਰ ਦੇਉ। ਮੂੰਹ ‘ਚ ਤਾਂ ਨੀ ਪਾ ਲਉ।’ ਗੁਰਸੀਰ ਉਧੇੜ-ਬੁਣ ‘ਚ ਪੈ ਗਿਆ।

ਵੱਲ ਮੁੜ ਪਿਆ। ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਟਰੱਕ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ ਸਿਗਰਟ ਫੂਕ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਦਿਆਂ ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਲੁਕਸ ਲਾਈਕ ਯੂ ਆਰ ਰੈਡੀ ਟੂ ਰੋਲ- ਲਗਦੇ ਕਿ ਤੂੰ ਤਿਆਰੀ ‘ਚ ਹੈਂ।”

“ਨੋ, ਸਟਿੱਲ ਵੇਟਿੰਗ- ਨਾ, ਹਾਲੇ ਉਡੀਕ ਕਰਦੈਂ।” ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਹੌਲੀ ਆਵਾਜ਼ ‘ਚ ਕਿਹਾ।

“ਕੋਈ ਨਾ ਫਿਕਰ ਨਾ ਕਰ, ਮਿਲ ਜਾਵੇਗਾ।”

“ਮਿਲ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਚੰਗੇ, ਅੱਜ ਤੀਜਾ ਦਿਨ

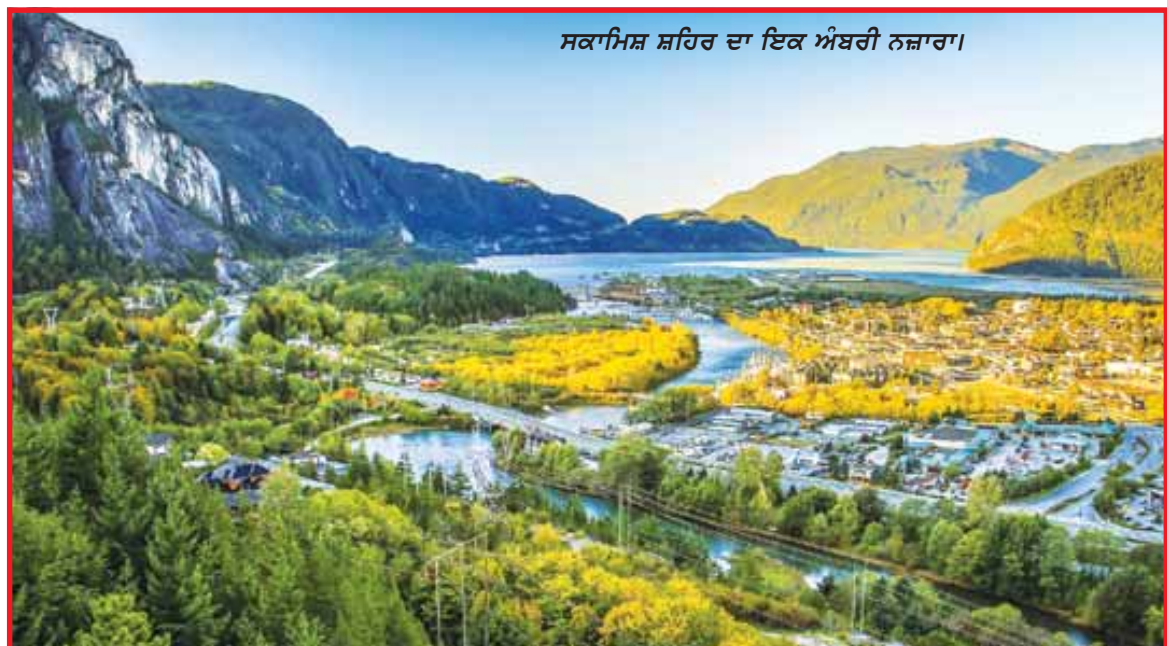
ਕੱਢੇ ਲੋਡ ਕਿੱਧਰੋਂ। ਵਿਹਲੇ ਦਾ ਟੈਮ ਕਿਹੜਾ ਲਈ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਟਰੱਕ ਦਾ ਡਰਾਈਵਰ ਬੋਲਿਆ, “ਲਗਦਾ ਹੈ ਚੰਗੀ ਖ਼ਬਰ ਹੈ?”

“ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਇਕ ਵਗਾਰ ਕਰਨ ਚੱਲਿਆ ਹਾਂ।”

“ਕੀ ਮਤਲਬ? ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਂਗ ਫਿਰ ਟਰੱਕ ਦੀ ਕੋਈ ਮੁਰੰਮਤ ਕਰਵਾਉਣ ਵਾਲੀ ਐ?”

ਡਰਾਈਵਰ ਨੇ ਪੁੱਛਿਆ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਰਾਤ ਉਸ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਸੀ ਕਿ ਕੰਪਨੀ ਮਾਲਕ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਵਿਹਲਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਟਰੱਕ ਦੀ ਸਰਵਿਸ

ਸਕਾਮਿਸ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਅੰਬਰੀ ਨਜ਼ਾਰਾ।

ਸਕਾਮਿਸ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇਕ ਅੰਬਰੀ ਨਜ਼ਾਰਾ।

ਗੁਰਸੀਰ ਨੀਂਦ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਪਲ ਉਹ ਫੋਨ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਐਨੀ ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਲੋਡ ਹੋਵੇਗਾ ਵੀ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਸ-ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਣਾ। ਰਾਤ ਗੁਰਸੀਰ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਪਰ ਰਾਤ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਟਰੱਕ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹਟਾ ਕੇ

ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਫੋਨ ਨਾਲ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਚੁੱਕ ਕੇ ਦੇਖਿਆ। ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਦਾ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਕੁਝ ਪਲ ਉਹ ਫੋਨ ਵੱਲ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਐਨੀ ਸਵੇਰੇ ਉਸ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਹੋ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਜੇ ਕੋਈ ਲੋਡ ਹੋਵੇਗਾ ਵੀ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਦਸ-ਗਿਆਰਾਂ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਮਿਲਣਾ। ਰਾਤ ਗੁਰਸੀਰ ਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਪਰ ਰਾਤ ਕੋਈ ਸੁਨੇਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਇਆ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਟਰੱਕ ਦੇ ਪਰਦੇ ਹਟਾ ਕੇ

ਹਰਪ੍ਰੀਤ ਸੇਖਾ
ਫੋਨ: +1-778-231-1189

ਬਾਹਰ ਦੇਖਿਆ। ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ‘ਤੇ ਵਿਛੀ ਬਰਫ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਚਿੱਤ ‘ਚ ਆਈ ਕਿ ਉਹ ਉੱਠ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਬੈਠ ਜਾਵੇ। ਜਿਉਂ ਹੀ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਦਾ ਲੋਡ ਬਾਰੇ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲੇਗਾ, ਉਹ ਤੁਰੰਤ ਚੱਲ ਪਵੇਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਕੰਬਲ ਪਾਸੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਉੱਠ ਕੇ ਅੰਗਤਾਈ ਲਈ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੱਛਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਦਬੂ ਆਈ। ‘ਅੱਜ ਸ਼ਾਵਰ ਲੈ ਹੀ ਲਵਾਂ?’ ਉਸ ਦੇ ਚਿੱਤ ‘ਚ ਆਈ ਪਰ ਅਗਲੇ ਹੀ ਪਲ ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ‘ਕਿੱਥੇ ਦਸ ਡਾਲਰ ਖਰਾਬ ਕਰੂੰ। ਕੱਲ੍ਹ ਵਾਂਗ ਹੀ ਡੰਗ ਸਾਰ ਲੈਨੇ ਆਂ।’ ਕੱਲ੍ਹ ਉਸ ਨੇ ਤੌਲੀਆ ਗਿੱਲਾ ਕਰ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿੱਛੇ ‘ਤੇ ਫੇਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਟਰੱਕ ਵਿਚ ਡੀਜ਼ਲ ਭਰਵਾਉਣ ਮੌਕੇ ਮਿਲਿਆ ਕੁਪਨ ਵਰਤ ਕੇ ਉਹ ਨਹਾਤਾ ਸੀ। ਟਰੱਕ ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਹੀ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਉਸ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਡੀਜ਼ਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਭਰਵਾਇਆ ਤੇ ਉਹ ਨਹਾਤਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਟੂਥਪੇਸਟ, ਬੁਰਸ਼ ਤੇ ਡੀਫਿਡਰੈਂਟ ਵਗੈਰਾ ਵਾਲੇ ਬੈਗ ਨੂੰ ਤੌਲੀਏ ਉੱਪਰ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਮੋਟੇ ਕੱਪੜੇ ਪਾਉਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਖਾਣੇ ਵਾਲਾ ਬੈਗ ਫਰੋਲਿਆ। ਉਸ ਵਿਚ ਦੋ ਪਿੰਨੀਆਂ ਹਾਲੇ ਪਈਆਂ ਸਨ। ‘ਚੱਲ ਅੱਜ ਦੇ ਬ੍ਰੇਕਫਾਸਟ ਦਾ ਸਰ ਜਾਵੇਗਾ’, ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਤੇ ਉਹ ਟਰੱਕ ਸਟਾਪ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਵੱਲ ਤੁਰ ਲਿਆ। ਗੁਜ਼ਲਖਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੀ ਨਿਤਾ-ਪ੍ਰਤੀ ਤੋਂ ਵਿਹਲਾ ਹੋ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਤਾਂ ਟਰੱਕ ਸਟਾਪ ਦੀ ਰਸੋਈ ਵਿਚੋਂ ਉੱਠਦੀ ਗਰਮ ਖਾਣੇ ਦੀ ਮਹਿਕ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਕਦਮ ਓਧਰ ਮੋੜ ਦਿੱਤੇ। ‘ਐਹੋ ਜਿਹਾ ਕੁਝ ਖਾ ਕੇ ਢਿੱਡ ਭਰ ਲਵਾਂ ਕਿ ਦੁਪਿਹਰੇ ਕੁਝ ਖਾਣਾ ਨਾ ਪਵੇ’, ਉਸ ਨੇ ਸੋਚਿਆ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਾਥੀ ਡਰਾਈਵਰ ਦਾ ਕਿਹਾ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਵਾਅਦਾ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਜਦੋਂ ਲੋਡ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਉਹ ਇਕ ਅੱਧੇ ਡੰਗ ਦਾ ਖਾਣਾ ਆਪਣੀ ਭੂਆ ਦੇ ਘਰੋਂ ਲੈ ਆਵੇਗਾ। ਉਹ ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਪਹੁੰਚਣ ਸਾਰ ਹੀ ਉਸ ਦੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਕੋਫੀ ਦਾ ਕੱਪ ਖਰੀਦਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਟਰੱਕ

ਐ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਐ।”

“ਔਖੀ ਤਾਂ ਹੈ।”

“ਮੇਰੀ ਤਾਂ ਫਰਿੰਜ ਵੀ ਖਾਲੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।”

“ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਡੀਕ ਵੇਲੇ ਤੇਰੀ ਕੰਪਨੀ ਖਾਣੇ ਦਾ ਭੱਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ?”

“ਖਾਣੇ ਦਾ ਭੱਤਾ ਤਾਂ ਕੀ, ਉਹ ਤਾਂ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਦਾ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ।”

“ਤੂੰ ਮਜ਼ਾਕ ਕਰਦੈਂ?”

“ਨਹੀਂ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ।”

“ਫਿਰ ਤੂੰ ਕਿਉਂ ਐਸੀ ਕੰਪਨੀ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਐ? ਟਰੱਕ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਨੌਕਰੀਆਂ।”

“ਮੈਂ ਇਕ ਕੰਪਨੀ ਨਾਲ ਬੱਝਵੇਂ ਵਰਕ ਪਰਮਿਟ ‘ਤੇ ਹਾਂ। ਦੋ ਸਾਲ ਕੰਪਨੀ ਨਹੀਂ ਬਦਲ ਸਕਦਾ।”

“ਤੈਨੂੰ ਮੁੱਢਲੇ ਭੱਤੇ ਤਾਂ ਮਿਲਣੇ ਹੀ ਚਾਹੀਦੇ ਆ। ਇਹ ਕੈਨੇਡਾ ਹੈ। ਕੰਪਨੀ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੀ। ਤੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।”

“ਤੈਨੂੰ ਹੋਰ ਕੀ ਕੀ ਦੱਸਾਂ, ਜਿਹੜਾ ਕੁਝ ਤੇਰੇ ਇਸ ਕੈਨੇਡਾ ‘ਚ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕੱਚੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਕਰਦੀਐ”, ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਚਿੱਤ ‘ਚ ਆਈ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਠੰਢ ਲਗਦੀ ਐ। ਮੈਂ ਅੰਦਰ ਬੈਠਦਾਂ।” ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਗੁਰਸੀਰ ਟਰੱਕ ‘ਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਪਿੰਨੀਆਂ ਖਾ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫੋਨ ਚਲਾ ਲਿਆ। ਫੋਨ ਦਾ ਡਾਟਾ ਆਪਣੀ ਸੀਮਾ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਡੀਕ ਵਾਲੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਰਾਤਾਂ ਯੂਟਿਉਬ ਦੇਖਦਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਫੋਨ ਪਾਸੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤਾ। ਡਰਾਈਵਰ ਦੀ ਕਹੀ ਗੱਲ ਕਿ ਮੁੱਢਲੇ ਭੱਤੇ ਤਾਂ ਮਿਲਣੇ ਹੀ ਚਾਹੀਦੇ ਆ, ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ‘ਚ ਮੁੜ ਮੁੜ ਚੱਕਰ ਕੱਟਣ ਲੱਗੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ, ‘ਵਿਹਲਾ ਬੈਠਾਂ। ਕੋਈ ਕਮਾਈ ਨਹੀਂ। ਨਾ ਕੰਮ ‘ਤੇ ਹਾਂ, ਨਾ ਛੁੱਟੀ ਐ। ਵਿਚ ਵਿਚਾਲੇ ਲਟਕੀ ਜਾਨੈ। ਅੱਜ ਵੀ ਪਤਾ ਨੀ ਮਿਲੂ ਲੋਡ ਕਿ ਨਹੀਂ’, ਇਹ ਸੋਚਦਿਆਂ ਗੁਰਸੀਰ ਦਾ ਮਨ ਕਾਹਲਾ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਿਲਾ ਲਿਆ। ਬੋਲਿਆ, “ਭਾਅ ਜੀ,

ਜਾ ਟਿਕਿਆ ਸੀ। ‘ਹੋਰ ਨੀ ਤਾਂ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਰੋਟੀ ਪਾਣੀ ਦਾ ਹੀ ਪੁੱਛ ਲੈਂਦਾ’, ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਚਿੱਤ ‘ਚ ਆਈ। ਆਪਣੇ ਮਨ ਨੂੰ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਉਹ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਟਹਿਲ ਲਵੇ ਪਰ ਠੰਢ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਕੇ ਘੋਸਲ ਮਾਰ ਲਈ। ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਦਾ ਫੋਨ ਆ ਗਿਆ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਐਡਰੈੱਸ ਟੈਕਸਟ ਕਰਦਾ ਇਐ। ਉਥੋਂ ਟਰੇਲਰ ਲੋਡ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਗਿਆਨੀ ਆਉਂਦਾ ਇਐ ਮਾਂਟਰੀਅਲ। ਜਦੋਂ ਤਕ ਉਸ ਨੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਇਐ, ਤੂੰ ਲੋਡ ਕਰਵਾ ਲਵੇਗਾ। ਉਸ ਨਾਲ ਟਰੇਲਰ ਵਟਾ ਲਵੀਂ। ਤੂੰ ਤਾਂ ਵਿਹਲਾ ਈ ਬੈਠਾ ਇਐ। ਉਹਦਾ ਟਾਈਮ ਬਚ ਜਾਉ।”

ਗੁਰਸੀਰ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ‘ਤੇ ਮੇਰਾ ਲੋਡ?’ ਉਹ ਸੋਚ ਹੀ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਪੁੱਛੇ ਜਾਂ ਨਾ, ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਧਾਡਾ ਲੋਡ ਆਬਣ ਤਕ ਤਿਆਰ ਹੋਊ।”

“ਠੀਕ ਐ ਜੀ।” ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਢਿੱਲੀ ਆਵਾਜ਼ ‘ਚ ਕਿਹਾ ਤੇ ਟਰੱਕ ਦਾ ਇੰਜਣ ਚਾਲੂ ਕਰ ਲਿਆ। ਟਰੱਕ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਗੋੜਾ ਕੱਢਣ

ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਦਿਹਾੜੀ ਲੱਗ ਗਈ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਡਰਾਈਵਰ ਬੋਲਿਆ ਸੀ, “ਇਹ ਤਾਂ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਵਿਹਲੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਸਹੀ ਉਪਯੋਗ। ਨਾਲੇ ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੋ ਗਿਆ, ਨਾਲੇ ਤੂੰ ਨਹੀਂ ਵਿਹਲਾ ਬੈਠਿਆ। ਤੈਨੂੰ ਇਸ ਕੰਮ ਦਾ ਚੋਖਾ ਮੁਆਵਜ਼ਾ ਮਿਲਿਆ ਹੋਵੇਗਾ?”

“ਨਾ। ਇਹ ਤਾਂ ਮੁਫ਼ਤ ਦੀ ਵਗਾਰ ਸੀ।”

“ਫੇਰ ਕੀ ਫਾਇਦਾ। ਕੰਪਨੀ ਦਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਉਹ ਆਪ ਕਰਵਾਉਣ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਸੀਰ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਉਹ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਨੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਕੰਮ ਚੱਲਿਆ ਸੀ। ਸੁਣ ਕੇ ਡਰਾਈਵਰ ਬੋਲਿਆ, “ਕਮਾਲ ਐ! ਸਿੱਪਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਤਾਂ ਟਰੱਕ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਟਰੱਕ ਲੱਦਣ ਤੇ ਖਾਲੀ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਖਰਚਾ ਦਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਫੇਰ ਤੁਹਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਅੱਗੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੀ?”

“ਦਿੰਦੀ ਐ ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਵੀ ਪਰ ਪੱਕੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ, ਸਾਨੂੰ ਨਹੀਂ।”

“ਓਹ ਬੰਦਿਆ, ਕਿੱਧਰ ਫਸਿਆ ਹੋਇਐ ਤੂੰ। ਬਹੁਤ ਛਿੱਲ ਲਾਹੁੰਦੀ ਐ ਤੇਰੀ ਕੰਪਨੀ ਤੇਰੀ।”

“ਆਵਦੀ ਕੰਪਨੀ ‘ਚ ਦੇਖ ਮੇਰੇ ਵਾਸਤੇ ਕੋਈ ਨੌਕਰੀ। ਕਰ ਕੋਈ ਮਦਦ।”

“ਸਾਡੀ ਕੰਪਨੀ ਐਲ ਐਮ ਆਈ ਏ ਦੇ ਚੱਕਰਾਂ ‘ਚ ਨੀਂ ਪੈਂਦੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਥੇਰੇ ਕਨੋਡੀਅਨ ਡਰਾਈਵਰ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।” ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਟਰੱਕ ਦੁਆਲੇ ਗੋੜਾ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਟਰੱਕ ‘ਚ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ।

ਗਿਆਨੀ ਵਾਸਤੇ ਟਰਾਲਾ ਲੋਡ ਕਰਵਾਉਣ ਜਾਂਦੇ ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ, ‘ਜੇ ਆਵਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ‘ਚ ਉਡੀਕ ਕਰਨੀ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਘਰ ਤਾਂ ਹੁੰਨੈ। ਖਾਣਾ ਤਾਂ ਘਰੋਂ ਖਾਨਾਂ। ਹੁਣ ਨਾਲੇ ਘਰਵਾਲੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਨਾਲੇ ਕਮਾਈ ਕੋਈ ਨਹੀਂ। ਕਰਦੈਂ ਜਾ ਕੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨਾਲ ਗੱਲ। ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਖਾਣੇ ਤੇ ਸ਼ਾਵਰ ਜੋਗੇ ਹੀ ਦੇ ਦਿਆ ਕਰੇ।’

‘ਕਿਤੇ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਨਾ ਹੋ ਜਾਵੇ?’ ਗੁਰਸੀਰ ਅੰਦਰ ਡਰ ਉੱਠਿਆ।

ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਬੋਲਿਆ, “ਜਦੋਂ ਜੋਬ ਲੈਣੀ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ‘ਚ ਨੀ ਗਿਆ? ਬਿਨਾਂ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦੀਆਂ ਟਰੱਕ ਇਹ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀਆਂ? ਐਡੇ ਐਡੇ ਮਹਿੰਗੇ ਟਰੱਕ ਥੋਡੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਨੇ ਇਐਂ ਅਸੀਂ। ਜਦੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਜੇ, ਥੋੜ੍ਹੇ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਇਐਂ। ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਨੀ ਭੁੱਲ ਜਈਦਾ।” ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਕੁਝ ਪਲ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, “ਪਤੈ ਕਿੰਨਾ ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਇਐ? ਰੇਟ ਘਟਾ ਕੇ ਮਸਾਂ ਕੰਟ੍ਰੈਕਟ ਲੈਨੇ ਇਐਂ।”

ਮਾਂਟਰੀਅਲ ਤੋਂ ਮੁੜਦੇ ਗੁਰਸੀਰ ਨੂੰ ਰੈਵਲਸਟੋਕ ਸ਼ਹਿਰ ਟੱਪ ਕੇ ਘਰ ਨੇੜੇ ਹੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਕਿਹਾ, “ਭਾਅ ਜੀ, ਟਰੇਲਰ ਅਨਲੋਡ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਚਾਰ ਤੋਂ ਪੰਜ ਵਜੇ ਵਾਲੀ ਅਪੁਇੰਟਮੈਂਟ ਬੁੱਕ ਕਰਵਾ ਦਿਓ। ਮੈਂ ਤਿੰਨ ਵੱਜਦੇ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਣੈ ਸਰੀ। ਮੁਹਰੇ ਰਾਹ ਸਾਫ਼ ਐ।” ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਟਰਾਲਾ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਟਰੱਕ ਨੂੰ ਯਾਰਡ ਵਿਚ ਖੜ੍ਹਾ ਕਰ ਕੇ ਅੱਠ ਕੁ ਵਜੇ ਤਕ ਘਰ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੇਗਾ ਤੇ ਨਹਾਉਂਦਿਆਂ ਕਰਦਿਆਂ ਸਵਾ ਕੁ ਗਿਆਰਾਂ ਤਕ ਛੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਮੁੜ ‘ਚ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਦੋਂ ਤਕ ਅਮ੍ਰਿਤ ਕੰਮ ਤੋਂ ਮੁੜ ਆਵੇਗੀ। ਉਸ ਨੇ ਸਪੀਡ ਬ੍ਰੇਕ ਹੋਰ ਵਧਾ ਦਿੱਤੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਲਗਦਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆਂ ਮੁਦਤਾਂ ਬੀਤ ਗਈਆਂ ਹੋਣ। ਬਾਹਰ ਬਰਫ ਨਾਲ ਕੱਜੇ ਹੈਮਲੋਕ ਦੇ ਦਰਖਤ ਉਸ ਨੂੰ ਖੂਬਸੂਰਤ ਲੱਗਣ ਲੱਗੇ। ਦਰਖਤਾਂ ਦੀਆਂ ਵਿਰਲੀਆਂ ਟਾਵੀਆਂ ਕੁਝ ਟਾਹਣੀਆਂ ਤੋਂ ਬਰਫ ਝੜ ਗਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਹਰਿਆਵਲ ਝਲਕ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੂੰ ਉਹ ਘੁੰਢ ‘ਚੋਂ ਝਾਕਦੀ ਸਜ ਵਿਆਹੀ ਮੁਟਿਆਰ ਵਰਗੇ ਲੱਗੇ। ਉਸ ਦੇ ਚੇਤਿਆਂ ਵਿਚ ਉਹ ਦਿਨ ਆ ਗਿਆ ਜਿਸ ਦਿਨ ਉਹ ਅਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਕਾਮਿਸ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਲੈ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਕੈਨੇਡਾ ਆਇਆਂ ਹਾਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਹੀ ਹੋਏ ਸਨ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੂੰ ਸਕਾਮਿਸ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਲੋਡ ਮਿਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਥੇ ਜਾਣ ਲਈ ਡੇਢ ਕੁ ਘੰਟਾ ਲੱਗਣਾ ਸੀ। ਉਹ ਇਕੱਲਾ ਡਰਾਈਵਰ ਸੀ। ਉਹ ਅਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਗਿਆ। ਟਰੱਕ ਦੇਸੀ ਟੂ ਸਕਾਈ ਹਾਈਵੇ ‘ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਸਾਰ ਹੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਚਹਿਕਣ ਲੱਗੀ ਸੀ। ਇਕ ਪਾਸੇ ਦੂਰ ਤੱਕ ਫੈਲੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਨੀਲਾ ਪਾਣੀ ਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚਟਾਨੀ ਪਰਬਤ। ਉਹ ਕਦੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀ, ਕਦੇ ਪਾਣੀ ਵੱਲ। ਕਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਟਾਪੂਆਂ ਵੱਲ, ਕਦੇ ਦੂਰ ਜਾਂਦੀ ਫੈਰੀ ਵੱਲ ਦੇਖ ਕੇ ਆਖਦੀ, ‘ਸ਼ੀਰ, ਓਹ ਦੇਖੋ ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼।’ ਉਸ ਨੂੰ ਐਨੀ ਖੁਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁਰਸੀਰ ਦਾ ਮਨ ਵੀ ਖਿੜ ਗਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਕਿ ਟਰੱਕ ਪਾਸੇ ‘ਤੇ ਰੋਕ ਦੇਵੇ। ਸਕਾਮਿਸ਼ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਵਾਈਟ ਬਾਰਕ ਪਾਈਨ ਦੇ ਦਰਖਤਾਂ ਵੱਲ ਦੇਖਦੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲੀ, ‘ਸ਼ੀਰ, ਐਧਰ ਦੇਖੋ। ਪੱਥਰ ਦੇ ਪਹਾੜ ਐ। ਇਹ ਦਰਖਤ ਪੱਥਰਾਂ ‘ਚ ਕਿਵੇਂ ਜੜ੍ਹਾਂ ਲਾਉਂਦੇ ਹੋਣਗੇ?’

“ਦੇਖ ਲੈ। ਨਾਲੇ ਕਿੰਨੀ ਉਚਾਈ ‘ਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਐ। ਸਿਆਲਾਂ ‘ਚ ਵੀ ਹਰੇ ਭਰੇ ਰਹਿੰਦੇ ਆ। ਸ਼ਹਿਰ ਵਾਲੇ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਤਾਂ ਸਿਆਲਾਂ ‘ਚ ਸਾਰੇ ਪੱਤੇ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਆ। ਜਵਾਂ ਰੁੰਡ-ਮਰੁੰਡ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਆ।”

“ਆਪਣੇ ਵਾਂਗੂੰ।” ਆਖ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਖਿੜ-ਖਿੜ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਜਿਵੇਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਨੇ ਜਹਾਜ਼ ਦੀ ਟਿਕਟ ਲਈ ਵੇਚੀਆਂ ਟੂਮਾਂ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਬੋਲਿਆ, “ਬੱਸ ਦੇਖਦੀ ਜਾਹ। ਰੁੱਤ ਆਉਣ ਦੇ, ਫੇਰ ਵੇਖੀ!”

ਅਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਉਸ ਦਿਨ ਵਾਲਾ ਖਿੜਿਆ ਚਿਹਰਾ ਯਾਦ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਸੀਰ ਅੰਦਰ ਉਸ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀ ਤਾਂਘ ਹੋਰ ਤੀਬਰ ਹੋ ਗਈ। ਉਸ ਨੇ ਟਰੱਕ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਕਰ ਲਿਆ ਪਰ ਅੱਗੇ ਚੋਸ ਤੇ

ਮੋਦੀ ਦੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਜੁਰਮ

ਲੱਗਭੱਗ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਯੂਰੇਸ਼ੀਅਨ ਸਟੈਪੀ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ 'ਚ ਭਾਰਤੀ ਆਬਾਦੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤ ਮੰਥਨ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਲੱਗਭੱਗ ਹਰ ਭਾਰਤੀ ਵਿਚ ਸਟੈਪੀ ਅਤੇ ਮੌਜੂਦਾ ਸਿੰਧ ਘਾਟੀ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਦੇ ਜੀਨਾਂ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਅਨੁਪਾਤ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਹੈ; ਤੇ ਫਿਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਮੰਥਨ ਜਿਸ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ, ਉਹ ਰੁਕ ਗਿਆ।

ਅਨੁਵੰਸ਼ਿਕੀਵਾਦੀ ਡੇਵਿਡ ਰਾਈਕ ਅਨੁਸਾਰ, ਭਾਰਤ ਦੀ ਆਬਾਦੀ ਬਹੁਤ ਵੱਡੀ ਤਾਂ ਹੈ ਪਰ ਕੁਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਇਹ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਸਮੂਹਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਗੁੱਛਾ ਹੈ। ਰਾਈਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਇੱਕੋ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਭਾਰਤੀ ਜਾਤੀ ਸਮੂਹਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਅਨੁਵੰਸ਼ਿਕ (ਜੈਨੇਟਿਕ)

ਫਰਕ ਦਾ ਪੱਧਰ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉੱਤਰੀ ਅਤੇ ਦੱਖਣੀ ਯੂਰਪੀ ਲੋਕਾਂ ਦਰਮਿਆਨ ਜੈਨੇਟਿਕ ਫਰਕ ਨਾਲੋਂ ਦੋ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਕੋਈ

ਹਰਤੋਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੱਲ

ਅਨੁਵਾਦ: ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ

ਅਜਿਹਾ ਸਮੂਹ ਹੋਵੇ ਜੋ ਜਨਸੰਖਿਆ ਦੇ (ਡੈਮੋਗ੍ਰਾਫਿਕ) ਲਿਹਾਜ਼ ਨਾਲ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਉਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਲਟ "ਚੀਨ ਦੇ ਹਾਨ ਅਸਲ ਵਿਚ ਵੱਡੀ ਆਬਾਦੀ ਹਨ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਿਆਪਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਕਸ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਇਕ ਦੂਜੇ ਤੋਂ ਵੱਖਰੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਹਿ-ਨਸਲੀ ਸਮੂਹਾਂ ਨੂੰ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅੱਜ ਅਸੀਂ ਜਾਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਰਣ ਅਨੁਸਾਰ ਸ਼੍ਰੇਣੀਬੱਧ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਜਾਤੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਿਤੇ ਨਾ ਕਿਤੇ ਉਦੋਂ ਹੋਈ ਹੋਵੇਗੀ ਜਦੋਂ ਆਪਸ 'ਚ ਮਿਕਸ ਹੋਣ ਦਾ ਦੌਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਜਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਅਦ। ਰਾਈਕ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ, "ਜਾਤੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 4600 ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਤਾਂ 40,000 ਦੇ ਕਰੀਬ ਸਹਿ-ਜਾਤੀ ਸਮੂਹ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਰਣ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿਚ ਹਰੇਕ ਦਾ ਖਾਸ ਦਰਜਾ ਹੈ ਪਰ ਮਜ਼ਬੂਤ ਤੇ ਪੇਚੀਦਾ ਸਹਿ-ਗੋਤਰੀ ਨਿਯਮ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਘੁਲਣ-ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਰੋਕਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਉਹ ਇਕ ਹੀ ਵਰਣ ਪੱਧਰ ਦੇ ਹੋਣ।"

ਅੱਜ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਕਿ ਦਰਜਾਬੰਦੀ 'ਚ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਦਰਜਿਆਂ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਏ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ। ਕੋਈ ਵੀ ਸਮੂਹ ਅਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੰਭਵ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਧਾਰਮਿਕ ਵਾਜਬੀਅਤ ਅਤੇ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਪਈ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਜੋ ਅਜਿਹੇ ਭਾਈਚਾਰੇ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਚੁਣੌਤੀ ਨਾ ਦੇ ਸਕਣ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਪਰੋਕਤ ਦਾਅਵਾ ਕਾਲਪਨਿਕ ਜਾਂ ਅਨੁਮਾਨਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨਾ ਜਾਂ ਇਸ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿਚ ਸਬੂਤ ਜੁਟਾਉਣਾ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਸਾਡੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਕੁਝ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਨਰਿੰਦਰ ਮੋਦੀ ਦੇ ਅਧੀਨ ਭਾਰਤ ਦੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀ ਸਥਿਤੀ/ਦਰਜੇ ਵਿਚ ਗਿਰਾਵਟ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਾਸੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕੇ ਜਾਣਾ।

ਵੱਖਰੇ ਪੈਮਾਨੇ 'ਤੇ, ਇਸ ਵਿਚ ਲੱਗਭੱਗ ਉਹ ਸਾਰੇ ਕਾਰਕ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਜੋ ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਜਾਤੀਆਂ ਤੋਂ ਹੋਰਾਂ ਰੱਖਦੇ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉੱਚ ਜਾਤੀਆਂ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਅੰਤਰ-ਵਿਆਹ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ, ਆਬਾਦੀ ਨੂੰ ਭੀੜੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ 'ਚ ਧੱਕਣਾ, ਭੋਜਨ ਨੂੰ ਖਾਸ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੋੜਨਾ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਸੱਤਾ ਸੰਰਚਨਾ ਵਿਚ ਭਾਗੀਦਾਰੀ ਤੋਂ ਵਾਂਝੇ ਕਰਨਾ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੈ।

ਮੋਦੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤੀ ਜਨਤਾ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਨਾਲ ਇਹ ਅਮਲ ਕਿਵੇਂ ਤੇਜ਼ ਹੋਇਆ, ਇਸ ਦੀਆਂ ਬੇਸ਼ੁਮਾਰ ਮਿਸਾਲਾਂ ਹਨ।

ਉਘੇ ਪੱਤਰਕਾਰ ਹਰਤੋਸ਼ ਸਿੰਘ ਬੱਲ ਜੋ 'ਦਿ ਕਾਰਵਾ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਦੇ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸੰਪਾਦਕ ਅਤੇ 'ਵਾਟਰਸ ਕਲੋਜ਼ ਓਵਰ ਅਸ: ਏ ਜਰਨੀ ਅਲੌਂਗ ਦੀ ਨਰਮਦਾ' ਨਾਂ ਦੀ ਚਰਚਿਤ ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਲੇਖਕ ਹਨ, ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਵਿਚ ਮੋਦੀ ਰਾਜ ਦੇ ਕੁਝ ਬੇਹੱਦ ਕਰੂਰ ਪੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਵਿਸਥਾਰ ਸਹਿਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਲੰਮੇ ਲੇਖ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਸ਼ਤ ਆਪਣੇ ਪਾਠਕਾਂ ਨਾਲ ਸਾਂਝੀ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਅੱਜ ਦੇ ਦੌਰ ਦੀ ਇਸ ਅਹਿਮ ਲਿਖਤ ਦਾ ਤਰਜਮਾ ਸਾਡੇ ਕਾਲਨਵੀਸ ਬੂਟਾ ਸਿੰਘ ਮਹਿਮੂਦਪੁਰ ਨੇ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਅਹਿਸਾਨ ਜਾਫਰੀ ਆਪਣੀ ਧੀ ਨਾਲ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) 24 ਸਾਲਾ ਹਾਦੀਆ 27 ਨਵੰਬਰ 2017 ਨੂੰ 'ਲਵ ਜਹਾਦ' ਦੇ ਕੇਸ ਵਿਚ ਸੁਪਰੀਮ ਕੋਰਟ ਵਿਚ ਪੇਸ਼ ਹੋਣ ਜਾਂਦੀ ਹੋਈ।

ਜਿਵੇਂ 'ਦਿ ਕਾਰਵਾ' ਨੇ ਆਪਣੇ ਅਗਸਤ 2023 ਦੇ ਅੰਕ ਵਿਚ ਰਿਪੋਰਟ ਛਾਪੀ ਸੀ, ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਇਹ ਤਾਕਤਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਨਸਲੀ ਸਫਾਏ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਨੂੰ ਦੇਵਭੂਮੀ ਜਾਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਪਵਿੱਤਰ ਧਰਤੀ ਵਜੋਂ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਜੁਲਾਈ ਮਹੀਨੇ ਹਰਿਆਣਾ ਦੇ ਨੂਹ ਜਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈ ਫਿਰਕੂ ਹਿੰਸਾ ਵੀ ਇਸੇ ਯੋਜਨਾ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜੋ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਤੱਕ ਰਾਜ ਦੇ ਹੋਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਵੀ ਫੈਲ ਗਈ।

ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂਤਵ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਮੰਨਣ ਵਾਲੀਆਂ ਕਈ ਕੱਟੜ ਅਤਿਵਾਦੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਹੋ ਰਹੇ ਜੁਰਮਾਂ 'ਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹਨ। ਅਜਿਹੀਆਂ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਹਿੰਸਾ ਦੁਆਰਾ ਅਤੇ 2014 ਤੋਂ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਪਾਸ ਕੀਤੇ ਕਈ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਰਾਹੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੁਰਮਾਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦਿੱਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਉਹ ਜੁਰਮ ਹਨ ਜੋ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ 1998 ਦੀ ਰੋਮ ਕਨਵੈਨਸ਼ਨ ਜਿਸ ਨੇ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਪਰਾਧਿਕ ਅਦਾਲਤ ਦੀ ਨੀਂਹ ਰੱਖੀ ਸੀ, ਦੇ ਤਹਿਤ ਮਨੁੱਖਤਾ ਵਿਰੁੱਧ ਜੁਰਮਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਹਾਸੀਏ 'ਤੇ ਧੱਕਣ ਦਾ ਕੰਮ ਪਤਾਵਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਹਰੇਕ ਪਤਾਵਾਰ ਬਾਰੇ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਰੱਖਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੇ ਉਸ ਕਦਮ ਤੋਂ ਆਪਣੀ ਗੱਲ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਾਂਗਾ ਜਿਸ ਨੂੰ ਇਹ ਜਾਤਾਂ ਦੇ ਘੁਲਣ-ਮਿਲਣ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥ ਜਾਤੀਆਂ ਦੇ ਆਪਸੀ ਮਿਸ਼ਰਨ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ। ਭਗਵਦ ਗੀਤਾ ਵਿਚ ਅਰਜੁਨ ਕ੍ਰਿਸ਼ਨ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ: 'ਅਧਰਮ ਦੇ ਵਧਣ ਨਾਲ ਔਰਤਾਂ ਪਲੀਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਪਲੀਤ ਹੋਣ ਨਾਲ ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਰਣ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸ਼ਰਤ ਵਰਣ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਕਾਰਨ ਕੁਲ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਜਾਤੀ-ਧਰਮ (ਵਰਣਧਰਮ) ਨਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।'

ਗੀਤਾ ਅਪਵਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਦੇ ਸੰਖੇਪ ਐਡੀਸ਼ਨ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਕੋਈ ਵੀ ਭਾਗ ਪਾਠਕ ਨੂੰ ਉਪਰੋਕਤ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਇਕ ਅਜਿਹੇ ਸਮਾਜ ਦੇ ਪਤਨ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਜਾਤਾਂ ਇਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਕਾਇਮ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜੇ ਦੇ ਫਰਜ਼ਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਰਵ ਦੀਆਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ 'ਤੇ ਗੌਰ ਕਰੋ: 'ਰਾਜੇ ਦੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤੀ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ, ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਵਰਣ

ਮਿਸ਼ਰਨ ਫੈਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਜ ਅਕਾਲ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ...

ਜੋ ਵਿਅਕਤੀ ਕਿਸੇ ਪਿੰਡ ਜਾਂ ਘਰ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲਗਾਵੇ, ਚੋਰੀ ਕਰੇ ਜਾਂ ਵਿਭਚਾਰ ਦੁਆਰਾ ਜਾਤੀ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਫੈਲਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇ, ਅਜਿਹੇ ਮੁਜਰਿਮ ਦੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਹੱਤਿਆ ਕਰ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਰਾਜ ਪਾਪਾਂ 'ਤੇ ਕਾਬੂ ਨਹੀਂ ਪਾਉਂਦਾ ਤਾਂ ਜਾਤ ਦਾ ਮਿਸ਼ਰਨ ਫੈਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕੁਲੀਨ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਪਾਪੀ, ਰਾਕਸ਼, ਅਪਾਹਜ ਜਾਂ ਮੋਟੀ ਜੀਭ ਵਾਲੇ ਬੱਚੇ ਜੰਮਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।'

ਸਮੇਂ ਦੇ ਬੀਤਣ ਨਾਲ, ਚਿਤਾਵਨੀਆਂ ਬਹੁਤ ਅਸਰਦਾਰ ਸਾਬਤ ਹੋਈਆਂ। ਰਾਈਕ ਨੇ ਆਧਾਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੇ ਵੈਸ਼ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਮਿਸਾਲ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੋ ਤੋਂ ਤਿੰਨ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲ ਪਿੱਛੇ ਤੱਕ ਪੜਤਾਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਈਕ ਲਿਖਦਾ ਹੈ, "ਇਸ ਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਬੰਦਿਸ਼ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਵੈਸ਼ਾਂ ਦੇ ਪੁਰਖਿਆਂ ਨੇ ਸਖ਼ਤ ਅੰਤਰ-ਵਿਆਹ ਬਣਾਈ ਰੱਖਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਨਾਲ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਲਾਜ਼ਮੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਮੂਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਨੁਵੰਸ਼ਿਕ ਮਿਸ਼ਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਇੱਥੋਂ ਤੱਕ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੈਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਜੇ ਹਰ ਪੀੜ੍ਹੀ ਵਿਚ ਇਕ ਫੀ ਸਦੀ ਵੀ ਮਿਲਾਵਟ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਪਾਬੰਦੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਨਾ ਹੋਣ ਦੇ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦੇ।"

ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਕਾਵਾਂ ਅਤੇ ਅੱਜ ਦੇ ਸੰਘ ਪਰਿਵਾਰ ਵਿਚਕਾਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦਾ

ਫ਼ਾਸਲਾ ਹੈ ਪਰ ਨਜ਼ਰੀਆ ਉਹੀ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੋਦੀ ਦੇ ਸੱਤਾ 'ਚ ਆਉਣ ਦੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸਵੈਮਸੇਵਕ ਸੰਘ (ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ.) ਦੇ ਮੁਖੀ ਮੋਹਨ ਭਾਗਵਤ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਦੀਆਂ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ 'ਲਵ ਜਹਾਦ' ਦਾ ਮਤਲਬ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਜਾਲ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਚਾਉਣ ਦੇ ਤਰੀਕੇ ਦੱਸੇ ਜਾਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ।" ਜਿਵੇਂ ਭਾਗਵਤ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਤੋਂ ਸੰਕੇਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਹਿੰਦੂਤਵੀ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮਰਦ-ਪ੍ਰਧਾਨ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਵਿਚ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਲਿੰਗਕਤਾ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਵਜੋਂ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 'ਲਵ ਜਹਾਦ' ਸ਼ਬਦ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਕੋਈ ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਕਬਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਕੋਣ 'ਫਸਾਉਣਾ' ਹੈ; ਇਸ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਗ਼ਲਤ ਸਬੰਧ ਦੀ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸ਼ਨਾਖ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਮੁਸਲਿਮ ਕੱਟੜਵਾਦ ਨੂੰ ਵੀ ਮੁਸਲਿਮ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਲਿੰਗਕਤਾ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਸੰਦ ਨੂੰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਇਹੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤੁਲਨਾ ਅਜਿਹੇ ਰਾਜ ਵਿਚ ਬੇਲੋੜੀ ਹੈ ਜੋ ਕੱਟੜਵਾਦ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਨਾਲੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਾਇਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਮਾਨ ਦਾ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਪੁਰਾਤਨ ਮਹਾਂਕਾਵਾਂ ਦੇ ਰਚੇਤਿਆਂ ਵਾਂਗ ਆਰ.ਐਸ.ਐਸ. ਇਹ ਗੱਲ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹਿੰਦੂ-ਮੁਸਲਿਮ ਜੋੜੇ ਸਿਰਫ ਸਾਡੀ ਨਸਲ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਆਵੇਗ, ਯਾਨੀ ਇਕ ਦੂਜੇ ਵੱਲ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਅਜਿਹਾ ਆਵੇਗ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਸੱਖਿਆਂ ਬੰਦਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਲਗਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਇਹ ਔਖੇ ਤੋਂ ਔਖੇ ਹਾਲਾਤ ਵਿਚ ਵੀ ਉੱਭਰ ਕੇ ਸਾਹਮਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵ, ਇਸ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਲਈ ਲਗਾਤਾਰ ਹਿੰਸਾ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਸਿਰਫ ਹਿੰਦੂਤਵ ਰਾਜ ਦੀ ਚੁੱਪ ਅਤੇ ਸਰਗਰਮ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਨਾਲ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਜਿਹੇ ਵਿਆਹਾਂ ਉੱਪਰ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਦੀ ਰੋਕਥਾਮ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨੀ ਇਤਿਹਾਸ ਤੋਂ ਜਾਹਿਰ ਹੈ।

ਵਕੀਲ ਚੰਦਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਇਕ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਵਿਚ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ 2022 ਦੇ ਅੰਤ ਤੱਕ ਗਿਆਰਾਂ ਭਾਰਤੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿਚ ਲਵ ਜਹਾਦ ਦੇ ਕਾਨੂੰਨ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਪਰ ਗਿਣਤੀ ਕਰਨੀ ਔਖੀ ਹੁੰਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ।"

ਕੁਝ, ਜਿਵੇਂ 2019 ਵਿਚ ਹਿਮਾਚਲ ਅਤੇ 2021 ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਤ ਅਤੇ ਮੱਧ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪੁਰਾਣੇ 'ਧਰਮ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ' ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਲਈ ਨਵੇਂ ਸਖ਼ਤ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹਿੰਦੂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਧਰਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਿਆਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਹੈ।

ਉੜੀਸਾ (1967), ਛੱਤੀਸਗੜ੍ਹ (1968), ਅਰੁਣਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (1978) ਅਤੇ ਝਾਰਖੰਡ (2017) ਵਿਚ ਧਰਮ-ਬਦਲੀ ਰੋਕਣ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਆਹ ਵਰਗੇ ਨਿੱਜੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਘੁਸਦੇ। ਉੱਤਰ ਨਵੇਂ ਕਾਨੂੰਨਾਂ, ਜਿਵੇਂ ਉੱਤਰਾਖੰਡ (2018), ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ (2020), ਕਰਨਾਟਕ (2021) ਅਤੇ ਹਰਿਆਣਾ (2022) ਨੇ 'ਲਵ ਜਹਾਦ ਦੇ ਵਧ ਰਹੇ ਰੁਝਾਨ' ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜਨ ਦੇ ਐਲਾਨੀਆ ਉਦੇਸ਼ ਨਾਲ ਨਿਪਤਕ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਏ ਹਨ।

ਤਰੀਕਾਂ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਧਰਮ-ਬਦਲੀ ਵਿਰੁੱਧ ਮੌਜੂਦਾ ਤੁਅੱਸਬ ਜੋ 2014 ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਿਚ ਜਾਹਿਰ ਸੀ, ਨੂੰ ਹੁਣ ਇਕ ਵੱਖਰੇ ਹੀ ਦਰਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਲਵ ਜਹਾਦ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦੇ ਹਮਾਇਤੀ ਅਕਸਰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਦਲੀਲਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਮਿਸਾਲ ਲਈ, ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਇਕ ਬਿੱਲ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਉਦੇਸ਼ਾਂ ਅਤੇ ਕਾਰਨਾਂ ਦੇ ਬਿਆਨ ਵਿਚ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਜਿਹੇ 'ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੇਸ' ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ "ਲੋਕ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਨੂੰ ਲੁਕਾ ਕੇ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੜਕੀਆਂ ਦਾ ਧਰਮ-ਬਦਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਧਰਮ ਵਿਚ ਰਲਾ ਰਹੇ ਹਨ।" ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸਾਲਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਚੰਦਰ ਉਦੈ ਸਿੰਘ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਉੱਤਰਾਖੰਡ ਵਿਧਾਨ ਸਭਾ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਸਿਰਫ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਜੁਰਮ ਮੰਨਦਾ ਹੈ ਸਗੋਂ ਅੰਤਰ-ਧਰਮ ਵਿਆਹਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਰੱਦ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀ ਸੂਰਤ 'ਚ।" ਇਹ ਕੋਈ ਰਹੱਸ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਕਿਸ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਂਦੇ ਹਨ। 'ਦਿ ਗਾਰਡੀਅਨ' ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਅਗਸਤ 2021 ਤੱਕ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਲਵ ਜਹਾਦ ਕਾਨੂੰਨ ਦੇ ਤਹਿਤ 208 ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਦੇ ਸਾਰੇ 208 ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਨ।

ਜਿਉਂ-ਜਿਉਂ ਇਹ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀਆਂ ਹੋ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਅਜਿਹੇ ਮਾਮਲਿਆਂ ਵਿਚ ਹਿੰਸਾ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਵਧ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਰਾਜ ਦੀ ਮਿਲੀਭੁਗਤ ਅਤੇ ਯੋਜਨਾ ਆਮ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਾਣੀਆਂ ਅਖ਼ਬਾਰਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਪੰਨਿਆਂ ਵਿਚ ਚਲੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਖਾਣ-ਪੀਣ ਸੰਬੰਧੀ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਵੀ ਇਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਮਰਹੂਮ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡੀ.ਐਨ. ਝਾਅ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁੱਠ ਮਾਸ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਦਾ ਮਨਪਸੰਦ ਭੋਜਨ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਨ ਬੰਦਿਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਹਨ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦੇ ਮਿਸ਼ਰਨ 'ਚ ਜਦੋਂ ਵੈਦਿਕ ਲੋਕ ਅਤੇ ਸਿੰਧ ਘਾਟੀ ਦੇ ਵਾਸੀ ਦੋਵੇਂ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਂਦੇ ਸਨ, ਤਦ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਨੂੰ ਸ਼੍ਰਮਣ 'ਅਧਰਮੀਆ' (ਯਾਨੀ ਗੈਰ-ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਪਰੰਪਰਾ ਜੋ ਕਿਰਤ ਦੁਆਰਾ ਮੋਕਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਮੰਨਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਦੇ ਲਈ ਮਨੁੱਖ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿਚ ਈਸ਼ਵਰ ਦੀ ਨਹੀਂ ਕਿਰਤ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ਕਤਾ ਹੈ) ਦੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਚੁਣੌਤੀ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਉਲਟ 'ਅਧਰਮੀਆ' ਦਾ ਮੰਨਣਾ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਖੋਜ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਕਿਸੇ ਇਕ ਸਮੂਹ ਤੱਕ ਸੀਮਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ। ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਸਾਰੇ ਇੱਛਕ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਜੈਨ ਧਰਮ ਤੱਕ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ।

ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਕਾਮਯਾਬੀ ਬੋਧੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲੀ। ਬੀ.ਆਰ. ਅੰਬੇਡਕਰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ 'ਦਿ ਅਨਟੱਚੇਬਲ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, "ਬੁੱਧ (ਬਾਕੀ ਅਗਲੇ ਸਫੇ 'ਤੇ)

ਖਾਣ-ਪੀਣ ਸੰਬੰਧੀ ਬੰਦਿਸ਼ਾਂ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਵੀ ਇਹੀ ਕਹਾਣੀ ਹੈ। ਮਰਹੂਮ ਇਤਿਹਾਸਕਾਰ ਡੀ.ਐਨ. ਝਾਅ ਨੇ ਵੇਦਾਂ ਦਾ ਡੂੰਘਾਈ ਨਾਲ ਅਧਿਐਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗੁੱਠ ਮਾਸ ਪੁਜਾਰੀ ਵਰਗ ਦਾ ਮਨਪਸੰਦ ਭੋਜਨ ਸੀ ਪਰ ਇਹ ਗ੍ਰੰਥ ਮਹਾਨ ਬੰਦਿਸ਼ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਹਨ।

ਧਰਮ ਦੇ ਫੈਲਣ ਕਾਰਨ ਸ਼ਾਹੀ ਦਰਬਾਰ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਅਤੇ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਖੁੱਸ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦ ਨੇ ਆਖਿਰਕਾਰ ਜੀਵ ਹੱਤਿਆ ਨਾ ਕਰਨ ਜਾਂ ਮਾਸ ਖਾਣ ਉੱਪਰ ਪਾਬੰਦੀ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੂਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਅਪਣਾ ਕੇ ਇਸ ਚੁਣੌਤੀ ਨਾਲ ਨਜਿੱਠਿਆ। ਬ੍ਰਾਹਮਣਵਾਦੀ ਵਿਵਸਥਾ ਮਾਸ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ, ਜੋ ਕਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਇਨਾਮ ਸੀ, ਪੁਰੋਹਿਤੀ ਸਰਵਉੱਚਤਾ ਦਾ ਦਾਅਵਾ ਕਰਨ ਦੀ ਦੂਜੀ ਇੱਤਹਾ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਮਾਸ ਸਭ ਤੋਂ ਵਰਜਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਬੇਡਕਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਸ਼ਾਕਾਹਾਰੀ ਬਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਆਪਣੇ ਵਿਰੋਧੀਆਂ ਤੋਂ ਖੁੱਸ ਚੁੱਕੀ ਜ਼ਮੀਨ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਸਕਦੇ।"

ਇਸ ਉਲਟ-ਫੇਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਜੋ ਮਰੇ ਹੋਏ ਜਾਨਵਰਾਂ ਦਾ ਮਾਸ ਖਾਂਦੇ ਸਨ ਜੋ ਪ੍ਰੋਟੀਨ ਦਾ ਸਭ ਤੋਂ ਸਸਤਾ ਸਰੋਤ ਹੈ, ਦਰਜਾਬੰਦੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਬਦਨਾਮੀ ਦੀ ਹਾਲਤ 'ਚ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤਾ। ਅੰਬੇਡਕਰ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਕਿ ਮੁੱਖ ਭਾਈਚਾਰਿਆਂ ਨੂੰ 'ਅਛੂਤ' ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜੋ "ਮਰੀਆਂ ਗਵਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਜੋ ਮਰੀਆਂ ਗਵਾਂ ਖਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਹੀ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਨਾਲ ਕਲੰਕਿਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਛੂਤ-ਛਾਤ ਅਤੇ ਮਰੀਆਂ ਗਵਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਅਤੇ ਏਨਾ ਗੂੜ੍ਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਖੀਸਿਸ ਕਿ ਇਹ ਛੂਤ-ਛਾਤ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਹੈ, ਵਿਵਾਦ ਰਹਿਤ ਜਾਪਦਾ ਹੈ।" ਅੱਜ ਇਸ ਵਰਜਿਤ, ਕਦੇ ਖਾਧੇ ਜਾਣ ਵਾਲੇ ਭੋਜਨ ਦੇ ਖਪਤਕਾਰ ਦੇ ਰੂਪ 'ਚ ਇਹੀ ਕਲੰਕ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਉੱਪਰ ਥੋਪਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਿੰਸਾ, ਰਾਜਤੰਤਰ ਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਵਰਤੋਂ ਅਤੇ ਪੁਲਿਸ ਦੇ ਜ਼ੋਰ ਜ਼ਬਰ ਦਾ ਤਕਰੀਬਨ ਉਹੀ ਪੈਟਰਨ ਲਵ ਜਹਾਦ ਦੇ ਮਾਮਲੇ 'ਚ ਵੀ ਦੁਹਰਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਭਾਅ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਗਊ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਇਸਲਾਮ ਨਾਲ ਜੋੜ ਕੇ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ 'ਹੌਲੀ ਕਾਉ: ਬੀਡ ਇਨ ਇੰਡੀਅਨ ਡਾਇਟਰੀ ਟ੍ਰੇਡੀਸ਼ਨਜ਼' ਉਨ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਹੈ ਜੋ ਦਰਸਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ "ਵੈਦਿਕ ਕਾਲ ਵਿਚ ਗਊ ਮਾਸ ਖਾਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਆਮ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਅਕਸਰ ਪਸ਼ੂਆਂ ਦੀ ਬਲੀ ਦਿੱਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।" ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਇੰਝ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਨੇ ਇਸ ਪ੍ਰਥਾ ਨੂੰ ਅਛੂਤ ਜਾਤੀਆਂ 'ਚ ਪਹੁੰਚਾ ਦਿੱਤਾ। "ਮੱਧਕਾਲ

ਦੌਰਾਨ ਖਾਣ ਲਈ ਗਊਆਂ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰਥਾ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਜੁੜੀ ਹੋਈ ਸੀ।" ਭਾਅ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹੀਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਤੋਂ "ਗਊ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ 'ਹਿੰਦੂ' ਪਛਾਣ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾਣ ਲੱਗਾ ਹੈ - ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਗਊ ਮਾਸ ਖਾਣ ਵਾਲਿਆਂ ਵਜੋਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸੱਜੇ ਪੱਖੀਆਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਹ ਗ਼ਲਤ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਗਊ ਮਾਸ ਖਾਣ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੇ ਲਿਆਂਦਾ।"

ਕਿਤਾਬ ਦੇ ਸਵਾਗਤ ਸਮਾਰੋਹ ਵਿਚ ਅੱਜ ਦੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਭਵਿੱਖਬਾਣੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਭਾਅ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਕਿਲਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 2001 ਵਿਚ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਿਤਾਬ ਛਪੀ: "ਇਕ ਹਿੰਦੂਤਵ ਬ੍ਰਿਗੇਡ ਨੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵਿਚ ਭੰਨਤੋੜ ਕੀਤੀ, ਮੇਰੀ ਕਿਤਾਬ ਦੀਆਂ ਕਾਪੀਆਂ ਸਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਗ੍ਰਿਫ਼ਤਾਰੀ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਮੌਤ ਸਮੇਤ ਹਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਧਮਕੀਆਂ ਮਿਲੀਆਂ।"

ਮੌਤ ਦੀ ਧਮਕੀ ਕੋਈ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਇਸ ਨੂੰ ਹਿੰਦੂਤਵ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਮਿਲ ਗਈ ਹੈ। ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਵਿਚ 2017 ਦੀ ਇਕ ਸੁਰਖੀ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ: "2010 ਤੋਂ ਗਊ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹਿੰਸਾ ਵਿਚ ਮਾਰੇ ਗਏ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚੋਂ 86 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹਨ; 97 ਫ਼ੀ ਸਦੀ ਹਮਲੇ ਮੌਦੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਏ।" ਇਸ ਖ਼ਬਰ ਦੇ ਕੁਝ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਨਫ਼ਰਤੀ ਹਿੰਸਾ ਨੂੰ ਦਰਜ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਹਿੰਦੂਸਤਾਨ ਟਾਈਮਜ਼ ਦਾ ਟਰੈਕਰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਦੇ ਸੰਪਾਦਕ ਨੂੰ ਅਸਤੀਫ਼ਾ ਦੇਣ ਲਈ ਮਜ਼ਬੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਇਹ ਆਖਰੀ ਸਾਲ ਸੀ ਜਦੋਂ ਨੈਸ਼ਨਲ ਕ੍ਰਾਈਮ ਰਿਕਾਰਡ ਬਿਊਰੋ ਨੇ ਲਿੰਚਿੰਗ ਅਤੇ ਨਫ਼ਰਤੀ ਜੁਰਮਾਂ ਦੇ ਅੰਕੜੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ

ਸਨ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿ ਮੰਤਰਾਲੇ ਨੇ ਸੰਸਦ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ "ਅੰਕੜੇ ਭਰੋਸੇਯੋਗ ਨਹੀਂ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੁਰਮਾਂ ਨੂੰ ਪਰਿਭਾਸ਼ਿਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।"

24 ਜੂਨ 2023 ਨੂੰ ਮਹਾਰਾਸ਼ਟਰ ਵਿਚ

ਪਹਿਲੀ ਨਵੰਬਰ 2022 ਨੂੰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਗਊ ਪੂਜਾ ਦਿਵਸ ਮੌਕੇ ਵੱਡੇ ਨੂੰ ਪੂਜਣ ਦੀ ਝਲਕ।

ਗਊ ਹੱਤਿਆ ਦੇ ਸ਼ੱਕ 'ਚ ਅਫ਼ਾਨ ਅਬਦੁਲ ਅੰਸਾਰੀ ਨੂੰ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇਸ ਸਾਲ ਤੋਂ ਅਜਿਹੀਆਂ ਕਈ ਘਟਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਬਣਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾ ਤਾਂ ਅੰਸਾਰੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋਰ ਨਾਂ ਪਹਿਲੂ ਖ਼ਾਨ ਅਤੇ ਜੁਨੈਦ ਖ਼ਾਨ ਦੇ ਨਾਂ ਵਾਂਗ ਜਾਣੇ-ਪਛਾਣੇ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 2017 ਵਿਚ ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 2017 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਤਲਾਂ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਬਦਲ ਗਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਟਰ ਵਜੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਕਰਨ ਦੀ ਸਾਡੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿਚ ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੈਰਾਨੀ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਾਨੂੰਨ ਏਨੇ ਸਖ਼ਤ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਹਨ ਕਿ ਅਜਿਹੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਘਟਨਾ ਵਾਲੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬਰਾਮਦ ਕੀਤੇ ਗਏ ਕੁਝ ਗ਼ਾਮ ਮਾਸ ਉੱਪਰ ਪੁਲਿਸ ਦਾ ਓਨਾ ਹੀ ਜਾਂ ਸ਼ਾਇਦ ਉਸ ਤੋਂ ਵੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਿਆਨ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿੰਨਾ ਹਜ਼ੂਮ ਵੱਲੋਂ ਮਾਰੇ ਗਏ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੀਆਂ ਲਾਸ਼ਾਂ ਵੱਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਆਕਾਰ ਪਟੇਲ 'ਅਵਰ ਹਿੰਦੂ ਰਾਸ਼ਟਰ' ਵਿਚ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਗਊ ਹੱਤਿਆ ਦੇ

ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਉਦੇਸ਼ "ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਕਸਾਈ ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।" ਮਿਸਾਲ ਲਈ ਉੱਤਰ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਕਥਿਤ ਗਊ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਖ਼ਿਲਾਫ਼ ਖੁੱਲ੍ਹਦਿਲੀ ਨਾਲ ਅਤਿਵਾਦ ਵਿਰੋਧੀ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕੀਤਾ ਹੈ - ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮੁਕੱਦਮੇ ਜਾਂ ਬਿਨਾਂ ਰਸਮੀ ਦੋਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੇਲ੍ਹ ਭੇਜਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਟੇਲ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, "ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਗਊ ਹੱਤਿਆ ਲਈ ਤਾਉਮਰ ਕੈਦ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਤਰਕ ਦੀ ਕਸੌਟੀ 'ਤੇ ਖ਼ਰੀ ਨਹੀਂ ਉਤਰਦੀ।" ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ, ਭਾਵੇਂ ਗਊ ਹੱਤਿਆ 'ਤੇ ਪਾਬੰਦੀ ਲਾਉਣ ਦੀਆਂ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਨਵੀਆਂ ਨਹੀਂ ਹਨ ਪਰ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਰਾਜ ਤਹਿਤ ਲਿਆਂਦੇ ਗਏ ਕਾਨੂੰਨ 'ਸਨਕੀ' ਹਨ।

2003 ਵਿਚ ਭੋਪਾਲ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਅਤੇ ਰਿਪੋਰਟਿੰਗ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਹਿੰਦੂ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਵਾਲੇ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੀ ਹਿਜਰਤ ਦੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ। ਮੁਲਕ ਦੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਹਿੱਸਿਆਂ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਅਤੇ ਹਿੰਦੂ ਇਲਾਕੇ ਕਾਫ਼ੀ ਵੱਖਰੇ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਵਰਤਾਰਾ ਨਵਾਂ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ 2002 ਵਿਚ ਗੁਜਰਾਤ ਵਿਚ ਮੁਸਲਿਮ ਵਿਰੋਧੀ ਹਿੰਸਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੀ। ਜੋ ਮੁਸਲਮਾਨ ਛੱਡ ਕੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਡਰ ਸੌਖੇ ਤੋਂ ਸੌਖੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ: ਕੌਣ ਅਹਿਸਾਨ ਜਾਫ਼ਰੀ ਬਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ?

ਗੁਲਬਰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਪਰ ਜੋ ਹਿੰਦੂ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸੀ, ਜਾਫ਼ਰੀ ਅਤੇ ਦਰਜਨਾਂ ਹੋਰਾਂ ਦਾ ਬੇਰਹਿਮੀ ਨਾਲ ਕਤਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਜਾਫ਼ਰੀ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਸੀ ਜੋ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਰਹਿ ਚੁੱਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਜਿਸ ਨੇ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਜਿੱਥੇ ਮੁਸਲਮਾਨ

ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਹਿੰਦੂਆਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਉੱਪਰ ਜ਼ੋਰ ਦੇਣ ਲਈ ਹਮੇਸ਼ਾ ਤਿਆਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਹਿਮਦਾਬਾਦ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਪੁਲਿਸ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੱਕ ਸੀ ਸਗੋਂ ਮੌਦੀ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਭਾਜਪਾ ਦੇ ਸਾਰੇ ਆਗੂਆਂ ਤੱਕ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਫ਼ੋਨ ਕੀਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਹ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਭੀੜ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ।

ਕੁਝ ਸਾਲ ਬਾਅਦ ਤਹਿਲਕਾ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਇਕ ਲੜਕੇ ਨਾਲ ਗੁਲਬਰਗ ਸੁਸਾਇਟੀ ਗਿਆ ਜੋ ਹਮਲੇ ਦੌਰਾਨ ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੁਆਂਢੀ ਇਲਾਕੇ ਦਾ ਉਸ ਦਾ ਇਕ ਦੋਸਤ ਵੀ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਚਲਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਹਿੰਦੂ ਸੀ। ਕਤਲੋਆਮ ਬਾਰੇ ਜੋ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੂੰ ਉਹ ਖੁਦ ਦੇਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਮੁੰਡਾ ਸਾਨੂੰ ਸੜੇ ਹੋਏ ਘਰਾਂ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ, ਸੁਸਾਇਟੀ ਦੀਆਂ ਟੁੱਟੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਕੰਧਾਂ ਦਿਖਾਉਣ ਲੈ ਕੇ ਗਿਆ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਜ਼ੂਮ ਨੇ ਵਾਹ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਉੱਥੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਗੁਜਰਾਤ ਪੁਲਿਸ ਆ ਗਈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਕ ਘੰਟੇ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਲਈ ਨੇੜਲੇ ਥਾਣੇ ਵਿਚ ਹਿਰਾਸਤ ਵਿਚ ਰੱਖਿਆ। ਜਿਸ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਕਾਤਲ ਹਜ਼ੂਮ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਰੋਕਿਆ ਸੀ, ਉਹ ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਉੱਥੇ ਜਾਣ ਉੱਪਰ ਰੋਕ ਲਗਾ ਰਹੀ ਸੀ ਜੋ ਕਦੇ ਉੱਥੇ ਕਾਲੋਨੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਕਲੋਨੀ ਦੀ ਸਤੀ ਹੋਈ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਉਸ ਮਿਲੀ-ਜੁਲੀ ਆਬਾਦੀ ਦੀ ਰਹਿੰਦ-ਖੂੰਹਦ ਸੀ ਜੋ ਕਦੇ ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀ ਰਹਿੰਦੀ ਸੀ।

ਅਹਿਸਾਨ ਜਾਫ਼ਰੀ ਮਾਮਲੇ ਨਾਲ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਡਰ ਨੇ ਉਸ ਅਮਲ ਨੂੰ ਤੋੜ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿੱਥੇ ਪੁਰਾਣਾ ਸ਼ਹਿਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ ਅਤੇ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਮੁੱਖ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਿੰਦੂ ਸੀ। ਪੁਰਾਣੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਹਿੰਦੂ ਉੱਥੋਂ ਜਾਣ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਪਰ ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੁਸਲਮਾਨਾਂ ਲਈ ਵੀ ਸੱਚ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੰਗੀ ਜਾਇਦਾਦ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ - ਹੁਣ ਜੋ ਉਹ ਕਿਤੇ ਜਾਂਦੇ ਤਾਂ ਉਹ ਨਵੇਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀਆਂ ਹੋਰ ਮੁਸਲਿਮ ਬਹੁ-ਗਿਣਤੀ ਵਾਲੀਆਂ ਬਸਤੀਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਜਾ ਸਕਦੇ ਸਨ। (ਚੱਲਦਾ)

ਹਨੇਰੇ ਰਾਹ

(ਸਫ਼ਾ 23 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਸੈਲਮਨਆਰਮ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚਾਲੇ ਹਾਈਵੇ ਬੰਦ ਸੀ। ਬਰਫ਼ ਦੀ ਤਿਲਕਣ ਕਾਰਨ ਇਕ ਟਰੱਕ ਉਲਟ ਗਿਆ ਸੀ। ਉੱਥੇ ਅਤੇ ਖੜ੍ਹੇ ਗੁਰਸੀਰ ਦਾ ਚਿਹਰਾ ਮੁਰਝਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਭਾਅ ਜੀ, ਹਾਈਵੇ ਬਾਰੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਤਾ ਲੱਗ ਈ ਗਿਆ ਹੋਣੈ। ਪਤਾ ਨੀ ਕਦੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ। ਟਰੇਲਰ ਅਨਲੋਡ ਕਰਨ ਦੀ ਕੱਲ੍ਹ ਦੀ ਅਪੁਇੰਟਮੈਂਟ ਕਰਦੇ ਪਰ ਢਾਈ ਵਜੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਕਰਿਓ। ਸਵੇਰੇ ਮੈਨੂੰ ਕੰਮ ਐ।" ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਸੀ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਣ ਲਈ ਘਰੋਂ ਢਾਈ ਵਜੇ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ। ਉਹ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਟਰਾਲਾ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਉਣ ਜਾਏਗਾ।

ਗੁਰਸੀਰ ਰਾਤ ਨੂੰ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਸਰੀ ਪਹੁੰਚਿਆ।

--- --- ---

ਸਵੇਰੇ ਗੁਰਸੀਰ ਬਿਸਤਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਦਾ ਫੋਨ ਖੜਕ ਪਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਦੁਆਲੇ ਵਲੀ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਪੋਲਾ ਜਿਹਾ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਾਸੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਨਾਲ ਵਾਲੇ ਮੇਜ਼ 'ਤੇ ਪਏ ਫੋਨ ਨੂੰ ਚੁੱਕ ਲਿਆ। ਅੱਗੋਂ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਬੋਲਿਆ, "ਗੁਰਸੀਰ, ਦਸ ਵਜੇ ਦੀ ਮਿਲੀ ਇਆ ਅਪੁਇੰਟਮੈਂਟ।"

"ਭਾਅ ਜੀ, ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਸੀ ਢਾਈ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦੀ ਲਿਓ।"

"ਅਗਲਿਆਂ ਨੂੰ ਸਮਾਨ ਚਾਹੀਦਾ ਇਆ। ਮੇਰੇ ਨੀ ਵੱਸ ਇਹ। ਟਾਈਮ ਨਾਲ ਪਹੁੰਚ ਜਾਵੀ।"

"ਠੀਕ ਐ ਜੀ।" ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਢਿੱਲੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਕਿਹਾ।

"ਕੀਹਦਾ ਸਵੇਰੇ ਸਵੇਰੇ ਆ ਗਿਆ। ਸੌਣ

ਵੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਮਸਾਂ ਤਾਂ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਘਰ ਆਏ ਸੀ।" ਅਮ੍ਰਿਤ ਅਲਸਾਈ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਬੋਲੀ।

"ਚੱਲ ਉੱਠ, ਚਾਹ ਚੂਹ ਬਣਾ। ਮੈਂ ਟਰੇਲਰ ਅਨਲੋਡ ਕਰਵਾਉਣ ਜਾਣੈ।"

"ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਸੀ ਕਿ ਆਥਣੇ ਜਾਓਗੇ।"

"ਕਹਿੰਦਾ ਤਾਂ ਸੀ ਪਰ---।" ਆਖਦਾ ਗੁਰਸੀਰ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਿਆ।

"ਆਪਣਾ ਅੱਜ ਦਾ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਕੈਸਲ ਫਿਰ? ਮੈਂ ਤਾਂ ਉਡੀਕਦੀ ਸੀ ਕਿ ਕਦੋਂ ਘਰੇ ਆਵੋਗੇ ਤੇ ਕਦੋਂ ਕੱਠੇ ਮਾਲ ਜਾਵਾਂਗੇ।"

"ਅਗਲੀ ਵਾਰ 'ਤੇ ਜਾ ਪਈ ਗੱਲ।" ਆਖ ਕੇ ਗੁਰਸੀਰ ਬਿਸਤਰੇ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਗਿਆ।

ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਗੁਰਸੀਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਮੈਂ ਕਾਰ ਲੈ ਚੱਲਿਆ। ਤੇਰੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੁੜ ਆਉਂ।" ਉਸ ਨੇ ਟਰੱਕ ਯਾਰਡ ਵਿਚ ਕਾਰ ਖੜ੍ਹਾਈ ਤੇ ਉੱਥੋਂ ਟਰੱਕ ਲੈ ਕੇ ਰਿਚਮੰਡ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਜਿਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਮੂਹਰੇ ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਟਰਾਲਾ ਲਾਉਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਅੱਗੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਇਕ ਹੋਰ ਟਰਾਲਾ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਘੜੀ ਦੇਖੀ। ਉਹ ਪੂਰੇ ਦਸ ਵਜਾ ਰਹੀ ਸੀ। ਗੁਰਸੀਰ ਟਰੱਕ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਪਹੁੰਚ ਬਾਰੇ ਦੱਸਣ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਅੰਦਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਅੱਗੋਂ ਰਿਸੀਵਰ ਬੋਲਿਆ, "ਤੇਰੀ ਅਪੁਇੰਟਮੈਂਟ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਦੀ ਆ।"

"ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਦਸ ਵਜੇ ਦਾ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ।"

"ਪਹਿਲਾਂ ਦਸ ਵਜੇ ਦੀ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਅਸੀਂ ਦਸਾਂ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਫੋਨ ਕਰ ਕੇ ਬਦਲੇ ਟਾਈਮ ਬਾਰੇ ਦੱਸ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।"

ਉੱਥੋਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਦੇ ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਛੋਟਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਠਾਹ ਦੇਣੇ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਹਵਾ 'ਚ ਹੀ ਆਪਣਾ ਢਿੱਡ ਹੌਲਾ ਕਰਨ ਲਈ

ਕਿਹਾ, "ਭੈਣ ਦੇਣਿਓ, ਮੇਰੀ ਛੁੱਟੀ ਈ ਖਰਾਬ ਕਰਨੀ ਸੀ।" ਟਰੱਕ 'ਚ ਬੈਠ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨੂੰ ਫੋਨ ਕਰ ਲਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ, "ਭਾਅ ਜੀ, ਓਹ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦੇ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਦੀ ਅਪੁਇੰਟਮੈਂਟ ਐ।"

"ਹਾਂ ਬਾਰਾਂ ਦੀ ਉ ਈ ਇਆ। ਤੈਨੂੰ ਦੱਸਣੋਂ ਉੱਕ ਗਿਆ। ਚੱਲ ਦੇ ਘੰਟੇ ਈ ਇਆ, ਵੇਟ ਕਰਲਾ।" ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਬੋਲਿਆ।

"ਠੀਕ ਐ ਜੀ।" ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਢਿੱਲੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਕਿਹਾ ਤੇ ਫੋਨ ਬੰਦ ਕਰ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਜੇ ਕੋਈ ਜਵਾਈ ਪੱਕਾ ਡਰਾਈਵਰ ਹੁੰਦਾ, ਫੇਰ ਦੇਖਦਾ ਤੈਨੂੰ ਉੱਕਦੇ ਨੂੰ। ਸਾਕ ਦੇਣੇ ਨੇ ਸਾਰਾ ਪ੍ਰੋਗ੍ਰਾਮ ਹੀ ਚੋਪਟ ਕਰਤਾ।" ਫਿਰ ਗੁਰਸੀਰ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਕਾਰ ਲੈ ਆਇਆ ਸੀ ਤੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਸ ਤੋਂ ਮੁੜ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਇਹ ਦੱਸਣ ਲਈ ਉਸ ਨੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਫੋਨ ਮਿਲਾ ਲਿਆ। ਢਿੱਲੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਚ ਬੋਲਿਆ, "ਅਮ੍ਰਿਤ, ਬੱਸ 'ਤੇ ਚਲੀ ਜਾਈ ਕੰਮ 'ਤੇ।"

ਅੱਗੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲੀ, "ਕੈਮਰਾ ਔਨ ਕਰੋ। ਥੋਡੀ ਕਿਤੇ ਸ਼ਕਲ ਹੀ ਨਾ ਭੁੱਲ ਜਾਵਾਂ।" ਵੀਡੀਓ ਕਾਲ ਕਰ ਕੇ ਗੁਰਸੀਰ ਬੋਲਿਆ, "ਕਈ ਵਾਰੀ ਚਿੱਤ 'ਚ ਆਉਂਦੀ ਐ ਕਿ ਜਿੰਨੀ ਦੇਰ ਆਪਣੇ ਕੋਈ ਨਿਆਣਾ ਨੀ ਆਉਂਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਟਰੱਕ ਦਾ ਲਸੰਸ ਦਿਵਾ ਕੇ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਜਾਇਆ ਕਰਾਂ।"

"ਨਾਲੇ ਨਿਆਣਾ ਛੇਤੀ ਹੋਜ਼।" ਆਖ ਕੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਖਿਤਖੜਾ ਕੇ ਹੱਸ ਪਈ। ਫਿਰ ਸ਼ਰਮਾ ਕੇ ਬੋਲੀ, "ਕਿੱਡੀ ਬੇਸਰਮ ਹੋਗੀ ਮੈਂ।" ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਤਰੰਗ ਉੱਠੀ। ਉਸ ਦਾ ਜੀਅ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਮ੍ਰਿਤ ਕੋਲ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬਾਹਾਂ ਵਿਚ ਭਰ ਲਵੇ।

ਅਮ੍ਰਿਤ ਬੋਲੀ, "ਟਰੱਕ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕਿੱਥੇ ਚੱਲਣੇ? ਕਾਰ ਤਾਂ ਮੈਂ ਡਰਦੀ ਮਾਰੀ ਦੂਰ ਨੀ ਚਲਾ ਕੇ ਲਿਜਾਈ।"

"ਬਹੁਤ ਜੋੜੇ ਏਦਾਂ ਟਰੱਕ ਚਲਾਉਂਦੇ ਆ।

ਸਿਖਾ ਲੂੰ ਤੈਨੂੰ।"

"ਬੱਸ ਤੁਸੀਂ ਛੇਤੀ ਮੁੜ ਆਇਆ ਕਰੋ ਜਾਂ ਲੋਕਲ ਚਲਾਉਣ ਲੱਗ ਪਵੇ।"

ਅਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਉਹ ਸਵੇਰੇ ਅਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਆਉਂਦਾ, ਇਸ ਵੇਲੇ ਉਹ ਉਸ ਦੇ ਕੋਲ ਤਾਂ ਹੁੰਦੀ। ਅਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੁਝ ਦੇਰ ਤਾਂ ਗੁਰਸੀਰ ਸਰੂਰ ਜਿਹੇ ਵਿਚ ਰਿਹਾ ਪਰ ਜਦੋਂ ਬਾਰਾਂ ਵਜੇ ਤਕ ਵੀ ਉਸ ਦਰਵਾਜ਼ੇ 'ਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਟਰੱਕ ਨਾ ਹਿੱਲਿਆ ਤਾਂ ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੁੜ ਕਾਹਲ ਪੈਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਦਿਮਾਗ ਵਿਚ ਸਾਥੀ ਡਰਾਈਵਰ ਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਕੋਲ ਬੀ ਸੀ ਦਾ ਲਾਈਸੰਸ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਬੀ ਸੀ 'ਚ ਆ ਕੇ ਟਰਾਲਾ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਬਚ ਜਾਂਦਾ। 'ਗ਼ਲਤੀ ਹੀ ਕਰ ਲਈ ਬੀ ਸੀ ਦਾ ਲਾਈਸੰਸ ਲੈ ਕੇ', ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਸੋਚਿਆ। 'ਇਹ ਤਾਂ ਪੀ ਐੱਨ ਪੀ ਦੀ ਫਾਈਲ ਲਾਉਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਲੈਣਾ ਹੀ ਸੀ ਪਰ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਿਉਂ ਏਦਾਂ ਕਰਦੇ? ਪੱਕੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਨੂੰ ਨੀ ਭੇਜਦਾ ਛੁੱਟੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਲੋਡ-ਅਨਲੋਡ ਕਰਵਾਉਣ। ਆਪ ਜਾਂਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਟਰੇਲਰ ਲੋਡ-ਅਨਲੋਡ ਕਰਵਾਉਣ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਟਰੱਕ ਚਲਾਈ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀ ਮੀਲ ਸੈਂਟ ਵੀ ਵੱਧ ਦਿੰਦੇ', ਇਸ ਸੋਚ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਰ ਰਿੱਝਣ ਲੱਗਾ। ਉਸ ਨੇ ਮਨ ਵਿਚ ਧਾਰ ਲਈ ਕਿ ਉਹ ਅੱਜ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰੇਗਾ।

ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਆਪਣੇ ਦਫ਼ਤਰ ਵਿਚ ਹੀ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਟਰਾਲਾ ਖਾਲੀ ਕਰਵਾ ਕੇ ਗੁਰਸੀਰ ਟਰੱਕ ਯਾਰਡ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਿਆ। ਉਹ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਬੋਲਿਆ, "ਭਾਅ ਜੀ ਇਕ ਰੁਕੈਸਾਟ ਕਰਨੀ ਸੀ।"

"ਹਾਂ, ਬੋਲ।" ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਨੇ ਉਸ ਵੱਲ ਦੇਖਦਿਆਂ ਕਿਹਾ।

"ਦੇਖਲੋ ਭਾਅ ਜੀ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਥੋੜ੍ਹਾ ਇਨਕਾਰ ਨੀ ਕੀਤਾ, ਜਿਹੜਾ ਮਰਜ਼ੀ ਲੋਡ ਚੁਕਵਾ ਦਿਓ

ਜਿਹੜੇ ਮਰਜ਼ੀ ਟੈਮ 'ਤੇ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਆਹ ਘਰੋਂ ਬਾਹਰ ਵੇਟ ਕਰਨੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਲਗਦੀ ਐ।"

"ਇਹ ਤਾਂ ਜੋਬ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਇਆ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਲੋਡ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤਿਆਰ।"

ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਆਈ, "ਪੱਕੇ ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਵਾਰੀ ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦੇ? ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਸਗੋਂ ਬੋਲਿਆ, "ਭਾਅ ਜੀ, ਫੇਰ ਉਸ ਟਾਈਮ ਦਾ ਕੁਝ ਪੇਅ ਕਰ ਦਿਆ ਕਰੋ। ਜੋਬ 'ਚੋਂ ਖਰਚਾ ਕਰਨਾ ਪੈਂਦਾ। ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਪੇਅ ਕਰਦੀਆਂ।"

ਗੁਰਸੀਰ ਨੇ ਇਹ ਆਖ ਕੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਕੁਰਸੀ ਨੂੰ ਖੱਬੇ-ਸੱਜੇ ਹਿਲਾਉਣ ਲੱਗਾ ਸੀ। ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਬੋਲਿਆ, "ਜਦੋਂ ਜੋਬ ਲੈਣੀ ਸੀ, ਓਦੋਂ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀਆਂ 'ਚ ਨੀ ਗਿਆ? ਬਿਨਾਂ ਤਜਰਬੇ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਫੜਾਉਂਦੀਆਂ ਟਰੱਕ ਇਹ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀਆਂ? ਐਡੋ ਐਡੋ ਮਹਿੰਗੇ ਟਰੱਕ ਥੋੜੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿੰਨੇ ਇਆਂ ਅਸੀਂ। ਜਦੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਾ ਤਜਰਬਾ ਹੋਜੇ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਹੋਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦਿਸਣ ਲੱਗ ਜਾਂਦੀਆਂ ਇਆ। ਐਡੀ ਛੇਤੀ ਨੀ ਭੁੱਲ ਜਈਦਾ।" ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਕੁਝ ਪਲ ਚੁੱਪ ਰਹਿ ਕੇ ਫਿਰ ਬੋਲਿਆ, "ਪਤੈ ਕਿੰਨਾ ਕੰਪੀਟੀਸ਼ਨ ਇਆ? ਰੇਟ ਘਟਾ ਕੇ ਮਸਾਂ ਕੰਟੈਕਟ ਲੈਨੇ ਇਆ। ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਵੱਡੀਆਂ ਟਰੱਕਿੰਗ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਾਲੇ ਰੇਟ ਮਿਲਣ ਲੱਗ ਜਾਣ, ਅਸੀਂ ਕਿਹੜਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਨਾ ਦੇਈਏ ਹੋਰ ਬੈਨੀਫਿਟ। ਥੋੜ੍ਹਾ ਲਗਦਾ ਮੈਂ ਪਤਾ ਨੀ ਕਿੱਡਾ ਕੁ ਮਿਲੀਅਨੇਅਰ ਇਆ। ਇਹ ਕੰਪਨੀ ਇਕ ਦਿਨ 'ਚ ਨੀ ਖੜ੍ਹੀ ਹੋਗੀ। ਬਥੇਰੇ ਸਾਲ ਚਲਾਇਆ ਇਆ ਟਰੱਕ ਮੈਂ ਵੀ।" ਗੁਰਸੀਰ ਦੇ ਚਿੱਤ 'ਚ ਆਈ ਕਿ ਕਹੋ, 'ਡਰਾਈਵਰਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਮਾਰ ਕੇ ਤੇ ਐੱਲ ਐੱਮ ਆਈ ਏਆਂ ਵੇਚ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਦੇਖਦੇ ਹੀ ਏਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁ ਸਾਲਾਂ ਚ ਹੀ ਤਿੰਨਾਂ ਤੋਂ ਸੱਤਾਂ ਟਰੱਕਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਬਣ ਗਿਐ', ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਇਹ ਕਿਹਾ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਚੁੱਪ ਕਰ ਕੇ ਸ਼ਮਿੰਦਰ ਦੇ ਦਫ਼ਤਰ 'ਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਗਿਆ। (ਚੱਲਦਾ)

ਜੋ ਚਮਕਦਾ ਸਭ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ

ਕੀ ਹਾਲ ਏ ਚੰਦਾ ਮਾਮਾ! ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਮਿੱਤਰ! ਅੱਜ ਏਨਾ ਉਦਾਸ ਅਵਾਜ਼ਾਰ ਜਾਪਦਾ ਹੈ! ਤੇਰੇ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਧੱਬੇ ਸਿਆਹੀਆਂ ਏਨੇ ਗੂੜ੍ਹੇ ਕਿਉਂ ਹੋ ਗਏ ਨੇ! ਅੱਜ ਦਾ ਬਲੂ ਮੂਨ ਦਿਨ ਅਸੀਂ ਬੜਾ ਸੁੱਭ ਤੋਂ ਸੁਖਾਵੇਂ ਮਹੁਰਤ ਵਾਲਾ ਸਮਝਦੇ ਕਈ ਕਈ ਸ਼ਗਨ ਸੁਕਾਰਥ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਤੂੰ ਉੱਧੀ ਪਾਈ ਬੱਦਲਾਂ ਦੀ ਚਾਦਰ ਓਹਲੇ ਘਟਾਵਾਂ ਦੀਆਂ ਜੁਲਫਾਂ ਬੱਲੇ ਆਪਣਾ ਮੂੰਹ ਮੱਥਾ ਲੁਕਾਈ ਬੈਠਾ ਹੈ।

ਆਖਰ ਕੀ ਉਲਝਣ ਹੈ! ਅਜਿਹੀ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸ। ਕੀ ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦੁੱਖ ਵੰਡਾ ਸਕਦਾ ਹਾਂ? ਉਹ ਨੀਵੀਂ ਪਾਈ ਸ਼ਰਮਿੰਦਿਆਂ

ਚਰਨਜੀਤ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ
ਫੋਨ: 408-608-4961

ਵਾਂਗ ਗੋਡਿਆਂ 'ਚ ਸਿਰ ਦੇਈ ਬੈਠਾ ਮੇਰੀ ਗੱਲ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰ ਕੇ ਹੰਝੂ ਕੇਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

'ਸਾਡੇ ਕੋਲੋਂ ਕੀ ਗਲਤੀ ਹੋ ਗਈ? ਦੇਵਤਾ ਜੀ ਮੁਆਫ਼ ਕਰੋ। ਇਤਨੀ ਕਰੋਪੀ ਕੀ ਆ ਗਈ? ਜੇ ਤੂੰ ਹੀ ਏਨਾ ਸ਼ਰਮਸਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਅੱਡ ਹੋ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਸਾਡਾ ਕੀ ਹਾਲ? ਮਿਹਰ ਕਰੋ ਚਿਹਰੇ 'ਤੇ ਖੇੜਾ ਲਿਆਓ ਤੇ ਦੁਨੀਆ 'ਤੇ ਠੰਢ ਵਰਤਾਓ। ਮੇਰੇ ਆਕਾ।'

ਪਰ ਉਹ ਅੱਜ ਡੁੰਡ ਵੱਟਾ ਪੱਥਰ ਹੀ ਬਣ ਬੈਠਾ ਸੀ। ਉਸ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਅਰਜ਼ੋਈ ਜਾਂ ਤੁੱਖਣਾ ਦਾ ਵੀ ਜੁਰਾ ਜਿੰਨਾ ਅਸਰ ਨਾ ਹੋਇਆ। ਉਸ ਦੀ ਨਿਮੋਝੁਣਤਾ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਦੀ ਹਾਰ ਦਾ ਸੱਕ ਸਾਖਸ਼ਾਤ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਦੀ ਮਾਨਸਿਕ ਹਾਲਤ ਅਜਿਹੇ ਅਖੌਤੀ ਧਰਮਾਤਮਾ ਵਰਗੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਲੱਖਾਂ ਅਨੁਆਈ ਭਗਤ ਬਣ ਗਏ। ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਪਰਮਾਰਥਿਕ ਸਵਰਗ ਪਹੁੰਚਾਉ ਰਹਿਬਰ ਬਣ ਗਿਆ। ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਸ ਦੇ ਨਾਂ ਦੀ ਮਾਲਾ ਜਪਦੇ, ਪੂਜਾ ਨਮਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਉਸ ਦੀ ਓਟ ਆਸਰਾ ਤੱਕਣ ਲੱਗੇ। ਭਗਤਾਂ ਦੀ ਹੈਰਾਨੀ ਦਾ ਹੱਦ ਬੰਨ੍ਹਾ ਟੁੱਟ ਗਿਆ ਜਦ ਪੁਲਿਸ ਨੇ ਉਸ ਦਾ ਡੇਰਾ ਘੇਰ ਕੇ ਛਾਪਾ ਮਾਰਿਆ। ਕਰੋੜਾਂ ਰੁਪਏ ਦਾ ਸੋਨਾ ਚਾਂਦੀ, ਨਾਜਾਇਜ਼ ਬਲੈਕ ਦਾ ਮਾਲ, ਗੈਂਗਸਟਰਾਂ ਦੇ ਸੰਬੰਧਿਤ ਜੁਗਾੜ, ਸਮਾਜਿਕ ਕੁਰੀਤੀਆਂ ਦੀ ਜੜ ਚਿੱਟਾ, ਬਰਾਉਣ ਸੁਗਰ ਤੇ ਹੋਰ ਵੰਨ-ਸੁਵੰਨੀਆਂ ਨਸ਼ੀਲੀਆਂ ਦਵਾਈਆਂ ਫੜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਖਬਰ ਅੰਨ੍ਹੇ ਭਗਤਾਂ ਦੇ ਕੰਨ ਸੁਣਨ ਜਾਂ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰੀ ਹੋਣ ਲੱਗੇ।

ਵੇਖਿਆ ਤੋੜਾ ਰੱਬ ਦੀ! 'ਮੂੰਹ ਮੇਂ ਰਾਮ ਰਾਮ ਬਗਲ ਮੇਂ ਛੁਰੀ!' ਸਮਾਜਿਕ ਕਸ਼ਮਕਸ਼ ਲਹਿਰ ਬਣ ਉਭਰੀ।

'ਤੂੰ ਇਕ ਵੇਰਾਂ ਏਨਾ ਹੌਸਲਾ ਹਾਰ ਬੈਠਾ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਕੁੱਝ ਹੋਰ ਕਰਨਾ ਬਾਕੀ ਹੈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ। ਅਜੇ ਤਾਂ ਤੇਰੇ ਹੋਰ ਪਰਖਣੇ ਉਧੇੜਨੇ ਨੇ ਇਸ ਧਾੜਵੀ ਆਦਮ ਜਾਤ ਨੇ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਾਰਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿਆਂਗਾ, ਤੈਨੂੰ ਅਵਾਜ਼ਾਰ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਮਨਾਵਾਂਗਾ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਾਮਾ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਬੱਚਿਆਂ ਦਾ ਮਾਮਾ ਹੈ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਮਾਮਾ ਹੈ ਤੇ ਮੇਰਾ ਤੇਰਾ ਅਟੁੱਟ ਰਿਸ਼ਤਾ ਹੈ। ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਟੁੱਟਣ ਦਿਆਂਗਾ। ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਦਿਲ ਫੋਲਾਂਗਾ ਜ਼ਰੂਰ। ਹੋਰ ਵੀ ਕੋਈ ਉਲਝਣ ਹੈ ਤਾਂ ਦੱਸ ਨਿਸ਼ੇਗ। ਕੀ ਤੇਰੀ ਚਾਂਦਨੀ ਹੁਸਨ ਪਰੀ ਨੇ ਤੇਰੀ ਹਿੱਕ ਨਹੀਂ ਠਾਰੀ? ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਹਾਰਿਆ ਵਪਾਰੀ! ਜਾਂ ਹਰਿਆ ਨੁਮਾਇੰਦਾ! ਕੁਰਸੀ ਦੀ ਭੁੱਖ ਨੇ ਤੇਰੀ ਭੁਗਤ ਸਵਾਰੀ? ਜਾਂ ਤੇਰੇ ਦੋਸਤ ਸਾਥੀ ਨੇ ਕੀਤੀ ਗੱਦਾਰੀ? ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਦੁੱਖਾਂ ਦੇ ਪਹਾੜ ਟੁੱਟੇ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ! ਜਾਂ ਤੇਰਾ ਕਿਸੇ ਪਿਆਰ ਖੋਹ ਲਿਆ? ਪਰਵਾਨੇ ਤਾਂ ਸਮੁਾ 'ਤੇ ਜਲ ਮਰਦੇ ਨੇ ਪਰ ਤੂੰ ਡਰ ਕੇ ਕਮਲਿਆ ਦੁਨੀਆ ਤੋਂ ਹੀ ਪਰੇ ਹੋ ਗਿਆ।

ਅਸਫਲਤਾ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦੀ ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਹਾਰ, ਨਵੇਂ ਨਵੇਂ ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਨੂੰ ਜਨਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਜ਼ਬਾਤਾਂ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘੀਆਂ ਖਾਣਾ ਵਿਚੋਂ ਕਵਿਤਾ ਉਮਝ ਪੈਂਦੀ ਹੈ। ਕਵਿਤਾ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ

ਮਨ ਕਵੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਲਿਖਾਰੀ ਗਜ਼ਲਗੋ ਤੇ ਆਖਿਰ ਸਾਹਿਤਕਾਰ। ਫਿਰ ਉਹੀ ਨਾਕਾਮਯਾਬੀਆਂ ਤੇ ਨਿਰਾਸ਼ਤਾਵਾਂ ਸਫਲਤਾਵਾਂ ਬਣ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਪੈਰ ਚੁੰਮਦੀਆਂ ਹਨ।

'ਹਾਅ। ਹਾਅ। ਹਾਅ। ਹਾਂ, ਤੂੰ ਹੌਸਲਾ ਨਾ ਹਾਰ। ਤੇਰੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਸੁਖਨਮਈ ਫਲ ਦੇ ਜਾਏਗੀ। ਤੂੰ ਵੀ ਕਵੀ ਬਣ ਜਾਈਂ ਜਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ। ਹਾਅ। ਹਾਅ।'

ਮੇਰੇ ਹਾਸੇ ਨਾਲ ਉਸ ਦਾ ਵੀ ਹਾਸਾ ਫੁੱਟ ਆਇਆ। ਉਸ ਦਾ ਅੰਦਰਲਾ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਜਾਗਰ ਹੋ ਉੱਠਿਆ।

'ਤੇਰੀਆਂ ਖੋਜੀ ਨਜ਼ਰਾਂ ਨੇ ਮੇਰੀ ਸਾਰੀ ਹਾਲਤ ਦਾ ਸਰਵੇਖਣ ਕਰ ਲਿਆ ਕਹਾਣੀਕਾਰ! ਮੈਂ ਤੇਰੀਆਂ ਲੱਭਤਾਂ ਤੋਂ ਖੁਸ਼ ਹਾਂ, ਸੋਲ੍ਹਾਂ ਆਨੇ ਰਾਜ਼ੀ ਹਾਂ ਪਰ ਮੈਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹਾਂ। ਕਿੱਥੇ ਮੂੰਹ ਲੁਕਾਵਾਂ? ਕਿੱਥੇ ਜਾਵਾਂ? ਮੈਂ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੇਰੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੱਜਣ ਪ੍ਰੇਮੀ ਸਮਝਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹਮਦਰਦੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਸੁਕਰੀਆ।

ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੀ ਬਹੁਤ ਭਾਰਾ ਕਲੰਕ ਲੱਗ ਚੁੱਕਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਮੈਂ ਕਿੰਨੇ ਯੁੱਗ ਦਰ-ਬਦਰ ਭਟਕਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਤੁਹਮਤ ਮੈਨੂੰ ਕਿੰਨਾ ਚਿਰ ਹੋਰ ਤਤਫਾਏਗੀ ਕਲਪਾਏਗੀ। ਮੈਂ ਸ਼ਰਮਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿਤੇ ਮੂੰਹ ਦਿਖਾਉਣ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਬਦਮਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਚਾਪਲੂਸ ਗੱਲਾਂ 'ਚ ਆ ਗਿਆ, ਇੰਦਰ ਜੋ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦੇਵਤਾ ਕਹਿੰਦਾ ਸੀ, ਤੋੜਾ! ਉਸ ਦੇ ਦੱਸੇ ਕੁਰਾਹੇ ਪੈ ਕੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਸ਼ਰੀਫ ਖਾਨਦਾਨੀ ਮਹਾਂ ਪੁਰਖ ਨਾਲ ਏਨਾ ਵੱਡਾ ਬੱਜਰ ਪਾਪ, ਛੱਲ, ਧੋਖਾ ਕਰ ਗਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਜੁਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਸੱਕ ਸੁਝਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਉਸ ਇੰਦਰ ਵਰਗੇ ਵੱਡੇ ਦੇਵਤੇ 'ਤੇ। ਉਸ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਅਹਿਲਿਆ ਨੂੰ ਛਲਨ ਲਈ ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਕੁੱਕੜ ਬਣ ਬਾਂਗ ਦੇ ਬੈਠਾ। ਗੌਤਮ ਵਿਚਾਰਾ, ਗੌਤਮ ਰਿਸ਼ੀ ਆਪਣੇ ਨੇਮ ਦਾ ਪੱਕਾ ਕੁੱਕੜ ਬਾਂਗ ਸੁਣ ਉੱਠਿਆ, ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਪਰਨਾ ਸੁੱਟ ਨਦੀ ਨਹਾਉਣ ਤੁਰ ਗਿਆ। ਅੱਧੀ ਰਾਤ ਘੁੱਕ ਸੁੱਤੀ ਨਿਰਵਸਤਰ ਨਦੀ ਗੌਤਮ ਦੀਆਂ ਪੈੜਾਂ ਨਾਲ ਕੁਰਲਾ ਉੱਠੀ।

'ਅਜੇ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਰਿਸ਼ੀ! ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਛਲ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਕਪਟ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਰਿਸ਼ੀ! ਤੇਰੇ ਘਰ ਸੰਨੂ ਲੱਗ ਰਹੀ ਹੈ ਤੇ ਤੂੰ ਹੋਰਾਂ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਅਜੇ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਪ੍ਰਭਾਤ ਦਾ। ਜਾਹ ਆਪਣੀ ਅਹਿੱਲਿਆ ਦਾ ਸੁਰ ਪਤਾ ਲੈ। ਉਹ ਵੀ ਠੱਗੀ ਗਈ ਹੈ ਵਿਚਾਰੀ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪਿਆਰੀ।' ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਕਪਟ ਖੁੱਲ੍ਹ ਗਏ, ਅਜੇ ਸੱਚ-ਮੁੱਚ ਪ੍ਰਭਾਤ ਦਾ ਵੇਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਉਹ ਸਰਪਟ ਵਾਪਸ ਦੌੜਾ। ਇੰਦਰ ਉਸ ਦੀ ਗੈਰ-ਹਾਜ਼ਰੀ ਦਾ ਛਾਇਆ ਉਠਾ ਆਪਣਾ ਪਾਪ ਕਮਾ ਚੁੱਕਾ ਸੀ। ਇਸ ਪਾਪ ਲਈ ਮੈਂ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਾਂ। ਰਿਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਾਰ ਵੇਖ ਕੇ ਮੈਂ ਦੁਰ ਉਡਣਾ ਚਾਹਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਸਰਾਪ ਵਜੋਂ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਪਰਨਾ ਵਗਾਹ ਮਾਰਿਆ। ਪਰਨੇ ਦੀ ਸੱਟ ਮੇਰਾ ਮੱਥਾ ਵਿੰਨ੍ਹ ਗਈ। ਪਰਨੇ ਦਾ ਲੱਗਾ ਦਾਗ ਅਜੇ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਬਦਸੂਰਤ ਬਣਾਉਂਦਾ ਪਰਾਈ ਇਸਤਰੀ ਨਾਲ ਕੀਤਾ ਛਲ ਕਪਟ, ਬੱਜਰ ਪਾਪ ਯਾਦ ਕਰਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਈ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਵੀ ਇਹ ਕਲੰਕ ਨਹੀਂ ਧੋ ਸਕਦਾ। ਅਹਿੱਲਿਆ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਪੱਥਰ ਹੋਣ ਦਾ ਸਰਾਪ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਬੇਕਸੂਰ ਸਮਝ ਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੈੜਾਂ ਨੇ ਧੋ ਦਿੱਤਾ। ਉਹ ਪੱਥਰ ਤਾਂ ਫਿਰ ਜਾਨਦਾਰ ਜੀਵਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਪਰ ਮੇਰੀ ਇਹ ਕਾਲਖ ਧੁੱਪ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਲੱਭ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ।

'ਮੈਂ ਤਾਂ ਇਕ ਖਿੱਦੇ ਸਾਂ ਖੂਬਸੂਰਤ। ਬਹੁਤ ਖੂਬ। ਸਿਲਮੇ ਸਿਤਾਰਿਆਂ ਨਾਲ ਜੁੜਿਆ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਨਿਆਇਆਂ ਨੇ ਉਧੇੜ ਕੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਟਾਕੀਆਂ ਖਿੱਡਾ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਪੁਜਾਰੀਆਂ ਨੇ ਜਦ ਮੇਰੀਆਂ ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਲੀਰਾਂ ਵੇਖੀਆਂ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਲਈ ਕੀ ਸੋਚਦੇ ਹੋਣਗੇ? ਮੈਂ ਪਾਪੀ ਹਾਂ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗੁਮਰਾਹ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਸਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਆਪਣੀ ਹੋਂਦ ਦਾ ਜੁਰਾ ਜਿੰਨਾ ਵੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨਹੀਂ। ਮੈਂ ਆਤਮ-ਸਮਰਪਣ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ।' ਉਹ ਅਜਿਹਾ ਸੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਹੁਣ ਚੁੱਪ ਕਰਨ ਵਿਚ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ।

'ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਨਜ਼ਮੀ ਜੋਤਸ਼ੀ ਪੀਰ ਫਕੀਰ ਜਿਹੜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ ਸਨ। ਕੀ ਕਹਿਣਗੇ? ਜਦ ਕਦੇ ਕੁੱਝ ਦਿਨ ਮੈਂ ਮਾਸਕ ਸਿਲਾ

ਕੱਟਣ ਲਈ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਕ ਕਈ ਦਿਨ ਕਲਵਲ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦੇ। ਮੇਰੇ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਫੁੱਲਾਂ ਦੀ ਵਰਖਾ ਕਰਦੇ, ਕੱਚੀ ਲੱਸੀ ਦੇ ਛਿੱਟੇ ਮਾਰ ਮੇਰਾ ਮੁਖਤਾ ਧੋਂਦੇ। ਵੈਦ ਹਕੀਮ ਮੇਰੀ ਪਹਿਲੀ ਕਿਰਨ ਫੂਹ ਨਾਲ ਅਸਾਧ ਰੋਗੀਆਂ ਲਈ ਦਵਾਈਆਂ ਬਣਾਉਂਦੇ। ਪਹਿਲਵਾਨ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਰੁਪਏ ਮੱਥਾ ਟੇਕਦੇ ਟਣਕਾਉਂਦੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਹਵਾ ਵਿਚ ਉਡਾਲਦੇ ਮੱਥੇ ਨਾਲ ਫੂਹਾ ਕੇ ਖੀਸੇ ਪਾਉਂਦੇ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖ ਜਿੱਤ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ। ਗਰਭਵਤੀ ਔਰਤਾਂ ਮੇਰੇ ਮੱਥੇ ਲੱਗਣਾ ਸੁੱਭ ਸਮਝਦੀਆਂ ਮੈਥੋਂ

ਅਸ਼ੀਰਵਾਦ ਮੰਗਦੀਆਂ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵੀ ਮੇਰੇ ਜਿਹਾ ਸੁੰਦਰ ਚੰਦ ਵਰਗਾ ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ। ਮੇਰੇ ਹਸਮੁਖ ਸਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਨਾਲ ਸਭ ਨੂੰ ਸਾਂਤੀ ਮਿਲਦੀ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਖਾਲੀ ਨਾ ਮੋੜਿਆ, ਹਰੇਕ ਨੂੰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਅੰਨ੍ਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਸੀ। ਪੂਰਨਮਾਸੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਤਾਂ ਮੇਰੀਆਂ ਪੱਥਰਾਂ ਹੋ ਜਾਂਦੀਆਂ ਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਮ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਲੱਖਾਂ ਸੇਵਕ ਚੇਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੇਹੀਂ ਹੱਥੀਂ ਲੁੱਟਦੇ। ਦੁਨਿਆਵੀ ਤੂਫਾਨ ਤੋਂ ਉਪਰੰਤ ਸਮੁੰਦਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਠਾਠਾਂ ਮਾਰਦਾ ਤੂਫਾਨ ਬਣ ਕੇ ਉਡਾਨਾਂ ਮਾਰਦਾ ਮੇਰੀ ਚਰਨ ਛੂਹ ਲਈ ਤਰਸਦਾ। ਪ੍ਰੇਮੀ ਆਪਣੀਆਂ ਪ੍ਰੇਮਿਕਾਵਾਂ ਦੀ ਤੁਲਨਾ ਮੇਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨਾਲ ਕਰਦੇ। ਕਵੀਆਂ ਦੀ ਲਿਖਤ ਦੀ ਜਾਨ ਸਾਂ ਮੈਂ, ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਮਾਣ ਸਾਂ ਮੈਂ।

ਹੁਣ ਅਮਰੀਕਾ, ਰੂਸ, ਚੀਨ ਤੇ ਭਾਰਤ ਦੀਆਂ ਪੁਲਾੜ ਗੱਡੀਆਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਲੀਹਾਂ ਘਾਸੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅਵੇਸਲੇ ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਜਗਾਇਆ ਤੇ ਨਵੇਂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਉਜਾਗਰ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਆਦਮ ਜਾਤ ਦੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠ ਮਿੱਧਿਆ ਮਧੋਲਿਆ ਲਿਤਾੜਿਆ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹਾਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ! ਜਣੀ-ਖਣੀ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਤੰਗੜ-ਤੱਪੜ ਚੁੱਕ ਕੇ ਨਿਕਲ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਆਪਣੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਦੇ ਅੱਖੀਂ ਘੱਟਾ ਨਹੀਂ ਪਾ ਸਕਦਾ।

'ਹੌਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹਾਰੀਦਾ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ! ਤੂੰ ਆਪਣਾ ਅਸਲੀ ਆਪਾ ਦੁਨੀਆ ਸਾਹਮਣੇ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਰੱਖ ਦੇਹ। ਲੋਕ ਫਿਰ ਵੀ ਤੈਨੂੰ ਪੂਜਣਗੇ। ਤੇਰੀ ਅਗੰਮੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਵਿਚ ਕੋਈ ਘਾਟਾ ਨਹੀਂ ਪਵੇਗਾ। ਵੇਖ ਤੇਰੇ ਦੂਜੇ ਦੇ ਭਾਈਆਂ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੂਰਜ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਯੁੱਗਾਂ ਦਾ ਸੜਦਾ-ਬਲਦਾ ਭਟਕਦਾ ਫਿਰ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਤੇਰਾ ਦੁਸਰਾ ਭਾਈ ਵੀ ਜਿਸ ਨੂੰ ਲੋਕ ਕੰਡਿਆਲਾ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਮਾਤਾ ਨਾਲ ਕੀਤੀ ਹੁਕਮ-ਅਦੂਲੀ ਅਵੱਗਿਆ ਕਾਰਨ ਆਪਣੀ ਮਾਤੀ ਕਰਨੀ ਦਾ ਫਲ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਮਲੇ ਝਾੜੀਆਂ ਵਿਚ ਵਿਅਰਥ ਸਿਰ ਤੁੰਨਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦਾ ਹੁਕਮ ਮੰਨਿਆ, ਉਸ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਉਸੇ ਦੇ ਵਰ ਨਾਲ ਇਹ ਸਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਨਸੀਬ ਹੋਇਆ। ਇਹ ਤੈਥੋਂ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਖੋਹ ਸਕਦਾ। ਤੂੰ ਬਾਹਰੋਂ ਸਾਂਤ ਠੰਢਾ ਹੈ ਤੇ ਅੰਦਰੋਂ ਮਨਫੀ 280 ਡਿਗਰੀ ਤੱਕ ਯਥ ਬਰਫ ਵਾਂਗ ਠਰਿਆ। ਇਹ ਵੀ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਤਜੁਗ ਦੇ ਜ਼ਮਾਨੇ ਵਿਚ ਤੇਰੇ ਸਮੇਤ ਸਾਰਾ ਅਸਮਾਨ ਪੁਲਾੜ ਸਾਡੇ ਯਾਨੀ ਕਿ ਧਰਤੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੇ ਤਾਰਾ ਤੋੜ ਕੇ ਆਪਣੇ ਬੱਚੇ ਦਾ ਪਿੱਛਾ ਪੁੱਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਕਿਸੇ ਬੱਚੇ ਨੇ ਚੰਦ ਦੀ ਮੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਇਸ ਮਮਤਾ ਨੇ ਬੱਚੇ ਦੀ ਅੜੀ 'ਤੇ ਤੈਨੂੰ ਖਿਡੋਣਾ ਜਾਣ ਕੇ ਬੱਚੇ ਨੂੰ ਵਰਚਾਉਣ ਵਾਸਤੇ ਉਪਰ ਝਪਟਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਚਾਹਤ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਰਾ ਆਕਾਸ਼ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਚਲੇ ਗਿਆ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਹੁਣ ਤੱਕ

ਸਾਰੇ ਤਾਰੇ ਤੇ ਚੰਦ ਲੱਭਿਆਂ ਵੀ ਸਨ ਮਿਲਣੇ।' ਨਹੀਂ ਕਹਾਣੀਕਾਰ! ਨਹੀਂ! ਇਹ ਸਭ ਭਰਮ ਹੈ, ਗਲਤ ਹੈ। ਇਹ ਕੁੱਝ ਦੁਨਿਆਵੀ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਸਮਾਜਿਕ ਠੇਕੇਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬਣਾਏ ਹੋਏ ਖੋਖਲੇ ਵਹਿਮ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਅਜੇਹਾ ਭਾਈ ਨਹੀਂ, ਨਾ ਕੋਈ ਮਾਂ ਨਾ ਬਾਪ। ਮੈਂ ਤਾਂ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਅਟੱਲ ਨੇਮ ਦੀ ਇਕ ਉਪਜ ਹਾਂ। ਕਈ ਲੋਟੂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਨੇ ਧਰਮ ਦੀ ਆੜ ਵਿਚ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਕੀਦੇ ਅਨੁਸਾਰ ਵੱਖਰਾ ਰੂਪ ਦੇ ਕੇ, ਵੱਖਰਾ ਦਰਸਾ ਕੇ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਵਰਤ ਕੇ ਬੱਦਲ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪਾਪ ਦੇ ਭਾਗੀ ਬਣਾਇਆ। ਹੁਣ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰਾਸ਼ਾ ਤੇ ਚਿੰਤਾ

ਸਿਰਫ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋ ਮੇਰੇ ਖਿਲਾਫ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਵੀ ਮਰਨ ਮਾਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ਹੋਵੇਗਾ। ਉਹ ਕਿੱਥੇ ਮੂੰਹ ਲੁਕਾਉਣਗੇ? ਪਰ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਆਤਮਿਕ ਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਤਸੱਲੀ ਵੀ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਅਸਲੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਿਚਰ ਸਕਾਂਗਾ।

ਜਦ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੁਲਾੜ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੇਰੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਪੈਰ ਰੱਖਿਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬੜੀ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਜੀ ਆਇਆਂ ਕਹਿ ਕੇ ਸਵਾਗਤ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਹੁਦਰੇ ਹੋ ਕੇ ਮੇਰੀਆਂ ਅੰਦਰਾਂ ਨੂੰ ਹੱਥ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸ ਨੂੰ ਵਾਪਸ ਮੁੜਨ ਜੋਗਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ। ਆਰਮ ਸਟਰੋਂਗ ਨਾਂ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨੀ ਹਮੇਸ਼ਾ ਲਈ ਮੇਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਸਾਂਭ ਰੱਖਿਆ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕੋਲ।

ਹੁਣ ਵੀ ਮੇਰਾ ਦੁਆਰ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੈ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਲਈ। ਜਦ ਕੋਈ ਮਰਜ਼ੀ ਆਵੇ ਮੇਰੇ ਵਿਹੜੇ ਪੈਰ ਪਾਵੇ। ਮੇਰੀਆਂ ਸੁੱਤੀਆਂ ਕਲਾਂ ਜਗਾਵੇ। ਰਾਤ ਆਵੇ ਦਿਨੇ ਆਵੇ। ਪਰ ਸੁਚਾਰੂ ਉਸਾਰੂ ਚੰਗੇ ਮਨਸੂਬੇ ਨਾਲ ਆਵੇ, ਇੱਥੇ ਬਸਤੀਆਂ ਵਸਾਵੇ ਚੌਣਕ ਵਧਾਵੇ। ਮੈਂ ਕਿਹੜਾ ਕੋਈ ਓਪਰਾ ਹਾਂ! ਮੈਂ ਤਾਂ ਧਰਤੀ ਦਾ ਹੀ ਟੁੱਟਿਆ ਹੋਇਆ ਇਕ ਟੋਟਾ ਹਾਂ... ਭਰਾ ਭਾਈ। ਇਕੋ ਪਿਛੋਕੜ ਹੈ ਸਾਡਾ। ਸਾਡੀ ਜਿੰਦ ਜਾਨ ਇਕ ਹੀ ਤਾਂ ਸੀ ਤੇ ਇਕ ਜਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪੁਲਾੜ ਦੇ ਅਣਗਿਣਤ ਪਾਠੀਆਂ ਵਾਂਗ ਭਟਕ ਰਹੇ ਸਾਂ। ਅਸੀਂ ਦੇ ਨਹੀਂ ਇਕ ਸਾਂ। ਇਕ ਹੀ ਸਾਡਾ ਵਜੂਦ ਸੀ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਬਪੇੜਿਆਂ ਨੇ ਢੁੱਡਾਂ ਮਾਰ-ਮਾਰ ਕੇ ਸਾਨੂੰ ਟੋਟੇ ਟੋਟੇ ਕਰ ਕੇ ਨਿਖੇੜ ਦਿੱਤਾ। ਅਸੀਂ ਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਮਜਬੂਰਨ ਅਲੱਗ ਅਲੱਗ ਹੋ ਗਏ। ਡਾਢੇ ਅੱਗੇ ਕੀਹਦਾ ਜ਼ੋਰ!

ਹੁਣ ਭਾਰਤੀ ਇਸਰੋ ਦੇ ਚੰਦਰਯਾਨ ਨੇ ਮੇਰੇ ਘਰ ਵੜ ਕੇ ਪੋਤੜੇ ਫੋਲਣੇ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਅਮੋੜ ਨੇ ਨਹੀਂ ਟਲਣਾ ਤੇ ਮੇਰੇ ਕਾਲਜੇ ਤੱਕ ਹੱਥ ਪਾ ਕੇ ਅੰਦਰਲੀ ਥਾਹ ਪਾਉਣ ਤੱਕ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਕੁੱਛੜ ਬਹਿ ਕੇ ਦਾੜ੍ਹੀ ਪੁੱਟਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇੱਥੇ ਆਉਣੋਂ ਰੋਕਦਾ ਨਹੀਂ। ਬਹੁਮੁੱਲੀਆਂ ਧਾਤਾਂ, ਗੈਸਾਂ, ਸੌਨੇ ਦੇ ਭੰਡਾਰ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਲਈ ਹਾਜ਼ਰ ਹਨ। ਮੇਰੇ ਅੰਦਰ ਖਣਿਜ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦਾ ਅਮੁੱਕ ਭੰਡਾਰ ਮੇਰਾ ਅੰਦਰ ਪੇਟਾ ਹੈ। ਸ਼ੇਸ਼ਨਾਗ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਮੇਰੇ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਏਲੀਅਨ ਇਸ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੇ ਰਖਵਾਲੇ ਮੌਲਿਕ ਅਸਲੀ ਹੱਕਦਾਰ ਹਨ।

ਮੈਂ ਦੁਨੀਆ ਦਾ ਸੁੱਭਚਿੰਤਕ ਹਾਂ ਤੇ ਰਹਾਂਗਾ। ਆਪ ਭਾਵੇਂ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਰਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਂਤ ਸੁਹਾਵਣੀ ਠੰਢਕ ਭਰਪੂਰ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵੰਡਦਾ

ਹਾਂ, ਵੰਡਦਾ ਰਹਾਂਗਾ ਤੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦੀ ਇਸ ਸੇਵਾ ਜੋਗੇ ਰਹਿਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਛੇੜ-ਛਾੜ ਕਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਜੰਗਲ ਬੋਲੇ, ਬਰਫਾਨੀ ਤੋਂਦੇ, ਰਮਣੀਕ ਪਹਾੜ ਤੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਿਰਤਿਕ ਸਾਧਨ ਆਪਣੀ ਹਵਸ ਲਲੂਕ ਹਉਮੈ ਦਾ ਸ਼ਿਕਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਮੇਰੀ ਭੈਣ ਸੁੰਦਰ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਅਤਿਅੰਤ ਪ੍ਰਦੂਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਮੌਰੀ ਹਿੱਕ 'ਤੇ ਬਸਤੀਆਂ ਉਸਾਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਯੋਜਨ ਨਾਲ ਉਡਣ ਖਟੋਲੇ ਭਰ ਕੇ ਮੇਰੇ ਵੱਲ ਵਹੀਰਾਂ ਘੱਤ ਤੁਰੇ ਹਨ। ਮੇਰੀ ਦਿਲੀ ਇੱਛਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਨੁੱਖ ਜਾਤੀ ਦੇ ਉਸਾਰੂ ਸੁਚਾਰੂ ਕੰਮ ਆ ਸਕਾਂ ਪਰ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਕਿ ਕੋਈ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਅਜਿਹਾ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਵਾਲਾ ਬਦਸਲੂਕ ਵਰਤਾਰਾ ਕਰੇ।

ਸਮਝਾ ਸਕਦੇ ਤੇ ਸਮਝਾ ਆਪਣੀ ਆਦਮ ਜਾਤ ਨੂੰ। ਮਨੁੱਖਤਾ ਦੀ ਬਿਹਤਰੀ ਵਾਸਤੇ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਅਧੂਰੇ ਯੋਜਨ ਪਏ ਨੇ ਕਰਨ ਵਾਲੇ। ਅੱਗਾ ਦੌੜ ਤੇ ਪਿੱਛਾ ਚੌੜ! ਆਪਣਾ ਘਰ ਭੁੱਖ ਨੰਗ ਗੁਰਬਤ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਭਾਂ-ਭਾਂ ਕਰਦਾ ਵਿਲਕਦਾ ਸਾਂਭਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਤੇ ਉਡਣ ਲੱਗੇ ਨੇ ਨਵੇਂ ਆਕਾਸ਼ ਪਾਤਾਲ ਗਾਹੁਣ, ਨਵੇਂ ਦਿਸਹੱਦੇ ਚੁੰਡਣ! ਇੱਧਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਮੀਲ ਪੈਂਡਾ ਗਾਹ ਕੇ ਮਿਲੀਅਨ ਬਿਲੀਅਨ ਟਰਿਲੀਅਨ ਡਾਲਰ ਖਰਚਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਬਿਹਤਰ ਭਲਾਈ ਵਾਸਤੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰੋ। ਬਿਗਾਨੇ ਘਰ ਡਾਕਾ ਮਾਰਨ ਦੀ ਇਹ ਨਵੀਂ ਭਾਜੀ ਨਾ ਪਾਓ। ਚੰਦ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਦੀ ਹੋੜ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਧਰਤੀ ਦੇ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ ਛੇੜ ਲੈਣੀ ਹੈ।

ਮੈਨੂੰ ਭੈਮਸਾ ਹੈ, ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਇੱਧਰ ਝਾਕਣੋਂ ਨਾ ਰੁਕੋ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਏਲੀਅਨ ਪਿਆਰੇ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵੱਲ ਉਡਾਰੀਆਂ ਭਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਕਈ ਉਡਣ ਤਸੜਰੀਆਂ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਪਹਿਲਾਂ ਵੀ ਵੇਖ ਚੁੱਕੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਜਿਵੇਂ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕਿ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਸਾਡਾ ਏਲੀਅਨ ਫੜ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸ ਦੀ ਲਾਸ਼ ਮੈਕਸੀਕੋ ਵਿਚ ਸਾਂਭੀ ਪਈ ਹੈ! ਜੇ ਉਹ ਵੀ ਤਸੜਰੀਆਂ ਭਰ ਕੇ ਧਰਤੀ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਵੱਲ ਨਿਕਲ ਤੁਰੇ ਤਾਂ ਅਣਕਿਆਸੀ ਕਹਿਰ ਵਾਪਰ ਜਾਵੇਗਾ। ਅੱਧ ਅਸਮਾਨੇ ਇਹ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਆਪੋ ਵਿਚ ਭਿੜਨਗੇ ਤੇ ਜਾਨਦਾਰ ਸਭਿਅਤਾ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰ ਦੇਣਗੇ। ਮੈਨੂੰ ਖਦਸਾ ਹੈ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਖੋਜਾਰਥੀਆਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ, ਚੰਦ ਤੇ ਪੁਲਾੜ ਦੇ ਹੋਰ ਗ੍ਰਹਿਆਂ ਵਿਚਕਾਰ ਭਿਆਨਕ ਮੁੱਠਭੇੜ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਤੁਸੀਂ ਕਰੋ! ਜੇ ਆਪਣੀ ਮਨਮਰਜ਼ੀ ਕਰਦੇ ਰਹੋ, ਇਹ ਤੁਹਾਡੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ। ਸੌ ਹੱਥ ਰੱਸਾ ਸਿਰੇ 'ਤੇ ਗੰਢ! ਮੈਨੂੰ ਮਾਨਸਿਕ ਸਕੂਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਸਾਹਮਣੇ ਹੁਣ ਇਕ ਗੁਪਤ ਪੂਜਣਯੋਗ ਰਹੱਸ ਨਾ ਰਹਿ ਕੇ ਯੂਨੀਵਰਸ ਦਾ ਇਕ ਹਿੱਸਾ ਬਣ ਕੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਤੀ ਸ਼ਰਧਾ ਖੜਮ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਪਣੇ ਪੂਜਣ ਵਾਲੇ ਸੰਸਕਾਰ ਨਿਭਾਈ ਜਾਣੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਨੰਗੇ ਧੜ ਇਕਬਾਲ ਕਰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਹ ਕਠਪੁਤਲੀ ਨਹੀਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਧਰਮਾਂ ਦੇ ਪੰਡਤਾਂ ਪੁਰੋਹਿਤਾਂ ਨੇ ਭੋਲੇ-ਭਾਲੇ ਮਾਨਸਿਕ ਉੱਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵਰਗਲਾਉਣ ਲਈ ਪ੍ਰਚਾਰਿਆ ਤੇ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

'ਤਾਂ ਫਿਰ ਤੇਰੇ ਕਹਿਣ ਦਾ ਮਤਲਬ, ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ 'ਤੇ ਬਿਨ ਦੇਖੇ, ਸੋਚੇ ਸਮਝੇ ਅੰਧ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ, ਗਲਤ ਹੈ।' ਮੈਂ ਹੱਸਦਾ ਹਾਂ।

'ਹਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਠੀਕ! ਤੂੰ ਠੀਕ ਸਮਝਿਆ ਮੇਰੇ ਆਰ! ਇਹ ਸਭ ਜੋ ਚਮਕਦਾ ਹੈ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ। ਦੂਰ ਬਰੇਤੇ ਵਿਚ ਦਿਸਣ ਵਾਲਾ ਪਾਣੀ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਤੇ ਪਿਆਸਾ ਹਿਰਨ ਵਿਚਾਰਾ ਆਪਣੀ ਪਿਆਸ ਮਿਟਾਉਣ ਖਾਤਰ ਦੌੜਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਹਿਰਨ ਨੂੰ ਜਿੰਨਾ ਮਰਜ਼ੀ ਸਮਝਾਓ ਰੋਕੋ ਕਿ ਅੱਗੇ ਜੋ ਦਿਸਦਾ ਉਹ ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ ਪਰ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਵਾਹ ਲਾਈ ਦੌੜੇ ਜਾਣਾ ਹੈ।'

'ਆਲ ਦੈਟ ਗਲਿਟਰਜ਼ ਇਜ਼ ਨਾਟ ਗੋਲਡ। ਜੋ ਚਮਕਦਾ ਸਭ ਸੋਨਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਪੰਨਵਾਦ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ। ਬਾਈ ਗੁੱਡ।

ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਫੌਜੀ ਪਲਟੇ ਅਤੇ ਪੱਛਮ

30 ਅਗਸਤ ਦੇ ਦਿਨ ਪੱਛਮੀ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕ ਗਾਬੋਨ ਵਿਚ ਫੌਜ ਨੇ ਤਖਤਾ ਪਲਟਾਇਆ ਸਦਰ ਅਲੀ ਬੋਂਗੋ ਨੂੰ ਗੱਦੀਓਂ ਲਾਹ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬੋਂਗੋ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇਸ ਛੋਟੇ ਦੇਸ਼ ਦੀ ਰਾਜਸ਼ਾਹੀ 'ਤੇ 56 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਰਾਜ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਗਾਬੋਨ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪਲਟਾ ਪੱਛਮੀ ਅਤੇ ਕੇਂਦਰੀ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ 2020 ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਪਲਟਿਆਂ ਦੀ ਲੜੀ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤਹਿਤ ਹੁਣ ਤੱਕ ਕੁੱਲ ਅੱਠ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਉਥੋਂ ਦੀਆਂ ਪੱਛਮ ਪੁਸ਼ਤ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਫੌਜ ਵੱਲੋਂ ਪਲਟਾ ਕੇ ਸੱਤਾ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਲਈ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜੁਲਾਈ ਦੇ ਅਖੀਰ

ਦੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕ ਸਵਾਜ਼ੀਲੈਂਡ ਦੇ ਲੋਹ ਖਣਿਜਾਂ ਦੀ ਮਾਲਕੀ ਅਮਰੀਕੀ ਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ ਸਰਮਾਏਦਾਰਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝੀ ਮਲਕੀਅਤ ਵਾਲੀ ਕੰਪਨੀ ਕੋਲ ਰਹੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਵਿਟਜ਼ਰਲੈਂਡ ਆਧਾਰਿਤ ਖਣਨ ਕੰਪਨੀ ਗਲੈਨਕੋਰ ਕੋਬਾਲਟ ਧਾਤ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੀ ਵਪਾਰਕ ਹੈ ਤੇ ਜਮਹੂਰੀ ਗਣਰਾਜ ਕਾਂਗੋ ਦੇ ਕੋਬਾਲਟ ਵਪਾਰ ਉੱਪਰ ਇਸ ਦਾ ਪੂਰਾ ਦਬਦਬਾ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਨੂੰ ਚੀਨੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕੋਲੋਂ ਤਕੜਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਮਿਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਗੂ ਨੂੰ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਰਾਜ ਪਲਟੇ ਰਾਹੀਂ ਆਪਣਾ ਹਮਾਇਤੀ ਬਰਕੀਨਾ ਫਾਸੋ ਦੀ ਗੱਦੀ ਉੱਪਰ ਬਿਠਾ ਦਿੱਤਾ।

ਫਰਾਂਸ ਵੱਲੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਸਾਬਕਾ ਅਫਰੀਕੀ ਬਸਤੀਆਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਲਈ ਮੁਦਰਾ ਨੀਤੀ ਦੀ ਖਾਸ ਵਰਤੋਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਦਰਾ ਸੀਐੱਫਟੇ ਫਰੈਂਕ (ਤੇ ਹੁਣ ਯੂਰੋ) ਦੀ ਦਰ ਨੂੰ ਕੰਟਰੋਲ ਕਰ

ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਤੇ ਅਜਿਹੀ ਹਰ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨੂੰ ਠੱਪ ਦਿੱਤਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਸਾਮਰਾਜੀ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਵੀ ਆਪਣੀ ਦਖਲਅੰਦਾਜ਼ੀ ਲਗਾਤਾਰ ਰੱਖੀ ਹੈ। ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ 15 ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪੱਕੇ ਫੌਜੀ ਅੱਡੇ ਹਨ; ਫਰਾਂਸ ਦੇ ਦਸ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਅਜਿਹੇ ਅੱਡੇ ਹਨ। ਅਮਰੀਕੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿਚ ਨਾਟੋ ਫੌਜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਲੀਬੀਆ ਦੀ ਕੀਤੀ ਤਬਾਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਰਤੂਤਾਂ ਦੀ ਉੱਘੀ ਗਵਾਹੀ ਹੈ।

ਰੂਸ-ਚੀਨ ਵੱਲੋਂ ਝੁਕਾਅ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਪੱਛਮੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੀ ਫਿਕਰ ਵਧ ਗਈ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਫਰਾਂਸ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਕੋਝਾ ਹੱਥਕੰਡਾ ਅਪਣਾਉਂਦਿਆਂ ਨਾਇਜ਼ਰ ਦੀ ਨਵੀਂ ਸੱਤਾ ਨੂੰ ਰਾਹਤ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਹੋਰਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀਆਂ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਤਾੜਿਆ ਜਾ ਸਕੇ। ਬਦਲੇ ਵਿਚ ਨਾਇਜ਼ਰ ਨੇ ਵੀ ਅਤੰਦਿਆਂ ਫਰਾਂਸ ਨੂੰ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਤੇ ਸੋਨੇ ਦੀ ਸਾਰੀ ਬਰਾਮਦ ਉੱਤੇ ਰੋਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸ਼ਾਤਰ ਕੂਟਨੀਤੀ ਖੇਡਦਿਆਂ ਰੂਸ ਤੇ ਚੀਨ ਨੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵੱਲ ਆਪਣੇ ਹੱਥ ਵਧਾਏ ਹਨ। ਰੂਸ ਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵੱਲ ਆਪਣੇ ਕਰਜ਼ੇ ਨੂੰ ਟਾਲਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਤੇ ਮਗਰੋਂ ਅਨਾਜ ਤੇ ਤਕਨੀਕ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਸਹਿਯੋਗ ਦੇਣ ਦਾ ਵਾਅਦਾ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਦੂਸਰਾ, ਯੂਕਰੇਨ ਜੰਗ ਮਗਰੋਂ ਵਧੀਆਂ ਅਨਾਜ ਕੀਮਤਾਂ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਰੂਸ ਨੇ ਛੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ 50 ਹਜ਼ਾਰ ਟਨ ਮੁਫਤ ਅਨਾਜ ਵੀ ਭੇਜਿਆ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਚੀਨ ਨੇ ਅਗਸਤ ਅਖੀਰ ਵਿਚ ਦੱਖਣੀ ਅਫਰੀਕਾ ਵਿਚ ਮੁਕੰਮਲ ਹੋਏ ਬਰਿਕਸ ਸੰਮੇਲਨ ਦੌਰਾਨ ਦਰਜਨ ਭਰ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕਰਦਿਆਂ ਚੀਨ-ਅਫਰੀਕਾ ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਵਪਾਰ ਨੂੰ ਹੋਰ ਗੁਲਾਰਾ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਦੁਹਰਾਈ।

ਮਾਨਵ
ਫੋਨ: +91-98888-08188

ਵਿਚ ਨੇੜਲੇ ਮੁਲਕ ਨਾਇਜ਼ਰ ਵਿਚ ਵੀ ਫੌਜ ਨੇ ਤਖਤਾ ਪਲਟਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਰਾਜ ਪਲਟੇ ਖਾਸਕਰ ਸਾਮਰਾਜੀ ਫਰਾਂਸ ਦੀਆਂ ਸਾਬਕਾ ਬਸਤੀਆਂ ਰਹੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਹੋਏ ਹਨ ਤੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਜਾਰੀ ਲੁੱਟ ਖਿਲਾਫ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਗੁੱਸੇ ਦਾ ਸਪੱਸ਼ਟ ਸੰਕੇਤ ਹਨ। ਇਸ ਮਸਲੇ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਲਈ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਹੋਈ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਲੁੱਟ ਦੇ ਇਤਿਹਾਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਲੰਮਾ ਸਮਾਂ ਯੂਰਪੀ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਬੋਧੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਦਾ ਸੰਤਾਪ ਭੋਗਿਆ ਹੈ। 1885 ਵਿਚ ਹੋਈ ਬਰਲਿਨ ਕਾਨਫਰੰਸ ਵਿਚ ਯੂਰਪੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਨੇ ਪੂਰੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਨੂੰ ਆਪਸ ਵਿਚ ਵੰਡ ਲਿਆ ਸੀ ਜਿਸ ਮਗਰੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਯੂਰਪੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ (ਫਰਾਂਸ, ਜਰਮਨੀ, ਬੈਲਜੀਅਮ, ਇੰਗਲੈਂਡ, ਪੁਰਤਗਾਲ, ਇਟਲੀ ਆਦਿ) ਦਾ ਪੂਰੇ ਮਹਾਂਦੀਪ 'ਤੇ ਲੱਗਭਗ ਮੁਕੰਮਲ ਕਬਜ਼ਾ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਹਾਕਮਾਂ ਨੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਨੂੰ ਰੱਜ ਕੇ ਲੁੱਟਿਆ ਤੇ ਉੱਥੋਂ ਇਕੱਠੀ ਕੀਤੀ ਦੌਲਤ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਘਰ ਭਰੇ।

ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੇ ਅੱਧ ਤੋਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਈਆਂ ਕੌਮੀ ਮੁਕਤੀ ਲਹਿਰਾਂ ਦੇ ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕ ਅਗਲੇ ਦੋ-ਤਿੰਨ ਦਹਾਕਿਆਂ ਅੰਦਰ ਸਿਆਸੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦ ਹੋ ਗਏ ਪਰ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵੱਧ-ਘੱਟ ਨਿਰਭਰਤਾ ਸਾਮਰਾਜੀ ਪ੍ਰਬੰਧ 'ਤੇ ਰਹੀ। ਮਿਸਾਲ

ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਦੀ ਲੁੱਟ ਵਿਚ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਬੋਝੀ ਚਰਚਾ ਕਰਨੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ ਕਿਉਂ ਜੋ ਜਨ੍ਹਾਂ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦਾ ਰਾਜ ਪਲਟੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਹ ਸਾਰੇ ਫਰਾਂਸ ਦੀਆਂ ਸਾਬਕਾ ਬਸਤੀਆਂ ਰਹੇ ਹਨ।

ਅਫਰੀਕੀ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਬਸਤੀਵਾਦੀਆਂ ਦੇ ਜ਼ੁਲਮ ਅਕਹਿ ਹਨ। ਅਲਜੀਰੀਆ ਦੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੋਲ 'ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤਾ ਜ਼ਬਰ ਕਿਸੇ ਨਸਲਕੁਸ਼ੀ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਰਕੀਨਾ ਫਾਸੋ ਜਿੱਥੇ ਪਿਛਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਰਾਜ ਪਲਟਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਦੇ ਉੱਘੇ ਸਿਆਸੀ ਆਗੂ ਥਾਮਸ ਸੰਕਾਰਾ ਨੂੰ ਵੀ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੇ 1987 ਵਿਚ ਤਖਤਾ ਪਲਟ ਰਾਹੀਂ ਕਤਲ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਸੰਕਾਰਾ ਨੇ ਬਰਕੀਨਾ ਫਾਸੋ ਦਾ ਸਦਰ ਬਣਦਿਆਂ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਦਾਬੇ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਸਾਮਰਾਜ ਖਿਲਾਫ ਅਫਰੀਕੀ ਏਕੇ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਉਸ ਨੇ ਅਫਰੀਕਾ ਨੂੰ ਅਨਾਜ, ਊਰਜਾ, ਕੱਪੜੇ ਆਦਿ ਹਰ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਆਤਮ-ਨਿਰਭਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਮੁਦਰਾ ਕੋਸ਼ ਜਿਹੀਆਂ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਵੱਲੋਂ 'ਰਾਹਤ' ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਤੀਜੀ ਦੁਨੀਆ ਦੇ ਮੁਲਕਾਂ ਦੀ ਲੁੱਟ ਦਾ ਵੀ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ। ਜ਼ਾਹਿਰ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਪੱਛਮੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਰਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਖਾਂਦਾ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ 1987 ਵਿਚ ਇਸ

ਕੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਹਾਕਮ ਇਸ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਲੁੱਟ ਦੇ ਸੰਦ ਵਜੋਂ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਮੁਦਰਾ 'ਤੇ ਦੋ ਬੈਂਕਾਂ ਕੇਂਦਰੀ ਅਫਰੀਕੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਬੈਂਕ ਤੇ ਪੱਛਮੀ ਅਫਰੀਕੀ ਰਾਜਾਂ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਬੈਂਕ ਦੀ ਇਜਾਰੇਦਾਰੀ ਹੈ ਜਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤੇ ਤਹਿਤ ਆਪਣੇ ਮੁਦਰਾ ਭੰਡਾਰ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਖਜ਼ਾਨੇ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾਂ-ਪਹਿਲ ਤਾਂ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 100% ਰਾਖਵੇਂ ਮੁਦਰਾ ਅਸਾਸੇ ਇਸ ਵਿਚ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਵਾਉਣੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ ਪਰ ਹੌਲੀ ਹੌਲੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਛਮੀ ਤੇ ਉੱਤਰੀ ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵੱਲੋਂ ਅਤਨ ਕਰ ਕੇ ਇਹ ਦਰ 1973 ਵਿਚ 65% ਤੇ ਫਿਰ 2005 ਵਿਚ 50% 'ਤੇ ਲਿਆਂਦੀ ਗਈ। ਇਸ ਵਿੱਤੀ ਪ੍ਰਬੰਧ ਖਿਲਾਫ ਅਨੇਕਾਂ ਆਗੂਆਂ ਨੇ 1960ਵਿਆਂ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਤੋਂ ਹੀ ਵਿਰੋਧ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਤੇ ਫਰੈਂਕ ਮੁਦਰਾ ਖੇਤਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆਉਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਆਗੂਆਂ ਵਿਚ ਗਿਨੀ ਦੇ ਅਹਿਮਦ ਟੋਰੇ, ਟੋਰੇ ਦੇ ਸਿਲਵਾਨੁਸ ਓਲੰਪਿਓ, ਮਾਲੀ ਦੇ ਮੋਡੀਬੋ ਕੀਟਾ ਤੇ ਕਈ ਹੋਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਨੇ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਕਤਲ

ਸੋਨ ਪੈਦਾਕਾਰ ਹਨ ਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਤਾਂਬਾ ਤੇ ਹੋਰ ਦੁਰਲੱਭ ਖਣਿਜ ਵੀ ਭਰਪੂਰ ਮਾਤਰਾ ਵਿਚ ਹਨ। ਬਰਕੀਨਾ ਫਾਸੋ ਦੀ ਸੋਨ ਸਨਅਤ ਇਕੱਲੀ ਹੀ ਸਾਲਾਨਾ 2 ਅਰਬ ਡਾਲਰ ਦਾ ਮੁਨਾਫਾ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਮੋਟੇ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਕੈਨੇਡੀਆਈ ਤੇ ਆਸਟਰੇਲੀਆਈ ਖਣਨ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਇਜ਼ਰ ਵਿਚ ਯੂਰੇਨੀਅਮ ਦੇ ਭਰਪੂਰ ਭੰਡਾਰ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਪੂਰੇ ਮਹਾਂਦੀਪ ਵਿਚ ਦੁਨੀਆ ਦੇ 30% ਖਣਿਜ ਸਰੋਤ, 12% ਤੇਲ, 8% ਕੁਦਰਤੀ ਗੈਸ ਭੰਡਾਰ, 10% ਤਾਂਬੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਸਰੋਤ ਮੌਜੂਦ ਹਨ ਪਰ ਕੁਦਰਤ ਪੱਖੋਂ ਐਨਾ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਕੱਲੇ ਸਾਹਿਲ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਤਕਰੀਬਨ 2 ਕਰੋੜ ਲੋਕ ਭੁੱਖਮਰੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਜੀਅ ਰਹੇ ਹਨ।

2008-2021 ਦਰਮਿਆਨ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਜਿਹੜੇ ਫੌਜੀ ਪਲਟੇ ਹੋਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੁੱਖ ਤੌਰ ਉੱਤੇ ਪੱਛਮ ਪੁਸ਼ਤ ਸੱਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਤਾਕਤ ਵਿਚ ਲਿਆਂਦਾ ਪਰ ਪਿਛਲੇ ਦੋ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਮਾਲੀ, ਬਰਕੀਨਾ ਫਾਸੋ, ਨਾਇਜ਼ਰ ਤੇ ਹੁਣ ਗਾਬੋਨ ਵਿਚ ਸੱਤਾ ਵਿਚ ਆਏ ਯਤੋ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ ਉੱਤੇ

ਕਹਿਣ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਕਿ ਪੱਛਮੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਤੇ ਰੂਸ-ਚੀਨ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਧੁਰੀ ਦਰਮਿਆਨ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਖਹਿਭੇਤ ਇਸ ਸਮੇਂ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਸਾਹਿਲ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖੇਡਿਆ ਜਾਂਦਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਅਫਰੀਕੀ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਯੂਰੋਪੀਅਨ, ਖਾਸਕਰ ਫਰਾਂਸੀਸੀ, ਤੇ ਅਮਰੀਕੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਕੀਤੀ ਤਬਾਹੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੱਛਮੀ ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਖਿਲਾਫ ਅੰਤਾਂ ਦੀ ਨਫਰਤ ਹੈ ਜਿਹੜੀ ਗਾਹੇ-ਬਗਾਹੇ ਦਿਸ ਵੀ ਰਹੀ ਹੈ ਪਰ ਰੂਸ-ਚੀਨ ਦੇ ਅਫਰੀਕਾ ਨਾਲ 'ਸਹਿਯੋਗ ਤੇ ਵਿਕਾਸ' ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਪਿੱਛੇ ਆਪਣੇ ਹਿੱਤ ਲੁਕੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਹਕੀਕਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਰਖੇਜ਼ ਅਫਰੀਕਾ ਦੀ ਸਾਮਰਾਜੀ ਲੁੱਟ ਉਦੋਂ ਹੀ ਮੁਕੰਮਲ ਬੰਦ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਉਥੇ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਬਦੀਲੀ ਰਾਹੀਂ ਸਾਮਰਾਜ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਸਮਾਜਵਾਦੀ ਸੱਤਾ ਆਵੇ। ਸਾਮਰਾਜੀਆਂ ਦੇ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੂਜੇ ਯਤੋ ਨਾਲ ਰਹਿ ਕੇ ਅਫਰੀਕਾ ਦੇ ਕਿਰਤੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾ ਤਾਂ ਦੁੱਖ ਕੱਟੇ ਜਾਣੇ ਹਨ ਤੇ ਨਾ ਇਸ ਖਿੱਤੇ ਵਿਚ ਅਮਨ ਸ਼ਾਂਤੀ ਕਾਇਮ ਹੋਣੀ ਹੈ।

ਕੁਝ ਅਰਸਾ ਪਹਿਲਾਂ ਤੱਕ ਇਹ ਕਿਆਸ ਕਰਨਾ ਵੀ ਲਗਭਗ ਅਸੰਭਵ ਜਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮਾਂ ਬੋਲੀ ਵਾਲੇ ਸਕੂਲਾਂ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਭਾਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਵੀ ਕਦੇ ਚੰਦ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਕੋਈ ਰਾਕੇਟ ਤਿਆਰ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਦੇ ਅਜਿਹਾ ਖਿਆਲ ਆਪਣੇ ਮੂੰਹੋਂ ਬਿਆਨ ਕਰ ਬੈਠਦੇ ਸੀ ਤਾਂ ਲੋਕ ਸੋਚਦੇ ਸਨ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਮਾਗ ਚਕਰਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਆਮ ਜਨ ਮਾਨਸ ਵਿਚ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਿਰਫ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਾਧਿਅਮ ਵਾਲੇ ਕੁਲੀਨ ਸਕੂਲ ਹੀ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਲਿਆਕਤ ਦਾ ਸੰਚਾਰ ਕਰਨ ਦੇ ਸਮਰਥ ਹਨ।

ਚੰਦਰਯਾਨ-3 ਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਬਦਲ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਮਿਸ਼ਨ ਦੇ ਚੰਦ ਦੀ ਸਤਹ 'ਤੇ ਉਤਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਜਦੋਂ ਇਸਰੋ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਟੀ.ਵੀ. ਅਤੇ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰ

ਦੀਪਾਂਕਰ ਗੁਪਤਾ

ਰਹੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਰਵਾਨੀ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਕੂਲੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਭਾਵੇਂ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਵੀ ਰਹੀ ਹੋਵੇ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਕੋਈ ਭਾਸ਼ਾਈ ਗੜਬੜ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਉਚਾਰਨ ਵਿਚ ਵੀ ਕੋਈ ਗਫਲਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲ ਸਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਵਿਗਿਆਨੀ ਇੰਨੀ ਬੁਲੰਦੀ 'ਤੇ ਇਸ ਲਈ ਪਹੁੰਚ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਪ੍ਰਵਾਹ ਕੀਤੇ ਬਗੈਰ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਤੇ ਮਿਲਟਨ ਦੇ ਕਥਨਾਂ ਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦੇ ਸਕਣਗੇ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਤਕਨੀਕੀ ਭਾਸ਼ਾ ਵਜੋਂ ਖੁੱਲ੍ਹ ਕੇ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਇਹ ਗੱਲ ਮਾਇਨੋ ਰੱਖਦੀ ਸੀ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਹੁਨਰਮੰਦੀ ਨਾਲ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅਥਾਹ ਮੌਕਿਆਂ

ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲ੍ਹ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਔਜ਼ਾਰ ਮਾਤਰ ਸੀ ਨਾ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ 'ਤੇ ਰੋਅ-ਦਾਬ ਪਾਉਣ ਦੀ ਕੋਈ ਸਜਾਵਟੀ ਪੇਟੀ।

ਚੇਤੇ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਮਹਾਤਮਾ ਗਾਂਧੀ ਤੇ ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਜਿਹੀਆਂ ਹਸਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਾਸ਼ਾਈ ਤੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਰਹਿਤਲ 'ਚ ਰਹਿ ਕੇ ਜਵਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਮੌਕੇ ਮਿਲੇ, ਫਿਰ ਉਹ ਇੰਗਲੈਂਡ 'ਚ ਬੈਚਿਸਟਰ ਦੀ ਪਦਵੀ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚੇ ਸਨ। ਸਰਦਾਰ ਪਟੇਲ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਸਕੂਲ ਗੁਜਰਾਤ ਦੇ ਕਰਮਸਾਡ ਪਿੰਡ 'ਚ ਸੀ ਅਤੇ ਗਾਂਧੀ ਦੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲਿਖਤਾਂ ਗੁਜਰਾਤੀ 'ਚ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਤਕਨੀਕੀ ਸੰਦ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਸਨਮਾਨ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਬਣ ਗਈ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਜਾ ਕੇ ਕੋਝਾ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਆਪਣਾ ਚਿਹਰਾ ਦਿਖਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਸੀ। ਚੰਦਰਯਾਨ-3 ਮਿਸ਼ਨ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ 'ਚੋਂ ਕੁਝ ਵਿਗਿਆਨੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਨਫ਼ਾਸਤ ਤੋਂ ਵਿਰਧੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਉਹ ਇਸ ਲਈ ਪ੍ਰਬੰਠਤਾ ਹਾਸਲ ਕਰ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਚੰਗੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਸੰਦ ਵਾਂਗ ਵਰਤਿਆ ਸੀ, ਤੇ ਅੰਤ ਨੂੰ ਇਹੀ ਗੱਲ ਮਾਇਨੋ ਰੱਖਦੀ ਹੈ।

1990ਵਿਆਂ ਤੋਂ ਇਹ ਦੇਖਣ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰੀਨ ਪ੍ਰਤਿਭਾ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਕਸਬਿਆਂ 'ਚੋਂ ਮਿਲਦੀ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਕੌਮੀ ਰਾਜਮਾਰਗਾਂ ਤੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਮਾਲੂਮ ਸੰਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਕੋਲੋਂ ਗੁਜ਼ਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਸਾਡੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵੱਲ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦੀ। ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਭਾਸ਼ਾ ਸਾਰਭਾਈ ਦਾ ਯੁੱਗ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੋਵੇ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਹੀ ਹੁਣ ਵਿਗਿਆਨ ਦਾ ਦਰਖਤ ਵਧ

ਫੁੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਇਹ ਦੀਵਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਤਰੇਤਾਂ 'ਚੋਂ ਵੀ ਫੁੱਟ ਕੇ ਨਿਕਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਕੋਈ ਸਮਾਂ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਮਿਜ਼ਾਜ ਅਤੇ ਲਹਿਜੇ ਕਰ ਕੇ ਮਾਣ-ਤਾਣ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਪਰ ਹੁਣ ਇਹ ਪ੍ਰਜਾਤੀ ਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਸਰੋ ਵਿਗਿਆਨੀ ਜਿਹੇ ਆਪਣੇ ਦਮ 'ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸੰਦ-ਮੁਲਕ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਹਿੰਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਬੋਲੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬੰਗਾਲੀ, ਮਰਾਠੀ ਤੇ ਹੋਰਨਾਂ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕਾਫ਼ੀ ਅਗਾਂਹ ਹੈ। ਇਹ ਗੱਲ ਠੀਕ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਇਸ ਸਮੂਹ ਦੀ ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਦੂਜੀ ਜਾਂ ਤੀਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੀ ਮੁਹਾਰਤ ਇੰਨੀ ਕੁ ਵਧੀਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਸਾਡੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਵਿਗਿਆਨੀ ਬਣਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋਏ ਹਨ। ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦੀ ਰਹਿੰਦ ਖੁੰਦ ਵਜੋਂ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦੇ ਸਗੋਂ ਕਿਸੇ ਕੰਪਾਸ ਤੇ ਪੈਨ ਪੈਸਿਲ ਸੈੱਟ ਵਾਂਗ ਔਜ਼ਾਰ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਕਿਤੋਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੁਣੇ ਚੰਦਰਯਾਨ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦੇਖਿਆ ਹੈ, ਮਾਤ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਾਈ ਚੰਗੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਸਿੱਖਣ ਦੇ ਰਾਹ ਦਾ ਬਿਲਕੁਲ ਅਭਿੱਕਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਜੇ ਭਾਰਤ ਵਿਚ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਬੱਚਿਆਂ ਦੀ ਸਿਖਲਾਈ ਦਾ ਪੱਧਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਮਾੜਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮਿਆਰ ਮਾੜਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਹਟਾਉਣ ਨਾਲ ਇਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ।

ਸਾਡੇ ਕੁਝ ਇਸਰੋ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਦੀਆਂ ਸਵੈ-ਜੀਵਨੀਆਂ 'ਤੇ ਝਾਤ ਮਾਰੋ। ਕੇ ਸਿਵਾਨ ਕੰਨਿਆਕੁਮਾਰੀ ਜਿਲੇ ਦੇ ਵੱਲਨਕੁਮਾਰਨਵੱਲੀ ਦੇ ਸਾਧਾਰਨ ਜਿਹੇ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ ਅਤੇ ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਆਈ.ਆਈ.ਟੀ. ਤੋਂ ਪੀ.ਐੱਚ.ਡੀ. ਕੀਤੀ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਪਰਿਵਾਰ 'ਚੋਂ ਪਹਿਲੇ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਹਨ; ਜਾਂ ਆਦਿਤਿਆ ਸੌਰ ਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਮੁਖੀ ਨਿਗਾਰ ਸਾਜੀ ਨੂੰ ਲੈ ਲਓ। ਉਹ ਸੇਂਗੋਤਾਈ ਕਸਬੇ ਜੋ ਲਹਾਰਾ ਕੰਮ ਲਈ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਸਕੂਲ 'ਚੋਂ ਪੜ੍ਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਤਿਰੂਨੇਲਵੇਲੀ ਇੰਜਨੀਅਰਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵਿਚ ਦਾਖਲਾ ਲਿਆ ਸੀ।

ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿਚ ਯੂਰੋਪ ਦਾ ਰਿਕਾਰਡ ਕਾਫ਼ੀ ਸ਼ਾਨਮੰਤਾ ਹੈ। ਸਵੀਡਨ ਦੇ ਲੋਕ ਸੇਲਮਾ ਲੇਜਰਲਿਫ ਅਤੇ ਪਾਰ ਲੇਜਰਕਵਿਸਟ ਜਿਹੇ ਆਪਣੇ ਨੋਬੇਲ ਪੁਰਸਕਾਰ ਜੇਤੂਆਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਅਕਾਦਮਿਕ ਤੇ ਵਿਗਿਆਨਕ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਭਾਸ਼ਾ ਦਾ ਧੜੱਲੇ ਨਾਲ ਇਸਤੇਮਾਲ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਫਰਾਂਸੀਸੀਆਂ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਅੰਗਰੇਜ਼ਾਂ ਦੀ ਹਰ ਸ਼ੈਅ ਦਾ ਤਿਰਸਕਾਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜਿਸ ਦਾ ਇਜ਼ਹਾਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇਕ ਫਿਕਰੇ 'ਪਰਫਿਡੀ ਐਂਗਲੈਟਰੀ' (ਘਿਨਾਉਣੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀਅਤ) ਤੋਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਇਹ ਵਾਲਟੇਅਰ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਜੂਲੀਅਸ ਸੀਜ਼ਰ' ਅਤੇ ਫਿਰ 'ਹੈਮਲਟ' ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਹ ਵੀ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਨੇ 'ਹੈਮਲਟ' ਸਾਰਾ ਬਿਰਤਾਂਤ ਇਕ ਡੈਨਿਸ਼ ਲੇਖਕ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਐਮਲੈਟ' ਤੋਂ ਲਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੀ ਹਵਾ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੀਂ ਵਗਦੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਵਿਕਟਰ ਹਿਊਗੋ ਦੇ ਪੁੱਤਰ

ਫਰਾਂਕਵਾਂ ਨੇ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੀਆਂ ਲਗਭਗ ਸਾਰੀਆਂ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਕੀਤਾ ਸੀ ਅਤੇ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕਲਾਕਾਰ ਯੂਜੀਨ ਡੋਲਾਰਕੋਏ ਨੇ 'ਹੈਮਲਟ' ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਲਿਥੋਗ੍ਰਾਫ ਲਈਆਂ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾਈਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਦੇ ਹਿੰਦਿਆਂ-ਸੁੰਦਿਆਂ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕਿਸੇ ਬਿਗਾਨੇ ਲੇਖਕ ਨੂੰ ਵਾਲਟੇਅਰ, ਵਿਕਟਰ ਹਿਊਗੋ ਜਾਂ ਆਪਣੇ ਕਿਸੇ ਵੀ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਮਹਾਂ ਹਸਤੀ ਦੀ ਥਾਂ ਦੇਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਦੂਜਿਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹਤਾ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਫ੍ਰੈਂਚ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਫਰਾਂਸੀਸੀ ਕੋਈ ਵਿਲੱਖਣ ਨਹੀਂ ਹਨ। ਹਾਲੇਡ, ਫਨਿਲੈਂਡ ਅਤੇ ਨਾਰਵੇ ਜਿਹੇ ਮੁਲਕਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਆਪਣੇ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਵਿਰਸੇ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਹਨ। ਜਰਮਨੀ ਵਿਚ ਨਾ ਕੇਵਲ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਬੋਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿਚ ਹੀ ਚਲਦਾ ਹੈ, ਫਿਰ ਵੀ ਉਹ ਗੋਇਟੇ, ਸ਼ੂਬਰਟ ਅਤੇ ਸ਼ਿਲਰ ਜਿਹੇ ਆਪਣੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਤੇ ਲੇਖਕਾਂ ਨੂੰ ਵਡਿਆਉਂਦੇ ਹਨ। ਵਿਚਾਰਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਨਾਰਵੇ ਦੇ ਬਹੁਤੇ ਲੋਕੀ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਬੋਲਦੇ ਹਨ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਭਿਆਚਾਰਕ ਨਾਇਕ ਹੈਨਰਿਕ ਇਬਸਨ ਹੈ। ਇਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਭਾਰਤੀਆਂ ਵਾਂਗ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦੂਜੀ ਜਾਂ ਤੀਜੀ ਭਾਸ਼ਾ ਹੈ ਪਰ ਉਹ ਸ਼ੇਕਸਪੀਅਰ ਦੇ 'ਕਿੰਗ ਲੀਅਰ' ਦੇ ਕਥਕਲੀ ਤਰਜਮੇ ਦਾ ਲੁੜਫ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਨ੍ਰਿਤ ਦਾ ਰੂਪ ਅਵਲ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਦਾ ਬਸਤੀਵਾਦੀ ਲਬਾਦਾ ਹਟਾਇਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਔਜ਼ਾਰ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਨੂੰ ਬਸਤੀਵਾਦ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਕਹਿ ਕੇ ਰੱਦਣਾ ਆਪਣੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਕੁਹਾੜੀ ਮਾਰਨ ਦੇ ਸਮਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਵਿਚ ਇਸਰੋ ਦੇ ਵਿਗਿਆਨੀ ਇਸ ਦੇ ਜਿਊਂਦੇ ਜਾਗਦੇ ਸਬਕ ਹਨ।

ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ

1940 ਅਤੇ 50ਵਿਆਂ ਦਾ ਦਹਾਕਾ ਚੱਕਬੰਦੀ (ਏਕੀਕਰਨ ਕਰਨ ਦੀ ਵਿਧੀ; ਦੋ ਜਾਂ ਦੋ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋੜ ਕੇ ਨਵੀਂ ਕੰਪਨੀ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ) ਦੇ ਦੌਰ ਦਾ ਸੀ। ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮੁਲਕਾਂ, ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੀ ਲੋਅ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਵਿਚਲੇ ਚੱਕਬੰਦੀ ਦੇ ਨਵੇਂ ਰੁਝਾਨ ਤਹਿਤ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਤੇਜ਼ ਕਰਨ ਅਤੇ ਅਧੁਨਿਕ ਸੁੱਖ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨੂੰ ਹਰ ਨਾਗਰਿਕ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਨੇਕ ਮਨਸ਼ਾ ਹਿੱਤ ਮਿਲੀ-ਜੁਲੀ ਆਰਥਿਕ ਨੀਤੀ ਅਪਣਾਈ ਅਤੇ ਵੱਖ ਵੱਖ ਨਿਗਮਾਂ, ਨਿੱਜੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਚੱਕਬੰਦੀ ਅਤੇ ਕੌਮੀਕਰਨ ਦਾ ਰਾਹ ਅਖਤਿਆਰ ਕੀਤਾ। ਇਸੇ ਪਹੁੰਚ ਤਹਿਤ ਬਿਜਲੀ ਕਾਨੂੰਨ-1948 ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਇਸ ਦੇ ਮੁੱਖ ਬੰਦ ਵਿੱਚ ਇਸ ਦੇ ਉਦੇਸ਼ ਅਤੇ ਵਾਜਬੀਅਤ ਨੂੰ ਇਉਂ ਕਲਮਬੰਦ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ: “ਜੰਗ (ਦੂਸਰੀ ਸੰਸਾਰ ਜੰਗ) ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਦਾ ਮਸਲਾ ਬੜੇ ਚਿਰਾਂ ਤੋਂ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ, ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੀਕਰਨ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਰਥਿਕ ‘ਹਕੀਮਾਂ’ ਦੀ ਹੀ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਇੰਜ ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਇਸ ਲੇਖ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨੁਕਤੇ ਸਾਂਝੇ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਇੰਜ. ਦਰਸ਼ਨ ਸਿੰਘ ਭੁੱਲਰ
ਫੋਨ: +91-94714-28643

ਪੁਨਰ ਨਿਰਮਾਣ ਅਤੇ ਉੱਨਤੀ ਲਈ ਖੇਤਰੀ ਪੱਧਰ ਤੋਂ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਵਿਕਾਸ ਦੀ ਤੁਰੰਤ ਸਖਤ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਭ ਤੋਂ ਕੁਸ਼ਲ ਇਕਾਈਆਂ ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਥੋਕ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੇ ਅਖਤਿਆਰ ਅਧੀਨ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਸਿਹਤਮੰਦ ਅਤੇ ਕਛਾਇਤੀ ਪ੍ਰਗਤੀ ਵਿੱਚ ਅੜਿੱਕਾ ਹੈ।... ਅਜਿਹੇ ਪ੍ਰਬੰਧ ਦੀ ਸਥਾਪਤੀ ਨੂੰ ਸੁਖਾਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਪਹਿਲੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸ਼ਰਤ ਹੈ ਕਿ ਲੋੜੀਂਦੀ ਵਿਧਾਨਕ ਸ਼ਕਤੀ ਅਖਤਿਆਰ ਕਰ ਕੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਨਵੇਂ ਲਾਇਸੈਂਸਦਾਰਾਂ ਬਲਕਿ ਮੌਜੂਦਾ ਲਾਇਸੈਂਸਦਾਰਾਂ ਦੇ ਸੰਚਾਲਨ ਨੂੰ ਵੀ ਕੰਟਰੋਲ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕ੍ਰਮਬੱਧ ਤਰੱਕੀ ਹੋ ਸਕੇ।” ਸੋਧੀ ਭਾਸ਼ਾ ‘ਚ ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਉਤਪਾਦਨ ਤੇ ਵੰਡ ਸਿਸਟਮ ਦੇ ਖਿੱਤੇ ਭਾਗਾਂ ਨੂੰ ਖੇਤਰ ਦੀ ਕਛਾਇਤੀ ਤਰੱਕੀ ‘ਚ ਰੁਕਾਵਟ ਮੰਨਦੇ ਹੋਏ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਏਕੀਕਰਨ ਤੇ ਆਪਸੀ ਸਹਿਯੋਗ ਹਿੱਤ ਬਿਜਲੀ ਕਾਨੂੰਨ-1948 ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਤਹਿਤ ਰਾਜਾਂ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਦੀ ਲੰਬਕਾਰੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਬਣਤਰ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈ। ਦਸੰਬਰ 1947 ਤੱਕ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ 1362 ਮੈਗਾਵਾਟ ਬਿਜਲੀ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਸੀ ਅਤੇ 22 ਸਾਲਾਂ ਬਾਅਦ (31-03-1969 ਤੱਕ) ਇਸ ਵਿੱਚ 851% (12957 ਮੈਗਾਵਾਟ) ਵਾਧਾ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਐਮ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਖਪਤ ਵਿੱਚ 501% ਦਾ ਵਾਧਾ ਦਰਜ ਹੋਇਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਅਗਲੇ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਬਿਜਲੀ ਤਰੱਕੀ ਦੀ ਰਫਤਾਰ ਮੱਠੀ ਹੋ ਗਈ। 1990 ਤੱਕ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਉਤਪਾਦਨ ਸਮਰੱਥਾ ਸਿਰਫ 63636 ਮੈਗਾਵਾਟ ਹੀ ਹੋਈ। ਪ੍ਰਤੀ ਜੀਐਮ ਖਪਤ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਵਾਧੇ 501% ਨਾਲੋਂ 265% ਘੱਟ ਸੀ। ਇਸ ਮੱਠੀ ਰਫਤਾਰ ਦਾ ਮੁੱਖ ਕਾਰਨ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਦੂਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ, ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸਿਆਸੀ ਦਖਲ ਅੰਦਾਜ਼ੀ, ਬਿਜਲੀ ਦਰਾਂ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵੇਲੇ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਵੋਟ-ਮੁਖੀ ਨੀਤੀ ਸੀ ਜਿਸ ਨੇ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਨੂੰ ਕਾਨੂੰਨ ਮੁਤਾਬਕ 3% ਮੁਨਾਫ਼ਾ ਕਮਾਉਣ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਕਰ ਕੇ ਕਈ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਕੰਗਾਲ ਹੁੰਦੇ ਗਏ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵਿਕਾਸ ਲਈ ਪੂੰਜੀ ਨਿਵੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੋ ਗਿਆ। ਰਹਿੰਦੀ ਕਸਰ ਬਿਜਲੀ ਵਿਭਾਗ ਵਿੱਚ ਫੈਲੇ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟਾਚਾਰ ਨੇ ਕੱਢ ਦਿੱਤੀ। ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਭਰੋਸੇਯੋਗਤਾ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚੋਂ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਦੀ ਗੱਡੀ ਲੀਹੋਂ ਲੱਥਣ ਕਰ ਕੇ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਬੁੜ੍ਹ ਹਰ ਖੇਤਰ- ਕੀ ਘਰੇਲੂ ਤੇ ਕੀ ਸਨਅਤੀ, ਵਿੱਚ ਰਤਕਣ ਲੱਗੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੈਲੇ ਕੁਪ੍ਰਬੰਧ ਨੇ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਤੋਂ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੋਹ ਭੰਗ ਕੀਤਾ; ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸੰਸਾਰ ਪੱਧਰ ‘ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਨਅਤੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀਆਂ ਦਿਓ ਕੱਦ ਵਪਾਰੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਫੈਲਾਉਣ ਲਈ ਕੂੜ ਪ੍ਰਚਾਰ ਰਾਹੀਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੱਖ ਵੱਖ ਸੇਵਾਵਾਂ ਵਿੱਚ ਦਰਪੇਸ਼ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਦਾ ਭਾਂਡਾ

ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਸਰਕਾਰੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੋਣ ਸਿਰ ਭੰਨਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਦਰਅਸਲ ਇਹ ਸਭ ਸੰਸਾਰ ਬੈਂਕ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਪੱਖੀ ਅਤੇ ਮਾਰਕੀਟ ਮੁਖੀ ਬਿਜਲੀ ‘ਸੁਧਾਰਾਂ’ ਦੀ ਮੁਹਿੰਮ ਨੂੰ ਅਮਲੀ ਜਾਮਾ ਪਹਿਨਾਉਣ ਦਾ ਹੀ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬਿਜਲੀ ਕੰਪਨੀ (ਈ.ਡੀ.ਐੱਫ.) ਦੇ ਸੰਸਾਰ ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਹੋਏ ਵਿਚਾਰ-ਵਟਾਂਦਰੇ ਅਨੁਸਾਰ “ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਅਤੇ ਮੁਕਬਲੇ ਦੀ ਇਹ ਸਾਰੀ ਵਾਰਤਾ ਵਿਕਾਸਸ਼ੀਲ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੰਚਾਲਕਾਂ ਅਤੇ ਪੂੰਜੀ ਲਈ ਖੋਲ੍ਹਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ।” ਇਸੇ ਨੀਤੀ ਤਹਿਤ ਸੁਧਾਰਾਂ ਹਿੱਤ ਬਿਜਲੀ ਕਾਨੂੰਨ-2003 ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਕਾਨੂੰਨ ਤਹਿਤ ਬਿਜਲੀ ਵਜ੍ਹਾ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਢਾਂਚੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਅਜਿਹੀ ਭੰਨ-ਤੋੜ ਦਾ ਮਾਹਿਰ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਬਾ-ਦਲੀਲ ਵਿਰੋਧ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਰਾਇ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਅਤੇ ਲੰਬਕਾਰੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਬਣਤਰ ਨੂੰ ਬਿਨਾ ਢਹਿ-ਢੇਰੀ ਕੀਤੇ ਬਿਜਲੀ ਕਾਨੂੰਨ-2003 ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਵੀ ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਸੁਧਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਸਰਕਾਰਾਂ ਨੇ ਨਿੱਜੀਕਰਨ ਦੀ ਨੀਤੀ ਅਤੇ ਅਫਸਰਸ਼ਾਹੀ ਨੇ ਇਸ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਸਰਦਾਰੀ ਕਾਇਮ ਕਰਨ ਦੇ ਲਾਲਚ ਹਿੱਤ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਬੇਕਿਰਕ ਟੋਟੇ ਕੀਤੇ। ਵੇਲੇ ਦੀ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵੀ ਰਿਵਾਜ ਮੁਤਾਬਕ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦੇ ਉਲਟ ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਰਾਜ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਐਸੋਸੀਏਸ਼ਨ ਨੇ ਫਿਰ ਵੀ ਅਪਣੇ ਬਾ-ਦਲੀਲ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਕਰ ਲਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ 16-10-2010 ਨੂੰ ਦੋ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਪੀ.ਐੱਸ.ਪੀ.ਸੀ.ਐੱਲ. (ਜਿਸ ਨੂੰ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਤੇ ਵੰਡ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ) ਅਤੇ ਪੀ.ਐੱਸ.ਟੀ.ਸੀ.ਐੱਲ. (ਜਿਸ ਨੂੰ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਲਾਈਨਾਂ ਤੇ ਵੱਡੇ ਸਬ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ) ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਈਆਂ। ਹੋਰਾਂ ਸੂਬਿਆਂ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਨੂੰ ਪੰਜ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਭਾਗਾਂ ਵਿੱਚ ਵੰਡਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਆਈ.ਏ.ਐੱਸ./ ਆਈ.ਪੀ.ਐੱਸ. ਅਫਸਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਬਣ ਬੈਠੇ। ਇੱਥੇ ਇਹ ਗੱਲ ਨੋਟ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਹੈ ਕਿ ਦੋ ਰਾਜਾਂ- ਕੇਰਲ ਅਤੇ ਹਿਮਾਚਲ ਪ੍ਰਦੇਸ਼, ਨੇ ਆਪਣੇ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡ ਜਿਉਂ ਦੀ ਤਿਉਂ ਹੀ ਰੱਖੇ ਜੋ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਹਨ ਅਤੇ ਬਾਖ਼ੂਬੀ ਕੰਮ

ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੋਲਕਾਤਾ ਅਤੇ ਮੁੰਬਈ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਆਜ਼ਾਦੀ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਿਜਲੀ ਸਪਲਾਈ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵੱਲੋਂ ਦਿੱਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਣਤਰ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹੇ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਵਰਗੀ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਸੰਕੇਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਕਾਨੂੰਨ-2003 ਤਹਿਤ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਪੀ.ਐੱਸ.ਪੀ.ਸੀ.ਐੱਲ. ਤੇ ਪੀ.ਐੱਸ.ਟੀ.ਸੀ.ਐੱਲ. ਦੇ ਕੰਮ ਪਤੰਗ ਤੇ ਡੋਰ ਵਾਂਗ ਇੱਕ ਦੂਸਰੇ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਹਾਲਾਤ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬੇ ‘ਚ ਵੱਡੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਲੱਗਣ ਵਿੱਚ ਬੇਲੋੜੀਂਦੀ ਦੇਰੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਸ ਕਰ ਕੇ ਸੂਬੇ ਦੀ ਆਰਥਿਕਤਾ ਅਤੇ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ‘ਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਦਾਹਰਨ ਦੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਇਸ ਵਕਤ ਤਕਰੀਬਨ 200 ਐੱਮ.ਵੀ.ਏ. ਦੇ ਉਦਯੋਗਕ ਕੁਨੈਕਸ਼ਨ ਸਬ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਓਵਰਲੋਡ, ਨਵੀਆਂ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਲਾਈਨਾਂ ਅਤੇ ਸਬ ਸਟੇਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰ ਕੇ ਲਾਮਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 150 ਤੋਂ ਵੱਧ ਪਾਵਰ ਟ੍ਰਾਂਸਫਰਮਰਾਂ ਉੱਪਰ 70 ਤੋਂ 100% ਲੋਡ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨੇੜ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਡੀ-ਲੋਡ ਕਰਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕਰਨਾ ਪੀ.ਐੱਸ.ਟੀ.ਸੀ.ਐੱਲ. ਦੇ ਅਧਿਕਾਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੈ ਜਿਸ ਦੀ ਕਿ ਲੋਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਕੋਈ ਸਿੱਧੀ ਜੁਆਬਦੇਹੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਦੇ ਟੋਟੇ ਕਰਨ ਨਾਲ ਨਵੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਇਕਾਈਆਂ ਖਾਸ ਕਰ ਕੇ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਸਿਸਟਮ ਅਤੇ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀਆਂ ਦੀ ਕਾਰਜ ਸ਼ੈਲੀ, ਕੁਸ਼ਲਤਾ, ਮਨੁੱਖੀ ਵਸੀਲਿਆਂ ਦੀ ਘੱਟ ਵਰਤੋਂ, ਲੋੜੋਂ ਵੱਧ ਖਰਚੇ, ਰੋਜ਼ਮੱਰਾ ਕੰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਦਿੱਕਤਾਂ ਤੇ ਦੇਰੀ ਆਦਿ ਜਿਹੀਆਂ ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਹੋਂਦ ਵਿੱਚ ਆਉਣ ਕਰ ਕੇ ਅਸਾਮੀਆਂ ਵੀ ਦੂਹਰੀਆਂ ਦੂਹਰੀਆਂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਸੀਐੱਮਡੀ, ਦੋ ਪ੍ਰਬੰਧਕੀ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਦੋ ਵਿੱਤ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਦੋ ਐੱਚਆਰ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ, ਦੋ ਕੰਪਨੀ ਸਕੱਤਰ, ਅਨੇਕਾਂ ਹੇਠਲੇ ਪੱਧਰ ਦੀਆਂ ਅਸਾਮੀਆਂ ਆਦਿ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੋਹਰਾ ਸਾਜ਼ੋ-ਸਮਾਨ ਰੱਖਣਾ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਭ ਦਾ ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਸਾਲਾਨਾ 300 ਕਰੋੜ ਰੁਪਏ ਦਾ ਬੇਲੋੜਾ ਖਰਚਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜੋ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਲਾਗਤ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਵਾਧਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਅਖੀਰ ਇਹ ਖਪਤਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚੋਂ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਖਰਚੇ ਅਤੇ ਦਿੱਕਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਦਿਆਂ ਹਰਿਆਣਾ ਬਿਜਲੀ ਰੈਗੂਲੇਟਰ ਨੇ ਤਾਂ 2016 ਦੀਆਂ ਬਿਜਲੀ ਦਰਾਂ ਤੈਅ ਕਰਦੇ ਸਮੇਂ ਇਹ ਟਿੱਪਣੀ ਕੀਤੀ ਸੀ ਕਿ ਹਰਿਆਣੇ ਵਿੱਚ ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਦੂਹਰੇ-ਤੀਹਰੇ ਖਰਚੇ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਦੀ ਇਕਸਾਰ ਤਾਇਨਾਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜੇ ਕੰਮ ਹਰਿਆਣਾ ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਉਹੀ ਕੰਮ ਗੁਆਂਢੀ ਰਾਜਾਂ ਵਿੱਚ ਕੇਵਲ ਦੋ ਕੰਪਨੀਆਂ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਕਮਿਸ਼ਨ ਨੇ ਦਿਸ਼ਾ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਕਿ ਕੰਪਨੀਆਂ ਦੇ ਪੁਨਰ-ਗਠਨ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਇਸ ਕੰਮ ਲਈ ਹਰਿਆਣਾ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਵਿਲੀਨ ਸਕੱਤਰੇਤ ਵੀ ਬਣਾਇਆ ਸੀ ਪਰ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਨ ਲਈ ਅਫਸਰਾਂ ਦੀ ਜਿਹੜੀ ਧਿਰ ਨੇ ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਉਸੇ ਦੀ ਕੰਪਨੀਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸਰਦਾਰੀ ਖੁੱਸਣੀ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਫ਼ਤੀਸਗੜ੍ਹ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਸ਼ਲਾਘਾ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਨੇ ਮਈ 2022 ਵਿੱਚ ਚਾਰ ਕੰਪਨੀਆਂ ਨੂੰ ਮਿਲਾ ਕੇ ਦੋ ਕੰਪਨੀਆਂ ਬਣਾਉਣ ਦਾ ਫ਼ੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮਾਹਿਰ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਖ਼ਦਸ਼ੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਤੁਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੰਬਕਾਰੀ ਪੜਾਵਾਂ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲਾਗਤ ਕੀਮਤ ਘਟਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਾਗਤ ਘੱਟ ਸਿਰਫ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬਿਜਲੀ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ

ਮਾਹਿਰ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਜੋ ਖ਼ਦਸ਼ੇ ਜ਼ਾਹਿਰ ਕੀਤੇ ਸਨ, ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਬੇਤੁਕੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਬਿਜਲੀ ਸੇਵਾਵਾਂ ਲੰਬਕਾਰੀ ਪੜਾਵਾਂ ਤੇ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਹੋ ਕੇ ਲਾਗਤ ਕੀਮਤ ਘਟਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ। ਅੱਜ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਖੇਤਰ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਾਗਤ ਘੱਟ ਸਿਰਫ ਉੱਥੇ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਬਿਜਲੀ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ

ਵੰਡ ਇੱਕ ਇਕਾਈ ਵਿੱਚ ਹੋਣ। ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਸ਼ਲ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਹੀ ਸਸਤਾ ਉਤਪਾਦ ਜਾਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਮੁਹੱਈਆ ਕਰਵਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। 1980ਵਿਆਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਚਾਰ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦੇ ਅਧਿਐਨਾਂ ਨੇ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਿਆ ਹੈ ਕਿ ਲੰਬਕਾਰੀ ਏਕੀਕ੍ਰਿਤ ਬਣਤਰ (ਸਮਝਣ ਲਈ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਢਾਂਚਾ) ਨੇ ਜੋ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਉਹ ਇਸ ਵਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲੁਪਤ ਹੋ ਗਈ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਫਰਾਂਸ ਦੀ ਸਰਕਾਰੀ ਬਿਜਲੀ ਕੰਪਨੀ (ਈ.ਡੀ.ਐੱਫ.) ਦਾ ਵਿਸ਼ਵ ਬੈਂਕ ਨਾਲ ਖੜੋ-ਕਿਤਾਬਤ ਬਹੁਤ ਢੁਕਵਾਂ ਹੈ- “ਆਧੁਨਿਕ ਆਰਥਿਕ ਸਿਧਾਂਤ ਸਾਨੂੰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਦੂਜੇ ਉਦਯੋਗਾਂ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਨੈੱਟਵਰਕ ਬੁਨਿਆਦੀ ਢਾਂਚੇ ਵਿੱਚ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਨਾ ਵਧੇਰੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵਿੱਚ ਇਹ ਹੋਰ ਨੈੱਟਵਰਕ ਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ ਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵਧੇਰੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉਪਜ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਇੱਕੋ ਸਮੇਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।” ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਬਿਜਲੀ ਦੀ 75-80% ਲਾਗਤ ਕੀਮਤ ਉਤਪਾਦਨ ‘ਤੇ ਹੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਸੋ, ਜੇ ਬਿਜਲੀ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਕੀਮਤ ਸਬੰਧੀ ਮਾਮੂਲੀ ਮੁਕਾਬਲੇ ਦੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਉਤਪਾਦਨ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ ਪਰ ਲਾਗਤ ਮੁੱਲ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰੀ, ਦੋਵੇਂ ਅਦਾਰੇ ਵਸੂਲਣਗੇ ਹੀ। ਪ੍ਰਾਈਵੇਟ ਬਿਜਲੀ ਉਤਪਾਦਨ ਬਿਜਲੀ ਬੋਰਡਾਂ ਦੀ ਵੰਡ ਤੋਂ ਬਿਨਾ ਵੀ ਸੰਭਵ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ। ਵੰਡ ਪ੍ਰਣਾਲੀ ਵਿੱਚ ਨਵੀਂ ਤਕਨੀਕ ਅਤੇ ਕਾਨੂੰਨ ਵਰਤ ਕੇ ਟ੍ਰਾਂਸਮਿਸ਼ਨ ਅਤੇ ਵੰਡ ਘਾਟੇ ਹੀ ਘਟਾਏ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਵਕਤ ਪੰਜਾਬ ਵਿੱਚ ਤਕਰੀਬਨ 15% ਹਨ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਉੱਨਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਘਾਟੇ ਤਕਰੀਬਨ 5-6% ਹਨ। ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਾਟੇ 5-6% ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ (ਜੋ ਵਰਤਮਾਨ ਬਣਤਰ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਹੈ) ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਕੀਮਤ ਵਿੱਚ ਘਾਟੇ ਘਟਣ ਨਾਲ 5% ਕਮੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜੇ ਦੋਹਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਘਾਟਿਆਂ ‘ਤੇ ਅਸਾਨੀ ਨਾਲ ਕਾਬੂ ਪਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਅਸਲ ਮਾਹਿਰਾਂ ਦੀ ਗੱਲ ਕਦੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਨੀ। ਸੰਸਾਰੀਕਰਨ, ਉਦਾਰੀਕਰਨ ਅਤੇ ਬਾਜ਼ਾਰੀਕਰਨ ਦਾ ਦੌਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਰਥਿਕ ‘ਹਕੀਮਾਂ’ ਦੀ ਹੀ ਮੰਨੀ ਗਈ। ਹੁਣ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਬਿਜਲੀ ਮਹਿਕਮੇ ਦੇ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆ ਰਹੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਅਤੇ ਤਜਰਬੇ ਦੇ ਆਧਾਰ ‘ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਰਾਇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਰਾਜ ਦੀਆਂ ਦੋਹਾਂ ਬਿਜਲੀ ਕਾਰਪੋਰੇਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਲੇਖ ਦੀ ਸਮਾਪਤੀ ਲੈਨਿਨ ਦੇ ਸ਼ਬਦਾਂ ਨਾਲ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹਾਂ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ‘ਪੀਪਲਜ਼ ਕੌਮੀਸ਼ਾਰ’ ਦੀ ਸਭਾ ਲਈ ਆਪਣੀ 22 ਦਸੰਬਰ 1920 ਵਾਲੀ ਰਿਪੋਰਟ ਵਿੱਚ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ‘ਤੇ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਸਨ; ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ: “... ਮੈਂ ਹੁਣ ਅਖ਼ੀਰਲੀ ਮੱਦ, ਮੁਲਕ ਦੇ ਬਿਜਲੀਕਰਨ ਦੇ ਸਵਾਲ ‘ਤੇ ਗੱਲ ਕਰਾਂਗਾ... ਹੁਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਾਰੀਆਂ ਰੂਸੀ ਬੈਠਕਾਂ ਵਿੱਚ ਮੰਚ ਨਾ ਸਿਰਫ ਸਿਆਸਤਦਾਨਾਂ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕਾਂ ਲਈ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ ਸਗੋਂ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਲਈ ਵੀ ਹੋਇਆ ਕਰੇਗਾ। ਜਦੋਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਬੜ੍ਹਾ ਪਿੱਛੇ ਰਹੇ, ਰਾਜਨੀਤੀ ਦੀ ਚਰਚਾ ਘੱਟ ਤੇ ਸੰਖੇਪ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਇੰਜਨੀਅਰ ਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਗੱਲ ਕਰਨ ਤਾਂ ਇਹ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਸਮੇਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਦੀ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਆਰਥਿਕ ਤਰੱਕੀ ਦੇ ਰਾਹ ‘ਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਇਸ ਰਿਵਾਜ ਦੀ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਉੱਪਰ ਤੋਂ ਹੋਠਾਂ ਤੱਕ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ। ਅਸੀਂ ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਤਾਂ ਪਰਪੱਕ ਹਾਂ ਪਰ ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਆਰਥਿਕ ਮਾਮਲਿਆਂ ਦਾ ਸਬੰਧ ਹੈ, ਸਾਡੀ ਹਾਲਤ ਬਹੁਤ ਮਾੜੀ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਘੱਟ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੀ ਵਧੀਆ ਰਾਜਨੀਤੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਇੰਜਨੀਅਰਾਂ ਅਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀਆਂ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਲਿਆਓ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖੋ...।” ਜੇ ਪੰਜਾਬ ਸਰਕਾਰ ਸੱਚੀ-ਮੁੱਚੀ ਕੋਈ ਇਨਕਲਾਬੀ ਕੰਮ ਕਰਨ ਅਤੇ ਪੰਜਾਬ ਨੂੰ ਆਰਥਿਕ ਸੰਕਟ ‘ਚੋਂ ਕੱਢਣ ਦੀ ਇੱਛੁਕ ਅਤੇ ਰੰਗਲਾ ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਪੰਜਾਬ ਚਾਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਉਹ ਇੰਜਨੀਅਰ (ਤੇ ਖੇਤੀ ਵਿਗਿਆਨੀ) ਜੋ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸ ‘ਤੇ ਅਮਲ ਕਰੇ।

ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ 'ਉਡਣ ਪਰੀ' ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ

ਦੁਨੀਆ ਦੀ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਦੌੜਾਕ ਫਲੋਰੈਂਸ ਗ੍ਰਿਫਿਥਜੋਏਨਰ ਨੂੰ 'ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ 'ਚੋਂ ਤਿੰਨ ਸੋਨੇ ਤੇ ਦੋ ਚਾਂਦੀ ਦੇ ਤਗਮੇ ਜਿੱਤੇ। ਉਸ ਦੇ 100 ਤੇ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜਾਂ ਦੇ ਓਲੰਪਿਕ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ 1988 ਤੋਂ 2020 ਤੱਕ ਕਾਇਮ ਰਹੇ। ਜਦ ਉਹ ਦੌੜਦੀ ਸੀ ਤਾਂ ਟਰੈਕ ਨੂੰ ਅੱਗ ਲੱਗ ਉਠਦੀ ਸੀ। ਦਰਸ਼ਕ ਪੱਥਾਂ ਭਾਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹਦੀ ਸੂਕਦੀ ਸਪੀਡ ਸਟੇਡੀਅਮ 'ਚ ਹਨੇਰੀ ਲਿਆ ਦਿੰਦੀ ਸੀ। ਕੌਮਾਂਤਰੀ ਪ੍ਰੈੱਸ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਹਤਰੀਨ ਖਿਡਾਰਨ ਹੋਣ ਦੇ ਖਿਤਾਬ ਦਿੱਤੇ। 1980 ਵਿਆਂ 'ਚ ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਚਰਚਿਤ ਰਹੀ। ਆਖਰ 38 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰੇ ਹੋਈ ਉਹਦੀ ਅਚਾਨਕ ਮੌਤ ਰਹੱਸ ਬਣ ਗਈ। ਪੋਸਟ ਮਾਰਟਮ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਮੁਤਾਬਿਕ ਉਹ ਮਿਰਗੀ ਦੇ ਦੌਰੇ ਕਾਰਨ ਮਰੀ।

ਉਸ ਦੇ ਪਾਪੂਲਰ ਹੋਣ ਦੇ ਕਈ ਕਾਰਨ ਸਨ। ਉਹ ਕੇਵਲ ਦੌੜਾਕ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਸ਼ੌਕੀਨ ਵੀ ਲੋਹੜੇ ਦੀ ਸੀ। ਉਹਦਾ ਕੱਦ 5 ਫੁੱਟ 7 ਇੰਚ ਤੇ ਭਾਰ 126 ਪੌਂਡ ਸੀ। ਜੁੱਸਾ ਸਾਂਵਲਾ, ਸਡੌਲ ਤੇ ਦਰਸ਼ਨੀ ਸੀ। ਅੱਖਾਂ ਮਸਤ ਤੇ ਸਿਹਲੀਆਂ ਤਰਾਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ। ਉਹ ਨਿੱਤ ਨਵੇਂ ਫੈਸ਼ਨ ਕਰਦੀ। ਨਵੇਂ ਨਮੂਨੇ ਦੀ ਅਥਲੈਟਿਕ ਕਿੱਟ ਤੇ ਸ਼ੋਖ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਟਰੈਕ ਸੂਟ ਪਹਿਨਦੀ। ਜਦ ਦੌੜਦੀ ਤਾਂ ਉਹਦੇ ਚਾਰ ਇੰਚ ਲੰਮੇ ਨਹੁੰ ਪਾਲਸ਼ਾਂ ਵਾਲੇ ਤਿੱਖੇ ਨਹੁੰ ਹਵਾ ਨੂੰ ਚੀਰਦੇ ਤੇ ਕਾਲੇ ਸੰਘਣੇ ਵਾਲ ਧੌਣ ਪਿੱਛੇ ਉਡਦੇ ਜਾਂਦੇ। ਉਹਦੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਾਲ ਨੇ ਦੁਨੀਆ ਭਰ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਵਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੱਖਣ ਦੇ ਫੈਸ਼ਨਾਂ 'ਚ ਪਾ ਦਿੱਤਾ। ਦੌੜਦਿਆਂ ਉਹਦੀ ਇਕ ਲੱਤ ਟਰੈਕ ਸੂਟ ਨਾਲ ਢਕੀ ਤੇ ਦੂਜੀ ਨੰਗੀ ਹੁੰਦੀ। ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਲਿਪਸਟਿਕ, ਦੋਹਾਂ ਹੱਥਾਂ ਦੀਆਂ ਉਂਗਲਾਂ 'ਚ ਛਾਪਾਂ ਛੱਲੇ, ਬਾਹਾਂ 'ਚ ਚੂੜੀਆਂ ਤੇ ਕੰਨਾਂ 'ਚ ਬੁੰਦੇ ਪਾਏ ਹੁੰਦੇ। ਸਿਓਲ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ ਮੀਡੀਏ ਦਾ ਸਿੰਗਾਰ ਬਣੀ ਰਹੀ। ਉਹਦੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਭਰ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨਾਂ 'ਚ ਛਪਦੀਆਂ ਰਹੀਆਂ।

ਉਸ ਦਾ ਜਨਮ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ ਦੀ ਬਸਤੀ ਲਿਟਰਲੋਕ ਵਿਚ ਬਿਜਲੀ ਮਕੈਨਿਕ ਰੋਬਰਟ ਤੇ ਫਲੋਰੈਂਸ ਗ੍ਰਿਫਿਥ ਦੇ ਘਰ 21 ਦਸੰਬਰ 1959 ਨੂੰ ਹੋਇਆ। ਉਹ 11 ਭੈਣ ਭਾਈਆਂ 'ਚ 7ਵੇਂ ਥਾਂ ਜੰਮੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਫਲੋਰੈਂਸ ਡਲੋਰੇਜ਼ ਗ੍ਰਿਫਿਥ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਹ 7ਵੇਂ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਦੌੜਨ ਲੱਗ ਪਈ। 14ਵੇਂ ਸਾਲ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਜੈਸੀ ਓਵੇਂਸ ਨੈਸ਼ਨਲ ਯੂਥ ਗੇਮਜ਼ ਵਿਚ ਦੌੜਾਂ ਜਿੱਤੀਆਂ। ਉਹ ਜੌਰਡਨ ਹਾਈ ਸਕੂਲ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਤਕੜੀ ਦੌੜਾਕ ਮੰਨੀ ਗਈ।

ਬਚਪਨ ਵਿਚ ਪਹਿਰਾਵੇ ਦੀ ਸ਼ੌਕੀਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਹੋਰਨਾਂ ਖਿਡਾਰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਟਾਈਟ ਸੂਟ ਪਾਉਣ ਦੀ ਚੇਟਕ ਲਾ ਦਿੱਤੀ। 1978 ਵਿਚ ਉਹ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਸਟੇਟ ਮੀਟ ਵਿਚ 6ਵੇਂ ਥਾਂ ਰਹੀ। ਗ੍ਰੈਜੂਏਸ਼ਨ ਕਰਨ ਸਮੇਂ ਉਹ ਸਕੂਲ ਦੀ

ਸਭ ਤੋਂ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਾਕ ਤੋਂ ਲੰਮੀ ਛਾਲ ਲਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਥਲੀਟ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਨੌਰਥਰਿਜ ਦੀ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਵਿਚ ਚਲੀ ਗਈ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਨੂੰ ਕੋਚ ਬੋਬ ਕਰਸੀ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਕੋਚਿੰਗ ਨਾਲ ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਦੀ ਟੀਮ ਵਿਚ ਆ ਗਈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵੀ ਤਕੜੀਆਂ ਅਥਲੀਟ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਪਹਿਲੇ ਸਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨੈਸ਼ਨਲ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪ ਜਿੱਤ ਲਈ। ਪਿੱਛੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਗੁਜ਼ਾਰਾ ਤੋਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਛੱਡਣੀ ਪਈ ਅਤੇ ਬੈਂਕ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਨੀ ਪਈ। ਫਿਰ ਉਸ ਨੂੰ ਵਜ਼ੀਫਾ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਉਹ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਆਫ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ, ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਈ ਜਿੱਥੇ ਕੋਚ ਬੋਬ ਕਰਸੀ ਹੀ ਕੋਚਿੰਗ ਦਿੰਦਾ ਸੀ।

ਉੱਤੇ 1980 ਦੀਆਂ 'ਚ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਟਰਾਇਲ ਆ ਗਏ। ਪਰ ਅਮਰੀਕਾ ਨੇ ਮਾਸਕੋ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਦਾ ਬਾਈਕਾਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। 1983 ਵਿਚ ਗ੍ਰਿਫਿਥ ਨੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਚ ਬੈਚਲਰ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲਈ। 1983 ਵਿਚ ਹੀ ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਦੀ ਵਰਲਡ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪ ਲਈ ਟਰਾਇਲ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਵਿਚ ਚੌਥਾ ਸਥਾਨ ਲੈ ਸਕੀ। ਪਰ 1984 ਵਿਚ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ ਵਿਖੇ ਓਲੰਪਿਕ ਦੇ ਟਰਾਇਲਾਂ ਸਮੇਂ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਵਿਚ ਦੂਜੇ ਥਾਂ ਆਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਟੀਮ ਵਿਚ ਚੁਣੀ ਗਈ। ਉਦੋਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ ਵਿਚ ਹੀ ਹੋਣੀਆਂ ਸਨ। ਉਥੇ ਉਸ ਨੇ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸਿਲਵਰ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤ ਲਿਆ ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਹਦੇ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਦੀ ਵੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਹੋਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

1984 ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਪਿੱਛੋਂ ਉਸ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਸਰਗਰਮ ਦੌੜਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹਟਿਆ ਰਿਹਾ ਜਿਸ ਕਰਕੇ 1985 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਨੈਸ਼ਨਲ ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪ 'ਚ ਭਾਗ ਹੀ ਨਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਮੁੜ ਬੈਂਕ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕਰਨ ਲੱਗੀ। 1987 ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ ਅਲ ਜੋਏਨਰ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕਰਵਾ ਲਿਆ। ਉਹ ਲਾਸ ਏਂਜਲਸ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ 'ਚ ਤੀਹਰੀ ਛਾਲ ਦਾ ਚੈਂਪੀਅਨ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਹੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋਚ ਬਣ ਗਿਆ। ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਜੋਏਨਰ ਨਾਂ ਉਹਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਿਆ ਤੇ ਉਹ 'ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ' ਕਹੀ ਜਾਣ ਲੱਗੀ। ਅਪ੍ਰੈਲ 1987 ਤੋਂ ਉਹ ਨਿੱਤ ਕੇ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹਦੇ ਸਹੁਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਕੁਝ ਮੈਂਬਰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਓਲੰਪਿਕ ਚੈਂਪੀਅਨ ਸਨ। ਚਾਰ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ 1987 ਦੀ ਵਰਲਡ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪ ਰੋਮ ਵਿਚ ਹੋਈ। ਉਥੇ ਉਹ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਦਾ ਸਿਲਵਰ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤ ਗਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਟ੍ਰੈਕ ਐਂਡ ਫੀਲਡ ਨਿਊਜ਼ ਦੀ ਵਰਲਡ ਰੈਂਕਿੰਗ ਵਿਚ ਆ ਗਈ।

1988 ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਦੇ ਟਰਾਇਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗ੍ਰਿਫਿਥ ਜੋਏਨਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਅਲ ਜੋਏਨਰ ਤੇ ਨਣਦੇਈਏ ਬੋਬ ਕਰਸੀ ਦੋਹਾਂ ਤੋਂ ਕੋਚਿੰਗ ਲਈ। ਹਫ਼ਤੇ ਦੇ ਦੋ ਦਿਨ ਕਰਸੀ ਕੋਚਿੰਗ

ਦਿੰਦਾ ਤੇ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਜੋਏਨਰ। ਨਤੀਜਾ ਇਹ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਕਲੋਗਨ ਦੀ ਟ੍ਰੈਕ ਐਂਡ ਫੀਲਡ ਮੀਟ ਵਿਚ ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ 100 ਮੀਟਰ ਦੌੜ 10.96 ਸੈਕੰਡ ਵਿਚ ਦੌੜ ਗਈ। ਹੋਰ ਮਿਹਨਤ ਨਾਲ ਉਹਦੀ ਦੌੜ ਹੋਰ ਤੇਜ਼ ਹੋ ਗਈ। 25 ਜੂਨ, 1988 ਨੂੰ ਸੈਨ ਡਿਆਗੋ ਵਿਚ ਉਹ 10.89 ਸੈਕੰਡ ਦਾ ਸਮਾਂ ਕੱਢ ਗਈ। ਵੱਡੀ ਹੈਰਾਨੀ ਸਿਓਲ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਟਰਾਇਲਾਂ ਸਮੇਂ ਹੋਈ। ਟਰਾਇਲਾਂ ਦੀ ਕੁਆਰਟਰ ਫਾਈਨਲ ਦੌੜ ਵਿਚ ਉਸ ਨੇ 100 ਮੀਟਰ ਦੌੜ 10.49 ਸੈਕੰਡ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਦੰਗ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਉਸਨੇ ਨਾ ਸਿਰਫ ਓਲੰਪਿਕ

ਖੇਡਾਂ ਲਈ ਕੁਆਲੀਫਾਈ ਕੀਤਾ ਬਲਕਿ 10.76 ਸੈਕੰਡ ਦਾ ਪੁਰਾਣਾ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜ ਕੇ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ ਸਿਰਜ ਦਿੱਤਾ। ਟਰਾਇਲ ਦੇ ਦਿਨ ਚੱਲੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਉਹ ਤਿੰਨ ਵਾਰ ਦੌੜੀ। ਤਿੰਨੇ ਵਾਰ ਉਸ ਨੇ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ ਤੋੜੇ ਤੇ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ 21.77 ਸੈਕੰਡ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਨਵਾਂ ਅਮਰੀਕਨ ਰਿਕਾਰਡ ਬਣਾਇਆ।

ਟਰਾਇਲ ਦੇਣ ਉਪਰੰਤ ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਕੋਚ ਕਰਸੀ ਦੀ ਕੋਚਿੰਗ ਤੋਂ ਲਾਂਭੇ ਹੋਣਾ ਪਿਆ। ਝਗੜਾ ਕੋਚ ਤੇ ਮੈਨੇਜਰ ਹੋਣ ਅਤੇ ਸਪਾਂਸਰਸ਼ਿਪ ਦਾ ਸੀ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਵੱਡੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ ਸਨ ਕਿ ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ 'ਚੋਂ 100 ਤੇ 200 ਮੀਟਰ ਦੋਵੇਂ ਦੌੜਾਂ ਜਿੱਤੇਗੀ। ਦੱਖਣੀ ਕੋਰੀਆ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਸਿਓਲ ਵਿਚ ਸਭ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ 'ਤੇ ਸਨ। ਉਹ ਜਿਧਰ ਜਾਂਦੀ ਫੋਟੋਗ੍ਰਾਫਰ ਉਪਰੇ ਉਲਰ ਪੈਂਦੇ। ਓਲੰਪਿਕ ਪਿੰਡ ਦੀ ਉਹ ਸਟਾਰ ਅਥਲੀਟ ਸੀ। ਦੌੜ ਮੁਕਾਬਲੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਏ ਤਾਂ ਉਹ ਗੀਟਾਂ, ਕੁਆਰਟਰ ਤੇ ਸੈਮੀ ਫਾਈਨਲ ਜਿੱਤ ਦੀ ਫਾਈਨਲ 'ਚ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। 100 ਮੀਟਰ ਦੀ ਫਾਈਨਲ ਦੌੜ ਉਹ 10.54 ਸੈਕੰਡ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਥਮ ਆਈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਨਵਾਂ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ ਸਥਾਪਿਤ ਹੋ ਗਿਆ। 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਵਿਚ ਵੀ ਉਸ ਨੇ ਕਮਾਲ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਫਾਈਨਲ ਦੌੜ 21.56 ਸੈਕੰਡ ਵਿਚ ਲਾ ਕੇ ਇਕ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਵ

ਰਿਕਾਰਡ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਉਸ ਨੇ ਦੋ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤ ਕੇ ਬੱਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਉਹ ਦੋ ਰਿਲੇਅ ਦੌੜਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਦੌੜੀ। 4+100 ਮੀਟਰ ਰਿਲੇਅ ਦੌੜ ਵਿਚ ਸੋਨ ਤਗਮਾ ਜਿੱਤਿਆ ਜਦ ਕਿ 4+200 ਮੀਟਰ ਰਿਲੇਅ ਦੌੜ 'ਚ ਚਾਂਦੀ ਦਾ ਤਗਮਾ ਉਹਦੇ ਹੱਥ ਲੱਗਾ। ਇਕੋ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਵਿਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਅਥਲੈਟਿਕਸ ਵਿਚੋਂ ਕੇਵਲ ਫੈਨੀ ਬਲੈਂਕਰਜ਼-ਕੋਇਨ ਹੀ ਚਾਰ ਗੋਲਡ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤ ਸਕੀ ਸੀ। ਸਿਓਲ ਵਿਚ ਭਾਵੇਂ ਕੁਝ ਹੋਰਨਾਂ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਨੇ ਵੀ ਕਮਾਲ ਦੇ ਜਲਵੇ ਵਿਖਾਏ ਪਰ ਵਧੇਰੇ ਚਰਚਾ ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ ਦੀ ਹੀ ਹੋਈ। 1988 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਜੇਮਜ਼ ਈ ਸੁਲੀਵਨ ਅਵਾਰਡ ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ ਨੂੰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।

1988 ਦੀਆਂ ਜਿੱਤਾਂ ਨੇ ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ ਲਈ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੇ ਅਨੇਕ ਦਰ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤੇ। ਉਸ ਨੂੰ ਬਿਜ਼ਨਸ ਦੇ ਚੇਖੇ ਮੁਨਾਫੇ ਵਾਲੇ ਗੱਢੇ ਮਿਲਣ ਲੱਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਆਰਥਿਕ ਖੁਸ਼ਕੀ ਦੂਰ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹ ਮਿਲੀਅਨੇਅਰ ਬਣ ਗਈ। 1989 'ਚ ਉਸ ਨੇ ਦੌੜਾਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਆਖ ਦਿੱਤੀ। ਫਿਰ ਉਹ ਇੰਡੀਆਨਾ ਪੋਸਰਜ਼ ਐੱਨ ਬੀ ਏ ਨਾਲ ਬਾਸਕਟਬਾਲ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੀਆਂ ਕਿੱਟਾਂ ਦੇ ਡਿਜ਼ਾਈਨ ਬਣਾਉਣ ਲੱਗੀ। ਉਸ ਨੂੰ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਪ੍ਰੈਜ਼ੀਡੈਂਟ ਬਿੱਲ ਕਲਿੰਟਨ ਦੀ ਕੌਂਸਲ ਆਫ ਫਿਜ਼ੀਕਲ ਫਿਟਨੈੱਸ ਦਾ ਕੋ-ਚੇਅਰਪਰਸਨ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਇਕੋ ਧੀ ਹੈ, ਮੇਰੀ ਰੁਥ ਜੋਏਨਰ, ਜੋ 15 ਨਵੰਬਰ 1990 ਨੂੰ ਜੰਮੀ। ਮਾਂ ਬਣ ਕੇ ਉਹ ਸੋਧ ਓਪੇਰਾ 'ਸਾਂਤਾ ਬਾਰਬਰਾ' ਦੇ 227 ਐਪੀਸੋਡਾਂ 'ਚੋਂ ਚੁੱਪ ਵਿਚ ਸ਼ਰੀਕ ਹੋਈ। 1996 ਵਿਚ ਉਹ 'ਚਾਰਲੀ ਰੋਜ਼' ਵਿਚ ਆਈ। ਉੱਤੇ ਐਟਲਾਂਟਾ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। 100 ਤੇ 200 ਮੀਟਰ ਦੌੜਾਂ ਵਿਚ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਪਿੱਛੋਂ ਉਹਦੇ ਮਨ ਦੀ ਰੀੜ ਸੀ ਕਿ 400 ਮੀਟਰ ਦੌੜ ਦਾ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਾਂ। ਉਹਦੇ ਲਈ ਉਹ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨ ਲੱਗੀ ਪਰ ਜੂਨ 1996 ਵਿਚ ਅਮਰੀਕਾ ਦੇ ਟਰਾਇਲਾਂ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉਸ ਦੀ ਲੱਤ 'ਚ ਪੱਠੇ ਦਾ ਦਰਦ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰੈਕਟਿਸ ਵਿਚੋਂ ਛੱਡਣੀ ਪਈ। ਉਦੋਂ ਉਸ ਦੀ ਉਮਰ 36 ਸਾਲ ਦੀ ਸੀ।

ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ ਵਿਸ਼ਵ ਦੀ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਦੌੜਾਕ ਵਜੋਂ ਜਾਣੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉਥੇ ਉਸ ਦੇ ਬੋਲਡ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਵੀ ਉਸ ਨੂੰ ਫਿਲਮ ਸਟਾਰਾਂ ਵਰਗੀ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਬਖਸ਼ੀ। 1987 ਦੀ ਵਰਲਡ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪ ਵਿਚ ਉਹ ਸਪੀਡ ਸਕੇਟਿੰਗ ਬਾਡੀ ਸੂਟ ਪਾ ਕੇ ਦੌੜੀ। ਉਹਦੇ ਸੂਟ ਸ਼ੋਖ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਸਿਓਲ ਦੀਆਂ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ ਸਮੇਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੇ ਛੇ ਇੰਚੀ ਨਹੁੰ ਤਰਾਸ਼ ਕੇ ਚਾਰ ਇੰਚੀ ਕਰ ਲਏ ਸਨ। ਸਿਰ ਦੇ ਵਾਲ ਕਾਲੇ ਸੰਘਣੇ ਤੇ ਭਾਰੇ ਸਨ ਜੋ ਦੌੜਦਿਆਂ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਰੱਖਦੀ ਸੀ। ਖੇਡ ਮਾਹਿਰਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੇਕਰ ਉਹ ਸਾਦਗੀ ਨਾਲ ਦੌੜਦੀ ਤਾਂ ਉਸ

ਵਿਸ਼ਵ ਦੇ ਮਹਾਨ ਖਿਡਾਰੀ

ਪ੍ਰਿੰ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ
ਫੋਨ: 647-785-1661
principalsarwansingh@gmail.com

ਦੇ ਰਿਕਾਰਡ ਹੋਰ ਵੀ ਬਿਹਤਰ ਹੁੰਦੇ। ਉਹਦੇ ਮੁਕਾਬਲੇ 'ਚ ਦੌੜਨ ਵਾਲੀਆਂ ਕੁਝ ਅਥਲੀਟਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਾਏ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਫਾਰਮੈਂਸ ਵਧਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸਟੀਰਾਇਡਜ਼ ਲੈਂਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੁਝ ਕੁ ਮਹੀਨਿਆਂ ਵਿਚ ਹੀ ਉਹਦੀਆਂ ਦੌੜਾਂ ਦਾ ਸਮਾਂ ਐਨਾ ਕਿਵੇਂ ਆ ਗਿਆ! ਡੈਰਿਲ ਰੋਬਨਸਨ ਨੇ ਤਾਂ ਭੇਤ ਵੀ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਸ ਨੇ 10 ਮਿਲੀਮੀਟਰ ਦਾ ਗ੍ਰੇਬ ਹਾਰਮੋਨ ਉਸ ਨੂੰ 2000 ਡਾਲਰ ਵਿਚ ਵੇਚਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਕੋਚ ਅਲ ਜੋਏਨਰ ਤੇ ਬੋਬ ਕਰਸੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਨੂੰ ਲੱਤਾਂ ਦੇ ਪੱਠੇ ਹੋਰ ਤਕੜੇ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਚਿੰਗ ਦਿੱਤੀ ਸੀ। ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਨਹੀਂ, ਕਈ ਵਾਰ ਡੋਪ ਟੈਸਟ ਹੋਏ। ਉਹ ਕਦੇ ਵੀ ਪਾਜੇਟਿਵ ਨਹੀਂ ਆਈ ਭਾਵ ਡਰੱਗੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨਿਕਲੀ।

ਉਹ ਚੰਗੀ ਭਲੀ ਸੀ ਕਿ 21 ਸਤੰਬਰ 1998 ਨੂੰ ਨੀਦਰ ਵਿਚ ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਕੈਨੀਅਨ ਕਰੈਸਟ ਦੇ ਗੁਆਂਢ ਮਿਸ਼ਨ ਵੀਜੇ ਵਿਚ ਸਦੀਵੀ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਈ। ਉਸ ਦਾ ਨਾਂ ਹਾਲ ਆਫ ਫੇਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਮਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਉਹ ਪੜ੍ਹੀ ਸੀ ਉਹਦਾ ਨਾਂ 2000 ਵਿਚ ਫਲੋਰੈਂਸ ਗ੍ਰਿਫਿਥ ਜੋਏਨਰ ਐਲੀਮੈਂਟਰੀ ਸਕੂਲ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਉਸ ਦੀ ਕਬਰ ਐਲ ਟੋਰੋ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਾਰਕ, ਲੋਕ ਫੋਰੈਸਟ, ਕੈਲੇਫੋਰਨੀਆ ਵਿਚ ਹੈ। ਉਸ ਨੇ ਪੰਜ ਮੈਡਲ ਓਲੰਪਿਕ ਖੇਡਾਂ 'ਚੋਂ ਜਿੱਤੇ ਤੇ ਦੋ ਵਿਸ਼ਵ ਚੈਂਪੀਅਨਸ਼ਿਪਾਂ ਵਿਚੋਂ। ਸਾਰੇ ਮੈਡਲਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਤਾਂ ਸੌ ਤੋਂ ਵੀ ਵੱਧ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਦੇ ਕਥਨ ਸਨ:

'ਜਿਹੜੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੈਂ ਡੋਪਿੰਗ ਕਰਦੀ ਹਾਂ, ਉਹ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚੈੱਕ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਕਾਮਯਾਬੀ ਦੀ ਪੌੜੀ ਮਿਹਨਤ ਹੈ ਨਾ ਕਿ ਡਰੱਗ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਮਰਦਾਂ ਵਾਂਗ ਦੌੜਨਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮਰਦਾਂ ਜਿੰਨੀ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕਰੋ। ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਮੈਡਲ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਦੌੜੀ ਨਾ ਕਿ ਰਿਕਾਰਡ ਰੱਖਣ ਲਈ। ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਮੈਂ ਸਖ਼ਤ ਮਿਹਨਤ ਕੀਤੀ। ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਟਰੈਕ ਵਿਚ ਰਹੀ। ਮੈਨੂੰ ਜਿੱਤਾਂ ਨਾਲੋਂ ਹਾਰਾਂ ਵੱਧ ਮਿਲੀਆਂ। ਦੌੜਨਾ ਮੇਰਾ ਸੁਗਲ ਰਿਹਾ। ਫਲੋਰੈਂਸ ਜੋਏਨਰ ਦੀਆਂ ਤੇਜ਼-ਤਰਾਰ ਦੌੜਾਂ ਤੇ ਭੜਕੀਲੇ ਫੈਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਉਸ ਦੇ ਉਪਾਸ਼ਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ ਕੀਤਾ ਉਥੇ ਉਹਦੀ ਅਗਾਊਂ ਹੋਈ ਮੌਤ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਗਮਗੀਨ ਵੀ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਸੱਚੀ 'ਉਡਣ ਪਰੀ' ਸੀ।

ਅੱਧੀ ਸਦੀ ਦੇ ਕਬੱਡੀ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਦੇ ਬਦਲਦੇ ਰੰਗ

ਹੋ ਕੇ ਚਲਦੇ ਨੇ ਤਾਂ ਸੋਨੇ 'ਤੇ ਸੁਹਾਗੇ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਦੇਵਾਂ ਨੇ ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਕਬੱਡੀ ਮੈਚਾਂ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕਰਾਈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਊਯਾਰਕ ਵੀ ਇਕ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਨਵੇਂ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਨੂੰ ਮਾਈਕ ਫੜਾ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਲਓ ਬੋਲੋ ਕੀ ਬੋਲਣਾ। ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਨਵਿਆਂ ਨੂੰ ਪੁਰਾਣੇ ਸਥਾਪਤ ਕਈ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਮਾਈਕ ਤਾਂ ਕੀ ਫੜਾਉਣਾ ਸਗੋਂ ਲਾਗੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦੇ ਤਾਂ ਕਿ ਜਗ੍ਹਾ ਨਾ ਜਾਂਦੀ ਜਾਵੇ। ਨੰਬਰ ਨਾ ਕੱਟੇ ਜਾਣ। ਨਵਾਂ ਗੱਭਰੂ ਕਾਲਾ ਰਛੀਨ ਵੀ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਦੀਆਂ ਛਾਵਰਾਂ ਲਾ ਰਿਹੈ। ਕਾਲਾ ਵੀ ਪ੍ਰੋ. ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਦਾ ਚੰਡਿਆ ਹੋਇਐ ਪੱਠਾ।

ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਨਕਿਆਂ-ਦਾਦਕਿਆਂ ਦਾ ਹਾਲ ਜੰਤਰੀ ਵਾਲਿਆਂ ਵਾਂਗ ਮਿੱਟੇ-ਮਿੱਟੀ ਬਿਆਨ ਕਰਨਾ ਕਾਬਿਲੇ-ਤਾਰੀਫ਼ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਕ ਵੀ ਸੁਣਨਾ ਪਸੰਦ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਨਾਲ ਸ਼ੋਅਰੋ-ਸ਼ਾਇਰੀ ਵੀ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਸ਼ੋਅਰੋ-ਸ਼ਾਇਰੀ ਹਰ ਕਬੱਡੀ-ਪ੍ਰੇਮੀ ਦੇ ਸੌਂਕ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਬਣੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਸਟਾਰ ਖਿਡਾਰੀ ਦੇਵੀ ਦਿਆਲ ਜੀ ਇਕ ਇੰਟਰਵਿਊ ਵਿਚ ਦੱਸ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਅੱਜ-ਕੱਲ੍ਹ ਕਬੱਡੀ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਨਹੀਂ, ਕਬੱਡੀ ਕਵੀਸ਼ਰੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਕ ਕੁਮੈਂਟਰੀ

ਵਾਲਿਆਂ ਦਾ ਡਾਲਰਾਂ/ਪੌਂਡਾਂ ਨਾਲ ਮਾਣ ਵਧਾਉਂਦੇ ਨੇ। ਮਾਇਆ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਮੁੜ ਮੁੜ ਗੁੰਜਦੇ ਨੇ। ਕਈ ਵਾਰ ਤਾਂ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਵਾਲਾ ਭੀੜ ਨੂੰ ਚੀਰਦਾ

ਪ੍ਰਿੰ. ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਪ੍ਰੋ. ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮਪੁਰ ਨਾਲ ਇਕਬਾਲ ਜੱਥੇਵਾਲੀਆ।

ਡਾਲਰਾਂ/ਪੌਂਡਾਂ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਘੁੱਟ ਕੇ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੈਸੇ ਵਾਲੇ ਕੱਣ-ਕੱਣ ਸੱਜਣ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਸਾਰਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦੇ। ਜੇਥਾਂ ਗਰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਰਟੇ-ਰਟਾਏ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਚਾਪਲੂਸੀ ਦੇ ਸਾਜ਼ ਨਹੀਂ ਵਜਾਉਣੇ ਚਾਹੀਦੇ ਸਗੋਂ ਇਨਕਲਾਬੀ ਤਰੰਗਾਂ ਦੀਆਂ ਛਾਵਰਾਂ ਲਾਉਣੀਆਂ

ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਨੇ। ਅੱਜ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਬੁਲਾਰੇ ਚਾਪਲੂਸੀ 'ਤੇ ਉਤਰੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਕਬੱਡੀ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਨਹੀਂ, ਖੜਤ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ 'ਚ ਮਾਯੂਸੀ ਆਉਣੀ ਸੁਭਾਵਿਕ ਹੈ।

ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਕਬੱਡੀ-ਮੇਲੇ 'ਤੇ ਗਿਆ ਅਤੇ ਸਟੇਜ 'ਤੇ ਮਾਈਕ ਲੈ ਕੇ ਬੈਠੇ ਕਿਸੇ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਵਾਲੇ ਸੱਜਣ ਨੂੰ ਜਾ ਮਿਲਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਵੀ ਸੀ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਵਿਚ ਕਿੰਨੇ ਕੁ ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਨੇ। ਸਿਰਫ਼ ਇਕ ਹੀ ਹੈ ਉਹ ਵੀ ਇਕਬਾਲ ਜੱਥੇਵਾਲੀਆ। ਹੱਥ ਮਿਲਾ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਮੇਰੇ ਖੇਡ ਲੇਖਕ ਪਤਾ ਹੋਣ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਵੀ ਮੇਰਾ ਜ਼ਿਕਰ ਨਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਜੇਬ ਗਰਮ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਜੇਬ ਕਿਉਂ ਗਰਮ ਕਰਾਂ। ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਲੈਵਲ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਲਿਖਦੇ ਨੂੰ ਸੰਤਾਲੀ ਸਾਲ ਹੋ ਗਏ। ਐਸ ਐਨ ਕਾਲਜ ਬੰਗਾ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਲਿਖਦਾ ਆ ਰਿਹਾਂ, ਬਿਨਾਂ ਲਾਲਚ। ਨਿਊਯਾਰਕ ਦੇ ਖੇਡ-ਮੇਲਿਆਂ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਅਖਬਾਰਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਭੇਜਣੀਆਂ ਤੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ, ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਣਾ ਮੇਰਾ ਸੌਂਕ ਹੈ, ਧੰਦਾ ਨਹੀਂ। ਸੌਂਕ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਚਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਧੰਦੇ ਕਦੇ ਚੋਪਟ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਬੇ-ਲਾਲਚ ਬੁਲਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਕ ਹੱਥਾਂ 'ਤੇ ਚੁੱਕ ਲੈਂਦੇ

ਨੇ। ਹੱਥੀ ਛਾਵਾਂ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਪ੍ਰੋ. ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮਪੁਰ ਜੀ ਮਹਾਨ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਿਫ਼ਤ ਕਰਨੀ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜਾਣ, ਓਥੋਂ ਦੇ ਨਵੇਂ ਪੁਰਾਣੇ ਖਿਡਾਰੀਆਂ, ਪਹਿਲਵਾਨਾਂ ਅਤੇ ਖੇਡ-ਕਲਾਮਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜਾਣਕਾਰੀ ਜ਼ਰੂਰ ਹਾਸਲ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਨੇ ਤੇ ਮੌਕਾ ਮਿਲਦੇ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜ਼ਰੂਰ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਪ੍ਰੋ. ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਦੇ ਪੈਸੇ ਨੂੰ ਤਰਜੀਹ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਸਗੋਂ ਚੰਗੇ ਬੰਦਿਆਂ ਨੂੰ ਬੁੱਠਲ ਵਿਚ ਲੈ ਲੈਂਦੇ ਨੇ। ਅੱਜ ਤਾਰੀਖ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਿਫ਼ਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਘਰ ਘਰ ਗੱਲਾਂ ਚਲਦੀਆਂ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਖੇਡ ਲੇਖਕ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੀ ਧਰਤੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਖੇਡ-ਮੇਲਿਆਂ 'ਚ ਇਕਬਾਲ ਜੱਥੇਵਾਲੀਏ ਬਾਰੇ ਜ਼ਰੂਰ ਦੋ ਸ਼ਬਦ ਬੋਲਦੇ ਨੇ। ਅਜਿਹੇ ਇਨਸਾਨ ਲੋਕ-ਦਿਆ 'ਤੇ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਰਾਜ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਉਹਦੇ ਲਾਏ ਹੋਏ ਬੂਟੇ ਉਹਦੇ ਰਾਹਾਂ 'ਤੇ ਚਲਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਾਂ ਵਕਤ ਹੀ ਦੱਸੇਗਾ ਜਾਂ ਫਿਰ ਮਾਇਆ ਨਗਰੀ ਦੀ ਚਕਾਚੌਧ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਜਾਣਗੇ। ਦੀਪਕ ਜੈਤੋਈ ਦੀਆਂ ਲਾਈਨਾਂ ਚੋਤੇ ਆ ਗਈਆਂ ਨੇ।

“ਦੋਸਤਾਂ ਤੋਂ ਫ਼ਰੋਬ ਖਾ ਕੇ ਵੀ, ਦੋਸਤਾਂ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। 'ਦੀਪਕ' ਇਕ ਗਰੀਬ ਸ਼ਾਇਰ ਤੋਂ, ਪੈਸੇ ਵਾਲਾ ਬੜਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।”

-ਇਕਬਾਲ ਸਿੰਘ ਜੱਥੇਵਾਲੀਆ

ਸੰਨ 1969-70 ਦੇ ਲਗਪਗ ਜਗਤਪੁਰ ਦੇ ਸਟੇਡੀਅਮ 'ਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਮੈਚਾਂ 'ਚ ਕਬੱਡੀ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਸੁਣੀ ਸੀ। ਜਗਤਪੁਰ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫਿਰ ਆਰ.ਕੇ. ਆਰੀਆ ਕਾਲਜ ਨਵਾਂ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਗਰਾਊਂਡ ਵਿਚ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸ. ਮੁਖਤਿਆਰ ਸਿੰਘ ਜਗਤਪੁਰ ਤੇ ਸ. ਅਮਰਜੀਤ ਸਿੰਘ ਫੋਲਡੀਵਾਲ ਕਬੱਡੀ ਮੈਚਾਂ 'ਚ ਮਾਈਕ ਸੰਭਾਲਦੇ ਸਨ। ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਉਹ ਕਬੱਡੀ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਵਾਂ ਦੀ ਸਾਂਝ ਪਾਉਂਦੇ। ਦਰਸ਼ਕ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਖਿਡਾਰੀਆਂ ਦੇ ਨਾਂ ਉਹ ਕਿਵੇਂ ਜਾਣਦੇ ਹਨ। ਦਰਸ਼ਕ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ। ਦੇਵੀ ਦਿਆਲ ਤੇ ਰਸਾਲ ਸਿੰਘ ਰਸਾਲੇ ਹੁਣਾਂ ਦੇ ਨਾਂ ਅੱਜ ਵੀ ਮੇਰੇ ਚੇਤਿਆਂ 'ਚ ਵਸੇ ਹੋਏ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਦਾਰਾ ਸਿੰਘ ਗਰੇਵਾਲ ਦਾ ਨਾਂ ਕਬੱਡੀ ਫਿਜ਼ਾਵਾਂ 'ਚ ਗੁੰਜਿਆ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਨਾਲ ਹਰ ਚੀਜ਼ ਦਾ ਬਦਲਾਅ ਕਰਦਰੀ ਹੈ। ਕਾਇਦੇ-ਕਾਨੂੰਨ ਬਦਲਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਪੰਜਾਂ ਦਹਾਕਿਆਂ ਬਾਅਦ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵੀ ਬਦਲ ਗਏ। ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਸਦਕਾ ਹੀ ਨਵੇਂ ਮੁੰਡਿਆਂ ਨੂੰ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਬੂਟੇ ਲੈ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਬਹੁਤੇ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਸੈੱਟ ਹੋ ਗਏ ਨੇ। ਇਹ ਸਿਹਰਾ ਅੰਤਰ-ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਕੁਮੈਂਟਰੀ ਪ੍ਰੋ. ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਹਕੀਮਪੁਰ ਹੁਣਾਂ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰੋ. ਮੱਖਣ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਖੇਡ-ਲੇਖਕ ਪ੍ਰਿੰਸੀਪਲ ਸਰਵਣ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਉਸਤਾਦ ਮੰਨਦੇ ਨੇ। ਉਸਤਾਦ-ਸ਼ਾਗਿਰਦ ਜਦੋਂ 'ਕੱਠੇ

ਮਹਿਲਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬਿੱਲ ਦੀ ਹਕੀਕਤ

ਮਹਿਲਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬਿੱਲ ਸੰਸਦ ਨੇ ਪਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਿੱਲ 27 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਪਾਈਪ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਚਾਰ ਵਾਰ ਪੇਸ਼ ਵੀ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਕਾਰਨ ਅੰਤਿਮ ਪੜਾਅ 'ਤੇ ਆ ਕੇ ਪਾਸ ਹੋਣ ਤੋਂ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਮੁਲਕ ਦੀ ਅੱਧੀ ਆਬਾਦੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਉਸ ਨੂੰ ਸੰਬੰਧਿਤ ਵੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਮੁਲਕ ਜਾਂ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦਾਂ ਬਰਾਬਰ ਦਰਜਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਹੀ ਕੌਮਾਂ ਤਰੱਕੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਾਸਤੇ ਮੈਨੂਫੈਕਚਰਿੰਗ ਸੈਕਟਰ ਵਿੱਚ ਪੂੰਜੀ ਨਵਿਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਮਾਜਿਕ ਸੇਵਾਵਾਂ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵੀ ਨਵਿਸ਼ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਗੁਣਵੱਤਾ ਪੱਖੋਂ ਵਧੀਆ ਮਨੁੱਖੀ ਸ੍ਰੋਤ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸਿਹਤ, ਸਿੱਖਿਆ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਦੋਂ ਮਰਦ ਔਰਤ ਦੀ ਬਰਾਬਰ ਹਿੱਸੇਦਾਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਸਮਾਜ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਕਾਸ ਕਰੇਗਾ। ਇਸ ਪ੍ਰਸੰਗ ਵਿੱਚ ਹੀ ਮਹਿਲਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬਿੱਲ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਹੈ। ਔਰਤ ਦੀ ਚੰਗੀ ਸਿਹਤ ਅਤੇ ਮਿਆਰੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਦੀ ਬਣਤਰ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ਹਾਲੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਵਿੱਚ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ

ਸਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਇਹ ਬਿੱਲ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ 29%, ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਵਾਦ ਤਹਿਤ ਔਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਪਰ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ 28% ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ 20-20% ਹੈ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਅਤੇ ਮੈਕਸਿਕੋ ਵਿੱਚ 50%, ਸਵੀਡਨ, ਨਾਰਵੇ ਤੇ ਫਿਨਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 46.4%, 46.2% ਤੇ 46% ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੈ। ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਮੁਲਕ ਜਰਮਨੀ, ਯੂ.ਕੇ., ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 35%, 34.6%, 30.7% ਅਤੇ 28.8% ਹੈ। ਭਾਰਤ ਜਿਥੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਮਹੂਰੀ ਮੁਲਕ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ 15% ਹੈ।

ਸਕਿਆ; ਭਾਵੇਂ 73ਵੀਂ ਤੇ 74ਵੀਂ ਸੋਧ ਕਰ ਕੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰੀ ਲੋਕਲ ਬਾਡੀਜ਼ ਲਈ ਇਹ ਲਾਗੂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਔਰਤਾਂ ਬਿੱਲ ਦਾ ਬਹੁਤਾ ਵਿਰੋਧ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ; ਵਿਰੋਧ ਕੇਵਲ ਇਸ ਵਿੱਚ ਵਰਤੀ ਸ਼ਬਦਾਵਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਕੁਝ ਮੁੱਦਿਆਂ ਬਾਰੇ ਹੈ।

ਜੇ ਬਿੱਲ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਆਸ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਨਾਲ ਭਾਰਤੀ ਸਮਾਜ ਲਿੰਗ ਸਮਾਨਤਾ ਵੱਲ ਤੁਰੇਗਾ। ਸਮੱਸਿਆਵਾਂ ਦਾ ਹੱਲ ਵੱਖ ਵੱਖ ਮੁੱਦਿਆਂ ਦੀ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਿਹਤ, ਸਿੱਖਿਆ, ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਅਤੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਜਿਹੇ ਮਸਲਿਆਂ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤਵੱਜੋ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਸੀਮਤ ਵਿੱਤੀ ਸਾਧਨਾਂ ਦੀ ਯੋਗ ਵਰਤੋਂ ਹੋਵੇਗੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਭਾਵ ਤਹਿਤ ਬਾਕੀ ਔਰਤਾਂ ਵੀ ਉਤਸ਼ਾਹਿਤ ਹੋਣਗੀਆਂ, ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਣਗੀਆਂ ਤੇ ਘਰ ਪਰਿਵਾਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਸਿਆਸੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਗੀਆਂ।

ਸਭ ਤੋਂ ਅਹਿਮ, ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਹੀ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਤਹਿਤ ਹੋ ਰਹੇ ਵਿਕਾਸ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਜ਼ਬੂਤੀ ਮਿਲੇਗੀ। ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਸਰਕਾਰੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਕੰਮ-ਕਾਜ ਵਧੇਰੇ ਕੁਸ਼ਲਤਾ ਪੂਰਬਕ, ਸਮਾਜਿਕ ਨਿਆਂ ਤਹਿਤ, ਮਰਦ ਔਰਤ ਬਰਾਬਰੀ ਦੇ ਅਸੂਲਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਚਲਾਉਣਾ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ। ਸਮਾਜਿਕ ਸਮਾਨਤਾ, ਸਿਆਸੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਅਤੇ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਵਿੱਚ ਤੇਜ਼ੀ ਆਵੇਗੀ। ਇਵੇਂ ਬਰਾਬਰੀ ਅਤੇ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਵਾਲਾ ਵਿਕਾਸ ਹੋਵੇਗਾ।

ਜਿਥੋਂ ਤੱਕ ਮਹਿਲਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਸਵਾਲ ਹੈ, ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦਾ ਫੈਸਲਾ 2026 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੋਵੇਗਾ। 2021 ਵਿੱਚ ਕੋਵਿਡ-19 ਮਹਾਮਾਰੀ ਕਾਰਨ

ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਿਆ, ਭਾਵੇਂ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਾਲਾਤ ਠੀਕ ਹੋ ਜਾਣ ਮਗਰੋਂ ਵੀ ਇਸ ਅਮਲ ਨੂੰ ਅੱਗੇ ਪਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਤੈਅ ਹੈ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਦਾ

ਪੈਰ ਕਰ ਕੇ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਬਿੱਲ ਬਾਰੇ ਟਾਲਮਟੋਲ ਕਿਉਂ? ਬਿੱਲ ਬਾਕੀ ਅਨੁਸੂਚਿਤ ਜਾਤਾਂ, ਜਨ-ਜਾਤਾਂ ਅਤੇ ਮੁਸਲਿਮ ਭਾਈਚਾਰੇ ਦੀਆਂ ਔਰਤਾਂ

ਕੰਮ ਨੇਪਰੇ ਚਾੜ੍ਹਿਆ ਜਾਵੇਗਾ, ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹਲਕਿਆਂ ਦੀ ਪੁਨਰ-ਹੱਦਬੰਦੀ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਤਹਿਤ ਉਸ ਇਲਾਕੇ ਜਾਂ ਹਲਕੇ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਅਤੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਉਂ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੁਝ 2029 ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਰੰਭ ਕਰਨਾ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ।

ਇਥੇ ਪੁਸ਼ਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ 2014 ਵਿੱਚ ਕੇਂਦਰ ਵਿੱਚ ਭਾਜਪਾ ਸਰਕਾਰ ਪੂਰਨ ਬਹੁਮਤ ਨਾਲ ਆ ਗਈ ਸੀ, ਫਿਰ ਵੀ 9 ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਬੀਤਣ ਬਾਅਦ ਅਚਨਚੇਤ ਇਹ ਬਿੱਲ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਕਿਉਂ ਆਇਆ? ਨਾਲ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਿ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਇਹ 2029 ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਲਾਗੂ ਹੋ ਸਕੇਗਾ। ਕੇਂਦਰ ਦੇ ਇਸ ਵਿਹਾਰ ਤੋਂ ਸਪੱਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਬਿੱਲ 2024 ਦੀਆਂ ਚੋਣਾਂ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਜੁਮਲਾ ਮਾਤਰ ਹੈ। ਜੇ ਬਿੱਲ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਵਿਰੋਧੀ ਵੋਟ ਦੇ ਪਾਸ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਫਿਰ ਇਸ ਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ? ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਤਹਿਤ ਤੁਸੀਂ 2011 ਦੀ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਅਨੁਸਾਰ ਸੀਟਾਂ ਦਾ ਬਣਾਵਟ ਹਿੱਸਾ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ? ਜੇ ਨੋਟਬੰਦੀ ਵਰਗੇ ਅਹਿਮ ਫੈਸਲੇ ਦਾ ਐਲਾਨ ਖੜ੍ਹੇ

ਦੀਆਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਬਾਰੇ ਚੁੱਪ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਸ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵ ਕੋਟੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕੋਟੇ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ। ਕਾਂਗਰਸ ਨੇ ਜਾਤ ਅਧਾਰਿਤ ਮਰਦਮਸ਼ੁਮਾਰੀ ਕਰਵਾਉਣ ਦੀ ਮੰਗ ਦੁਹਰਾਈ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਇਸ 33% ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਤਹਿਤ ਹਾਜ਼ੀਏ 'ਤੇ

ਆਉਂਦੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਵੀ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੋ ਸਕੇ। ਰਾਜਨੀਤੀ ਵਿੱਚ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਕੁਝ ਪੜਵੰਤੇ ਸੱਜਣ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਮਹਿਲਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਸੰਵਿਧਾਨਿਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਲਿੰਗ ਬਰਾਬਰੀ ਵਾਲੇ ਨੁਕਤੇ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਮੈਰਿਟ ਨਾਲੋਂ ਲਿੰਗ (ਜੈਂਡਰ) ਨੂੰ ਅਹਿਮੀਅਤ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ। ਇਹ ਸਰਾਸਰ ਬਹਾਨਾ ਹੈ। ਵਿਦਿਅਕ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਦੇ ਆਧਾਰ 'ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਦਾਖਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਚਲ ਰਹੀ ਹੈ।

ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ 'ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੰਦਨ ਅਧਿਨਿਯਮ' ਦਾ ਨਾਂ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਹੈ; ਭਾਵ, 'ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਉਪਰੰਤ ਮਿਲੀ ਦਾਤ'। ਇਹ ਵਾਜਬ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਤਾਂ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਹੱਕ ਹੈ, ਕੋਈ ਬੈਰਾਤ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ ਮਹਿਲਾ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਬਿੱਲ ਹੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਵੰਦਨ ਅਧਿਨਿਯਮ ਨਹੀਂ। ਇਸ ਵਕਤ ਜਦੋਂ ਬਿੱਲ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਦਾ ਕਾਰਜ ਆਰੰਭ ਹੋਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕਰਵਾਉਣ ਵੇਲੇ ਕੀਤੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਵੱਲ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਧਿਆਨ ਦੇਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਸਵਾਲ ਪੁੱਛੇ

ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ ਕਿ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਨਾਲ ਨਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ? ਪਿੰਡਾਂ ਦੀਆਂ ਪੰਚਾਇਤਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਸਰਪੰਚ ਤੇ ਪੰਚਾਂ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਔਰਤਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਾਲ ਫੈਸਲੇ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ, ਇਹ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਛੁਪਿਆ ਨਹੀਂ। ਹਾਂ, ਸੀਮਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਭਾਵੇਂ ਫਰਕ ਪਿਆ ਹੋਵੇ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਵੀ ਕਿੰਨੀਆਂ ਕੁ ਔਰਤਾਂ ਹਨ ਜੋ ਆਪਣੇ ਹੱਕਾਂ ਪ੍ਰਤੀ ਜਾਗਰੂਕ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਬੇਖੋਫ਼ ਤੇ ਬੇਇਜ਼ਕ ਆਪਣੀ ਆਵਾਜ਼ ਉਠਾ ਸਕਦੀਆਂ ਹਨ? ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰੇਲੂ ਕੰਮ ਨੂੰ ਤਾਂ ਅਜੇ ਤਕ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਜੇ ਉਹ ਰੁਜ਼ਗਾਰ ਮੰਡੀ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਜਾ ਕੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਘਰੇ ਰਹਿੰਦੀ ਔਰਤ' ਜਾਂ 'ਇਹ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ' ਹੀ ਗਰਦਾਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਮਰਦਾਂ ਦੀ ਔਰਤ ਵਿਰੋਧੀ ਮਾਨਸਿਕਤਾ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜਿੰਨੇ ਮਰਜ਼ੀ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਲਓ, ਹਾਲਾਤ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿਕਰਯੋਗ ਸੁਧਾਰ ਦੀ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਔਰਤ ਵਿਰੁੱਧ ਹਿੰਸਾ, ਜਨਿਸੀ ਸੋਸ਼ਣ, ਹਰ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਵਿਤਕਰਾ ਉਦੋਂ ਹੀ ਜਾਰੀ ਹੈ। ਕੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਕਾਨੂੰਨ ਨਹੀਂ ਹਨ? ਇਸ ਲਈ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਕਰਨ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਸੁਧਾਰ ਓਨੇ ਹੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹਨ, ਜਿੰਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾਉਣੇ।

ਸਹੀ ਹੋਵੇਗਾ, ਬਿਨਾਂ ਦੇਰੀ ਇਹ ਬਿੱਲ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਸਾਨੂੰ ਗੁਆਂਢੀ ਮੁਲਕਾਂ ਤੋਂ ਸਿੱਖਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ। ਨੇਪਾਲ ਵਿੱਚ 29%, ਅਫ਼ਗਾਨਿਸਤਾਨ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਧਾਰਨਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕੱਟੜਵਾਦ ਤਹਿਤ ਔਰਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਉਪਰ ਬੰਦਸ਼ਾਂ ਹਨ, ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ 28% ਹੈ। ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਤੇ ਬੰਗਲਾਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਇਹ 20-20% ਹੈ। ਨਿਊਜ਼ੀਲੈਂਡ ਅਤੇ ਮੈਕਸਿਕੋ ਵਿੱਚ 50%, ਸਵੀਡਨ, ਨਾਰਵੇ ਤੇ ਫਿਨਲੈਂਡ ਵਿੱਚ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 46.4%, 46.2% ਤੇ 46% ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਹੈ। ਵਿਕਸਤ ਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੂਚੀ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਕੁਝ ਮੁੱਖ ਮੁਲਕ ਜਰਮਨੀ, ਯੂ.ਕੇ., ਕੈਨੇਡਾ ਤੇ ਅਮਰੀਕਾ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 35%, 34.6%, 30.7% ਅਤੇ 28.8% ਹੈ। ਭਾਰਤ ਜਿਥੇ ਦਾਅਵਾ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਜਮਹੂਰੀ ਮੁਲਕ ਹੈ, ਉਥੇ ਮੌਜੂਦਾ ਦੌਰ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ 15% ਹੈ। ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਹੇਠ ਇਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਆਰਥਿਕ ਵਿਕਾਸ ਹੈ? ਮਹਿਲਾ ਸ਼ਕਤੀਕਰਨ ਦਾ ਆਉਣ ਵਾਲੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਉਪਰ ਚਿਰ ਸਦੀਵੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੇਖਣ ਲਈ ਅਸਲੀਅਤ ਅਤੇ ਦਾਅਵਿਆਂ ਵਿਚਲਾ ਅੰਤਰ ਖਤਮ ਕਰਨਾ ਮੌਜੂਦਾ ਸਰਕਾਰਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਹੈ ਤਾਂ ਹੀ ਇਸ ਬਿੱਲ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਹੋਵੇਗਾ। ਲੋਕ ਪੱਖੀ ਜਮਹੂਰੀ ਲਹਿਰਾਂ ਤੇ ਔਰਤ ਜਥੇਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਲਾਗੂ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੋਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ ਹੈ।

ਕੰਵਲਜੀਤ ਕੌਰ ਗਿੱਲ
ਫੋਨ: +91-98551-22857

ਦਰ ਵਧਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਘਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਸਿਆਸੀ ਫੈਸਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਵੀ ਬੇਇਜ਼ਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਸੰਵਿਧਾਨ ਦੀ 128ਵੀਂ ਸੋਧ (2023) ਪਿੱਛੋਂ ਬਹੁਤ ਅਹਿਮ ਬਿੱਲ ਪਾਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂ ਕਰਵਾਇਆ ਹੈ। ਜੇ ਇਸ ਬਿੱਲ ਨੂੰ ਸਹੀ ਅਰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਦ੍ਰਿੜ ਇਰਾਦੇ ਨਾਲ ਤੁਰੰਤ ਲਾਗੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਨਿਸ਼ਚੇ ਹੀ ਇਸ ਦੇ ਹਾਂ ਪੱਖੀ ਸਮਾਜਿਕ, ਆਰਥਿਕ ਅਤੇ ਸਿਆਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪੈਣਗੇ। ਇਹ ਬਿੱਲ ਮੁੱਖ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ 33% ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਹੈ। ਕੁੱਲ ਵਸੋਂ ਵਿੱਚ ਜੇ ਮਰਦ ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਕ੍ਰਮਵਾਰ 51% ਤੇ 49% ਹਨ ਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਅਦਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਜਿੱਥੇ ਉੱਚ ਪੱਧਰੀ ਫੈਸਲੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਮੂਲੀਅਤ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ 33% ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੰਸਦ ਵਿੱਚ ਔਰਤ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 82 ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਕੁਲ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦਾ ਕੇਵਲ 15% ਹੀ ਹੈ ਜੇ ਵਧ ਕੇ 181 ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਇਹ ਬਿੱਲ 1996 ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਚਾਰ ਵਾਰ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। 2010 ਨੂੰ ਰਾਜ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਰੌਲੇ ਰੱਖੇ ਤੇ ਬਾਦ ਵਿੱਚ ਇਹ ਪਾਸ ਵੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਪਰ ਕਈ ਪਾਸਿਆਂ ਤੋਂ ਕੁਝ ਨੁਕਤਿਆਂ ਬਾਰੇ ਸਹਿਮਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਾਰਨ ਲਾਗੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ

ਅੱਜ ਦੇ ਵਕਤਾਂ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਮਸਲੇ

2015 ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਇਕ ਸਹੇਲੀ ਨੇ ਵਿਆਹ ਤੋਂ ਬੌੜਾ ਚਿਰ ਬਾਅਦ ਵਿਮੈਨ ਵਿੰਗ ਬਾਣੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਪਰਦੇਸੀ ਘਰਵਾਲੇ ਖਿਲਾਫ਼ ਜਾਅਲਸਾਫ਼ੀ ਦੀ ਦਰਖਾਸਤ ਦੇ ਦਿੱਤੀ; ਉਸ ਬੰਦੇ ਦਾ ਬਾਹਰਲੇ ਮੁਲਕ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਵਿਆਹ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ।

ਸੰਗੀਤ ਤੂਰ
ਫੋਨ: +91-82849-80760

ਮਸ਼ਹੂਰ ਔਰਤ ਡੀ.ਐੱਸ.ਪੀ. ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੁਲੀਸ ਵਿੱਚ ਆਗਲਾ ਔਰਤ ਅਧਿਕਾਰੀ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਹਾਸਿਲ ਸੀ, ਨੇ ਸਾਡੀ ਗੱਲ ਧਿਆਨ ਨਾਲ ਸੁਣੀ ਅਤੇ ਐਕਸ਼ਨ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਪਰ ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ ਇਸ ਮਾਮਲੇ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਫਾਈਲ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਦੁਬਾਰਾ ਮਿਲਣ ਗਏ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਦੋ ਤਿੰਨ ਘੰਟੇ ਉਡੀਕਣਾ ਪਿਆ, ਜਦੋਂ ਮਿਲੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੀਆਂ ਤਲਖ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਅਖੀਰ ਅਸੀਂ ਇਲਾਕੇ ਦੇ ਮਰਦ ਐੱਮ.ਐੱਲ.ਏ. ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਮਦਦ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਇਸ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਤਾਕਤ ਵਾਲੀਆਂ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਾਰਨ ਆਮ ਔਰਤਾਂ ਨੂੰ ਇਨਸਾਫ਼

ਮਿਲਣ ਦੇ ਦਾਅਵੇ ਖੋਖਲੇ ਲੱਗਣ ਲੱਗ ਪਏ।

ਇਸੇ ਕਰ ਕੇ ਔਰਤ ਰਿਜ਼ਰਵੇਸ਼ਨ ਬਿੱਲ ਜਿਹੜਾ ਗੁਣ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਦੀ ਮੈਨੂੰ ਕੋਈ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ। ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਾਸਤੇ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਦੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦਾ ਕੀ ਮਤਲਬ ਹੈ? ਔਰਤ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਤੇ ਮੈਂ ਔਰਤ ਐੱਮ.ਪੀ. ਤੋਂ ਇਹ ਉਮੀਦ ਕਰਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਉਹ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਮਸਲਿਆਂ ਬਾਰੇ ਜਾਗਰੂਕ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਬਿਹਤਰ ਬਣਾਉਣ ਦੀ ਇੱਛਾ ਰੱਖਦੀ ਹੋਵੇ। ਹਾਲੀਆ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਭਾਵੇਂ ਔਰਤਾਂ ਦੀਆਂ ਸੀਟਾਂ ਰਾਖਵੀਆਂ ਨਹੀਂ, ਉਥੇ ਜਿਹੜੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕਾਰਗੁਜ਼ਾਰੀ ਕਿਹੋ ਜਿਹੀ ਹੈ? ਇਕ ਪਾਸੇ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਔਰਤ ਮੰਤਰੀ ਅਤੇ ਐੱਮ.ਪੀ. ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪਾਰਟੀ ਦੇ ਬ੍ਰਿਜ ਭੂਸ਼ਨ ਸ਼ਰਨ ਸਿੰਘ 'ਤੇ ਲੱਗੇ ਸਰੀਰਕ ਸੋਸ਼ਣ ਦੇ ਦੋਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਅੱਖੋਂ ਪਰੋਖੇ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਪੀੜਤ ਪਹਿਲਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਨੂੰ ਧਰਨੇ ਮੁਜ਼ਾਹਰੇ ਕਰ ਕੇ ਇਨਸਾਫ਼ ਮੰਗਣਾ ਪਿਆ। ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਪਾਰਟੀ ਦੀਆਂ ਔਰਤ ਐੱਮ.ਪੀ. ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਹਿਲਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਦੀ ਹਮਾਇਤ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀਆਂ। ਔਰਤ ਲੋਕ ਸਭਾ ਮੈਂਬਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕ ਵਰਗ ਅਦਾਕਾਰਾ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਵੀ ਹੈ,

ਇਹ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਆਪਣੇ ਅਦਾਕਾਰੀ ਪੇਸ਼ੇ ਦੀ ਸ਼ੋਹਰਤ ਕਾਰਨ ਮਿਲਦੀ ਹੈ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਉੱਥੇ ਹੋਣਾ ਨਾਕਾਰਾਤਮਕ ਤਕ ਨਹੀਂ ਪਰ ਇਹ ਸਵਾਲ ਜ਼ਰੂਰ ਖੜ੍ਹੇ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੀ ਉਹ ਔਰਤ ਵਰਗ ਦੀ ਸਹੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ ਜਾਂ ਨਹੀਂ। ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਤ੍ਰਿਣਮੂਲ ਕਾਂਗਰਸ ਦੀ ਮਹੂਆ ਮਿਤਰਾ ਵਰਗੀਆਂ ਔਰਤ ਮੈਂਬਰ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਭਾਸ਼ਣਾਂ ਅਤੇ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਸੁਡੋਲ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੀ ਔਰਤ ਦਾ ਲੋਕ ਸਭਾ 'ਚ ਹੋਣਾ ਕਿੰਨਾ ਸ਼ਕਤੀਵਰਧਕ ਹੈ। ਇਹ ਤੋਂ ਇਹ ਸਾਬਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਝਵਾਨ ਔਰਤਾਂ ਦਾ ਲੋਕ ਸਭਾ ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਔਰਤ ਰਾਖਵਾਂਕਰਨ ਕਾਨੂੰਨ ਲਾਗੂ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਆਸਾਰ ਇਹ ਹਨ ਕਿ ਸਿਆਸੀ ਪਾਰਟੀਆਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਔਰਤ ਉਮੀਦਵਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਟਿਕਟ ਦੇਣਗੀਆਂ ਜਿਹੜੀਆਂ ਜਿੱਤ ਸਕਦੀਆਂ ਹੋਣ। ਜਿੱਤ ਸਕਣ ਵਾਲੀਆਂ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਔਰਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਘਰਾਣਿਆਂ 'ਚੋਂ ਆਉਣਗੀਆਂ। ਸਥਾਪਿਤ ਸਿਆਸੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਜਾਂ ਭਰਾਵਾਂ ਦੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਪਤਨੀਆਂ, ਧੀਆਂ ਅਤੇ ਭੈਣਾਂ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਰਾਖਵੀਆਂ 181

ਸੀਟਾਂ 'ਚੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੂੰ ਭਰ ਦੇਣਗੀਆਂ। ਪਰਨਾਲਾ ਉੱਥੇ ਦਾ ਉੱਥੇ। ਜੇ ਪਾਰਟੀਆਂ ਟਿਕਟ ਦੇਣ ਵੇਲੇ ਸਿਆਸੀ ਘਰਾਣਿਆਂ ਦੀ ਤਾਕਤ, ਜਾਤ ਤੇ ਜਿੱਤਣ ਸ਼ਕਤੀ ਵਰਗੇ ਸਮੀਕਰਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਮੰਨਦੀਆਂ ਰਹਿਣਗੀਆਂ ਤਾਂ ਸਿਆਸੀ ਸੂਝ-ਬੂਝ ਵਾਲੀਆਂ ਔਰਤਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਮਾਜਿਕ ਤੇ ਆਰਥਿਕ ਮਸਲਿਆਂ ਦੀ ਸਮਝ ਹੈ, ਦੇ ਲੋਕ ਸਭਾ ਦੀਆਂ 181 ਰਾਖਵੀਆਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪਾਂ ਵਿੱਚ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਦੇ ਆਸਾਰ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਹਨ।

ਔਰਤਾਂ ਜਦੋਂ ਸੱਤਾ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਰੱਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਤਬਦੀਲੀ ਲੈ ਆਉਣ ਜਾਂ ਉਹੀ ਕਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣ ਜੋ ਉਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮਰਦ ਅਹੁਦੇਦਾਰਾਂ ਨੇ ਕੀਤਾ। ਸੰਜੀਦਾ ਅਤੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਔਰਤ ਆਗੂ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਆ ਕੇ ਬਹੁਤ ਸੁਚੱਜੀ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹੈ; ਇਹ ਧਾਰਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਰਕਾਰੀ ਜਾਂ ਕਾਰਪੋਰੇਟ ਦਫ਼ਤਰਾਂ, ਖੇਡ ਪ੍ਰਬੰਧ ਜਾਂ ਹੋਰ ਅਜਿਹੇ ਖੇਤਰਾਂ 'ਚ ਵੀ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਔਰਤਾਂ ਦੀ ਲੀਡਰਸ਼ਿਪ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨ ਜਾਂ ਫੈਸਲਾਕੁਨ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਬੋਝੀ ਹੈ।

ਕੁਰਸੀ ਜਾਂ ਅਹੁਦੇ ਦੀ ਸੱਤਾ ਲਿੰਗਭੇਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਤਾਕਤਵਾਰ ਮਹਿਲਾ

ਨੇਤਾਵਾਂ ਹਨ ਜਿਵੇਂ ਮਮਤਾ ਬੈਨਰਜੀ; ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਰਦ ਜਾਂ ਔਰਤ ਨੇਤਾ ਦੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਣਾ ਔਖਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਸੱਤਾਧਾਰੀ ਨੇਤਾ ਨੇ ਅਤੇ ਮਰਦ ਆਗੂਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਕਾਰਜ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਅਹੁਦੇ ਜਾਂ ਸੱਤਾ ਦੀ ਦੁਰਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਮਰਦਾਂ ਅਤੇ ਔਰਤਾਂ ਵਿੱਚ ਇਕੋ ਜਿਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਔਰਤਾਂ ਦੇ ਰਾਖਵੇਂਕਰਨ ਦਾ ਮਤਲਬ ਹੈ ਕਿ ਕੁਝ ਨਵੇਂ ਅਤੇ ਮਹਿਲਾ ਚਿਹਰੇ ਉਸ ਤੰਤਰ ਵਿੱਚ ਉਹੀ ਕੰਮ ਕਰਨਗੇ ਜਿਹੜਾ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਉਮੀਦਾਂ 'ਤੇ ਪੂਰਾ ਨਹੀਂ ਉਤਰ ਰਿਹਾ। ਹਾਂ, ਸੰਸਦ 'ਚ ਔਰਤ ਚਿਹਰਿਆਂ ਦਾ ਹੋਣਾ ਨੌਜਵਾਨ ਕੁੜੀਆਂ ਲਈ ਇਹ ਆਸ ਜ਼ਰੂਰ ਲਿਆ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਵੀ ਸਿਆਸਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਿਲ ਹੋਣ ਅਤੇ ਉਮਰਦਰਾਜ਼ ਮਰਦ ਪ੍ਰਧਾਨ ਪਾਰਲੀਮੈਂਟ ਵਿੱਚ ਤਰੋ-ਤਾਜ਼ਗੀ ਦੀ ਹਵਾ ਲੈ ਆਉਣ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਡੇ ਭਵਿੱਖ ਦੇ ਸਮਾਜ ਵਿੱਚ ਸਿਫਤੀ ਤਬਦੀਲੀ ਆਉਣ ਦੀਆਂ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਵਧਣਗੀਆਂ। ਮੇਰੀ ਬੀਅਰਡ ਨੇ 'ਵਿਮੈਨ ਐਂਡ ਪਾਵਰ: ਏ ਮੈਨੀਫੈਸਟੋ' ਕਿਤਾਬ ਵਿੱਚ ਕਿਹਾ ਹੈ, "ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਔਰਤ ਨੂੰ ਅਜਿਹੇ ਢਾਂਚੇ 'ਚ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਫਿੱਟ ਕਰ ਸਕਦੇ ਜਿਸ ਦੀ ਬਣਤਰ ਹੀ ਮਰਦਾਵੀਂ ਹੈ; ਤੁਹਾਨੂੰ ਉਹ ਢਾਂਚਾ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ।"

ਅਦਾਕਾਰਾ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਦਾ ਤੋਹਫ਼ਾ

ਅਦਾਕਾਰਾ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ

ਲਗਭਗ 68 ਵਰ੍ਹੇ ਪਹਿਲਾਂ ਫਿਲਮ ਜਗਤ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਅਤੇ 'ਪਿਆਸ', 'ਗਾਈਡ' ਵਰਗੀਆਂ ਲ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੇ ਜੋਹ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਲੀ ਅਭਿਨੇਤਰੀ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਨੂੰ 'ਦਾਦਾਸਾਹਿਬ ਫਾਲਕੇ ਪੁਰਸਕਾਰ' ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਵੱਲੋਂ ਸਿਨੇਮਾ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਦਿੱਤਾ ਜਾਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਸਨਮਾਨ ਹੈ।

ਅਦਾਕਾਰਾ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਨੇ ਪੁਰਸਕਾਰ ਦਾ ਐਲਾਨ ਹੋਣ 'ਤੇ ਕਿਹਾ, "ਮੈਨੂੰ ਦੁੱਗਣੀ ਖੁਸ਼ੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਦੇਵ ਆਨੰਦ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਨ ਮੌਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਇਹ ਇਨਾਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਦੀ ਹਾਂ ਕਿ ਤੋਹਫ਼ਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਮਿਲ ਗਿਆ।" ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਇਹ ਸਨਮਾਨ 69ਵੇਂ ਕੌਮੀ ਫਿਲਮ ਐਵਾਰਡ ਸਮਾਰੋਹ ਦੌਰਾਨ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਐਵਾਰਡ ਉੱਤੇ ਫੈਸਲਾ ਲੈਣ ਵਾਲੀ ਪੰਜ ਮੈਂਬਰੀ ਜਿਊਰੀ ਵਿਚ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਦੀ ਕਰੀਬੀ ਦੋਸਤ ਤੇ ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੀ ਜੇਤੂ ਆਸ਼ਾ ਪਾਰਿਖ, ਅਭਿਨੇਤਾ ਚਿਰੰਜੀਵੀ, ਪਰੋਸ਼ ਰਾਵਲ, ਪ੍ਰਸੰਨਜੀਤ ਚੈਟਰਜੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਾਤਾ-ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਸ਼ੇਖਰ ਕਪੂਰ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ।

ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਨੇ ਦੇਵ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਦੀ ਫਿਲਮ 'ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ.' ਤੋਂ ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੀ ਦੁਨੀਆ ਵਿਚ ਪੈਰ ਧਰਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਵਹੀਦਾ ਨੇ ਕਈ ਗੰਭੀਰ ਤੇ ਮੁੱਖ ਧਾਰਾ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਕੀਤੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਕਾਗਜ਼ ਕੇ ਫੂਲ' ਤੇ 'ਰਾਮ ਔਰ ਸ਼ਿਆਮ' ਜਿਹੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਦਾ ਛੇ ਦਹਾਕਿਆਂ ਦਾ ਕਰੀਅਰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਦੀਆਂ

ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ 'ਕਹੀਂ ਪੇ ਨਿਗਾਹੋਂ, ਕਹੀਂ ਪੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ (ਸੀ.ਆਈ.ਡੀ.), 'ਆਜ ਫਿਰ ਜੀਨੋ ਕੀ ਤਮੰਨਾ ਹੈ', 'ਪੀਆ ਤੌਸੇ ਨੈਨਾ ਲਾਗੇ ਰੇ' (ਗਾਈਡ), 'ਲੁਕਾ ਫੂਪੀ' (ਰੰਗ ਦੇ ਬਸੰਤੀ) ਤੇ 'ਗੋਂਦਾ ਫੂਲ' (ਦਿੱਲੀ-6) ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ।

ਆਪਣੇ ਵੇਲੇ ਦੀ ਮਹਾਨ ਅਦਾਕਾਰਾ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਭਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਲਈ ਦਾਦਾ ਸਾਹਿਬ ਫਾਲਕੇ ਐਵਾਰਡ ਦੇਣ ਬਾਰੇ ਐਲਾਨ ਕੇਂਦਰੀ ਸੂਚਨਾ ਅਤੇ ਪ੍ਰਸਾਰਨ ਮੰਤਰੀ ਅਨੁਰਾਗ ਠਾਕੁਰ ਨੇ ਆਪ ਕੀਤਾ ਸੀ।

ਯਾਦ ਰਹੇ ਕਿ 85 ਸਾਲਾ ਅਦਾਕਾਰਾ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਨੇ 1955 ਵਿਚ ਤੇਲਗੂ ਫਿਲਮਾਂ 'ਰੋਜ਼ੂ ਮਰਾਏ' ਅਤੇ 'ਜੈਸਿਮਹਾ' ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਅਦਾਕਾਰੀ ਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਪੰਜ ਦਹਾਕਿਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਰੀਅਰ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਈ ਭਾਸ਼ਾਵਾਂ ਵਿਚ 90 ਤੋਂ ਵੱਧ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਰੋਸ਼ਮਾ ਅਤੇ ਸ਼ੇਰਾ' (1971) ਵਿਚ ਕੌਮੀ ਫਿਲਮ ਪੁਰਸਕਾਰ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਪਦਮਸ਼੍ਰੀ ਅਤੇ ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਆਮਨਾ ਕੌਰ

90 ਫਿਲਮਾਂ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਬਲੈਕ ਐਂਡ ਵਾਈਟ' ਸਿਨੇਮਾ ਤੋਂ ਰੰਗੀਨ ਫਿਲਮਾਂ ਤੱਕ ਅਤੇ ਮੁੱਖ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਤੋਂ ਕੈਮੀਓ ਰੋਲਾਂ ਤੱਕ ਦਾ ਸਫਰ ਮਾਣਿਆ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਯਾਦਗਾਰੀ ਭੂਮਿਕਾਵਾਂ ਗੁਰੂ ਦੱਤ ਦੀਆਂ ਫਿਲਮਾਂ ਵਿਚ ਰਹੀਆਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚ 'ਪਿਆਸ', 'ਕਾਗਜ਼ ਕੇ ਫੂਲ' ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਦੇਵ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਗਾਈਡ', 'ਪ੍ਰੇਮ ਪੁਜਾਰੀ' ਵਿਚ ਕੰਮ ਕੀਤਾ।

ਹਿੰਦੀ ਫਿਲਮਾਂ ਦੇ ਕੁਝ ਸਭ ਤੋਂ ਹਰਮਨ ਪਿਆਰੇ ਗੀਤ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਉੱਤੇ ਫਿਲਮਏ

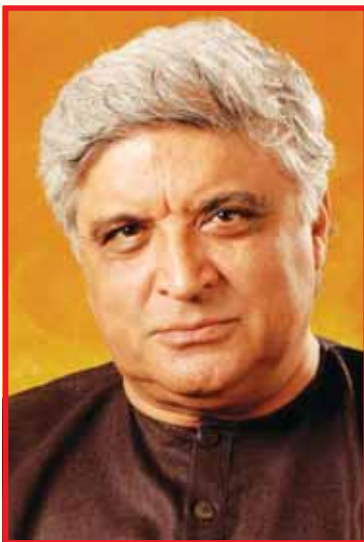
ਜਵਾਨੀ ਵੇਲੇ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ ਦੀਆਂ ਦੋ ਤਸਵੀਰਾਂ, (ਵਿਚਕਾਰ) ਮਸ਼ਹੂਰ ਅਦਾਕਾਰ ਦੇਵ ਆਨੰਦ ਨਾਲ ਅਤੇ (ਐਨ ਸੱਜੇ) ਸੂਟ ਵਿਚ ਸਜੀ ਵਹੀਦਾ ਰਹਿਮਾਨ।

ਸਿਨੇਮਾ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ: ਜਾਵੇਦ ਅਖਤਰ

ਉੱਘੇ ਲੇਖਕ ਅਤੇ ਗੀਤਕਾਰ ਜਾਵੇਦ ਅਖਤਰ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਸਮਾਜ ਦੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਦਰਸਾਉਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ, "ਭਾਰਤੀ ਫਿਲਮਾਂ ਨੇ ਹਮੇਸ਼ਾ ਸਾਡੇ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਜੋ ਕੁਝ ਵਾਪਰ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਖਾਇਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਸਿਨੇਮਾ ਸਮਾਜ ਦੀ ਨੁਮਾਇੰਦਗੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਫਨਿਆਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਚੇਤਨ ਅਤੇ ਅਵਚੇਤਨ ਮਨ ਵਿਚ ਜੋ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਨੂੰ ਸੁਫਨੇ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।"

ਆਪਣੀ ਕਿਤਾਬ 'ਟਾਕਿੰਗ ਲਾਈਫ: ਜਾਵੇਦ ਅਖਤਰ ਇਨ ਕਨਵਰਸੇਸ਼ਨ ਵਿਚ ਨਸਰੀਨ ਮੁੰਨੀ ਕਬੀਰ' ਜਾਰੀ ਕਰਦਿਆਂ ਅਖਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ 1930-1940 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਕੇ.ਐੱਲ. ਸਹਿਗਲ ਨੇ ਦੇਵਦਾਸ ਦੀ ਭੂਮਿਕਾ ਨਿਭਾਈ ਸੀ ਤਾਂ 'ਖੰਘਣਾ' ਰਿਵਾਜ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਜਿਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਸਮਾਜ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦਾ ਗਿਆ, ਇਹ ਸਵੈ-ਵਿਨਾਸਕਾਰੀ ਗੁਣ ਵੀ ਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਮਾਜ ਵਿਚ ਕਈ ਬਦਲਾਅ ਆਉਂਦੇ ਗਏ ਜੋ ਸਿਨੇਮਾ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਰੂਪ ਵਿਚ ਦਿਖਾਏ।

ਪੰਜਾਬੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ 'ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ ਚੇਅਰ' ਵੱਲੋਂ ਪੰਜਾਬੀ ਵਿਭਾਗ ਅਤੇ ਈ.ਐੱਮ.ਆਰ.ਸੀ. ਦੇ

ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ 'ਸਮਕਾਲ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਲੇਖਣ: ਚੁਣੌਤੀਆਂ ਅਤੇ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ' ਵਿਸ਼ੇ 'ਤੇ ਕਰਵਾਏ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਭਾਸ਼ਣ ਦੌਰਾਨ ਜਾਵੇਦ ਅਖਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਲੇਖਣ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਹੀ ਮੌਲਿਕ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਆਮ ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦਾ ਇਤਿਹਾਸ ਕੇਵਲ ਸਾਹਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਨਿਰੋਲ ਤੁਕ-ਤੁਕਾਂ ਜਾਂ ਮਸ਼ਹੂਰੀ ਬੰਧਨਾਂ ਵਿਚ ਬੱਝੀ

ਸ਼ਾਇਰੀ ਕਦੇ ਵੀ ਅਸਲ ਮੁੱਦੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੀ। ਸ਼ਿਲਪ ਅਤੇ ਕਲਪਨਾ ਮਿਲ ਕੇ ਹੀ ਸ਼ਾਇਰੀ ਘੜਦੇ ਹਨ। ਕਵਿਤਾ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟਾਵੇ ਦੀ ਅਜ਼ਾਦੀ ਵਧੇਰੇ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤਕਨਾਲੋਜੀ ਨੇ ਸਿਰਜਣਾ ਅਤੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨ ਦੇ ਦਰਜੇ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਸ਼ੱਕ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਹੁਣ ਦੀ ਪੀੜ੍ਹੀ ਕੋਲ ਠਹਿਰਾਅ ਦਾ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨੀ ਹਕੀਕਤਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਘੱਟ ਹੋਣਾ ਵੀ ਸਿਰਜਣਾਤਮਕਤਾ ਨੂੰ ਖੇਰਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਮਸ਼ੀਨੀ ਯੁੱਗ ਦੇ ਬਾਸ਼ਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਦੀ ਜੜ੍ਹ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਜੜ੍ਹ ਕੇਵਲ ਅਹਿਸਾਸਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਜਿਉਂਦੇ-ਬੀਦੇ ਖਿਆਲਾਂ ਵਾਲਿਆਂ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਪਈਆਂ ਸਾਹਿਤਕ ਅਤੇ ਗਿਆਨ ਨਾਲ ਸਬੰਧਿਤ ਕਿਤਾਬਾਂ ਨੁਮਾਇਸ਼ੀ ਵਸਤਾਂ ਬਣ ਕੇ ਰਹਿ ਗਈਆਂ ਹਨ। ਸਾਹਿਤ ਜਾਂ ਕਵਿਤਾ ਕਿਸੇ ਸਮਾਜ ਦੀ ਬੁਲੰਦ ਆਵਾਜ਼ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਮੌਕੇ ਉੱਘੇ ਉਰਦੂ ਸ਼ਾਇਰ ਪ੍ਰੋਫੈਸਰ ਨਾਸਿਰ ਨਕਵੀ ਨੇ ਪ੍ਰਗਤੀਵਾਦੀ ਸਾਹਿਤ ਲਹਿਰ ਵਿਚ ਜਾਵੇਦ ਅਖਤਰ ਦੇ ਪਰਿਵਾਰਕ ਯੋਗਦਾਨ ਬਾਰੇ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ। ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹਿਮਾਨ ਸ਼ਾਇਰ ਸੁਰਜੀਤ ਪਾਤਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸਾਹਿਤਕਾਰ, ਸ਼ਾਇਰ ਸਾਡੀਆਂ ਖਾਮੋਸ਼ੀਆਂ ਨੂੰ ਫੜਦੇ ਅਤੇ ਚਿਤਰਦੇ ਹਨ।

ਆਸਕਰ ਇਨਾਮ ਲਈ ਮਲਿਆਲਮ ਫਿਲਮ

ਫਿਲਮ '2018-ਐਵਰੀਵਨ ਇਜ਼ ਏ ਹੀਰੋ' ਦਾ ਪੋਸਟਰ ਅਤੇ (ਸੱਜੇ) ਫਿਲਮ ਦਾ ਡਾਇਰੈਕਟਰ ਜੁਡ ਐਂਥਨੀ ਜੋਸਫ।

ਫਿਲਮ ਫੈਡਰੇਸ਼ਨ ਆਫ ਇੰਡੀਆ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਕੇਰਲ ਵਿਚ ਆਏ ਹੜ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਆਧਾਰਿਤ ਮਲਿਆਲਮ ਫਿਲਮ '2018-ਐਵਰੀਵਨ ਇਜ਼ ਏ ਹੀਰੋ' ਭਾਰਤ ਵੱਲੋਂ ਆਸਕਰ ਐਵਾਰਡ 2024 ਲਈ ਚੁਣੀ ਗਈ ਹੈ। ਚੋਣ ਕਮੇਟੀ ਦੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਅਤੇ ਫਿਲਮ ਨਿਰਮਾਤਾ ਗਿਰੀਸ਼ ਕਸਰਾਵਲੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ 16 ਮੈਂਬਰੀ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਮਲਿਆਲਮ ਫਿਲਮ ਦੀ ਚੋਣ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਕਸਰਾਵਲੀ ਕੰਨੜ ਸਿਨੇਮਾ ਵਿਚ ਵੱਡਾ ਨਾਮ ਹੈ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਲੰਮੀ ਵਿਚਾਰ-ਚਰਚਾ

ਮਗਰੋਂ ਆਸਕਰ ਐਵਾਰਡ ਲਈ ਇਹ ਫਿਲਮ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਚੋਣ ਲਈ ਪੂਰੇ ਮੁਲਕ ਵਿਚੋਂ ਫਿਲਮਾਂ ਭੇਜੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਚੋਣ ਲਈ ਟੀਮ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਵਿਚ 22 ਫਿਲਮਾਂ ਦੇਖੀਆਂ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਿਸੇ ਇੱਕ ਦੀ ਚੋਣ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਹੀ ਫਿਲਮਾਂ ਚੰਗੀਆਂ ਸਨ। ਇਸ ਵਿਚ ਫਿਲਮ ਵਿਚ ਹਾਲਾਤ ਭਾਵੇਂ ਭਾਰਤ ਦੇ ਦਿਖਾਏ ਗਏ ਹਨ ਪਰ ਇਸ਼ਾਰਾ ਆਲਮੀ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਹੋਰ ਰਹੇ ਵਰਤਾਰੇ ਵੱਲ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ।

Noblesville

Trucks & Trailer Repair Shop

15203 Stony Creek Way,
Noblesville, IN 46060

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair, And
Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air Dryer
Radiator Change

Sam Bhullar: 317-995-2020
Gurbaksh S Randhawa
Call: 317-800-2976

Reliable

Trucks & Trailer Repair Shop

7401 Brookville Road
Indianapolis, IN 46239

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair, And Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air Dryer
Radiator Change

Gurbaksh S Randhawa:
317-800-2976
Sam Bhullar: 317-995-2020

Reliable

Semi Trucks & Trailer Repair Shop

5520S Harding St., Suite : C,
Indianapolis, IN 46217

Truck & Trailer Alignment
Truck Oil Change
Truck & Trailer Brakes
Shock and Chambers
Drive Lines & AC Work
Tire Chnage, Repair,
And Balance
Reefer Oil Change * DPF
Work
Nox Sensor
Truck & Trailer Bushings
Air Compressor * Air
Dryer
Radiator Change

Jasbir Singh: 317-702-6302
Gurbaksh S Randhawa:
317-800-2976

TRUCK PARTS KING USA

Heavy duty Trucks &
Trailer Parts

7401 Brookville Road
Indianapolis, IN 46239

We will sell Trucks & Trailers tires
as well.

COMING SOON...

Gurbaksh S Randhawa
Call: 317-800-2976
Sam Bhullar: 317-995-2020